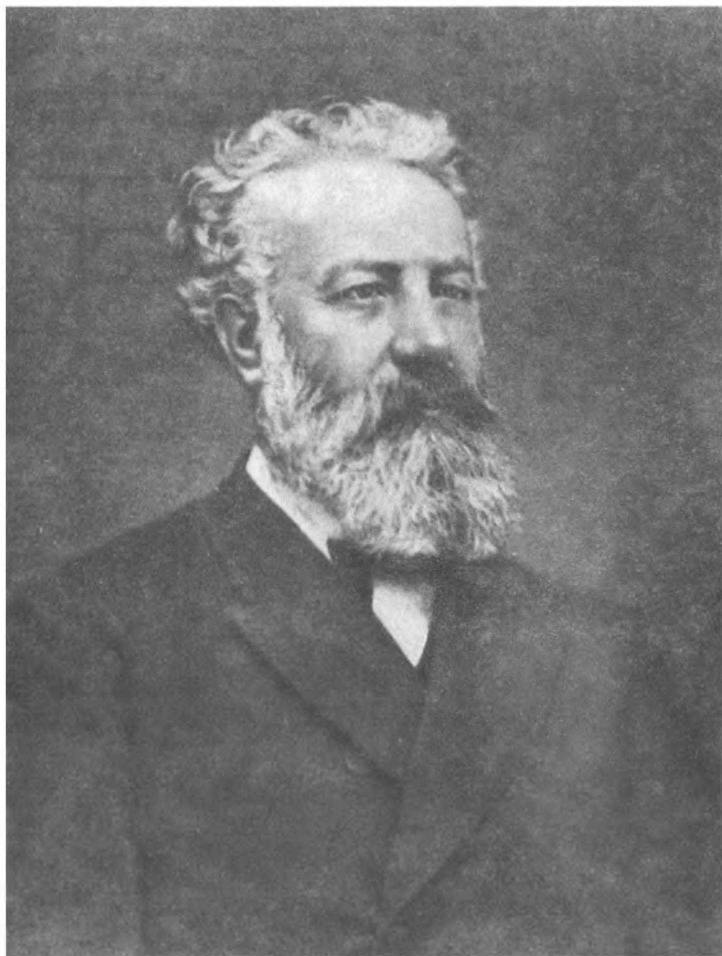
Žiulis Vernas

KELIONĖ Į ŽEMĖS CENTRĄ

ANBO

Jules Verne

Žiulis Vernas

KELIONĖ
Į ŽEMĖS CENTRĄ

ROMANAS

ANBO
KAUNAS 2002

UDK 840-3
Ve-177

VOYAGE AU CENTRE DE LA TERRE
par Jules Verne
J. HETZEL, Paris, 1864

Verne, Jules
Ve-177 Kelionė į Žemės centrą: romanas / Žiulis Vernas; [vertė Laimonas Inis; panaudotos E.Riu iliustracijos]. - Kaunas: ANBO, 2002.- 286, [2] p.: iliustr., portr.
Kn. taip pat: Kelionė į fantazijos ir mokslo pasaulį / Laimonas Inis, p. 5-6.
ISBN 9986-507-19-7

Profesorius Otas Lidenbrokas su savo palydovais jaunu mokslininku Akseliu ir islandu medžiotoju Hansu leidžiasi į nepaprastą kelionę - jie pasiryžę pasiekti Žemės centrą ir įminti mūsų planetos paslaptis. Romane gausu gamtos mokslo žinių, tačiau skaitytoją labiausiai žavi keliautojų drąsa, ryžtas ir fantastiški atsitikimai. „Kelionė į Žemės centrą" - poetiškas pasakojimas apie Žemės praeitį - prikausto skaitytojų dėmesį, priverčia drauge su autoriumi leistis į nežinomybę ir išgyventi nepaprastus nuotykius.

Romanas „Kelionė į Žemės centrą" lietuvių kalba leidžiamas pirmą kartą.

UDK 840-3

Vertė Laimonas Inis

Leidinyje panaudotos Eduardo Riu (Riou) iliustracijos

ISBN 9986-507-19-7

Kelionė į fantazijos ir mokslo pasaulį

Pirmojo savo romano „Penkios savaitės oro balionu" sėkmės paskatintas, Žiulis Vernas plačiai išskleidžia fantazijos sparnus ir sklando svaiginančiame nuotykių pasaulyje. Rašytojo galvoje, o netrukus ir popieriuje gimsta net trijų romanų apmatai: „Kelionė į Žemės centrą", „Kapitono Hatero kelionė ir nuotykiai" ir „Iš Žemės į Mėnulį". Žiulis Vernas sugeba pavergti skaitytoją, prikaustyti jo dėmesį, priverčia kartu leistis į nežinomus pasaulius ir drauge išgyventi nepaprastus nuotykius.

Knyga „Kelionė į Žemės centrą" parašyta 1864 metais ir netrukus išleista. Kaip ir kitų romanų, svarbiausias veikėjas – mokslininkas, šį kartą – vokiečių mineralogijos profesorius Otas Lidenbrokas. Į nepaprastąją kelionę taip pat išvyksta „šiek tiek neryžtingas jaunuolis" Akselis ir „ramybės įsikūnijimas" islandas medžiotojas Hansas. Rašytojas, gana smulkiai aprašęs kelionės motyvus, Islandijos gamtą ir salos gyventojų papročius, veda skaitytoją į Žemės gelmes, pateikdamas daugybę geologijos, mineralogijos, paleontologijos, zoologijos, botanikos ir kitų mokslų žinių. Gerai žinome, kad Žiulis Vernas buvo ne tik puikus literatas, bet ir mokslo propaguotojas. „Kelionė į Žemės centrą" iš pirmo žvilgsnio tarsi Žemės istorijos skerspjūvis – smalsiam rašytojui viskas įdomu ir tuo smalsumu jis užkrečia skaitytoją, kuriam anais laikais mokslo žinios dar nebuvo plačiau prieinamos. Tiesa, kai kurios išvados šių laikų žmogui gali atrodyti gana keistos ir geologijos ar paleontologijos dalykus labiau išmanantis skaitytojas pateiktus faktus bei hipotezes gali pavadinti naiviomis. Tačiau dėl to rašytojo negalime smerkti: rašyta beveik prieš pusantro šimto metų, kai mokslo lygis buvo visai kitoks, o kita vertus, tai fantastinis romanas, bet ne vadovėlis.

Manoma, kad imtis šios temos Žiulį Verną paskatino pašnekesiai su žinomu geologu Šarliu Sen Kleru Deviliu, kuris buvo nusileidęs į užgesusio Strombolio ugnikalnio kraterį. Vaizdingi geologo pasakojimai žadino rašytojo vaizduotę.

Nėra abejonių, Žiulis Vernas skaitė ir apie kito mokslininko nepaprastą žygį. Senovės graikų filosofas Empedoklis, gyvenęs prieš 2500 metų, garsėjęs ir kaip poetas, oratorius, gydytojas ir stebukladarys, pabandė pateikti pirmąją materialistinę Žemės sandaros teoriją. Jis teigė, kad Žemės viduje siautėja ugnies vandenynas (centrinės ugnies teorijos šalininkas – ir šio romano herojus Akselis).

Norėdamas daugiau sužinoti apie ugnikalnius, Empedoklis tyrinėjo Etną. Manoma, kad šis mokslininkas – pirmasis žmogus, prasiskverbęs į Žemės gelmes per veikiančio ugnikalnio kraterį. Empedoklio ir Devilio bruožų, be abejo, galime rasti Oto Lidenbroko paveiksle.

„Kelionė į Žemės centrą" – ne tik poetiškas pasakojimas apie Žemės geologinę praeitį bei gamtos mokslo idėjų pateikimas fantastine forma. Tai taip pat pasakojimas apie žmogaus nerimą, likimą, pasiaukojimą, ryžtą ir pasišventimą mokslui. Be to, šį romaną reikia skaityti truputį kitaip nusiteikus negu kitus Žiulio Verno romanus. Literatūros tyrinėtojai teigia, kad „Kelionę į Žemės centrą" rašytoją paskatino kurti ne tik minėtieji mokslininkai, bet ir Amerikos poeto ir prozininko Edgaro Po siaubo, nerimo ir paslaptingumo elementų kupini kūriniai. Juk ir Žiulio Verno romane daug paslapties, „stebuklingų" įvykių, siaubo. Rašytojas mus atveda į keistą požemio jūrą, kurioje gyvena priešistorinės pabaisos. O mastodontų bandą ganančio piemens paveikslas sukurtas visiškai pagal Edgaro Po manierą. Tačiau vis dėlto Žiulio Verno veikėjai – realūs žmonės ir veikia ne mistinėje, o „realioje" aplinkoje.

Įdomu štai dar kas. Beveik tuo pačiu metu, kai Žiulis Vernas rašė romaną „Kelionė į Žemės centrą", ir kiti rašytojai sukūrė panašios tematikos kūrinių. Tarp jų – Žorž Sand. Matyt, tuo laiku ši tema buvo gana populiari.

Romanas, vos pasirodęs, sulaukė prieštaringų vertinimų. Atsirado ir tokių, kurie apkaltino Žiulį Verną plagijavimu. Antai kažkoks ponas Delma pareiškė, jog Žiulis Vernas nukopijavęs jo novelę „Minervos galva" ir pareikalavo iš Žiulio Verno 10 000 frankų. „Kodėl ne dešimt milijonų?" – paklausė rašytojas.

Šį faktą savo knygoje apie senelį pateikė Žanas Žiulis-Vernas. Jis cituoja ir „Kelionės į Žemės centrą" autoriaus žodžius: „Tarp šių siužetų nėra jokio ryšio, stebina tik vienas panašus dalykas: karsto vietą nurodo šešėlis, kurį meta lazdelė mėnulio šviesoje, o mano romane – kalno viršūnė saulės šviesoje nurodo angą, pro kurią galima nukeliauti į Žemės gelmes. Štai ir viskas!"

1875 metais įvyko teismas. Ponas Delma bylą pralaimėjo. Jam buvo priteista sumokėti ir teismo išlaidas.

Gyvenimo pabaigoje Žiulis Vernas rašė:

„Mano gyvenimas buvo sklidinas tikrų ir įsivaizduotų įvykių. Mačiau daug nuostabių dalykų, bet dar nuostabesni gimė mano fantazijose".

Žiulio Verno romanas „Kelionė į Žemės centrą" lietuviškai leidžiamas pirmą kartą.

Laimonas Inis

ŽIULIS VERNAS

KELIONĖ Į ŽEMĖS CENTRĄ

ROMANAS

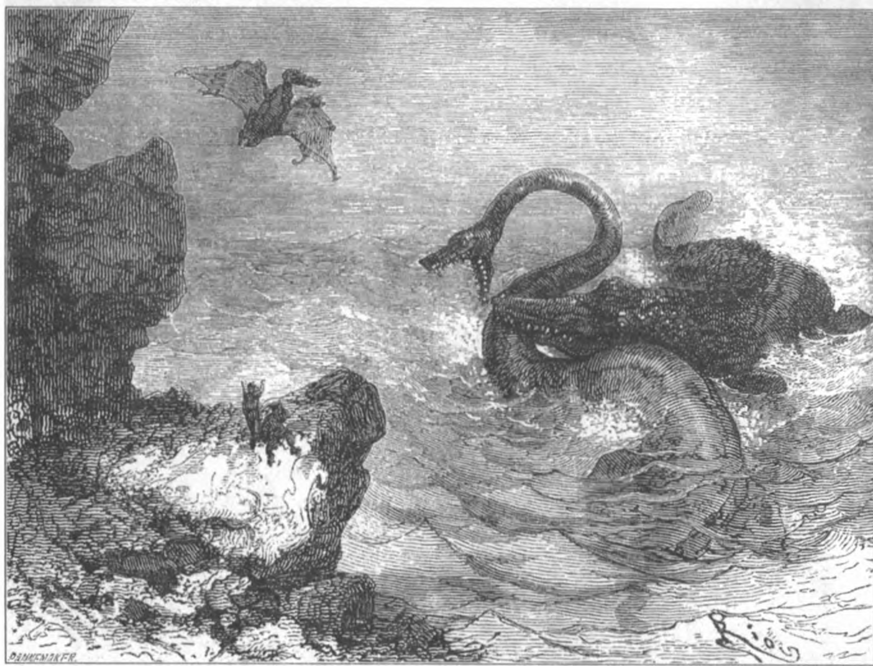
JULES VERNE

VOYAGE AU CENTRE DE LA TERRE

JULES VERNE

VOYAGE AU CENTRE DE LA TERRE

VIGNETTES PAR RIOU

Pirmasis skyrius

1863 metų gegužės 24 dieną, sekmadienį, mano dėdė profesorius Otas Lidenbrokas spėriai žingsniuodamas artėjo prie savo namelio, esančio Karališkojoje gatvėje, 19, – tai viena seniausių Hamburgo senamiesčio gatvių.

Mūsų tarnaitė Marta tikriausiai pamanė susivėlinusi su pietumis, nes sriuba ant krosnies tik buvo pradėjusi virti.

„Na, – tariau pats sau, – jeigu dėdė alkanas, tai jis, nekantrus žmogus, sukels tikrą audrą".

– O, jau ir ponas Lidenbrokas! – sutrikusi sušuko Marta, tyliai praverdama valgomojo duris.

– Taip, Marta, bet sriuba dar gali truputį pavirti, juk dar nėra dviejų, šventojo Mikalojaus bažnyčioje tik ką išmušė pusę antros.

– Tai kodėl ponas Lidenbrokas jau grįžta?

– Tikriausiai jis pats mums paaiškins priežastį.

– Štai, jau jis čia pat! Aš einu į virtuvę, pone Akseli, o jūs jau jį nuraminkite.

Ir Marta nuskubėjo į savo laboratoriją.

Likau vienas. Nuraminti įpykusį profesorių man, šiek tiek minkštoko būdo žmogui, buvo ne pagal jėgas. Todėl jau taikiausi nieko nelaukdamas dumti į viršų, į savo kambarėlį. Tuo tarpu sugirgždėjo lauko durys; mediniai laiptukai subraškėjo po ilgomis kojomis; namo šeimininkas, perėjęs valgomąjį, skubėdamas nudrožė į savo darbo kabinetą.

Beeidamas kampan nusviedė lazdą su bumbulu, primenančiu

riešutų spaustukus, ant stalo nutėškė plačiabrylę pasišiaušusiais šeriais skrybėlę ir garsiai sušuko:

– Akseli, eik čionai!

Aš dar nespėjau nė žingsnio žengti, o profesorius, aiškiai nekantraudamas, vėl pašaukė:

– Nagi, kur tu!

Pulte įpuoliau į savo griežtojo dėdės kabinetą. Otas Lidenbrokas buvo nepiktas žmogus – aš tai su malonumu galiu paliudyti, – tačiau jeigu jo būdas nepasikeis, o kad taip atsitiktų beveik nėra jokios vilties, tai ir mirs kaip nepaprastas keistuolis.

Otas Lidenbrokas buvo Johaneumo profesorius, skaitė paskaitas apie mineralogiją ir paprastai vieną ar du kartus per valandą prarasdavo savitvardą. Visiškai ne dėl to, kad būtų nerimavęs, ar studentai stropiai lanko paskaitas, ar atidžiai klausosi jo žodžių, ar yra pažangūs: dėl šitų smulkmenų jis nekvaršindavo sau galvos. Pasiremdami vokiečių filosofijos teiginiu, galime sakyti, kad Oto Lidenbroko paskaitos buvo „subjektyvaus" pobūdžio: jis skaitė sau, o ne kitiems. Tai – mokslininkas egoistas, neišsenkantis žinių lobynas, tačiau bent kiek besistengiantis ką nors iš jo išpešti, teišgirsdavo vien įnirtingą nirtų gergždesį, – trumpai šnekant, jis buvo užkietėjęs šykštuolis!

Vokietijoje nemažai yra tokių profesorių.

Beje, dėdulė nepasižymėjo vaizdinga kalba, bent jau kai kalbėdavo viešai, – o tai apgailėtinas oratoriaus trūkumas. Skaitydamas paskaitą Johaneume, profesorius dažnai staiga nutildavo: jis kovodavo su nepaklusniu žodžiu, vienu iš tų, kurie priešinasi, išburksta, nė už ką nenorėdami nuslysti nuo liežuvio ir pagaliau išsiveržia pro lūpas kokiu nors – toli gražu ne moksliniu! – plūstamu žodeliu! Tada jis pasidarydavo begaliniai dirglus.

Mineralogijoje apstu pusiau graikiškų, pusiau lotyniškų pavadinimų, sunkiai ištariamų, drėbtinių terminų, kurie žeidžia poeto klausą. Aš visai nenoriu koneveikti šito mokslo. Tačiau, tiesą sakant, pats vinkliausias liežuvis gali susipainioti, kai tenka ištarti, pavyzdžiui, tokius pavadinimus, kaip romboedrinė kristalizacija,

retinasfaltinė derva, gelenitai, fangazitai, švino molibdatai, mangano tungstatai, cirkonijaus titanatai.

Miestelėnai puikiai žinojo šias mano dėdulės ne tokias jau dideles silpnybes ir nevengdavo papiktnaudžiauti: sulaukę patogaus momento, išvesdavo iš kantrybės ir pasišaipydavo iš jo, o tai net Vokietijoje nelaikoma gero tono požymiu. Lidenbroko paskaitose visuomet būdavo daug klausytojų tik todėl, kad dauguma ateidavo vien pasimėgauti tauriu profesoriaus pykčiu.

Tačiau vis dėlto mano dėdulė – aš ypač tai pabrėžiu – buvo tikras mokslininkas. Nors atlikdamas bandymus kartais jis ir sunaikindavo be galo branginamus uolienų pavyzdžius, vis dėlto geologo talentą puikiai suderindavo su įžvalgia mineralogo nuovoka. Pasitelkęs plaktuką, plieninę adatą, kompasą, litavimo lempą ir buteliuką su azoto rūgštimi, šis žmogus buvo pasiekęs savo profesijos aukštumas. Iš išorinių požymių, lūžio vietos, tvirtumo, lydumo, garso, kvapo ar skonio jis atpažindavo bet kokį mineralą ir nustatydavo jo vietą šešių šimtų rūšių, kurios žinomos mūsų laikų mokslui, klasifikacijoje.

Todėl Lidenbroko vardas pelnytai pagarbiai buvo tariamas gimnazijose ir mokslo draugijose. Hemfris Devis, Humboldas, Franklinas ir Sabinas, keliaudami pro Hamburgą, nepraleisdavo progos jo aplankyti. Bekerelis, Ebelmenas, Briusteras, Diuma, Milnas Edvardsas, Sen Kleras Devilis noriai su juo tardavosi opiais chemijos klausimais. Chemijos mokslą profesorius praturtino reikšmingais atradimais – 1853 metais Leipcige išėjo Oto Lidenbroko knyga *Aukštoji kristalografija* – stambus kūrinys *in folio* (*Per pusę sulenkto lapo formato. – /lot./ Aut.*) su piešiniais; beje, knyga nepadengė leidybos išlaidų.

Be to, mano dėdulė buvo Rusijos pasiuntinio Struvės mineralogijos muziejaus vedėjas; muziejus turėjo vertingą, visoje Europoje žinomą kolekciją.

Štai koks buvo šis, taip nekantriai mane šaukęs žmogus. Dabar įsivaizduokite, kaip jis atrodė: maždaug penkiasdešimties metų amžiaus, aukšto ūgio, prakaulus, geležinės sveikatos, šviesiaplau-

kis, iš pažiūros – bent dešimčia metų jaunesnis negu buvo iš tikrųjų. Didelės jo akys taip ir lakstė už masyvių akinių stiklų; ilga ir plona profesoriaus nosis priminė smailų durklą; pikti liežuviai pliauškė, kad toji nosis esanti įmagnetinta ir pritraukianti geležies drožles... Gryni niekai! Ji pritraukdavo tik tabaką ir, atvirai šnekant, didelius jo kiekius.

O jeigu pridursime, kad dėdulės žingsnis, tiksliai matematiškai apibūdinant, buvo lygus pusei tuazo (*Tuazas – 194,9 cm. – Čia ir toliau vert. past.*) ir pastebėsime, kad eidamas jis stipriai sugniauždavo kumščius – tai akivaizdus smarkaus būdo požymis, – šių žinių visiškai pakaks, kad praeitų bet koks noras su juo bendrauti.

Lidenbrokas gyveno Karališkojoje gatvėje, pusiau iš medžio, pusiau iš plytų pastatytame nuosavame namuke su dantytu frontonu; namas stovėjo vieno kanalo kilpoje – kanalai raižo seniausią Hamburgo miesto dalį, laimingai išlikusią per 1842 metų gaisrą.

Senasis namas truputį pasviręs į šoną, sakytum, tyčia atkišęs pilvą praeivių akims. Stogas pakrypęs kaip kepuraitė ant studento, Tugendbundo nario, galvos; sienos buvo ne visai vertikalios, tačiau namas stovėjo gana tvirtai senos guobos dėka, kuri rėmėsi į jo fasadą, o pavasarį savo žydinčiomis šakelėmis lytėdavo langus.

Lyginant su kitais vokiečių profesoriais, dėdulė buvo gana turtingas. Namas ir viskas, kas jame buvo, – visiška Lindenbroko nuosavybė. Prie šio turto dar reikia pridėti ir jo krikštaduktę Grauben, septyniolikametę merginą iš Firlando (*Vietovė prie Hamburgo.*), tarnaitę Martą ir mane. Aš, jo brolėnas našlaitis, tapau svarbiausiu profesoriaus padėjėju atliekant mokslo bandymus.

Prisipažinsiu, man buvo malonu gilintis į geologijos paslaptis; mano gyslomis tekėjo mineralogo kraujas, ir aš niekada nenuobodžiaudavau mano brangiųjų akmenų draugijoje.

Apskritai, tame Karališkosios gatvės namelyje buvo galima laimingai gyventi, nepaisant ūmaus namo savininko būdo, – nors profesorius elgėsi šiek tiek šiurkštokai, vis dėlto mane mylėjo.

Bet šis žmogus buvo nekantrus ir skubino net gamtą.

Balandžio mėnesį dėdulė paprastai savo svetainėje į fajansinius puodukus sodindavo razetų ir vijoklių ūglius, o paskui kas mielą rytą, neduodamas jiems ramybės, tampydavo lapelius, norėdamas pagreitinti gėlyčių augimą.

Gyvenant su tokiu originaliu žmogumi, nieko kito nelieka, tik paklusti jo valiai. Todėl aš nedelsdamas nuskuodžiau į jo kabinetą.

Antrasis skyrius

Kabinetas priminė tikrą muziejų. Čia buvo visi mineralų karalystės pavyzdžiai su etiketėmis, tvarkingai išdėlioti pagal tris svarbiausius mineralų skyrius: degantieji, metaliniai ir akmeniniai.

Aš kuo geriausiai buvau susipažinęs su visais tais moksliniais niekučiais! Užuot tuščiai leidęs laiką su draugais, dažnai rasdavau pasitenkinimą šluostydamas dulkes nuo grafitų, antracitų, lignitų, akmens anglies ir durpių gabalėlių! Bitumus, asfaltą, organines druskas be galo kruopščiai reikėjo saugoti kad ir nuo menkiausios dulkelės! O ką jau sakyti apie metalus, pradedant geležimi ir baigiant auksu, – sąlyginė jų vertė buvo tiesiog niekis, tačiau mokslo pavyzdžių vertė – neįkainojama! Kokia daugybė čia buvo visokiausių akmenų! Jų visiškai būtų pakakę naujam namui Karališkojoje gatvėje pastatyti, namui su puikiu papildomu kambariu, kuriame aš būčiau galėjęs kuo geriausiai įsikurti!

Tačiau įėjęs į kabinetą, mąsčiau ne apie stebuklinguosius mineralus. Mano mintys nerimastingai sukosi tik apie dėdulę. Jis sėdėjo savo talpiame Utrechto aksomu apmuštame krėsle ir laikė rankose knygą, kurią žiūrinėjo su nepaprastu susižavėjimu. (*Utrechtas – miestas Olandijoje.*)

– Kokia knyga, kokia knyga! – sušuko jis.

Tas šūksnis man priminė, kad profesorius Lidenbrokas kartais tapdavo bibliomanu; tačiau knyga jo akyse turėdavo vertę tik tuo atveju, jeigu būdavo tikra retenybė ir ją per vargą surasdavo, arba bent jau tokia, kurios turinys slėpdavo kokią nors mokslo mįslę.

– Na, – tarė jis, – argi tu nieko nematai? Tai neįkainojama

brangenybė. Šį rytą aš ją aptikau ant žydo Heveliuso prekystalio.

– Puiku! – atsakiau apsimestinai žavėdamasis.

Iš tikrųjų, ko jau čia taip džiūgauti dėl kažkokios senos knygelės odiniais viršeliais, dėl senos pageltusios knygiūkštės išblukusiomis raidėmis?

Tuo tarpu profesorius nesiliovė džiaugsmingai šūkčiojęs:

– Pažiūrėk! Štai, argi ne puiku? – klausė jis ir tuoj pat atsakė: – Tiesiog žavinga! O kaip įrišta? Ar lengvai atverčiama? Taip, žinoma! Ją galima laikyti atverstą bet kurioje vietoje! O ar gražiai atrodo užversta? Puikiai! Dailūs viršeliai, knyga labai gerai subrošiūruota, viskas, kaip ir dera, lapai tiesiog prigludę vienas prie kito! O kokia nugarėlė! Knyga jau egzistuoja septynis amžius, o nė menkiausio įtrūkimo! Tai bent įrišimas! Galėtų didžiuotis net Bozerianas, Klosas ar Piurholdas!

Šitaip samprotaudamas, dėdulė čia atskleisdavo, čia užversdavo senąją knygą.

Aš nesugalvojau nieko kito, tik paklausti, kas tai per knyga, nors ji menkai mane domino.

– O kaip vadinasi toji nepaprastoji knyga? – veidmainiaudamas paklausiau.

– Šis kūrinys, – įkvėptai atsakė dėdulė, – vadinasi „Heimsas Kringlas", jos autorius – Snorė Turlesonas, žymus dvyliktojo amžiaus islandų rašytojas. Tai norvegų konungų, viešpatavusių Islandijoje, istorija. (*Konungas – ankstyvųjų viduramžių skandinavų gimininės diduomenės karo vadas.*)

– Nejaugi? – šūktelėjau kiek įstengdamas džiaugsmingiau. – Tikriausiai išversta į vokiečių kalbą?

– Ką tu! – guviai paprieštaravo profesorius. – Vertimas!.. Kam man reikalingas vertimas? Tai originalus kūrinys islandų kalba – nuostabia, turtinga idiomų ir tuo pačiu labai paprasta, kuria, nepažeidžiant gramatikos struktūrų, galima sukurti nuostabius žodžių derinius.

– Kaip ir vokiečių kalba, – prisigerindamas pridūriau.

– Taip, – gūžtelėjęs pečiais, atsakė dėdulė. – Skirtumas tik tas,

kad islandų, kaip ir graikų, kalboje egzistuoja trys gramatikos giminės, o tikriniai vardai linksniuojami kaip lotynų.

– Ak, – sušukau, nugalėdamas savo abejingumą, – koks nuostabus šriftas!

– Šriftas? Apie kokį šriftą kalbi, nelaimingasis Akseli? Svarbiausia čia ne šriftas! A, tikriausiai manai, kad knyga spausdinta? Ne, kvaileli, tai manuskriptas, runų manuskriptas!..

– Runų?

– Taip! Gal dar paprašysi paaiškinti, ką reiškia šitas žodis?

– Visiškai nebūtina, – atsakiau įžeisto žmogaus tonu.

O dėdulė prieš mano valią dar uoliau ėmė mokyti dalykų, apie kuriuos aš nė žinoti nenorėjau.

– Runos, – tęsė jis, – tai rašto ženklai, kuriuos kažkada vartojo Islandijoje. Padavimas byloja, kad juos išrado pats Odinas! (*Odinas – skandinavų mitologijoje vyriausiasis dievas.*) Tik pažvelk, pasigrožėk, nedorėli, šitais rašmenimis, sukurtais paties dievo fantazijos!

Užuot atsakęs, aš buvau pasirengęs pulti ant kelių, – juk toks atsakymas patinka ir dievams, ir karaliams, nes turi didelį pranašumą – niekada nieko neįžeidžia. Ūmai vienas netikėtas įvykis mūsų pašnekesiui suteikė visai kitą pobūdį.

Nelauktai iš knygos iškrito pusiau sudūlėjęs pergamentas.

Dėdulė aistringai puolė prie to mažmožio, ir tai visiškai suprantama. Jo akyse palaikis dokumentas, galbūt nuo neatmenamų laikų trūnijęs senojoje knygoje, be abejo, turėjo labai svarbią reikšmę.

– Kas čia? – sušuko dėdulė.

Jis atsargiai išskleidė ant stalo kokių penkių colių ilgio ir trijų colių pločio pergamento skiautelę; joje į skersines eilutes buvo surašyti kažkokie ženklai, turintys prasmę nebent raganaujant.

Štai tikslus rankraščio atspaudas. Tuos paslaptingus rašmenis aš būtinai turiu pateikti dėl to, kad jie paskatino profesorių Lidenbroką ir jo brolėną atlikti pačią nuostabiausią XIX amžiaus kelionę.

[illegible]

Profesorius keletą minučių žiūrėjo rankraštį; kilstelėjęs aukščiau akinius, tarė:

– Tai runų rašmenys ir šie ženklai visiškai panašūs į Snorės manuskripto ženklus. Bet... ką gi jie reiškia?

Kadangi man atrodė, jog runų rašmenys – tik mokslininkų išsigalvojimas paprastiems žmonėms mulkinti, todėl visai nesielvartavau, kad dėdė ničnieko neįstengė suprasti. Šitą aš kuo puikiausiai mačiau iš nervingai judančių jo pirštų.

– Bet juk vis dėlto parašyta senovės islandų kalba, – murmėjo jis sau po nosimi.

Profesorius Lidenbrokas, be abejo, turėjo žinoti, kokia tai kalba, juk ne šiaip sau jis buvo laikomas įžymiu kalbininku. Tvirtinti, kad jis mokėjo du tūkstančius kalbų ir keturis tūkstančius dialektų, kurie žinomi Žemės rutulyje būtų pervertinimas, tačiau profesorius kalbėjo didžiąja jų dalimi.

Susidūrus su netikėta kliūtimi, profesoriaus kraujas užkaito, ir aš jau laukiau audringos scenos, bet tuo laiku ant židinio stovintis laikrodis išmušė antrą valandą.

Tą pačią akimirką atsidarė kabineto durys, ir Marta pranešė:

– Pietūs patiekti!

– Velniop pietus, – sušuko dėdulė, – ir tą, kas juos verda, ir tą, kas valgys!

Marta persigandusi nubėgo į virtuvę. Aš – iš paskos ir nė pats nepajutau atsidūręs įprastinėje savo vietoje prie stalo.

Šiek tiek palaukiau. Profesorius nesirodė. Pirmą kartą jis neatėjo pietauti! O kokie nuostabūs buvo pietūs! Sultinys, pagardintas petražolėmis, omletas su kumpiu ir muskatiniais riešutais;

karštas patiekalas – veršiena slyvų padaže, o desertui – cukrumi apibarstyti vaisiai; prie viso to – dar nuostabus Mozelio vynas.

Ir visa tai dėdulė pražiūrėjo dėl kažkokio seno popiergalio! Beje, kaip ištikimas giminaitis, aš jaučiau pareigą papietauti ir už jį, ir už save; tą geranoriškai ir padariau.

– Nematyta, negirdėta! – stebėjosi Marta. – Ponas Lidenbrokas nesiteikė ateiti pietų!

– Neįtikėtinas atsitikimas!

– Tai blogas ženklas, – linguodama galva, tęsė senoji tarnaitė.

Mano nuomonė, tai, kad dėdulė nesiteikė sėstis prie pietų stalo, nieko nereiškė, nebent tik audringą sceną, kurią jis sukels, išvydęs, kad jo pietūs suvalgyti.

Aš godžiai kramčiau paskutinį kasnelį, kai ūmai lyg griaustinis nuskambėjęs dėdės balsas privertė mane pašokti nuo stalo.

Vienu šuoliu atsidūriau jo kabinete.

Trečiasis skyrius

– Žinoma, tai runų rašmenys, – raukydamas kaktą, tarė profesorius. – Bet paslaptį, kurią jie slepia, aš atskleisiu kitu būdu...

Ryžtingu kumščio smūgiu, jis baigė savo mintį.

– Sėsk prie stalo, – tęsė jis, – ir rašyk.

Akimirksniu pasiruošiau.

– Dabar diktuosiu mūsų abėcėlės raides, atitinkančias šiuos islandų ženklus. Pažiūrėsim, kas iš to bus. Tik jau, susimildamas, nesuklysk!

Dėdė ėmė diktuoti. Aš iš paskutiniųjų stengiausi nesuklysti. Profesorius tarė vieną raidę po kitos, ir tokiu būdu nuosekliai gimė nesuprantamų žodžių lentelė:

m. rnlls	esreuel	seecJde
sgtssmf	unteief	niedrke
kt, samn	atrateS	Saodrrn
emtnael	nuaect	rrilSa
Atvaar	.nscrc	ieaabs
ccdrmi	eeutul	frantu
dt, iac	oseibo	Kediil

Kai darbą baigėme, dėdulė plėšte išplėšė iš mano rankų lapelį, kuriame buvau surašęs raides, ir ilgai atidžiai jas tyrinėjo.

– Ką gi tai reiškia? – mašinaliai kartojo jis.

Ir labai norėdamas, nebūčiau galėjęs atsakyti į tą klausimą. Beje, profesorius nė neklausė manęs, o po senovei kalbėjosi pats

su savimi.

– Čia tai, ką mes vadiname šifru, – garsiai svarstė jis. – To, kas čia parašyta, prasmė sąmoningai paslėpta po netvarkingai išbarstytomis raidėmis, bet jeigu jas sudėliotume reikiama seka, tai sudarytų suprantamą frazę. Galimas daiktas, čia kokio nors nepaprasto atradimo pavadinimas arba nuoroda į jį!

O aš maniau, kad toje raizgalynėje niekas neslypi, tačiau bauginausi pasakyti savo nuomonę.

Tuo tarpu profesorius ėmė lyginti knygos ir pergamento rašmenis.

– Rašyta ne ta pačia ranka, – tarė jis, – užšifruotasis raštelis vėlyvesnės kilmės nei knyga, ir nepaneigiamas to įrodymas man iš karto krito į akis. Štai slaptaraščio pirmoji raidė – dviguba *M*. Turlesono knygoje jos neaptinkame, nes į islandų abėcėlę buvo įtraukta tik keturioliktajame amžiuje. Vadinasi, manuskriptą ir pergamentą skiria mažiausiai du šimtmečiai.

Šie samprotavimai man atrodė gana logiški.

– Tai kužda man mintį, – toliau kalbėjo dėdulė, – kad paslaptingąjį raštelį parašė vienas iš buvusių knygos savininkų. Bet kas, velniai griebtų, buvo tas savininkas? O gal jis įrašė savo vardą kuriame nors rankraščio puslapyje?

Dėdulė kilstelėjo aukščiau akinius, paėmė smarkiai didinančią lupą ir kruopščiai apžiūrinėjo pirmuosius knygos puslapius. Antrojo lapo kitoje pusėje užtiko kažką panašaus į dėmę, primenančią rašalo tiškalą; atidžiau įsižiūrėjus, buvo galima pastebėti keletą pusiau nutrintų ženklų. Dėdė suprato – kaip tik į šią vietą ir reikia atkreipti didžiausią dėmesį; jis ėmėsi nepaprastai kruopščiai žiūrinėti dėmę ir pagaliau pro savo didinamąjį stiklą išvydo runų rašmenis, kuriuos sugebėjo be vargo perskaityti:

ᛅᛦᚴᚼ ᛋᛅᚴᚴᚢᛋᛋᚼᛯ

– Arnė Saknusemas! – džiaugsmingai sušuko. – Juk tai šešio-

liktojo amžiaus mokslininkas, garsusis islandų alchemikas!

Aš šiek tiek nustebęs žvelgiau į dėdę.

– Alchemikai, – tęsė jis, – Avicena, Bekonas, Liulis, Paracelsas buvo vieninteliai tikri anų laikų mokslininkai. Jie padarė atradimus, kuriais mes galime tik stebėtis. Gal Saknusemas šiais rašmenimis užšifravo kokį nors nuostabų atradimą? Neabejoju, taip ir yra! Taip turi būti!

Ši hipotezė įaudrino profesoriaus vaizduotę.

– Galbūt, – išdrįsau pasakyti, – tačiau kokį tikslą turėjo mokslininkas, laikydamas paslaptyje nepaprastą atradimą?

– Kokį? Kokį? Iš kur aš žinau! Argi ne lygiai taip pasielgė Galilėjus, atradęs Saturno žiedus? Bet ko čia tuščiai liežuviu malti? Aš sužinosiu šio dokumento paslaptį. Nei valgysiu, nei miegosiu, kol jos neįminsiu.

„Kažin, kažin..." – pamaniau.

– Nei aš, Akseli, nei tu! – pridūrė jis.

„Velniai rautų! – tariau pats sau. – Kaip gerai, kad pavalgiau už du!"

– Pirmiausia, – tarė dėdulė, – reikia išsiaiškinti šį šifrą. Tai visiškai įmanoma.

Išgirdęs tuos žodžius, žvaliau kilstelėjau galvą. O dėdulė jau kalbėjosi pats sau savimi:

– Nieko nėra lengvesnio! Dokumente šimtas trisdešimt dvi raidės: septyniasdešimt devynios priebalsės ir penkiasdešimt trys balsės. Panašus santykis ir pietiečių kalbose, tuo tarpu šiauriečių dialektai žymiai turtingesni priebalsių. Vadinasi, mums teks šifruoti kažkokią pietiečių kalbą.

Išvados buvo teisingos.

– Bet kokia toji kalba? Saknusemas, – toliau svarstė dėdė, – buvo mokslininkas, todėl jeigu rašė ne gimtąja kalba, tai, suprantama, turėjo atiduoti pirmenybę kalbai, labiausiai populiariai tarp šešioliktojo amžiaus išsilavinusių žmonių, o būtent – lotynų. Jeigu ne, tada teks išbandyti ispanų, prancūzų, italų, graikų ar žydų. Bet šešioliktojo šimtmečio mokslininkai paprastai rašydavo loty-

niškai. Taigi aš turiu teisę pripažinti *à priori* – tekstas parašytas lotyniškai!

Aš pašokau nuo kėdės. Kadangi buvau lotynistas, mane tiesiog papiktino teiginys, kad toji keverziškų ženklų eilė gali būti kažkaip susijusi su melodingai skambančia Vergilijaus kalba.

– Taip, lotynų, – tęsė dėdulė, – tik parašyta supainiota lotynų kalba.

„Puiku! – pamaniau. – Jeigu išpainiosi, mielasis dėdule, pasirodysi esąs labai nuovokus!"

– Gerai įsižiūrėkime, – tarė jis, vėl paėmęs mano primargintą lapelį. – Šiose eilutėse šimtas trisdešimt dvi raidės išdėstytos visiškai be jokios tvarkos. Štai žodžiai, sudaryti tik iš priebalsių, kaip, pavyzdžiui, pirmasis *„m.rnlls"*; kituose vyrauja beveik vien balsės, pavyzdžiui, penktame *„unteief"*, arba priešpaskutiniame – *„oseibo"*. Tikriausiai toks grupavimas nėra atsitiktinis; grupuota matematiškai, pasinaudojant mums nežinomu dviejų dydžių santykiu, nulėmusiu raidžių seką. Neabejoju, kad pirmiau frazė buvo parašyta teisingai, o paskui, laikantis kažkokio principo, kurį dar turime atrasti, raidės jau surašytos kita tvarka. Tas, kas ras šio šifro raktą, lengvai perskaitys tekstą. Bet koks gi tas raktas? Akseli, gal tu žinai?

Į šį klausimą aš negalėjau atsakyti – ir dėl gana svarbios priežasties: mano žvilgsnį buvo prikaustęs ant sienos kabojęs puikus portretas – Grauben portretas. Dėdulės globotinė tuo laiku buvo Altone pas savo giminaitę, ir aš labai jos ilgėjausi, kadangi – dabar galiu prisipažinti – dailutė profesoriaus augintinė ir jo brolėnas mylėjo vienas kitą – stipriai, su vokiečiams būdingu santūrumu. Mes susižiedavome be dėdės žinios – jis buvo iki kaklo atsidavęs mokslui ir neįstengė suprasti panašių jausmų. Grauben buvo žavi blondinė, mėlynakė, gana tvirto būdo, protinga ir mylėjo mane; o aš ją tiesiog dievinau, jeigu tik ši sąvoka egzistuoja senojoje vokiečių kalboje. Jaunosios firlandietės paveikslas akimoju perkėlė mane iš tikrovės pasaulio į atsiminimų ir svajonių pasaulį.

Aš užsigalvojau apie savo ištikimą draugę. Grauben diena iš dienos padėjo man tvarkyti dėdulės neįkainojamą akmenų kolekciją; mudu klijuodavome etiketes ant mineralų pavyzdžių. Grauben labai puikiai nusimanė mineralogijoje. Kaip sakoma, ji galėjo užsikišti už juostos bet kokį mokslininką. Grauben mėgo gilintis į mokslo paslaptis. Kiek nuostabių valandų mudu praleidome kartu mokydamiesi! Ir kaip dažnai aš pavydėdavau bejausmiams akmenims, kuriuos liesdavo švelni jos ranka!

Baigę darbą, mudu su Grauben eidavome pavėsinga Alstero alėja iki senojo malūno, nuostabiai gražiai atrodančio ežero pakrantėje. Eidavome laikydamiesi už rankų ir tarkšdavome, kas ateidavo į galvą; aš pasakodavau įvairiausias linksmas istorijas, kurios priversdavo ją nuoširdžiai kvatotis; kelias nuvesdavo mus prie Elbės; atsisveikinę su gulbėmis, plaukiojančiomis tarp baltų vandens lelijų, sėsdavome į garlaivį ir grįždavome namo.

Tą akimirką, kai aš savo svajonėse jau lipau su Grauben iš garlaivio į krantinę, dėdė, trenkęs kumščiu stalan, bemat grąžino mane į tikrovę.

– Pažiūrėsime, – tarė jis. – Juk stengiantis nuslėpti sakinio prasmę, pirmiausia galvon ateina mintis žodžius rašyti vertikaliai, o ne horizontaliai. Reikia pabandyti, pamatysime, ar ką laimėsime! Akseli, parašyk kokią nors frazę, bet užuot rikiavęs raides į eilutę, rašyk vieną po kitos ta pačia seka, tik vertikaliai, po penkias arba po šešias stulpelyje.

Aš supratau, ko iš manęs norima, ir tuoj pat parašiau iš viršaus į apačią:

A	t	i	d	e	a
š	a	s	i	l	u
m	v	o	e	o	b
y	e	s	s	j	e
l	i	š	,	i	n
i	š	i	m	G	!
u	v	r	i	r	

– Gerai, – tarė profesorius, net neperskaitęs, ką parašiau. – Dabar stulpelio raides surašyk į eilutę.

Aš paklusau. Frazė atrodė taip:

Atidea šasilu mvoeob yessje liš, in išimG! uvrir

– Puikiai! – pareiškė dėdulė, išplėšdamas lapelį iš mano rankų. – Tai jau panašu į senąjį dokumentą; balsės ir priebalsės išsidėsčiusios netvarkingai, net didžioji raidė ir kablelis atsidūrė žodžio viduryje. Visai kaip Saknusemo pergamente!

Aš negalėjau nesutikti, kad dėdės pastabos – giliamintiškos.

– O dabar, – toliau kalbėjo dėdulė, jau betarpiškai kreipdamasis į mane, – norėdamas perskaityti frazę, kurią tu parašei, ir suprasti turinį, kurio aš nežinau, iš pradžių sujungsiu pirmąsias kiekvieno žodžio raides, paskui antrąsias, tada trečiąsias ir taip toliau.

Ir dėdė, pats nustebęs ir mane baisiausiai nustebindamas, perskaitė:

Aš myliu tave iš visos širdies, mieloji Grauben!

– Oho! – tarė profesorius.

Kaip koks įsimylėjęs kvailys aš nesusimąstęs parašiau tą frazę ir išsidaviau!

– Ta–aip!!! Vadinasi, tu myli Grauben? – tęsė dėdulė rūpestingo globėjo tonu.

– Taip... Ne... – sumurmėjau aš.

– Ta–aip, tu myli Grauben! – automatiškai pakartojo jis. – Ką gi, gerai... pasinaudosime mano metodu tirdami dokumentą.

Ir dėdulė vėl susimąstė: jį visiškai užvaldė tyrinėtojo aistra. Bemat pamiršo mano neapdairiai parašytus žodžius. Sakau „neapdairiai parašytus“, nes mokslininko galva nebuvo pajėgi suprasti širdies dalykų. Laimei, domėjimasis dokumentu privertė dėdę visa kita pamiršti. Profesorius Lidenbrokas ryžtingai ruošė-

si atlikti bandymą; jo akys už akinių stiklų mėtė žaibus; virpančiais pirštais dėdė vėl paėmė senąjį pergamentą. Profesorius buvo baisiausiai susijaudinęs. Pagaliau garsiai atsikrenkštė ir iškilmingu tonu ėmė man diktuoti, iš pradžių ištardamas kiekvieno žodžio pirmąsias raides, po to – antrąsias; raides jis diktavo tokia tvarka:

mmessunkaSenrA. isefdoK. segnittamurtn
ecertserrette, rotaivsadua, ednecsedsadne
lacartniiiluJsiratracSarbmutabiledmek
meretarcsilucoIsleffenSnI

Prisipažinsiu – baigdamas rašyti, nejuokais susijaudinau; jungdamas vieną su kita ištartas raides, nesugebėjau suvokti absoliučiai jokios prasmės, todėl nekantraudamas laukiau kada iš profesoriaus lūpų nuostabia lotynų kalba išsiverš reikšmingi žodžiai.

Bet kas būtų galėjęs laukti šito? Stiprus kumščio smūgis sudrebino stalą. Visko laukiau, tik ne to! Rašalas tikštelėjo, plunksna iškrito iš mano rankos.

– Ne tai, ne tai! – sušuko dėdulė. – Išėjo visiška nesąmonė.

Ir lyg patrankos sviedinys, perskridęs kabinetą nugarmėjo laiptais tarsi lavina, išpuolė į Karališkąją gatvę ir nudūmė kiek kojos nešė.

Ketvirtasis skyrius

– Jis išėjo? – paklausė Marta, išgąsdinta laukujų durų bilsmo – dėdulė jas užtrenkė su tokia jėga, kad sudrebėjo visas namas.

– Taip, – atsakiau, – visai išėjo!

– Kaip gi taip? O pietūs? – sunerimo senoji tarnaitė.

– Jis nepietaus!

– O ar vakarieniaus?

– Ir nevakarieniaus!

– Kaip gi šitaip? – Marta net rankomis skėstelėjo.

– Taip, mieloji Marta, jis daugiau nebevalgys, ir niekas nebevalgys šiuose namuose! Dėdulė mus visus nori priversti pasninkauti iki tol, kol išnarplios šitą painiavą, atkakliausiai nesiduodančią iššifruojama.

– Jėzau Kristau! Vadinasi, mums nelieka nieko kito, tik numirti iš bado?

Aš neišdrįsau pripažinti, kad, gyvenant su tokiu užsispyrusiu žmogumi, koks buvo mano dėdė, mūsų neišvengiamai laukia liūdnas likimas.

Senoji tarnaitė atsidususi nupėdino į virtuvę.

Kai likau vienas, man šovė į galvą mintis kuo greičiau dumti pas Grauben ir papasakoti jai visą šią istoriją. Bet argi turėjau teisę išeiti iš namų? Juk profesorius galėjo grįžti kiekvieną akimirką ir vėl mane pasišaukti. Gal jis panorės tęsti darbą įspėjant logogrifą, kurio nepajėgtų įveikti net pats Edipas? Sunku ir įsivaizduoti, kas būtų, jeigu aš neatsiliepčiau šaukiamas.

Protingiausia buvo pasilikti ir laukti. Neseniai vienas minera-

logas iš Bezansono mums atsiuntė tuščiavidurių akmenų su žybsinčiais mažyčiais kristalais kolekciją. Akmenis reikėjo suklasifikuoti. Ėmiausi darbo. Rūšiavau, klijavau etiketes, dėjau į stiklo dėžę.

Tačiau niekaip neįstengiau visiškai atsiduoti šiam darbui. Iš galvos neišėjo senasis dokumentas. Smilkiniai degė, kankino keistas nerimas. Nujaučiau neišvengiamą katastrofą.

Po valandos visi akmenys buvo sudėlioti pagal profesoriaus nustatytą tvarką. Aš atsisėdau į „Utrechto" krėslą, atsilošiau ir nukoriau rankas. Po valandėlės prisidegiau pypkę, kurios ilgas išlenktas kandiklis buvo papuoštas najadės figūrėle, ir mėgavausi, stebėdamas, kaip pamažu mano najadė, smilkstoma dūmais, virsta tikra negriuke. (*Graikų mitologijoje najadės – vandenų, upių, upelių, versmių nimfos.*) Kartais pastatydavau ausis ir klausydavausi, ar laiptuose neišgirsiu žingsnių, bet visur viešpatavo spengi tyla. Kur gi dabar galėjo būti dėdė? Įsivaizdavau jį dumiantį gražiąja Altono alėja, įniršusį, lazda daužantį medžių lapus, braižantį ant sienų kažkokius ženklus, kapojantį dagių galveles ir trukdantį mieguistų gulbių ramybę.

Ar jis grįš triumfuodamas, ar prislėgtas? Ar pavyks jam įspėti paslaptį? Šitaip pats sau vienas svarstydamas, mašinaliai paėmiau popieriaus lapą, kuriame rikiavosi paslaptingosios eilutės, parašytos mano ranka.

Vis kartojau:

„Ką gi tai reiškia?"

Stengiausi taip surikiuoti raides, kad jos sudarytų žodį. Tuščios pastangos! Jungiau jas kaip panorėjęs, po dvi, po tris, po penkias ar po šešias, tik iš to nebuvo jokios naudos. Tačiau vis dėlto iš keturioliktos, penkioliktos ir šešioliktos raidžių susidėjo angliškas žodis „*ice*", o iš aštuoniasdešimt ketvirtos, aštuoniasdešimt penktos ir aštuoniasdešimt šeštos – žodis „*sir*". Pagaliau pačiame dokumento viduryje, trečioje eilutėje, aš užtikau lotyniškus žodžius „*rota*", „*mutabile*", „*ira*", „*nec*", „*atra*".

„Velniai rautų! – pamaniau. – Iš tų žodžių dėdė spręstų apie

dokumento kalbą. O ketvirtoje eilutėje yra žodis „*luco*", kuris reiškia „šventoji giria"; tiesa, trečioje eilutėje galima perskaityti „*tabiled*", visai žydišką žodį, o paskutinėje – „*mer*", „*arc*", „*mère*", grynai prancūziškus žodžius.

Buvo dėl ko pamesti galvą! Keturi skirtingi dialektai vienoje beprasmiškoje frazėje! Koks galėjo būti žodžių „ledas", „ponas", „pyktis", „žiaurus", „šventoji giria", „permainingas", „motina", „lankas", „jūra" ryšys?

Tik paskutinį ir pirmąjį žodžius lengvai buvo įmanoma sujungti vieną su kitu; nieko nuostabaus, kad dokumente, parašytame Islandijoje, rašoma apie „ledinę jūrą". Tačiau likusią šifro dalį buvo ne taip jau lengva suprasti.

Aš kovojau su neįveikiama kliūtimi; smegenys įkaito; tankiai mirkčiodamas žvelgiau į popieriaus lapą; atrodė, visos tos šimtas trisdešimt dvi raidės šokčiojo prieš mane lygiai, kaip kraujui suplūdus į galvą, užmerktose akyse žybsi šviečiantys taškeliai.

Aš atsidūriau savotiškų haliucinacijų valioje; dusau, trūko oro. Visiškai mašinaliai ėmiau vėdintis tuo popieriaus lapu; geroji ir atvirkščioji lapelio pusės pakaitomis atsidurdavo prieš mano akis.

Labai nustebau – staiga pasirodė, kad mano akyse sušmėžavo pažįstami, puikiai suprantami lotyniški žodžiai: „*craterem*", „*terrestre*"!

Tarsi šviesos spindulys nušvietė mano sąmonę; tie menki pėdsakai išvedė į tiesos kelią: radau šifro paslaptį! Norint suprasti, kas parašyta dokumente, nebuvo jokio reikalo skaityti jį per išvirkščiąją lapo pusę. Ne, paslaptinguosius rašmenis kuo puikiausiai buvo galima perskaityti taip, kaip jie buvo parašyti, kaip tekstas buvo padiktuotas. Visi giliamintiški profesoriaus teiginiai pasirodė esą teisingi; jis neapsiriko nei dėl raidžių išdėstymo, nei dėl dokumento kalbos! Perskaityti tą lotynišką sakinį nuo pradžios iki galo jam trukdė tik „šis bei tas", ir tą „šį bei tą" man atskleidė atsitiktinumas!

Suprantama, aš buvau labai susijaudinęs. Mano akys apniuko, beveik nieko nebemačiau. Pergamentą padėjau ant stalo. Pakako

tik mesti žvilgsnį į šifrą, ir būčiau įspėjęs rašto paslaptį.

Pagaliau vargais negalais numalšinau jaudulį. Norėdamas apraminti nervus, prisiverčiau du kartus pereiti kambarį, o tada vėl atsisėdau.

– Dabar perskaitysime! – garsiai tariau ir atsidūsėjau visa krūtine.

Palinkau prie stalo, pirštu iš eilės braukiau per raides ir skambiu balsu, nesustodamas, neužsikirsdamas nė mažiausiai valandėlei, perskaičiau visą frazę.

Baisiausiai apstulbau ir mane apėmė baimė. Iš pradžių jaučiausi lyg žaibo trenktas. Kaip! Nejaugi tai, ką dabar sužinojau, jau padaryta? Nejaugi atsirado toks drąsuolis, kuris prasiskverbė...

– Ak! – įsiutęs sušukau. – Ne, ne, dėdė šito neturi žinoti! Kitaip jis būtinai leisis į kelionę. Jis irgi panorės visa tai patirti! Niekas neįstengs tokio drąsaus geologo sulaikyti! Jis būtinai keliaus, į nieką neatsižvelgdamas, nieko nepaisydamas! Ir drauge pasiims mane, ir mes niekada nebesugrįšime! Niekada, niekada!

Aš buvau neapsakomai susijaudinęs.

– Ne, ne, šito nebus! – ryžtingai tariau. – Ir jeigu mano valioje neleisti, kad tokia mintis ateitų į galvą mano tironui, aš neleisiu! Tačiau vartydamas dokumentą, jis atsitiktinai gali rasti šifro raktą! Todėl dokumentą aš sunaikinsiu!

Židinyje dar žėravo anglys. Čiupau ne tik lapą, kurį pats buvau prirašęs, bet taip pat ir Saknusemo pergamentą; virpančia ranka jau rengiausi prakeiktuosius popierius sviesti į ugnį ir tokiu būdu nuslėpti pavojingą paslaptį.

Tuo metu kabineto durys atsidarė ir įėjo dėdė.

Penktasis skyrius

Vos spėjau nelemtąjį dokumentą padėti ant stalo.

Profesorius Lidenbrokas atrodė pavargęs ir buvo labai susimastęs. Užvaldžiusi mintis nė akimirkai nedavė jam ramybės; bevaikščiodamas jis, matyt, įtempęs visas savo vaizduotės jėgas, nagrinėjo ir analizavo kankinusią mįslę ir sugrįžo, trokšdamas išbandyti kažkokį naują metodą.

Iš tikrųjų, vos atsisėdęs į savo mėgiamą krėslą, čiupo plunksną ir ėmė rašyti formules, primenančias algebros skaičiavimus.

Aš žvilgsniu sekiau drebančią dėdės ranką; neišleidau iš akių nė mažiausio judesio. Kas bus, jeigu jis atsitiktinai suras šifrą? Jaudinausi, ir visiškai be reikalo: juk jeigu suradau „vienintelį" teisingą perskaitymo būdą, tai bet koks kitoks tyrinėjimo metodas turėjo būti nesėkmingas.

Dėdulė be pertraukos triūsė tris valandas, neištardamas nė vieno žodžio, nepakeldamas galvos, čia perbraukdamas, ką buvo parašęs, čia atstatydamas ir vėl užtepdamas, ir tūkstantąjį kartą pradėdamas iš naujo.

Aš puikiai žinojau – jeigu jam pasisektų iš tų raidžių sudaryti visus įmanomus žodžių junginius, tai galų gale ieškomąją frazę surastų. Bet aš taip pat žinojau, kad iš dvidešimties raidžių galima gauti du kvintilijonus (*Skaičius, išreikštas vienetu su 18 nulių, t.y. 10^{18}, kai kuriose šalyse – 10^{30}.*), keturis šimtus trisdešimt du kvadrilijonus (*Skaičius, išreikštas vienetu su 15 nulių, t.y. 10^{15}.*), devynis šimtus du trilijonus, aštuonis milijardus, šimtą septyniasdešimt šešis milijonus, šešis šimtus keturiasdešimt tūkstančių žo-

džių junginių! O tame raštelyje buvo šimtas trisdešimt dvi raidės, iš tų šimto trisdešimt dviejų raidžių buvo galima sudaryti tokį neįtikėtiną žodžių junginių kiekį, kad ne tik suskaičiuoti, bet net ir įsivaizduoti neįmanoma!

Aš galėjau nesibaiminti, kad tokiu didvyrišku būdu profesoriui pasiseks išspręsti problemą.

O laikas bėgo; atėjo naktis; nutilo gatvių triukšmas; dėdulė vis dar sprendė uždavinį ir nieko nematė, nepastebėjo net duris pravėrusios Martos; jis nieko negirdėjo, net šitos ištikimos tarnaitės balso, kai ji paklausė:

– Pone, ar šiandien vakarieniausite?

Martai teko išeiti, neišgirdus atsakymo. O jeigu kalbėsime apie mane... Nors iš visų jėgų kovojau su snauduliu, vis dėlto, įsispraudęs kanapos kampelyje, užmigau kietu miegu; tuo tarpu dėdulė Lidenbrokas atkakliai tęsė apskaičiavimus, vis iš naujo tikrindamas savo formules.

Kai rytą pabudau, nenuilstantysis tyrinėtojas vis dar dirbo. Raudonos akys, nervingos rankos sutaršyti plaukai, raudonomis dėmėmis išpiltas blyškus veidas gana vaizdžiai bylojo apie tą baisią kovą, kurią jis kovojo, iš paskutiniųjų stengdamasis pasiekti neįmanoma, ir apie tai, kaip, įtempus mintis ir visas proto galias, prabėgo nakties valandos.

Atvirai šnekant, man buvo jo gaila. Nors paslapčiom aš jam priekaištavau, ir priekaištavau visai teisingai, vis dėlto atkaklios dėdės pastangos mane sujaudino. Vargšelį taip buvo užvaldžiusi jo paties susikurtoji idėja, kad pamiršo pykti. Visas savo gyvybines jėgas jis sutelkė vienam tikslui, o kadangi nerado išeities, aš ėmiau būgštauti, kad tik dėl begalinės proto įtampos neskiltų mano dėdulės galva.

Vienu rankos judesiu, vienu vieninteliu žodžiu galėjau jį išvaduoti iš geležinių gniaužtų, veržiančių jo kiaušą! Bet aš šito nedariau.

O juk esu geros širdies. Tai kodėl likau nebylys ir kurčias susiklosčius tokioms aplinkybėms? Ogi to paties dėdės labui!

„Ne, ne! Aš nieko nepasakysiu! – įtikinėjau pats save. – Aš jį pažįstu – panorės keliauti, ir niekas neįstengs jo sulaikyti. Profesoriaus vaizduotė – lyg ugnikalnis, ir jis rizikuos gyvybe, kad tik padarytų tai, ko neįstengė padaryti kiti geologai. Aš tylėsiu; aš išlaikysiu paslaptį, kurią atsitiktinai sužinojau! Pasakyti paslaptį jam – vadinasi, pasmerkti profesorių Lidenbroką mirčiai! Tegu pats atspėja, jeigu sugeba! Aš neturiu nė mažiausio noro kada nors prikaišioti sau už tai, kad stumtelėjau jį į pražūtį!"

Šitaip nutaręs, sunėriau rankas ir laukiau. Bet aš neįvertinau kai kurių aplinkybių.

Kai Marta susiruošė eiti į turgų, paaiškėjo, jog užrakintos laukujos durys, o raktas iš spynos ištrauktas. Kas galėjo jį paimti? Tikriausiai iš pasivaikščiojimo grįžęs dėdė.

Šitaip pasielgė, turėdamas kokį tikslą, ar atsitiktinai? Nejaugi jis nori mus pasmerkti bado kančioms? To jau būtų per daug! Kur matyta! Priversti mane ir Martą kentėti dėl to, kad jam nesiseka? Juk mes čia nieko dėti! Žinoma, jis padarė mus savo įkaitais! Ir aš prisiminiau kitą panašų, šiurpą keliantį atsitikimą. O buvo taip. Prieš keletą metų, kai dėdė triūsė prie mineralogijos klasifikacijos, vieną kartą be maisto jis išbuvo keturiasdešimt aštuonias valandas, ir visiems namo gyventojams drauge su juo teko laikytis dietos mokslo labui. Tada man prasidėjo pilvo traukuliai – labai nemalonus dalykas velnionišką apetitą turinčiam jaunuoliui.

Beregint supratau – pusryčių šiandien nebus. Kaip ir vakar nebuvo vakarienės. Tačiau nutariau laikytis didvyriškai ir nepasiduoti pilvo norams. Marta, ne juokais sunerimusi, sutriko. O mane labiausiai neramino tai, kad negalėsiu išeiti iš namų. Priežastis buvo aiški.

Dėdė vis dirbo: vaizduotė jį nunešė į aukštas silogizmų sferas; jis skrajojo virš Žemės ir iš tikrųjų buvo abejingas žemiškoms reikmėms.

Apie vidudienį alkis ėmė mane ne juokais kankinti. Per savo naivumą išvakarėse Marta sunaudojo visas atsargas, kurios tik buvo podėlyje; namuose neliko visiškai nieko valgomo. Bet vis

dėlto aš narsiai laikiausi; pasiduoti man atrodė negarbinga.

Išmušė antrą valandą. Padėtis jau ėmė atrodyti juokinga, net nepakenčiama. Mano pilvas urzgė lyg piktas šuo. Ėmiau svarstyti, ar tik nebūsiu perdėjęs dokumento svarbos; tikriausiai dėdė nepatikės tuo, kas jame parašyta, pavadins tai paprasčiausia mistifikacija; blogiausiu atveju, jeigu jis panorėtų leistis į žygį, įstengtume prievarta sulaikyti; pagaliau dėdė ir pats gali surasti šifro raktą, ir tada paaiškės, kad aš tuščiai pasninkavau.

Šios prielaidos, kurias vakar pasipiktinęs būčiau atmetęs, dabar man pasirodė esančios nuostabios; man atrodė net juokinga, kad taip ilgai dvejojau; nusprendžiau tuoj pat viską pasakyti.

Tik laukiau patogaus momento pradėti pokalbį. Staiga profesorius atsistojo, užsidėjo skrybėlę ir jau rengėsi išeiti.

Kaip gi šitaip? Išeis iš namų, o mus ir vėl užrakins? Nė už ką!

– Dėdule, – tariau.

Atrodė, jis neišgirdo.

– Dėde Lidenbrokai! – pakėlęs balsą, pakartojau.

– Ką? – paklausė jis kaip paklausia staiga pažadintas žmogus.

– Kaip tai – ką? O raktas?

– Koks raktas? Ar nuo laukujų durų?

– Ne, – sušukau aš, – dokumento šifro raktas!

Profesorius pažvelgė į mane per akinių viršų; matyt, mano veide pastebėjo kažką neįprasta, nes stipriai nutvėrė mano ranką ir, nepajėgdamas ištarti nė žodžio, įsmeigė klausiamą žvilgsnį. Kuo puikiausiai supratau, kas jam rūpi.

Aš linktelėjau.

Jis užjausdamas palingavo galvą, tarsi kalbėtųsi su pamišėliu.

Aš linktelėjau dar išraiškingiau.

Dėdės akys sublizgo, ranka grėsmingai pakilo.

Tas nebylus pašnekesys būtų sudominęs net apatiškiausią žmogų. Atvirai šnekant, aš iš tikrųjų neišdrįsau ištarti nė vieno žodžio, bijodamas, kad dėdė iš džiaugsmo manęs neuždusintų savo glėbyje. Tačiau pasakyti vis dėlto reikėjo.

– Taip, tą raktą... atsitiktinai...

– Ką tu sakai? – sušuko profesorius neapsakomai susijaudinęs.

– Štai! – tariau ir padaviau jam popieriaus lapelį. – Skaitykite.

– Bet juk tai neturi jokios prasmės! – pareiškė jis, glamžydamas popierių.

– Neturi, jeigu pradėsime skaityti nuo pradžių. O jeigu nuo pabaigos...

Aš dar nespėjau baigti sakinio – profesorius suriko, teisingiau sakant, suriaumojo. Tarsi apreiškimas būtų apšvietęs jo protą; jis nepaprastai pasikeitė.

– Ak, gudragalvis Saknusemas! – sušuko jis. – Vadinasi, frazę parašei atvirkščiai, Akseli?

Dėdė čiupo popierių ir, įsmeigęs į jį apkvaitusias akis, drebančiu balsu perskaitė visą dokumentą nuo paskutinės iki pirmos raidės.

Dokumentas skelbė:

„In Sneffels Yoculis craterem kem delibat umbra Scartaris Julii intra calendas descende, audas viator, et terrestre centrum attinges. Kod feci. – Arne Saknussemm".

Išvertus tai reiškė:

„Nusileisk į Jokulio Snefelso kraterį, kurį Skartario šešėlis glamonėja prieš liepos kalendą, narsusis keliauninke, ir tu pasieksi Žemės centrą. Aš tai padariau. – Arnė Saknusemas. (Kalenda romėnai vadino pirmąją kiekvieno mėnesio dieną. – Aut.)"

Perskaitęs tas eilutes, dėdė pašoko tarsi netyčia būtų palietęs Leideno stiklinę (*Cilindro formos elektrinis kondensatorius.*) Kupinas džiaugsmo, pasitikėjimo ir ryžto jis atrodė nuostabiai. Žingsniavo pirmyn ir atgal vis rankomis griebdamasis už galvos, stumdė kėdes, kilnojo iš vienos vietos į kitą knygas, lyg kamuoliukais – kas galėtų tuo patikėti! – žaidė savo brangiaisiais mineralais, stukseno kumščiu į stalą arba plekšnojo ranka krėslą. Pagaliau

dėdės nervai aprimo ir jis išsekęs atsisėdo į krėslą.

– Vis dėlto kelinta dabar valanda? – paklausė po valandėlės.

– Trečia, – atsakiau.

– Kaip greitai atėjo pietų metas. Aš mirštu iš bado. Prie stalo! O paskui...

– Paskui?..

– Sukrausi mano lagaminą.

– Gerai! – sušukau aš.

– Ir savo taip pat! – žengdamas į valgomąjį, pridūrė kietaširdis profesorius.

Šeštasis skyrius

Išgirdus tuos žodžius, drebulys perbėgo visą mano kūną, tačiau susitvardžiau. Nutariau nė už ką neišsiduoti. Tik mokslo įrodymai galėtų sulaikyti profesorių Lidenbroką. O apie tokios kelionės absurdiškumą bylojo gana rimti argumentai. Keliauti į Žemės centrą! Kokia beprotybė! Aš nutariau paprieštarauti palankesniu metu, o tuo tarpu papietauti.

Nėra reikalo aprašinėti mano dėdulės įtūžį, išvydus nepadengtą stalą! Netrukus jis sužinojo priežastį. Marta bemat atgavo laisvę ir išdūmė į turgų. Ji taip mikliai paruošė valgį, kad po valandos alkį jau buvau numalšinęs ir vėl kuo aiškiausiai įsivaizdavau visą padėtį.

Per pietus dėdulė atrodė beveik linksmas; laidė juokelius, kurie mokslininkų lūpose skamba visai nekaltai. Po deserto davė man ženklą sekti paskui jį į kabinetą.

Aš paklusau. Dėdė atsisėdo viename stalo gale, aš – kitame.

– Akseli, – tarė jis gana švelniu balsu, – tu esi gana protingas jaunuolis; šiandien, kai aš, galutinai nusikamavęs, jau buvau beatsisakąs savo tyrinėjimų, padarei man didelę paslaugą. Nežinia, kur dar mane būtų nuvedusios pastangos įminti neįmenamą mįslę! Aš šito niekada nepamiršiu, ir tu prisidėsi prie šlovės, kurią pelnysime.

„Va, – pamaniau, – dabar jis puikiai nusiteikęs; kaip tik tinkamas momentas pasikalbėti kad ir apie tą pačią garbę".

– Visų pirma, – toliau kalbėjo dėdė, – aš primygtinai tavęs prašau išsaugoti visišką paslaptį. Neabejoju, supranti kodėl. Moks-

lo pasaulyje tiek ir tiek pavyduolių, ir daugelis panorėtų dalyvauti kelionėje, apie kurią jie sužinos tik po mūsų sugrįžimo.

– Nejaugi manote, kad daug atsirastų tokių narsuolių?

– Be abejo! Kas gi ilgai svarstytų, sužinojęs apie galimybę pelnyti tokią šlovę? Jeigu tik šis dokumentas taptų žinomas, visa geologų armija dumtų Arnė Saknusemo pėdomis!

– Štai dėl to tai aš abejoju, dėde, juk dokumento tikrumas dar neįrodytas.

– Kaip! O knyga, kurioje jį radome?

– Gerai! Aš sutinku, kad šios eilutės parašytos Saknusemo ranka, bet ar iš to galima daryti išvadą, jog jis atliko ir tą kelionę? Argi senasis dokumentas negali būti mistifikacija?

Ir tuoj beveik gailėjausi, ištaręs tuos šiek tiek aštrokus žodžius. Profesorius suraukė antakius; aš bijojau, kad mūsų pokalbis nepakryptų į blogąją pusę. Laimei, taip neatsitiko. Mano griežtasis pašnekovas, kurio veide sušvito kažkas panašaus į šypseną, atsakė:

– Tai mes patikrinsime.

– Ak, – tariau šiek tiek suglumęs, – leiskite man pasakyti viską, ką manau apie šį dokumentą.

– Sakyk, mano berniuk, nesivaržyk. Duodu tau visišką laisvę pareikšti savo nuomonę. Dabar tu jau ne tik mano brolėnas, o kolega. Taigi, tęsk.

– Gerai, pirmiausia aš jūsų paklausiu, kas tie Jokulis, Snefelsas ir Skartaris, apie kuriuos niekada nieko negirdėjau?

– Mielai atsakysiu. Kaip tik neseniai mano draugas Augustas Petermanas iš Leipcigo atsiuntė žemėlapį; antai jis. Iš bibliotekos didžiosios spintos antrojo skyriaus Z eilės ketvirtos lentynos paimk trečiąjį atlasą.

Aš atsistojau ir, laikydamasis tikslių dėdės nurodymų, be vargo radau reikalingąjį atlasą. Profesorius jį atskleidė ir tarė:

– Štai vienas geriausių Islandijos žemėlapių. Tai Hendersono žemėlapis, ir aš manau, kad su jo pagalba mes išsiaiškinsime visus neaiškumus.

Aš palinkau prie žemėlapio.

– Pažvelk į šią vulkaninės kilmės salą, – tarė profesorius, – ir atkreipk dėmesį, kad visi ugnikalniai vadinasi vienu ir tuo pačiu vardu – *Jokul*. Islandų kalba tas žodis reiškia „ledynas"; kadangi kalnų viršūnės Islandijos platumose daugiausia padengtos amžinu sniegu ir, ugnikalniams išsiveržus, lava neišvengiamai braunasi per ledo dangą. Todėl ugnimi alsuojantys salos kalnai ir vadinami *Jokuliais*.

– Gerai, – tariau, nė neketindamas pasiduoti, – o kas tas Snefelsas?

Aš tikėjausi, kad į šį klausimą dėdė neįstengs atsakyti. Kaip apsirikau! Dėdė toliau aiškino:

– Pakeliaukime vakarine Islandijos pakrante. Žiūrėk! Štai didžiausias miestas Reikjavikas. Matai? Puiku. Pasikelk jūros krantus išraižiusiais nesuskaičiuojamais fiordais ir stabtelk truputį žemiau šešiasdešimt penkių laipsnių platumos. Ką tu ten matai?

– Kažką panašaus į pusiasalį, primenantį apkrimstą kaulą.

– Palyginimas teisingas, mano berniuk; dabar sakyk, ar tame pusiasalyje nieko nepastebi?

– Taip, matau kalną, kuris atrodo išaugęs tiesiog iš jūros.

– Puiku! Tai ir yra Snefelsas.

– Snefelsas?

– Taip. Penkių tūkstančių pėdų aukščio kalnas, vienas nuostabiausių saloje ir, be abejo, vienas gražiausių visame pasaulyje, – juk jo krateris – tai įėjimas į Žemės rutulio centrą!

– Bet šito negali būti! – sušukau, gūžčiodamas pečiais ir neigdamas tokį spėjimą.

– Negali būti? – rūsčiai perklausė profesorius Lidenbrokas. – Kodėl?

– Todėl, kad tas krateris tikriausiai sklidinas lavos, uolos įkaitusios ir, be to...

– O jeigu tai užgesęs ugnikalnis?

– Užgesęs?

– Taip. Mūsų laikais Žemės paviršiuje yra apie trys šimtai veikiančių ugnikalnių, o užgesusių ugnikalnių žymiai daugiau. Prie

pastarųjų priskiriamas ir Snefelsas; per visą istorinį periodą jis išsiveržė tik vieną kartą, tūkstantis du šimtai devynioliktais metais; po to pamažu geso ir jau nebepriskiriamas prie veikiančiųjų ugnikalnių.

Šių tikslių duomenų aš negalėjau paneigti, todėl griebiausi kitų, dokumente minimų gana neaiškių duomenų.

– O kas tas Skartaris? – paklausiau. – Ir kuo čia dėta liepos kalenda?

Dėdulė susimąstė. Akimirką atgavau viltį, bet tik akimirką, nes netrukus jis man taip atsakė:

– Tu nežinai, o man visiškai aišku. Visi šie duomenys tik įrodo, kaip tiksliai Saknusemas stengėsi aprašyti savo atradimą. Jokulį Snefelsą sudaro keletas kraterių, todėl islandų mokslininkas nurodė būtent tą, kuris veda į Žemės centrą. Jis pastebėjo, kad prieš liepos kalendą, kitaip sakant, birželio pabaigoje viena kalnų viršūnių, o būtent Skartaris, meta šešėlį ant minėto kraterio žiočių, ir šį faktą pabrėžia dokumente. Tai labai tikslus nurodymas ir, pasiekus Snefelso viršūnę, nebėra ko abejoti, kurį kelią pasirinkti.

Regis, mano dėdė žinojo atsakymus į visus klausimus. Supratau, kad užklupti jį iš netyčių nepavyks, nes kalbėjome apie senojo pergamento tekstą. Todėl lioviausi kvaršinti jį klausimais šia tema, o kadangi aš labiau už viską norėjau atkalbėti dėdulę nuo kelionės, tai griebiausi mokslinio ginčo, man atrodžiusio kur kas esmingesnio.

– Gerai! – tariau. – Turiu sutikti, kad Saknusemo frazė tiksli ir jos esmė nekelia jokių abejonių. Aš net galiu pritarti, kad dokumentas yra tikras. Islandų mokslininkas nusileido į Snefelso žiotis, regėjo, kaip Skartario šešėlis prieš liepos kalendą slenka kraterio kraštais; iš tuo metu populiarios legendos jis taip pat sužinojo, kad tas krateris veda į Žemės centrą; bet kad jis pats būtų atlikęs tą kelionę, tenai prasiskverbęs ir vėl sugrįžęs, tuo aš netikiu! Ne, tūkstantį kartų ne!

– O kuo remiesi, šitaip teigdamas? – neįprastai pašaipiai pa-

klausė dėdė.

– Remiuosi mokslo teorijomis, kurios byloja, kad panašūs tyrinėjimai neįmanomi!

– Sakai, tai byloja teorijos? – nutaisęs geraširdišką miną, paklausė profesorius. – Taip, tai apgailėtinos teorijos! Ir šitos teorijos tave trikdo?

Mačiau – jis tyčiojosi iš manęs, bet, nieko nepaisydamas, tęsiau:

– Taip, visiškai įrodyta – kuo giliau prasiskverbsime į Žemės gelmes, tuo temperatūra bus aukštesnė; temperatūra kyla maždaug po vieną laipsnį kas septyniasdešimt pėdų; jeigu tarsime, kad temperatūra kyla nuolat, tai turėdami omenyje Žemės spindulį – pusantro tūkstančio ljė (*Ljė – senovinis Prancūzijos ilgio vienetas, sausumoje jis prilygsta 4,452 km, jūroje – 5,556 km.*), – Žemės centre visos medžiagos egzistuoja tik karšto skysčio ir dujų pavidalu; kadangi net metalai, tokie kaip auksas ar platina, o ir patys tvirčiausi akmenys tokios temperatūros neišlaiko, todėl ir klausiu: ar įmanoma prasiskverbti į tokią terpę?

– Kaip regiu, Akseli, tu nerimauji dėl temperatūros?

– Žinoma. Pakanka mums nusileisti dešimt ljė ir pasiekti Žemės plutos kraštutinę ribą, ir ten temperatūra jau sieks per tūkstantį tris šimtus laipsnių.

– Ir tu bijai ištirpti?

– Šį klausimą leidžiu jums spręsti, – apmaudžiaudamas atsakiau.

– Tada aš tau išdėstysiu savo kategorišką nuomonę, – išdidžiai tarė profesorius Lidenbrokas. – Nei tu, nei kas kitas tiksliai nežino, kas vyksta Žemės rutulio viduje, kadangi ištirta vos dvylikatūkstantoji jo spindulio dalis; todėl mokslo teorijos apie temperatūrą dideliame gylyje gali būti nuolat papildomos ir keistis, ir kiekviena nauja teorija paneigia senąją. Juk iki Furjė buvo manoma, kad tarpplanetinių erdvių temperatūra visą laiką krenta, o dabar žinome, kad minimali temperatūros riba pasaulio eteryje svyruoja tarp keturiasdešimties ir penkiasdešimties laipsnių žemiau

nulio. Kodėl lygiai taip negali būti ir Žemės viduje? Gal temperatūra, pasiekusi aukščiausią ribą tam tikrame gylyje, liaujasi kilusi ir nepasiekia tokio lygio, kai ima tirpti labiausiai ugniai atsparios uolienos?

Kadangi dėdė jau metėsi į hipotezių sritį, aš negalėjau prieštgyniauti.

– Ir dar tau pasakysiu štai ką. Tikri mokslininkai, tokie kaip, pavyzdžiui, Puazonas ir kiti, įrodė: jeigu Žemės rutulio viduje karštis pakiltų iki dviejų tūkstančių laipsnių, tai dujos, susidariusios nuo medžiagų, įkaitintų iki tokios neįtikėtinos temperatūros, susprogdintų Žemės plutą lygiai kaip nuo dujų slėgio sprogsta katilas.

– Tokia yra Puazono nuomonė, dėde, ir tik tiek.

– Sutinku, bet ir kiti žymūs geologai mano, kad Žemės rutulio viduje nėra nei dujų, nei vandens, nei sunkesnių akmenų už mums žinomus, nes tokiu atveju Žemė būtų du kartus lengvesnė arba du kartus sunkesnė.

– O! Skaičiais galima įrodyti viską, ką tik norime!

– O argi faktai byloja ne tą patį, mano berniuk? Argi nežinome, kad ugnikalnių skaičius nuo pat pirmųjų pasaulio egzistavimo dienų nepaliaujamai mažėja? Argi tuo remiantis negalima padaryti išvadą, kad centrinis ugnies židinys, jeigu jis apskritai egzistuoja, po truputį gęsta?

– Dėdule, jeigu jūs jau nuklydote į spėlionių sferą, tai man neverta nė ginčytis.

– Turiu pasakyti – pačių kompetentingiausių žmonių nuomonės sutampa su manąja. Ar prisimeni, antai tūkstantis aštuoni šimtai dvidešimt penktaisiais metais mane aplankė garsus anglų chemikas Hemfris Devis?

– Ne, neatsimenu, nes aš šiame pasaulyje atsiradau devyniolika metų vėliau.

– Tiek to. Tai va, Hemfris Devis užsuko pas mane važiuodamas pro Hamburgą. Mudu ilgai šnekėjomės, taip pat ir dėl įkaitusios skystos Žemės branduolio būklės hipotezės. Mūsų abiejų nuo-

monės sutapo – Žemės gelmių skystas būvis neįmanomas dėl vienos priežasties, kurios mokslas dar negali paaiškinti.

– Kokia gi toji priežastis? – šiek tiek nustebęs, paklausiau aš.

– Visai paprasta: ištirpusią masę, panašią į vandenyną, veiktų Mėnulio traukos jėga; vadinasi, du kartus per dieną Žemės viduje įvyktų potvyniai ir atoslūgiai; Žemės pluta, stipriai slegiama skystos ugninės masės, imtų lūžinėti ir periodiškai vyktų Žemės drebėjimai!

– Bet vis dėlto netenka abejoti, kad Žemės rutulio apvalkalas kažkada buvo karšto skysčio būvyje, ir galima manyti, jog pirmiausia ataušo viršutiniai Žemės plutos sluoksniai, tuo tarpu karštis susitelkė dideliame gylyje.

– Klaidinga nuomonė, – atsakė dėdė. – Žemė ėmė skeldėti įkaitus jos paviršiui, o ne atvirkščiai. Žemės paviršių sudarė didelis kiekis metalų, kaip antai kalis ir natris, kurie užsiliepsnoja vos susilietę su oru ir vandeniu; šie metalai užsiliepsnojo, kai atmosferos garai lietaus pavidalu nusileido ant Žemės; ir palaipsniui vandeniui ėmus skverbtis į Žemės vidų per plyšius, atsiradusius sueižėjus akmeninei plutos masei, prasidėjo masiniai gaisrai su sprogimais ir išsiveržimais. To pasekmė – vulkaniniai dariniai Žemės paviršiuje, tokie gausūs pasaulio egzistavimo pradžioje.

– Gana pramani hipotezė! – nevalingai sušukau.

– Hemfris Devis šį reiškinį man paaiškino, atlikdamas gana paprastą bandymą. Jis padarė metalinį rutulį, visiškai panašų į mūsų planetą, daugiausia naudodamas tuos metalus, apie kuriuos tik ką kalbėjau; kai rutulį mažumėlę apipurškėme vandeniu, jo paviršius ėmė pūstis, oksiduotis, iškilo nedidelė kalvelė ir jos viršūnėje atsivėrė krateris; įvyko išsiveržimas, ir rutulys taip įkaito, kad jo nebeįstengėme išlaikyti rankose.

Tiesą sakant, profesoriaus argumentai ėmė mane veikti; kaip visuomet jis aiškino aistringai, užsidegęs.

– Matai, Akseli, – pridūrė dėdė, – apie Žemės vidinę būseną įvairias hipotezes kūrė ir geologai; apie Žemės rutulio branduolio įkaitusią būklę nėra jokių įrodymų, ir aš atmetu šią teoriją, nes

to negali būti. Tačiau ko čia tuščiai ginčytis? Mes patys viską pamatysime ir lygiai kaip Arnė Saknusemas sužinosime, kokios nuomonės turime laikytis šiuo svarbiu klausimu.

– Na, žinoma, – atsakiau, jau šiek tiek užkrėstas dėdulės entuziazmo. – Na, žinoma, pamatysime, jeigu ten apskritai galima ką nors pamatyti.

– Kodėl gi ne? Tikriausiai Žemėje vyksta elektriniai reiškiniai, kurie mums pasitarnaus, kaip apšvietimo priemonė. O gal dėl aukšto slėgio Žemės gilybėje atmosfera tampa šviečianti?

– Taip, – tariau, – taip! Galų gale ir tai įmanoma.

– Be abejo, – išdidžiai atsakė dėdė, – bet laikyk prikandęs liežuvį, girdi? Apie visa tai – nė žodžio! Kad niekam nešautų į galvą anksčiau už mus atrasti Žemės centrą.

Septintasis skyrius

Taip baigėsi tas nepamirštamas ginčas. Besikalbėdamas su dėdule aš gerokai įkaitau. Išėjau iš kabineto visiškai suglumęs. Hamburgo gatvių oras buvo per slogus, kad galėčiau atsitokėti. Pasileidau prie Elbės, prie kelto, kuris jungė miestą su geležinkeliu.

Ar mane įtikino dėdės argumentai? Gal jau pasidaviau jo įtaigai? Nejaugi rimtai reikia žiūrėti į profesoriaus Lidenbroko užmačią keliauti į Žemės centrą? Ką aš išgirdau? Bepročio kliedesius ir fantazijas ar genialaus žmogaus išvadas, paremtas mokslo duomenimis? Kaip nubrėžti ribą, skiriančią tiesą nuo klaidingų pažiūrų?

Aš kūriau daugybę prieštaringiausių hipotezių, negalėdamas apsistoti ties kuria nors viena.

Vis dėlto reikia pasakyti: nors mano entuziazmas pamažu blėso, aš beveik sutikau su dėdės teiginiais. Net buvau pasišovęs nedelsiant leistis į kelionę, kad neliktų laiko apmąstymams. Taip, tuo metu man būtų užtekę ryžto suveržti savo lagamino diržus!

Tačiau turiu prisipažinti, kad po valandos toji nepaprasta susijaudinimo būsena išblėso, nervai nurimo, ir iš Žemės gelmių aš vėl išnirau į paviršių.

„Juk tai kvailystė! – tariau pats sau. – Nesąmonė! Juk tai nepaaiškinama sveiku protu! Visa tai nesąmonė. Aš blogai miegojau ir regėjau bjaurų sapną!"

Šitaip svarstydamas žingsniavau Elbės pakrante ir, aplenkęs uostą, patekau į Altonos kelią. Keista nuojauta tarsi liepė man eiti tuo keliu – netrukus išvydau savo mieląją Grauben, pargrįž-

tančią į Hamburgą.

– Grauben! – sušukau iš tolo.

Mergina stabtelėjo; matyt, truputį sutriko, išgirdusi kažką ją šaukiant vardu. Tą pačią akimirką aš atsidūriau priešais ją.

– Akseli! – nustebusi tarė ji. – Tu ėjai manęs pasitikti? Kaip malonu!

Tereikėjo tik jai į mane pažvelgti – bemat išvydo, koks aš neramus ir sutrikęs.

– Kas atsitiko? – paklausė, ištiesdama man ranką.

– O, daug kas, Grauben! – sušukau.

Ir keliais žodžiais papasakojau žaviajai firlandietei apie tai, kas įvyko. Ji truputį patylėjo. Kažin, ar Grauben širdis daužėsi taip, kaip manoji? Šito nežinau, bet jos ranka manojoje nesuvirpėjo.

Mes tylėdami nuėjome šimtą žingsnių.

– Akseli, – pagaliau prabilo ji.

– Ką, mieloji Grauben?

– Tai bus nuostabi kelionė!

Išgirdęs tuos žodžius, aš net krūptelėjau.

– Taip, Akseli, kelionė, verta mokslininko brolėno. Vyras turi pasižymėti kokiame nors nepaprastame žygyje.

– Grauben, argi tu manęs neatkalbinėji nuo tokios kelionės?

– Ne, mielasis Akseli, ir aš mielai eičiau kartu, jeigu silpna mergina nebūtų jums tik kliuvinys.

– Ar rimtai šitaip kalbi?

– Rimtai.

Ak, argi galima suprasti moteris, jaunas merginas, žodžiu, moters širdį! Jeigu moteris ne iš bailiųjų, tai jos drąsa neturi ribų! Sveikas protas moteriai visiškai bereikšmis... Ką aš girdžiu? Mergina pataria keliauti! Jos visai nebaugina toks romantiškas nuotykis. Ji skatina mane vykti su dėdule, nors ir myli mane...

Aš buvau sutrikęs ir, atvirai kalbant, sugėdintas.

– Grauben, – kalbėjau aš. – Kažin ar ir rytoj tu taip kalbėsi?

– Rytoj, mielasis Akseli, aš pasakysiu tą patį, ką ir šiandien.

Laikydamiesi už rankų, tylėdami, mes tęsėme savo kelionę. Dienos įvykiai kėlė man liūdesį.

„Apskritai, – mąsčiau, – iki liepos kalendos dar toli, ir iki to laiko dar gali atsitikti kas nors tokio, kas atbaidys dėdulę nuo beprotiško noro keliauti į Žemės gelmes".

Į Karališkąją gatvę parėjome jau vėlai. Maniau, kad mūsų namuose viešpataus visiška tyla, dėdulė kaip paprastai jau miegos, o Marta tvarkysis valgomajame.

Tačiau buvau išleidęs iš galvos nerimastingą profesoriaus būdą. Jis bruzdėjo kartu su būreliu nešikų, kraunančių koridoriuje visokiausius ryšulius ir pakus; po visą namą skambėjo šeimininko šūksniai; sumišusi senoji tarnaitė nebeišmanė ko griebtis.

– Nagi, eik šen, Akseli! Greičiau, nelaimingasis! – išvydęs mane pareinantį, ėmė šūkauti dėdė. – Tavo lagaminas dar nesukrautas, mano užrašai nesutvarkyti, sakvojažo raktas kažkur prašapo, nerandu savo getrų...

Aš taip nustebau, kad apmiriau vietoje. Neįstengiau ištarti nė vieno žodžio. Po valandėlės vargais negalais išspaudžiau:

– Ar mes išvykstame?

– Taip, nelaimingasis, o tu vaikštinėji užuot man padėjęs!

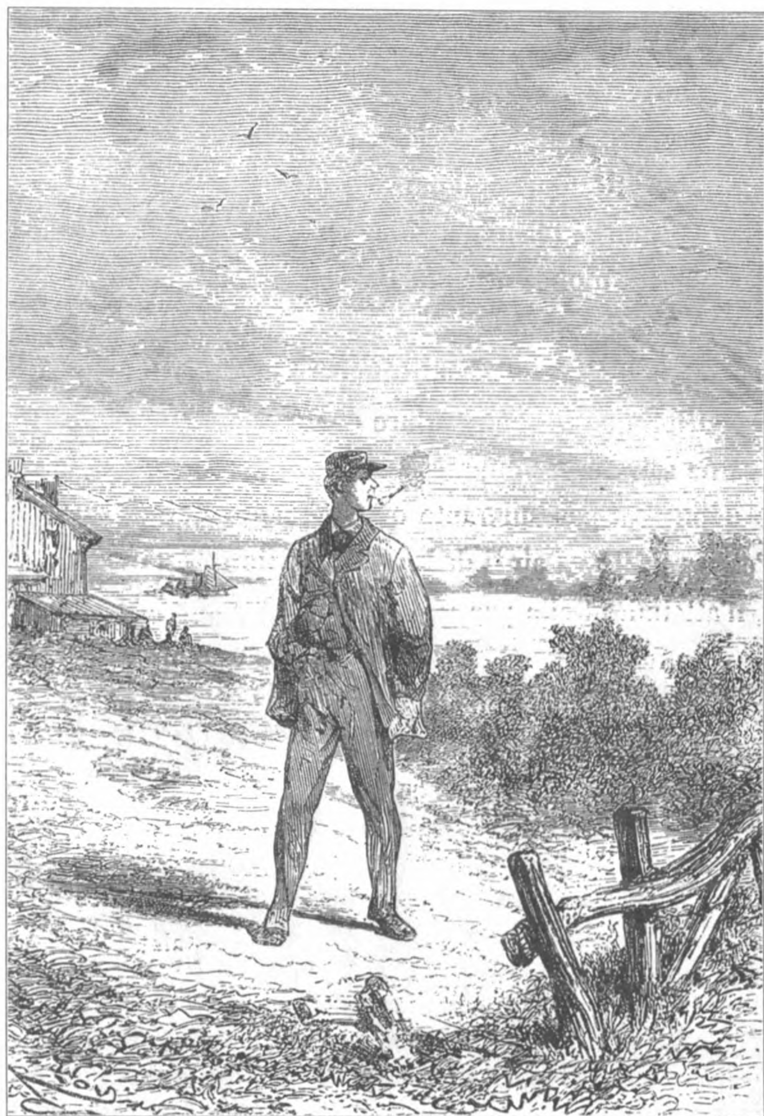
– Mes išvažiuojame? – paklausiau dar kartą visai silpnu balseliu.

– Taip, poryt, auštant.

Daugiau nieko nenorėjau girdėti ir nukūriau į savo kambariuką.

Abejonės išgaravo. Dėdulė, užuot po pietų prigulęs, bėginėjo po miestą, pirkdamas viską, kas būtina kelionei. Alėja priešais namą buvo užversta virvinėmis kopėčiomis, deglais, kelioninėmis gertuvėmis, kirstukais, kauptukais, lazdomis su geležiniais antgaliais, kastuvais, – visą tą turtą paneštų nebent dešimt žmonių.

Aš praleidau baisią naktį. Kitą dieną, anksti rytą, kažkas mane pašaukė vardu. Buvau nusprendęs durų neatidaryti, bet argi galėjau atsilaikyti, išgirdęs tokį švelnų, mane šaukiantį balselį: „Mielasis Akseli!"

Išėjau iš kambario manydamas, kad mano sutrikusi išvaizda, blyškus veidas, paraudusios akys Grauben padarys įspūdį ir ji pakeis savo nuomonę apie kelionę.

– O, mielasis Akseli, – tarė ji, – regiu, jautiesi geriau ir per naktį nusiraminai.

– Nusiraminau! – sušukau.

Aš puoliau prie veidrodžio. Še kad nori! Mano išvaizda toli gražu nebuvo tokia bjauri, kaip maniau. Sunku net patikėti!

– Akseli, – tarė Grauben, – aš ilgai kalbėjausi su globėju. Tai drąsus mokslininkas, atkaklus žmogus, ir tu neturi pamiršti, kad jo kraujas srūva ir tavo gyslomis. Jis man papasakojo apie savo planus, apie savo viltis, kaip ir kodėl tikisi pasiekti tikslą. Aš neabejoju, kad pasiseks. Ak, mielasis Akseli, kaip tai nuostabu – šitaip pasišvęsti mokslui! Kokia šlovė laukia profesoriaus Lidenbroko ir jo palydovo! Sugrįžęs tapsi žmogumi, lygiu jam, įgysi teisę kalbėti, veikti, žodžiu – laisvę...

Mergina tiesiog degte degė ir neįstengė baigti sakinio. Jos žodžiai vėl man suteikė žvalumo; tačiau vis dar nenorėjau patikėti, kad mes iš tikrųjų išvykstame. Aš tempte nutempiau Grauben į profesoriaus kabinetą.

– Dėdule, – tariau, – vadinasi, jau galutinai nuspręsta ir mes keliaujame?

– Še tau! Nejaugi dar abejoji?

– Ne, – atsakiau nenorėdamas vėl priešgyniauti. – Tik norėjau paklausti, ar reikia taip skubėti?

– Laikas nelaukia! Laikas bėga nepaprastai greitai!

– Bet juk dabar tik gegužės dvidešimt šeštoji ir iki birželio pabaigos...

– Hm, nejaugi manai, neišmanėli, kad į Islandiją taip jau paprasta nukakti? Jeigu nebūtum nuo manęs pabėgęs kaip beprotis, tai būčiau tave drauge nusivedęs į Kopenhagos biurą, į „Lifenderą ir kompaniją“. Savo ausimis būtum išgirdęs, kad garlaivis iš Kopenhagos į Reikjaviką plaukia tik vieną kartą per mėnesį, o būtent – dvidešimt antrą dieną.

– Na?

– Kas – na? Jeigu mes lauktume iki birželio dvidešimt antros, tai tenai būtume pernelyg vėlai ir negalėtume matyti, kaip Skartario šešėlis uždengia Snefelso kraterį. Todėl į Kopenhagą turime išplaukti kaip galima greičiau. O iš ten dar laukia kelionė į Islandiją. Eik ir susidėk savo lagaminą!

Paprieštarauti neradau nė vieno žodžio. Grįžau į savo miegamąjį. Grauben atsekė iš paskos ir rūpestingai dėjo į lagaminą viską, kas reikalinga kelionei. Ji atrodė rami, tarsi būtų kalbama apie išvyką į Liubeką ar į Helgolandą; mažos jos rankelės ramiai dirbo savo darbą. Grauben be perstojo tauškėjo. Žėrė man įvairiausius argumentus, įrodinėdama, kad kelionė pasiseks. Ji man darė kažkokią stebuklingą įtaką, ir aš negalėjau ant jos širsti. Keletą kartų jau buvau beužpykstąs, bet ji į tai nekreipė jokio dėmesio ir ramiai dėliojo mano daiktus.

Pagaliau ir paskutinis lagamino dirželis buvo užsegtas; aš nulipau žemyn.

Visą dieną be perstojo į namus nešė įvairiausius instrumentus, ginklus, elektros aparatus. Marta ne juokais sunerimo.

– Ar tik ponas neišsikraustė iš proto? – klausė manęs.

Aš ryžtingai papurčiau galvą.

– Ar jis ima ir jus su savimi?

Vėl linktelėjau.

– Tai kur išvykstate? – rūpėjo Martai.

Aš dūriau pirštu į žemę.

– Į rūsį? – sušuko senoji tarnaitė.

– Ne, – pagaliau pravėriau lūpas, – dar giliau!

Atėjo vakaras. Aš net nepastebėjau, kaip prabėgo laikas.

– Rytoj rytą, – tarė dėdė, – lygiai šeštą valandą mes išvažiuojame.

Dešimtą valandą, visai nusivaręs nuo kojų, griuvau į lovą.

Naktį mane kankino košmarai.

Sapnavau žiojėjančias bedugnes. Aš krausčiausi iš proto. Aš jaučiau, tarytum mane nutvėrė stipri profesoriaus ranka, kilstelė-

jo ir sviedė į prarają! Lėkiau bedugnėn vis didėjančiu krentančio kūno greičiu. Mano gyvenimas virto nepabaigiamu kritimu žemyn.

Penktą valandą pabudau sukiužęs nuo nuovargio ir jaudulio. Nulipau į valgomąjį. Dėdė sėdėjo prie stalo ir kuo ramiausiai pusryčiavo. Pažvelgiau į jį su siaubu akyse. Grauben irgi pusryčiavo. Aš neįstengiau kalbėti. Negalėjau praryti nė kąsnio.

Pusę šešių gatvėje pasigirdo ratų bildesys. Atitrinksėjo talpi karieta, kuria mes turėjome važiuoti į Altonos stotį. Karieta netrukus iki viršaus buvo prikimšta dėdulės ryšulių.

– O kur tavo lagaminas? – paklausė ir įsmeigė į mane akis.

– Viršuje, – atsakiau, vos išsilaikydamas ant kojų.

– Tai kuo greičiau nešk čia! Per tave, ko gero, dar pavėluosime į traukinį!

Aš visiškai aiškiai supratau – su likimu neįmanoma kovoti. Palipau į savo kambarį ir, stumtelėjęs lagaminą laiptais žemyn, nulipau iš paskos.

Tą valandėlę dėdė perdavė Grauben namo „valdymo vairą". Mano žavioji firlandietė kaip visuomet buvo rami. Ji apkabino globėją, bet nebeįstengė sulaikyti ašarų, kai savo švelniomis lūpomis palietė mano skruostą.

– Grauben! – sušukau aš.

– Važiuok, mielasis Akseli, važiuok, – tarė ji, – tu palieki sužadėtinę, o sugrįžęs rasi žmoną.

Dar kiek palaikęs Grauben savo glėbyje, įlipau į karietą. Stovėdamos prie namo slenksčio, Marta ir jaunoji mergina siuntė mums paskutinius sudie. Arkliai, vežiko paraginti, šuoliais nukūrė Altonos keliu.

Aštuntasis skyrius

Iš Altonos, Hamburgo priemiesčio, geležinkelis eina į Kylį, link Beltų sąsiaurių. Po kokių dvidešimties minučių mes jau buvome Holštinijoje.

Pusę septynių karieta sustojo prie stoties; daugybę pakų ir gausius kelionės reikmenis iškrovė, pernešė, pasvėrė, prisegė korteles ir sukrovė į bagažo vagoną; septintą valandą mudu jau sėdėjome vienas priešais kitą vagono kupė. Pasigirdo švilpukas, garvežys pajudėjo. Mes išvažiavome.

Ar aš susitaikiau su neišvengiamybe? Dar ne! Bet vis dėlto gaivus ryto oras, vis nauji kelionės įspūdžiai truputį išsklaidė mano būgštavimus.

O jeigu kalbėsime apie profesorių... Dėl nekantraus būdo jo mintys tikriausiai pralenkė pernelyg lėtai ėjusį traukinį. Kupė mes buvome tik dviese, bet vienas kitam neištarėme nė žodžio. Dėdulė atidžiai apžiūrinėjo ir tikrino, ką turi savo kišenėse ir kelioniniame maišelyje. Puikiai mačiau – nepamiršo nė vieno daikto, be kurio neišsiverstų įgyvendindamas užsibrėžtąjį tikslą.

Be viso kito, jis vežėsi ir kruopščiai sulankstytą popieriaus lapą su Danijos konsulato herbu ir pono Christijenseno, Danijos konsulo Hamburge, parašu; konsulas buvo profesoriaus bičiulis. Turint tokį svarbų dokumentą, Kopenhagoje mums neturėjo iškilti sunkumų gaunant rekomendacijas Islandijos gubernatoriui.

Aš taip pat pastebėjau ir nepaprastąjį pergamentą, rūpestingai įkištą į slapčiausią piniginės skyrių. Visai nuoširdžiai jį prakeikiau ir ėmiau žvalgytis pro vagono langą. Pro šalį bėgo akimis

neaprėpiamos nykios, nuobodžios, dumblotos, bet gana derlingos lygumos; vietovė buvo visai patogi geležinkeliui nutiesti, kadangi lygus paviršius lengvino darbą.

Tačiau nykus gamtovaizdis nespėjo man įkyrėti; nepraėjo nė trys valandos nuo išvykimo, o traukinys jau atpūškavo į Kylį. Stotis buvo už kelių žingsnių nuo jūros.

Savo bagažą buvome atidavę nugabenti į Kopenhagą, todėl su juo nereikėjo tampytis; tačiau profesorius vis dėlto atidžiai stebėjo, kaip jo daiktus pernešė į garlaivį ir sukrovė į triumą.

Beskubėdamas dėdulė blogai apskaičiavo traukinio atėjimo ir garlaivio išplaukimo laiką, todėl mums teko tuščiai praleisti visą dieną. Garlaivis „Eleonora" turėjo išplaukti tik naktį. Devynios laukimo valandos atsiliepė profesoriaus nuotaikai. Įdūkęs keliauninkas siuntė prakeiksmus garlaivių kompanijai, geležinkelio administracijai ir vyriausybėms, kurios pakenčia tokią netvarką. Aš parėmiau dėdulę, kai jis prispyrė „Eleonoros" kapitoną, reikalaudamas pasiaiškinti dėl gaišaties. Dėdulė vertė tuoj pat užkurti garo mašinas, bet kapitonas, žinoma, atsisakė nesilaikyti tvarkaraščio.

Priversti Kylyje praleisti visą dieną, mes be jokio noro klajojome žaluma apsipylusiomis užutėkio pakrantėmis; tolumoje plytėjo miestelis; vaikštinėjome po aplinkines giraites, kurios supo miestą kaip tankios šakos supa paukščio lizdą; grožėjomės vilomis – prie kiekvienos buvo įrengta sava maudyklė. Taip bevaikščiojant ir besiginčijant atėjo ir devinta valanda vakaro.

Iš „Eleonoros" kaminų į orą kilo dūmų kamuoliai; denis drebėjo nuo garo mašinos bildesio; mums garlaivyje davė du gultus, įrengtus vieną ant kito vienintelėje kajutėje.

Penkiolika minučių vienuoliktos pakėlėme inkarą, ir garlaivis sparčiai nuplaukė tamsiais Didžiojo Belto vandenimis.

Naktis buvo tamsi, pūtė gaivus jūros vėjas, jūra audrojo; pro tamsą skverbėsi reti pakrantės žiburėliai; vėliau, gerai nežinau kurioje vietoje, virš jūros bangų ryškiai blykstelėjo švyturys; štai ir viskas, kas liko mano atmintyje iš kelionės jūra.

Septintą valandą ryto išlipome Korsiore, mažame miestelyje

vakariniame Zelandijos krante. (*Zelandija, arba Šelanas – sala Baltijoje, Danijos dalis.*) Čia persėdome iš garlaivio į naujai nutiesto geležinkelio vagoną; mūsų kelias ėjo vietove, visai panašia į Holštinijos lygumas.

Po trijų valandų turėjome būti Danijos sostinėje. Dėdė nesumerkė akių visą naktį. Man atrodė, kad iš nekantrumo jis buvo pasiryžęs pasispirdamas stumti vagoną.

Pagaliau dėdė išvydo už lango sutviskusią jūrą.

– Zundas! – sušuko jis.

Dešinėje matėsi milžiniškas, į ligoninę panašus pastatas.

– Pamišėlių gydykla, – paaiškino vienas mūsų bendrakeleivis.

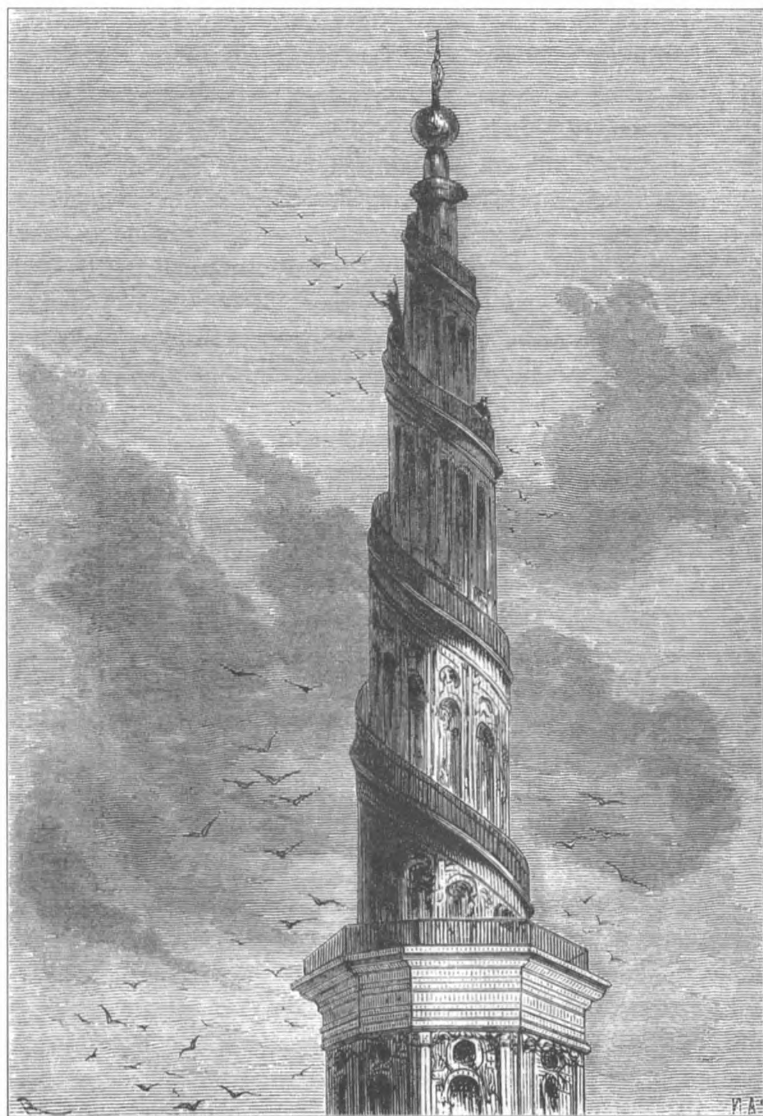
„Puiku, – pamaniau, – štai čia mums ir derėtų baigti savo dienas! Kad ir kokia didelė šioji ligoninė, vis dėlto ji pernelyg maža, kad tilptų didžioji profesoriaus Lidenbroko beprotybė!"

Pagaliau, dešimtą valandą ryto, mes išlipome Kopenhagoje; turėjome apsistoti Bred Gale, „Fenikso" viešbutyje; ten gabeno ir mūsų bagažą. Sugaišome pusę valandos, kadangi stotis buvo už miesto. Kai dėdulė sutvarkė savo tualetą, mudu išėjome į gatvę. Viešbučio durininkas kalbėjo vokiškai ir angliškai, bet profesorius, mokėjęs daugybę kalbų, į jį kreipėsi taisyklinga danų kalba, ir durininkas ta pačia kalba paaiškino, kur yra Šiaurės senienų muziejus.

Šio nuostabaus muziejaus vedėju dirbo žinomas mokslininkas profesorius Tomsonas, Hamburgo konsulo draugas. Muziejuje buvo sukaupta daugybė nuostabių daiktų – akmeninių ginklų, keramikos ir papuošalų, – iš jų buvo galima atkurti šalies istoriją.

Dėdulė profesoriui Tomsonui įteikė solidų rekomendacinį laišką. Reikia pasakyti, mokslininkai gana nenoriai bendrauja vieni su kitais, tačiau profesorius Tomsonas, paslaugus žmogus, džiaugsmingai priėmė profesorių Lidenbroką ir net jo brolėną. Turbūt nereikia nė sakyti – mielajam muziejaus vedėjui dėdulė vis dėlto neatskleidė paslapties. Oficialus mūsų kelionės tikslas – Islandijos aplankymas, o mes – tik paprasčiausi turistai.

Ponas Tomsonas mielai sutiko mums pagelbėti, ir mes drauge

apėjome visas krantines, ieškodami į Islandiją plaukiančio laivo.

Aš vyliausi, kad mūsų pastangos rasti jūros transportą bus nesėkmingos, bet apsirikau. Nedidelis danų jūrinis korvetas „Valkirija" birželio antrą dieną turėjo išplaukti į Reikjaviką. Kapitoną poną Bjarnė radome laivo denyje. Būsimasis jo keleivis labai apsidžiaugė ir kuo stipriausiai spaudė kapitono ranką. Šaunusis kapitonas, nepratęs prie tokio nuoširdumo, šiek tiek nustebo. Plaukimas į Islandiją ponui Bjarnė buvo įprastas darbas, o dėdulė už tai galėjo atiduoti kad ir pusę gyvenimo. Gerbiamasis kapitonas, pasinaudodamas dėdulės atviraširdiškumu, už kelionę nuplėšė dvigubą kainą. Bet dėl to mes nė kiek nesigraužėme.

Ponas Bjarnė, įsikišęs kišenėn padorią sumelę, tarė:

– Būkite laive antradienį, septintą ryto.

Mes padėkojome ponui Tomsonui už vargą ir grįžome į „Fenikso" viešbutį.

– Viskas gerai klostosi! Viskas klostosi labai gerai! – pakartojo dėdulė. – Koks laimingas atsitiktinumas, kad pakliuvome į laivą, jau pasirengusį išplaukti! Dabar papusryčiausime, o paskui apžiūrėsime miestą.

Mes patraukėme į Naująją Karaliaus aikštę. Ji buvo netaisyklingos formos. Prie dviejų romių, niekam pavojaus nekeliančių patrankų buvo išrikiuota garbės sargyba. Šalia, name Nr. 5, buvo įsikūręs prancūziškas restoranas – jis priklausė virėjui Vensenui. Už pakenčiamą kainą, sumokėję aštuonias markes už abu, mes sočiai papusryčiavome.

Po to, džiaugdamasis kaip kūdikis, vaikščiojau po miestą ir žvalgiausi; dėdulė nuolankiai sekė iš paskos; tačiau jis nieko nematė, nei karaliaus rūmų, beje, niekuo neišsiskiriančių, nei garsaus septynioliktojo amžiaus tilto, nutiesto per kanalą prieš pat muziejų, nei didžiulio, klaikiai ištapyto antkapinio Torvaldseno paminklo, kurio viduje saugomi šio įžymaus skulptoriaus kūriniai, nei nuostabios Rosenborgo pilies, nei gana gražaus parko prie jos, nei nuostabaus renesansinio biržos statinio, nei jo bokšto – keturių bronzinių drakonų uodegų raizginio pavidalu, nei ant

žemės pylimo pastatytų malūnų, kurių platūs sparnai išsigaubę lyg laivo burės pučiant jūros vėjui.

Kaip nuostabiai su savo žaviąja Grauben paiškylautume po įlanką ir pasigrožėtume ramiai snaudžiančiais dviejų denių laivais ir fregatomis; žaliomis užutėkio pakrantėmis nueitume iki pat ūksminguose medžiuose slypinčios citadelės, kurios ilgų juodų patrankų vamzdžiai kyšojo pro šeivamedžių ir ievų šakas...

Deja, mano vargšelė Grauben buvo toli, ir ar galėjau viltis dar kada ją pamatyti?

Dėdulė visai nepastebėjo tų vietovių grožio; tačiau vis dėlto Amagerio saloje, kuri sudaro rytinę Kopenhagos miesto dalį, susižavėjo garsiosios varpinės architektūra.

Dėdė panoro persikelti į kitą pusę; mes įsėdome į mažytį, kanalais plaukiojantį garlaiviuką, ir po kelių minučių priplaukėme prie Admiraliteto krantinės.

Siauromis gatvelėmis, kuriose pusiau geltonomis, pusiau pilkomis kelnėmis aprengti katorgininkai dirbo prižiūrėtojų bizūnams pliauškant, išėjome prie Išgelbėtojo šventyklos. Ji niekuo ypatingu nepasižymi. Tačiau profesoriaus dėmesį prikaustė gana aukšta varpinė; spirale sukdamiesi apie bokštą, į padebesius kilo išoriniai laiptai.

– Lipkime, – tarė dėdė.

– Ar neapsvaigs galva? – priešinausi.

– Tai kas? Reikia pratintis.

– Tačiau...

– Einam! Sakau tau – einam, nėra ko gaišti.

Teko paklusti. Sargas, gyvenęs priešais bažnyčią, davė mums raktą, ir mes ėmėme kopti į varpinę.

Dėdė žvaliai lipo pirmas. Aš sekiau iš paskos būgštaudamas, nes greitai pajusdavau svaigulį. Negalėjau pasigirti nei atsparia galva, nei stipriais nervais.

Kol kopėme vidiniais laiptais, jaučiausi visai gerai, tačiau palipus maždaug šimtą penkiasdešimt pakopų, staiga oras mušė man į veidą: mes išėjome į varpinės aikštelę; laiptai jau vijosi po atvi-

ru dangumi, ir vienintelė atrama tebuvo ploni turėklai; be to, kuo aukščiau kopėme, tuo laiptai darėsi siauresni ir, atrodė, vedė į begalybę.

– Aš nebegaliu! – sušukau. – Nebegaliu!

– Nejaugi esi toks bailys? Lipk drąsiau! – atrėžė negailestingasis profesorius.

Norom nenorom teko sekti iš paskos, įsikibus turėklų. Gryname ore man ėmė suktis galva; jaučiau, kaip stipriam vėjo šuorui pūstelėjus, siūbuoja varpinė; kojos liovėsi klausiusios; netrukus ėmiau ropštis keturiom, dar po valandėlės – šliaužiau pilvu; užsimerkiau, ėmė pykinti.

Pagaliau, dėdės padedamas – jis tempte tempė mane už apykaklės, – pasiekiau pačią smailę.

– Dabar pažvelk žemyn, – tarė dėdė, – ir žiūrėk nemirksėdamas. Tu privalai *įprasti žiūrėti į bedugnės gelmes*!

Aš atmerkiau akis. Pro rūko šydą namai atrodė suslėgti, tarsi pritrėkšti. Virš mano galvos lėkė debesys, bet dėl optinės apgaulės atrodė, kad debesys nejuda, o juda varpinė, jos kupolas, o mes tarsi nepasakomu greičiu skrendame į tolį. Vienoje pusėje, tolybėje, matėsi žaliuojantys laukai, kitoje – saulės spinduliuose žaižaruojanti jūra. Už Elsinoro iškyšulio driekėsi Zundas, horizonte baltavo burės, o rytuose pro rūką vos vos regėjosi Švedijos krantai. Visa tai mirguliavo mano akyse.

Nepaisant nieko, teko stovėti išsitiesus ir žiūrėti. Mano pirmoji svaigesio pamoka tęsėsi visą valandą. Kai pagaliau nulipau žemyn ir kojomis paliečiau tvirtą gatvės grindinį, buvau visiškas bejėgis.

– Rytoj mes pakartosime pamoką, – tarė mano profesorius.

Penkias dienas tęsėsi tos pratybos, ir norom nenorom aš dariau pastebimą „žiūrėjimo iš viršaus žemyn" pažangą.

Devintasis skyrius

Atėjo išplaukimo diena. Išvakarėse paslaugusis ponas Tomsonas perdavė mums svarbius rekomendacinius laiškus Islandijos vietininkui baronui Trampė, vyskupo padėjėjui ponui Piktursonui ir Reikjaviko burmistrui ponui Finzenui. Dėdė nuoširdžiai padėkojo, stipriai paspausdamas ranką.

Birželio antrąją, šeštą valandą ryto, mūsų vertingasis bagažas jau buvo „Valkirijoje". Kapitonas nuvedė mus į nepaprastai ankštą kajutę, panašią į mažutę kabiną.

– Ar vėjas palankus? – paklausė dėdė.

– Vėjas nuostabus, – atsakė kapitonas Bjarnė, – pietryčių. Iš Zundo į atvirą jūrą išplauksime iškeltomis burėmis.

Neilgai trukus mūsų tristiebė škuna atsišvartavo nuo kranto ir, iškėlusi visas bures, įplaukė į sąsiaurį. Po valandos Danijos sostinė jau dūlavo tolyje, tarsi paskendusi bangose; „Valkirija" plaukė palei Elsinoro krantus. Mano nuotaika buvo be galo pakili – senosios pilies terasoje tikėjausi pamatysiąs net Hamleto šešėlį.

„Kilniadvasi beproti! – murmėjau sau po nosimi. – Tu, be abejo, pritarsi mūsų žygiui! O gal keliausi drauge su mumis ir kartu leisies į Žemės rutulio gelmes, ieškant atsakymo į klausimą, kurį pats kėlei: „Būti ar nebūti?"

Tačiau ant senųjų sienų nieko neišvydau... Tarp kita ko pridursiu, kad pilis kur kas jaunesnė už narsųjį Danijos princą. Mūsų laikais tame didingame statinyje gyvena budėtojai, reguliuojantys į Zundą įplaukiančių laivų srautą. Pro pilį kasmet praplaukia penkiolika tūkstančių įvairiausių šalių laivų.

Netrukus Kronborgo pilis išnyko rūke, kaip ir Helsinboro bokštas Švedijos krante; pūstelėjo Kategato vėjas ir škuna truputį pakrypo.

„Valkirija" sparčiai plaukė su iškeltomis burėmis, tačiau buriniu laivu niekada negalima pasikliauti. Mūsų laivas gabeno į Reikjaviką anglį, namų apyvokos reikmenis, molio indus, vilnonius drabužius ir grūdus; ekipažą sudarė penki žmonės – jie visi buvo danai.

– Ar ilgai plauksime? – domėjosi dėdulė.

– Apie dešimt dienų, – atsakė kapitonas, – jeigu tik prie Farerų salų nesutrukdys priešinis šiaurės vakarų vėjas.

– Jeigu taip ir atsitiktų, tikiuosi, nelabai užgaišite?

– Ne, pone Lidenbrokai, būkite ramus, mes nuvyksime laiku.

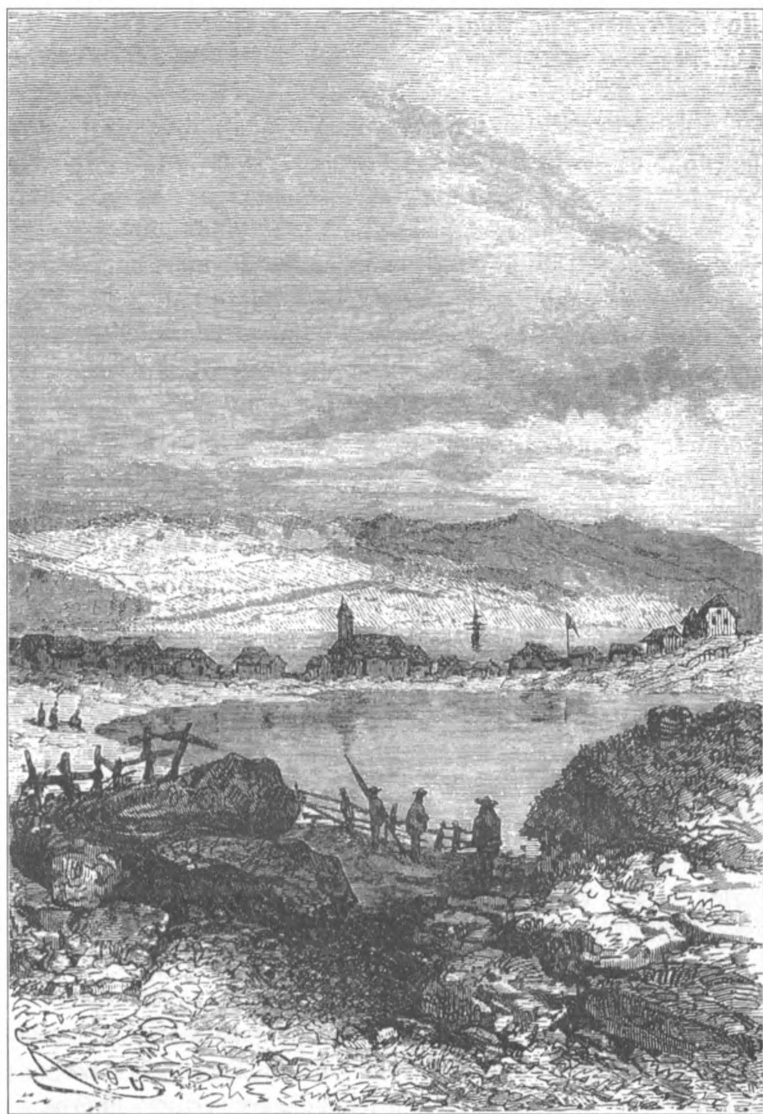
Vakarėjant škuna aplenkė Skageno kyšulį – šiauriausią Danijos sausumos dalį, o naktį jau plaukėme Skagerako sąsiauriu, prie Lindneso kyšulio apiplaukėme pietinį Norvegijos kraštą, ir škuna atsidūrė Šiaurės jūroje.

Po dviejų dienų išvydome Škotijos krantus prie Piterhedo; „Valkirija" plaukė tarp Orknio ir Šetlando salų Farerų salų link.

Netrukus mūsų škuna jau slydo Atlanto vandenyno bangomis; teko laviruoti pučiant šiaurės vėjui; Farerų salas pasiekėme per didelį vargą. Birželio aštuntąją kapitonas pamatė Miugenesą, toliausiai vakaruose esančią Farerų salą, ir nuo to laiko jau plaukėme tiesiai link Portlando kyšulio, esančio pietinėje Islandijos pakrantėje.

Plaukiant nieko ypatinga neįvyko. Aš gana lengvai pakėliau jūros ligą; o dėdė, liedamas apmaudą ir baisiausiai gėdydamasis, visą laiką nesveikavo. Todėl jis negalėjo paklausinėti kapitono Bjarnė nei apie Snefelso ugnikalnį, nei apie susisiekimo priemones bei krovinių pervežimo būdus. Taigi jam teko apsiprasti su mintimi, kad paklausinėti galės tik nuplaukęs į vietą, o kol kas visą laiką turėjo praleisti gulėdamas kajutėje, kurios pertvaros braškėjo nuo bangų smūgių. Tiesa, jis dalinai nusipelnė tokio likimo.

Birželio vienuoliktąją kapitonas nustatė, kad mes esame netoli

Portlando kyšulio. Tyras oras leido mums pamatyti Mirdals Jokulį. Kyšulys – vieniša plyna ir stati pakrantės uola vienišai stūksanti kyšulio pakraštyje. „Valkirija" laikėsi tolėliau nuo krantų.

Aplenkdami iškyšulį, mes plaukėme vakarų linkui pro ryklių ir banginių guotus. Netrukus išvydome uolą su skyle, pro kurią baisiausiai ūždamos į sausumą veržėsi putotos jūros bangos. Vestmano salelės kūpsojo vandenyno paviršiuje lyg sėjėjo rankos paberti akmenys. Toliau škuna plaukė atvira jūra, norėdama iš tolo apsukti Reikjaviko kyšulį – vakarinę Islandijos dalį.

Jūroje siautėjęs štormas neleido dėdulei išeiti į denį ir, atstačius veidą aštriam pietvakarių vėjui, pasigrožėti nepaprastai įmantriai išraižytais Islandijos krantais.

Po keturiasdešimt aštuonių valandų, kai audra, privertusi nuleisti bures, nurimo, rytų pusėje netoli Skageno pakraščio išvydome bują; toje vietoje vandenynas nusėtas povandeninėmis uolomis, labai pavojingomis jūrininkams. Į laivą pribuvo islandų locmanas, ir po trijų valandų „Valkirija" išmetė inkarą Fachsafloui įlankoje prie Reikjaviko.

Pagaliau profesorius išėjo iš savo kajutės; šiek tiek išblyškęs, šiek tiek sulysęs, bet vis dėlto kaip paprastai kupinas entuziazmo ir aiškiai patenkintas. Miesto gyventojai, susidomėję krovininio laivo atvykimu, plūste plūdo į krantinę.

Dėdulė skubinosi palikti savo plaukiojantį kalėjimą, teisingiau sakant, ligoninę. Bet prieš išlipdamas iš laivo, jis nusivedė mane į laivo priekigalį ir šiaurinėje įlankos dalyje parodė aukštą kalną dvišaka viršūne, padengtą amžinu sniegu.

– Snefelsas! – sušuko jis. – Snefelsas!

Paskui, davęs man ženklą tylėti, įlipo į valtį; aš irgi įšokau į ją ir netrukus mes įkėlėme koją į Islandijos žemę.

Tą pačią akimirką mus pasitikti žengė generolo mundurą vilkįs stuomeningas vyras. Tai buvo salos gubernatorius, baronas Trampė. Profesorius įteikė jam Kopenhagoje gautus laiškus, ir jiedu lyg žirnius ėmė berti daniškus žodžius; dėl suprantamų priežasčių tame pokalbyje aš nedalyvavau. Pašnekesio rezultatas bu-

vo toks: baronas Trampė pažadėjo visapusiškai padėti.

Džiaugsmingai dėdę priėmė ir burmistras Finzenas, kuris, kaip ir gubernatorius, nors vilkėjo karišką uniformą, buvo visai nekaringo būdo.

Vyskupo padėjėjas Piktursonas tuo laiku lankėsi šiaurės apygardoje, ir pažintį su juo laikinai teko atidėti. Tuo tarpu neįkainojamą paramą mums suteikė nepaprastai malonus žmogus, Reikjaviko mokyklos gamtos mokytojas ponas Fridriksonas. Šis kuklus žmogus kalbėjo tik islandiškai ir lotyniškai; jis pasiūlė man kalbėtis Horacijaus kalba ir pažadėjo kuo galėdamas padėti; mudu maloniai bendravome. Iš tikrųjų, Fridriksonas buvo vienintelis žmogus, su kuriuo aš galėjau maloniai šnekučiuotis visą Islandijoje praleistą laiką.

Mokytojas gyveno trijų kambarių bute; malonus šeimininkas mums užleido du; juose ir įsikūrėme, parsitempę visą bagažą. Gausi mūsų manta šiek tiek stebino Reikjaviko gyventojus.

– Ką gi, Akseli, – tarė dėdulė, – reikalai klostosi gerai, didžiausi sunkumai jau įveikti.

– Jau įveikti didžiausi sunkumai? – nustebau.

– Dabar mums telieka tik nusileisti!

– Jeigu jūs taip žiūrite į kelionės tikslą, man atrodo, kad nusileidę turėsime sugebėti ir išsiropšti!

– O, tai manęs visai nejaudina! Na, gerai! Nėra kada! Aš tuoj pat einu į biblioteką. Gal rasiu kokį Saknusemo manuskriptą. Su didžiausiu malonumu perskaityčiau. Gal ką nors daugiau sužinočiau.

– O mane labiau domina miestas. Argi nenorite kartu pakeliauti?

– Miestas manęs nevilioja. Islandija įdomi ne tuo, kas Žemės paviršiuje, o kas slypi jos gelmėse.

Išėjęs iš mokytojo namų, patraukiau nosies tiesumu.

Pasiklysti dviejose Reikjaviko gatvėse būtų sunku. Todėl man nereikėjo klausinėti kelio, nes, kalbantis gestais, tik ir lauk nesusipratimų.

Miestas nusidriekęs palei žemą ir gana pelkėtą įklonį. Iš vienos pusės atitvertas chaotiškai sustingusios lavos sluoksnyno, nuolaidžiomis terasomis nusileidžiančio prie jūros. Kitoje pusėje plyti plati, šiaurėje su dideliu Snefelso ledynu besiribojanti Fachsafloui įlanka – "Valkirija" buvo vienintelis laivas, išmetęs joje inkarą. Paprastai reide stovi daugybė anglų ir prancūzų žvejų laivų, tačiau tuo laiku jie glaudėsi rytinėje salos pakrantėje.

Viena iš dviejų Reikjaviko gatvių – šiek tiek ilgėlesnė – nutiesta palei krantą; ten, mažuose mediniuose nameliuose, pastatytuose iš raudonai nudažytų sijų, gyvena smulkūs prekeiviai ir pirkliai; kita gatvė – tolėliau vakaruose – atsiremia į nedidelį ežerą; joje spiečiasi vyskupo ir žmonių, nesusijusių su prekyba, namai.

Spėriu žingsniu perėjau tas abi nykias, niūrias gatves; tik retkarčiais žvilgsnis užkliūdavo už gazono – nuskurdusi žolė priminė seną nušiurusį kilimą, arba kažką panašaus į daržą – augo skurdžios salotos, bulvės ir kopūstai, ir jų buvo taip apgailėtinai mažai, kad užtektų nebent liliputų stalui; į saulę stiebėsi kelios gležnos leukonijos.

Beveik pačiame antrosios, ne prekybinės, gatvės viduryje užtikau dideles kapines, apjuostas žemės pylimu. Dar už kelių žingsnių išvydau gubernatoriaus namą – palyginus su Hamburgo rotuše, tai buvo tik pirkelė, tačiau šalia islandų miestelėnų namelių atrodė kaip tikri rūmai.

Tarp ežero ir miesto stūksojo bažnyčia, panaši į protestantų kirkę, pastatytą iš akmenų, per išsiveržimus išmestų iš ugnikalnių žiočių; pučiant stipriam vakarų vėjui atrodė, kad raudonų čerpių bažnyčios stogas subyrės į šipulius, suteikdamas parapijiečiams didelį materialinį nuostolį.

Ant artimiausios kalvos išvydau Nacionalinę mokyklą, kurioje, kaip vėliau papasakojo mūsų šeimininkas, mokė žydų, anglų, prancūzų ir danų kalbų; visomis šiomis keturiomis kalbomis aš, savo gėdai, nemokėjau nė žodžio. Būčiau buvęs pats prasčiausias iš keturiasdešimties to nedidelio koledžo mokinių ir net neturėčiau garbės pernakvoti kartu su jais vienoje iš kamarėlių su dviem

skyriais, nes silpniausiems ten grėsė pavojus uždusti jau pirmą naktį.

Per tris valandas apžiūrėjau ne tik miestą, bet ir jo apylinkes. Nepaprastai liūdnas vaizdas! Nei medžio, nei augmenijos. Vien nuogos vulkaninių uolų briaunos. Islandų pirkelės pasvirusiomis sienomis nudrėbtos iš žemės ir durpių. Atrodo, kad stogai guli tiesiog ant žemės. Be to, tie stogai – tik įsivaizduokit! – žaliuoja lyg vešlios pievos. Iš židinių sklindant šilumai, ant namų žolė auga gana greitai ir ją kruopščiai nupjauna per šienapjūtę, kad naminiams gyvuliams nereikėtų ganytis tiesiog šitose savitose namudinėse ganyklose.

Bevaikštinėdamas sutikau tik vieną kitą žmogų. Grįždamas namo prekybine gatve išvydau – didžioji gyventojų dalis užimta menkių vytinimu, sūdymu ir pakrovimu; menkės – svarbiausia eksporto prekė. Vyrai tvirto sudėjimo, bet kažkokie negrabūs. Islandai priklauso germanų genčių skandinavų šakai, jie šviesiaplaukiai, mąslių akių; islandai čia jaučiasi tarsi gyveną už žmonių bendruomenės ribų, savo noru išsitrėmę į ledų šalį, sukurtą eskimams, pačios gamtos pasmerktiems gyventi prie poliarinio rato. Aš atidžiai stengiausi pamatyti jų veiduose bent menkiausią šypsnį; kartais jie nevalingai šypteldavo susitraukus veido raumenims, bet niekada nuoširdžiai nenusijuokdavo.

Islandų drabužiai – striukės, pasiūtos iš šiurkščios juodos vilnonės medžiagos, Skandinavijos šalyse vadinamos „*vadmel*", plačiabrylės skrybėlės, kelnės, papuoštos raudonu klostėtu apsiuvu, ir sulankstyti odos gabalai, atstojantys batus.

Moterų veidai liūdni, nors gana malonūs, bet neišraiškingi; jos dėvi tamsios „*vadmel*" korsažus ir sijonus; merginos plaukus pina į kasas ir galvas prisidengia rudomis megztomis kepuraitėmis; ištekėjusios ryši spalvotas skareles, o ant jų dar užsideda baltos drobės galvos aptaisą.

Po įdomios iškylos grįžęs į pono Fridriksono namus, dėdulę radau besišnekučiuojantį su mūsų šeimininku.

Dešimtasis skyrius

Pakvietė pietų; profesorius Lidenbrokas valgė su didžiausiu apetitu, nes jo skrandis po priverstinio pasninkavimo laive virto bedugne praraja. Pietūs buvo labiau daniški nei islandiški ir nebuvo kuo nors ypatingi, o mūsų šeimininkas, labiau islandas nei danas, priminė man seną svetingumo paprotį: svečias namuose – svarbiausias asmuo.

Jiedu šnekėjosi vietine kalba; kad ir aš šį bei tą suprasčiau, dėdė įterpdavo vokiškus žodžius, o ponas Fridriksonas – lotyniškus. Kaip ir dera mokslininkams, kalbėjosi mokslo temomis. Tačiau profesorius Lidenbrokas buvo be galo santūrus; beveik kas minutę perspėdavo mane žvilgsniu – gink Dieve, neprasitark apie mūsų planus!

Visų pirma ponas Fridriksonas pasidomėjo, ką įdomaus dėdė radęs bibliotekoje.

– Jūsų bibliotekoje, – atsakė dėdė, – vos vienas kitas kūrinys, lentynos kone tuščios.

– Na ką jūs, – prieštaravo ponas Fridriksonas. – Biblioteka turtinga, joje aštuoni tūkstančiai tomų, tarp jų – daug vertingų ir retų kūrinių senovės skandinavų kalba, o taip pat visos naujienos, kuriomis kasmet mus aprūpina Kopenhaga.

– Kur gi tie aštuoni tūkstančiai tomų? Man pasirodė...

– O! Pone Lidenbrokai, knygos paplitusios po visą šalį. Mūsų senojoje ledinėje saloje žmonės mėgsta skaityti! Nėra nė vieno fermerio, nė vieno žvejo, kuris nemokėtų skaityti ir neskaitytų. Mes manome, kad knygos, užuot pelėjusios lentynose, toli nuo

smalsių akių, turi duoti naudą, visą laiką būti pas žmones. Todėl pas mus knygos eina iš rankų į rankas, skaitomos po kelis kartus, ir dažnai knyga metus ar net dvejus nesugrįžta į savo lentyną.

– Tačiau, – kiek apmaudžiaudamas atsakė dėdė, – kaip gi užsieniečiai...

– Užsieniečiai? Užsieniečiai savo tėvynėse turi savas bibliotekas, o mums svarbiausia, kad valstiečiai lavintųsi. Kartoju, polinkis mokytis glūdi islandų kraujyje. Todėl tūkstantis aštuoni šimtai šešioliktais metais mes įkūrėme Literatūros draugiją, kuri dabar klesti. Užsienio mokslininkai laiko sau garbe jai priklausyti; draugija leidžia knygas, skirtas mūsų tėvynainių auklėjimui ir lavinimui, ir tai duoda šaliai didelę naudą. Jeigu jūs, pone Lidenbrokai, pageidautumėte irgi tapti mūsų draugijos nariu korespondentu, suteiktumėte mums didelį pasitenkinimą.

Dėdulė, jau esąs šimtų mokslo draugijų nariu, nuoširdžiai pareiškė sutinkąs, ir ponas Fridriksonas liko visai patenkintas.

– O dabar, – toliau kalbėjo namų šeimininkas, – būkite toks malonus, išvardinkite knygas, kurias jūs tikėjotės rasti mūsų bibliotekoje – galbūt aš galėsiu ką nors apie jas pasakyti.

Pažvelgiau į dėdę. Jis neskubėjo atsakyti, kadangi tai betarpiškai buvo susiję su jo planu. Tačiau kiek pamąstęs, jis vis dėlto prabilo.

– Pone Fridriksonai, – tarė dėdė, – aš norėjau sužinoti, ar tarp jūsų senųjų knygų yra ir Arnė Saknusemo kūrinių.

– Arnė Saknusemo? – perklausė Reikjaviko mokytojas. – Jūs kalbate apie šešioliktojo amžiaus mokslininką, apie žymųjį gamtos tyrinėtoją, garsųjį alchemiką ir keliautoją?

– Taip, apie jį!

– Apie Islandijos mokslo ir literatūros pasididžiavimą?

– Teisingai.

– Apie visam pasauliui žinomą žmogų?

– Visiškai jums pritariu.

– Kuris narsa nenusileidžia genialumui?

– Matau, viską apie jį žinote.

Dėdulė susižavėjęs klausėsi malonių atsiliepimų apie savo herojų. Jis nenuleido akių nuo Fridriksono.

– Žinoma! – tarė dėdė. – O kur jo kūriniai?

– Jo kūrinių pas mus nėra.

– Kaip? Islandijoje nėra Saknusemo kūrinių?

– Jų nėra nei Islandijoje, nei kur nors kitur.

– Kodėl?

– Todėl, kad Arnė Saknusemas buvo persekiojamas kaip eretikas, o jo kūrinius tūkstantis penki šimtai septyniasdešimt trečiais metais Kopenhagoje sudegino budelis.

– Puiku! – sušuko dėdė; žinoma, gamtos mokytojas, tai išgirdęs, labai pasipiktino.

– Ką?.. – sušuko mokytojas.

– Taip! Viskas paaiškinama, viskas tarpusavyje susiję ir dabar aš suvokiu, kodėl ėmus persekioti Saknusemo kūrinius, mokslininkas buvo priverstas slėpti savo genialius atradimus, savo paslaptį, užšifruoti ją...

– Kokią paslaptį? – guviai paklausė Fridriksonas.

– Paslaptį... kuri... – užsikirsdamas ėmė aiškinti dėdė.

– Gal turite kokį ypatingą Saknusemo dokumentą?

– Ne... tai tik mano spėlionės.

– Gerai, – atsakė ponas Fridriksonas, kuris, pastebėjęs sumišusį dėdę, buvo toks malonus, jog neėmė primygtinai kamantinėti, – tikiuosi, – tęsė jis, – kad jūs nepaliksite mūsų salos, neištyręs jos mineraloginių turtų?

– Be abejonės, – atsakė dėdė, – bet aš šiek tiek pavėlavau; čia jau, žinoma, lankėsi kiti mokslininkai.

– Taip, pone Lidenbrokai; Olafsenas ir Povelsenas triūsė karaliaus pavedimu; Troilio tyrinėjimai, Haimaro ir Roberto mokslo ekspedicijos prancūzų korvete „Ieškojimai" ir neseni mokslininkų, plaukiojusių fregata „Karalienė Hortenzija" stebėjimai, daug prisidėjo prie Islandijos tyrinėjimų. (*Korvetę „Recherche" 1835 m. admirolas Diuperė pasiuntė ieškoti de Blosevilio ekspedicijos, be žinios dingusios su laivu „Lilloise". – Aut.*) Bet, tikė-

kite manimi, ir jums nemažai liko.

– Taip manote? – nuoširdžiai paklausė dėdė, stengdamasis, kad pašnekovas nepastebėtų jo žvilgančių akių.

– O, taip! Tyrinėtojų dar laukia daugybė beveik visai netirtų kalnų, ledynų, ugnikalnių! Toli pavyzdžių nereikia ieškoti. Pažvelkite kad ir antai į tą, horizonte stūksantį ugnikalnį. Tai – Snefelsas.

– Taip! – tarė dėdė. – Snefelsas.

– Vienas nuostabiausių ugnikalnių, kurio kraterį retai kas aplankė.

– Jis užgesęs?

– Taigi! Prieš penkis šimtus metų.

– Na, tai va, – atsakė dėdė, iš susijaudinimo užmetęs koją ant kojos, kad nepašoktų, – aš manau savo geologinius tyrinėjimus pradėti kaip tik nuo Sefel.. Fesel... kaip jūs sakėte?

– Snefelsas, – atsakė mielasis ponas Fridriksonas.

Ši pokalbio dalis vyko lotynų kalba; aš supratau viską ir, žvelgdamas į dėdulę, besistengiantį nuslėpti savo džiaugsmą, kuris veržėsi per kraštus, vos įstengiau nutaisyti rimtą miną; vaizduodamas nekaltą kūdikį, profesorius darėsi panašus į seną velnią.

– Taip, – toliau kalbėjo dėdė, – jūsų žodžiai lemia mano pasirinkimą! Mes pabandysime įsiropšti į tą Snefelsą ir galbūt net patyrinėti jo kraterį!

– Labai apgailestauju, – atsakė ponas Fridriksonas, – kad negaliu atitrūkti nuo savo darbo; su malonumu jus palydėčiau ir kiek galėdamas pagelbėčiau.

– O, ne, ne! – guviai paprieštaravo dėdė. – Mes nenorėtume jūsų trukdyti, pone Fridriksonai; iš visos širdies dėkoju. Tokio mokslininko, koks esate jūs, dalyvavimas būtų labai naudingas, bet jūsų profesinė pareiga...

Aš esu linkęs manyti, kad mūsų šeimininkas dėl savo tyros islandiškos širdies nesuprato subtilių mano dėdulės gudrybių.

– Aš visiškai pritariu, pone Lidenbrokai, jūsų pasirinkimui – pradėti tyrinėjimus nuo šito ugnikalnio, – tarė mokytojas. – Jūs

ten surinksite gausų nepaprastų stebėjimų derlių. Tik sakykite, kaip manote nusigauti į Snefelso pusiasalį?

– Jūra, per įlanką. Tai pats trumpiausias kelias.

– Žinoma, bet tai neįmanoma.

– Kodėl?

– Todėl, kad šiuo metu Reikjavike nerasite nė vienos valties.

– Ak, velniai rautų!

– Jums teks keliauti sausuma, pakrante. Tiesa, lankas didelis, bet kelias įdomus.

– Gerai. Aš pasistengsiu susirasti palydovą.

– Kaip sykis galiu pasiūlyti labai tinkamą.

– O ar jis patikimas, sumanus žmogus?

– Taip, pusiasalio gyventojas. Labai sumanus gagų medžiotojas; liksite juo patenkintas. Jis laisvai kalba daniškai.

– O kada galiu jį pamatyti?

– Jeigu norite – rytoj.

– Kodėl ne šiandien?

– Todėl, kad jis čia bus tik rytoj.

– Gerai, jei rytoj, tai rytoj, – atsakė dėdė ir atsiduso.

Netrukus labai naudingas pokalbis baigėsi, ir vokiečių profesorius karštai padėkojo islandui. Per pietus dėdulė gavo svarbių duomenų, sužinojo Saknusemo istoriją; supratau priežastį, kodėl reikėjo nutylėti apie jo dokumentą; dėdulė taip pat užsitikrino pažadą gauti gerą vedlį.

Vienuoliktasis skyrius

Vakare šiek tiek pasivaikščiojau jūros pakrante prie Reikjaviko, ankstėliau grįžau namo, atsiguliau ir užmigau giliu miegu.

Rytą pabudęs išgirdau dėdę su kažkuo gyvai besikalbantį gretimame kambaryje. Tučtuojau pašokau ir nuėjau pas jį.

Dėdė daniškai kalbėjosi su nepažįstamu aukštaūgiu, tvirto sudėjimo žmogumi. Vaikinas, matyt, buvo labai stiprus. Šiurkštokame ir atviraširdiškame veide spindėjo protingos akys. Jos buvo mėlynos, o žvilgsnis – mąslus. Ilgi plaukai, kuriuos net Anglijoje vadintų rudais, krito ant atletiškų pečių. Nors vyriškio judesiai buvo miklūs, rankos karojo lyg pagaliai: kas tai yra šnekučiuojant gestikuliuoti, jis nežinojo. Viskas bylojo, kad šis žmogus – santūrus, ramus, tačiau toli gražu ne apatiškas. Matėsi, kad jis nuo nieko nepriklausomas, dirba pagal savo norą ir kad niekas šiame pasaulyje negali pakeisti jo filosofinio požiūrio į gyvenimą.

Aš perpratau islando būdą iš to, kaip jis reagavo į audringą savo pašnekovo žodžių srautą. Sukryžiavęs rankas, nejudėdamas, jis tylėdamas klausėsi profesoriaus, be perstojo mosikuojančio rankomis; kai norėdavo prieštarauti, islandas pasukdavo galvą iš kairės į dešinę, o jei sutikdavo su pašnekovu, vos vos ją palenkdavo, bet taip lengvai, kad plaukai neužkrisdavo ant kaktos. Judesius jis taupė iki šykštumo.

Žvilgtelėjęs į nepažįstamąjį, aš, žinoma, nebūčiau atspėjęs, kad jis – medžiotojas; savaime aišku, jis nepabaidydavo medžiojamo paukščio ar žvėries, tik niekaip negalėjau suprasti, kaip sugeba prie jų prisėlinti?

Viskas paaiškėjo iš pono Fridriksono sužinojus, kad šitas ramus žmogus temedžiojąs tik gagas. Iš tikrųjų, gagų plunksnų, vadinamų gagų pūkais, – tai yra didžiausias salos turtas, – gavyba nereikalauja didelio vikrumo.

Pirmosiomis vasaros dienomis gagos patelė, panaši į gražią antį, fiordų uolose krauna lizdą, o paskui iškloja jį minkštais pūkais, išpešiotais iš savo krūtinėlės. Netrukus atslenka medžiotojas, arba, teisingiau sakant, prekiautojas pūkais, ir pasiima lizdą, o patelė savo darbą pradeda iš naujo. Paukščio vargai tęsiasi iki tol, kol patelė visiškai nusipešioja. Tada ateina patinėlio eilė. Tačiau jo šiurkščios plunksnos neturi jokios vertės ir todėl medžiotojai jau nebekiša nagų prie lizdų; patelės netrukus padeda kiaušinius ir išperi jauniklius. Kitais metais gagų pūkai vėl renkami tokiu pat būdu.

O kadangi gagos savo lizdams pasirenka ne stačias, o lengvai pasiekiamas nuolaidžias, į jūrą besileidžiančias uolas, islandų narų medžiotojai savo verslu gali verstis be didelio vargo. Gagų medžiotojas – savotiškas fermeris, kuriam nereikia nei sėti, nei pjauti, o tik surinkti derlių.

Tą rimtą, flegmatišką ir tylų žmogų vadino Hansu Bjelke; jis atėjo pono Fridriksono rekomenduotas. Tai buvo būsimasis mūsų vedlys. Savo manieromis jis labai skyrėsi nuo dėdulės, tačiau tai nebuvo kliūtis gana greitai susibičiuliauti ir susitarti dėl kainos: vienas buvo pasirengęs imti tiek, kiek pasiūlys, kitas – duoti tiek, kiek paprašys. Paprasčiau ir lengviau dar nebuvo sudaromas joks sandoris.

Hansas įsipareigojo nuvesti mus į Stapio kaimą, esantį Snefelso pusiasalio pietiniame krante, ugnikalnio papėdėje. Iki kaimo buvo maždaug dvidešimt dvi mylios ir šį kelią dėdulė ketino įveikti per dvi dienas.

Bet sužinojęs, jog danų mylia – dvidešimt keturi tūkstančiai pėdų, šios minties turėjo atsisakyti, o kadangi kelias labai prastas, susitaikė, kad kelionėje teks sugaišti septynias ar aštuonias dienas.

Reikėjo pasirūpinti keturiais arkliais – du jojimui, dėdei ir man, ir du bagažui. Hansas, kaip buvo pratęs, keliaus pėsčias. Jis pui-

kiai pažinojo vietovę ir pažadėjo išrinkti trumpiausią kelią.

Atvykus į Stapį, tarnybinės Hanso pareigos nesibaigs; jis mus ir toliau lydės; už visą mokslinės kelionės laiką dėdė jam pažadėjo kas savaitę mokėti po tris reichstalerius. Taip pat susitarė, kad atlyginimas vedliui bus išmokamas kartą per savaitę, šeštadienių vakarais.

Sutarėme išvykti birželio šešioliktą dieną. Dėdulė norėjo duoti medžiotojui rankpinigius dar prieš iškeliaujant, bet jis atsisakė imti pinigus iš kalno.

– *Efter*, – pasakė jis.

– Vėliau, – išvertė man profesorius.

Viską sutarus, Hansas išėjo.

– Nuostabus žmogus! – džiaugėsi dėdė. – Jis net nenutuokia, kokį vaidmenį jam lemta suvaidinti.

– Tikiuosi, jis lydės mus iki...

– Taip, Akseli, iki pat Žemės centro.

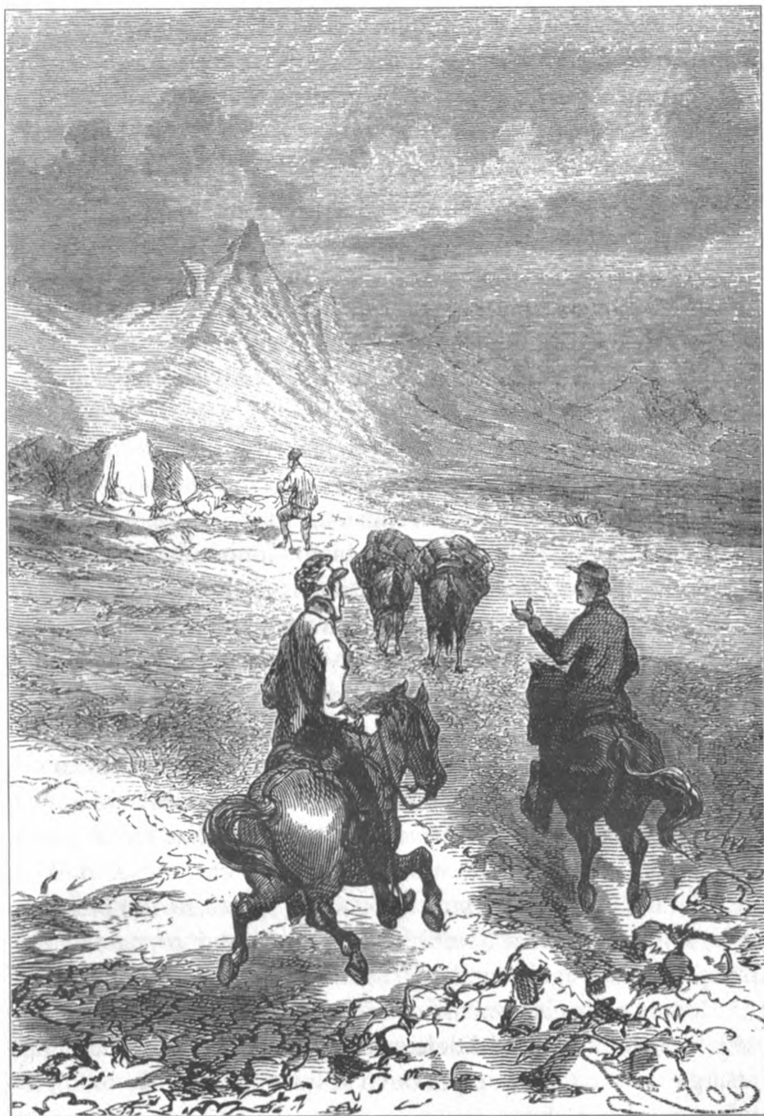
Iki išvykimo dar liko dvi paros. Didžiausiam mano apmaudui, tą laiką teko skirti pasirengimui. Dieną naktį tik ir sukome galvas, kaip patogiau sudėti savo mantą; prietaisus į vieną vietą, ginklus – į kitą, instrumentus į tą ryšulį, maisto atsargas – į aną. Daiktus suskirstėme į keturias grupes. Turėjome šiuos prietaisus:

1) Šimto laipsnių Eiglio termometrą su 150° skale, rodantį iki 150 laipsnių, o tai, mano manymu, buvo arba pernelyg daug, arba nepakankamai: pernelyg daug, jeigu temperatūra pakyla taip aukštai, nes mes tada vis tiek iškepsime. Nepakankamai, jeigu turėsime omenyje požemio šaltinių arba bet kokios ištirpusios materijos temperatūros matavimą.

2) Manometrą atmosferos slėgiui, didesniam už atmosferos slėgį vandenyno lygyje, matuoti. Paprastas barometras šiam reikalui netiktų, nes, giliau leidžiantis ir tolstant nuo Žemės paviršiaus, atmosferos slėgis turėjo didėti.

3) Buasono jaunesniojo Ženevos chronometrą, nustatytą pagal Hamburgo laiką.

4) Du kompasus nuokrypiui ir nuolydžiui nustatyti.

5) Naktinius žiūronus.

6) Du Rumkorfo aparatus – patikimus portatyvinius elektrinius šviestuvus, nepavojingus ir užimančius mažai vietos.

Taip pat pasiėmėme du „Perdlio Moro ir K°" sistemos karabinus ir du Kolto revolverius. Tačiau kam tie ginklai? Man atrodė, mums nėra ko bijoti nei laukinių, nei plėšrūnų žvėrių. Bet dėdulė, atrodo, brangino savo arsenalą ne mažiau už prietaisus, o ypač nemenką piroksilino kiekį, kurio nereikėjo saugoti nuo drėgmės; griaunamoji piroksilino jėga – gerokai didesnė nei paprasto parako.

Instrumentai buvo šie: du kirtikliai, du kapliai, šilko virvių kopėčios, trys geležinės lazdos, kirvis, plaktukas, tuzinai geležinių pleištų, sraigtų ir ilgų virvių su mazgais. Visa tai sudarė gana didelį paką, nes vien tik kopėčios buvo trijų šimtų pėdų ilgio.

Pagaliau dar turėjome ir maisto atsargų: nedideliame, bet labai naudingame maiše tilpo koncentruotos mėsos ir džiūvėsių šešių mėnesių atsarga; kadugių degtinė buvo vienintelis gėrimas, kurį ketinome pasiimti su savimi; vandens visiškai atsisakėme, tik apsirūpinome moliūgų gertuvėmis, nes dėdė tikėjosi papildyti jas pakeliui iš šaltinių. Nors aš ir priešgyniavau, abejodamas šaltinių vandens skaidrumu, temperatūra ir net apskritai dėl jų egzistavimo, visas mano abejones dėdulė nuleido negirdomis.

Norėdamas pateikti pilną mūsų kelionės daiktų sąrašą, dar pridursiu apie kelioninę vaistinėlę; joje buvo chirurginės žirklės, įtvarai kaulų lūžių atvejui, šiurkščios medžiagos raiščiai, bintai, pleistrai, dubuo kraujo nuleidimui – trumpai sakant, baisūs daiktai; taip pat daugybė buteliukų su dekstrinu, spiritu žaizdų praplovimui, švino kompresais, eteriu, actu ir amoniaku; ir pagaliau medžiagos, reikalingos Rumkorfo aparatams.

Dėdulė nepamiršo tabako, parako bei pinčių; liemenį apsijuosė odiniu diržu su gana didele aukso, sidabro ir popierinių pinigų atsarga. Tarp daiktų taip pat buvo šešios poros stiprių batų tvirtais guminiais padais.

– Su tokiais įrankiais ir apranga, – tarė dėdė, – tolimos kelionės mums nėra ko baimintis.

Visą birželio keturioliktąją sugaišome kruopščiausiai tvarkydami savo daiktus. Vakare svečiavomės pas baroną Trampė. Čia buvo ir Reikjaviko burmistras, daktaras Hualtalinas, vyriausiasis šalies gydytojas. Pono Fridriksono svečių būryje nesimatė; vėliau sužinojau, kad jo ir gubernatoriaus santykiai esą įtempti dėl kažkokio administracinio klausimo ir jie vienas pas kitą nesilanką. Todėl aš nesupratau nė vieno žodžio, kas buvo kalbama toje pusiau oficialioje vakarienėje. Tik mačiau – dėdulė tarškė neužsičiaupdamas.

Kitą dieną, birželio penkioliktąją, visi pasiruošimo darbai buvo baigti. Mūsų šeimininkas labai pamalonino profesorių, įteikdamas jam Islandijos žemėlapį, kur kas detalesnį nei Hendersono, o būtent žemėlapį, sudarytą Olafo Nikolo Olseno; žemėlapio mastelis – 1:480000, jį išleido Islandijos literatūros draugija, pasinaudojusi Šelio Frizako geodeziniais tyrimais ir Bjerno Gumlaugsono topografinėmis nuotraukomis. Mineralogui tai buvo brangus dokumentas.

Paskutinį vakarą praleidome draugiškai šnekučiuodamiesi su ponu Fridriksonu, kuriam aš jaučiau nuoširdžią simpatiją; po to pašnekesio gana neramiai miegojome – bent jau aš.

Penktą valandą ryto mane pažadino keturių žirgų, kanopomis daužiusių žemę po pat mano langu, žvengimas. Vikriai apsirengiau ir išėjau į gatvę. Hansas jau buvo čia ir, netardamas nė žodžio, nepaprastai sumaniai krovė ant arklių kuprų mūsų bagažą. Dėdulė daugiau triukšmavo nei padėjo, ir vedlys mažai kreipė dėmesio į jo nurodymus.

Šeštą jau buvome visiškai pasirengę kelionei. Ponas Fridriksonas paspaudė mums rankas. Dėdulė islandiškai nuoširdžiai jam padėkojo už svetingumą. O aš, stengdamasis iš paskutiniųjų, užsidegęs lotyniškai išrėžiau atsisveikinimo kalbą; po to mes sėdome ant arklių, ir ponas Fridriksonas atsisveikindamas mus palydėjo Vergilijaus eilėmis:

„Et quacumque viam dederit fortuna sequamur."
(*„Drąsiai leisimės į kelią, ir tegu mus veda fortūna." – /lot./*)

Dvyliktasis skyrius

Mums išjojant oras buvo apniukęs, tačiau barometras permainų nerodė. Todėl nereikėjo būgštauti nei alsinančios kaitros, nei varginančio lietaus. Oras kaip tik tinkamas turistui!

Malonumas, kurį patyriau jodamas, padėjo man susitaikyti su rizikinguoju dėdės sumanymu. Aš buvau palaimos viršūnėje, mėgavausi savo laisve ir jau ėmiau ne taip niūriai žvelgti į padėtį.

„Iš tiesų, – svarsčiau, – kuo gi aš rizikuoju? Mūsų laukia kelionė po nuostabią šalį, kopimas į garsųjį kalną, blogiausiu atveju – nusileidimas į jo užgesusį kraterį! Tikriausiai ir Saknusemas nieko kito nenuveikė. O požeminis įėjimas, vedantis į Žemės centrą, – gryna fantazija! Visiška nesąmonė! Taigi, nesukdami galvos, pasimėgausime maloniąja ekspedicijos dalimi, negalvojant apie visą kitą!"

Man taip besvarstant, išjojome iš Reikjaviko.

Hansas žengė priekyje greitu, tolygiu, ramiu žingsniu; paskui jį pėdino du arkliai su mūsų bagažu – jų nereikėjo ginti. Po jų jojau aš su dėdule, ir, tiesą sakant, mūsų figūros ant žemaūgių, bet stiprių arklių gana šauniai atrodė.

Islandija – viena didžiausių Europos salų. Jos paviršius – tūkstantis keturi šimtai kvadratinių mylių, tačiau gyventojų tik šešiasdešimt tūkstančių. (*Pagal dabartinius duomenis Islandijos plotas 103 tūkst. km²*) Geografai ją dalija į keturias dalis; mums teko kirsti tą jos dalį, kuri vadinasi „Pietvakarių vėjų šalys": *„Sudvestr Fjordùngr"*.

Išėjęs iš Reikjaviko, Hansas pasuko jūros pakrante. Mes jojo-

me žmonių neapgyvendintomis skurdžiomis ganyklomis, apaugusiomis skurdžia, ne žalios, o greičiau geltonos spalvos žole. Rytų pusėje trachitinių kalnų dantytas viršūnes gaubė ūkanos; tai vienur, tai kitur tolimų kalnų šlaituose baltavo sniego laukymės, blausiai mirgėjusios išsklaidytoje migloto ryto šviesoje. Tai čia, tai ten drąsiai į dangų kilo kalnų smailės, perrėždamos švininius debesis ir vėl atsirasdamos virš mūsų, tarsi rifai virš jūros bangų.

Kalnų grandinės dažnai priartėdavo prie pat jūros, užgriozdindamos ganyklas, bet vis dar rasdavome vietos prajoti. Reikia pasakyti, mūsų arkliai instinktyviai išsirinkdavo patogiausią taką ir nė kiek nesulėtindavo žingsnio. Dėdulei taip ir neteko paraginti savojo arklio šūksniu ir rimbu: jis neturėjo dėl ko ant gyvulio rūstauti. Žiūrėdamas į jį, neištvėriau nenusišypsojęs: ant nedidelio arklioko dėdė atrodė tikras milžinas, jo ilgos kojos kone vilkosi žeme, ir jis priminė savotišką šešiakojį kentaurą.

– Geras gyvuliukas, geras gyvuliukas! – kalbėjo dėdė. – Pats įsitikinsi, Akseli, nėra gyvūno, protingesnio už Islandijos arklį. Niekas jo nesustabdys: nei sniegas, nei audra, nei prasti keliai, nei uolos, nei ledynai; jis drąsus, atsargus, patikimas; niekada nesitrauks atatupstas, niekada neužsiožiuos. Jeigu kelią pastos upė ar fiordas, nesispyriodamas šoks į vandenį ir tarsi kokia amfibija plauks į kitą krantą! Mes jų neraginsime, leisime eiti savo nuožiūra, ir nujosime vidutiniškai po dešimt ljė per dieną.

– Žinoma, mes tai jau nujosime, – atsakiau, – o ar vedlys įstengs nueiti tokį kelią?

– Dėl jo tai aš nė kiek nesibaiminu! Šitie žmonės eina, patys to nejausdami. Mūsų vedlys žingsniuoja automatiškai kilnodamas kojas, todėl, matyt, visai nepavargsta. O prireikus aš jam perleisiu savo arklį; jeigu visai liausiuosi judėjęs, mane ims traukyti mėšlungis. Rankos kruta juda, bet negalima pamiršti ir kojų!

Mes gana sparčiai judėjome pirmyn. Vietovė jau labiau priminė dykynę. Prorečiai užtikdavome kokią fermą ar *boër* (*Islando valstiečio pirkelė. – Aut.*), pastatytą iš medžių, žemės, lavos gabalų, – tos sukežusios lūšnelės styrojo lyg kokie elgetos kel-

kraštyje! Jos tarsi šaukėsi praeivio gailesčio ir, tiesą sakant, kildavo pagunda bent šiek tiek vargšus sušelpti. Šioje šalyje visai nėra kelių, net takų; kad ir kokia skurdi augmenija, vis tiek ji bemat nustelbia retų keliauninkų pėdsakus.

Ir vis dėlto šioji provincijos dalis, esanti visai šalia sostinės, priskiriama prie Islandijos apgyvendintų, dirbamos žemės vietovių. Kažin kaip atrodo nykesnės nei ši dykynės? Mes jau nujojome pusę mylios, tačiau nepamatėme nė vieno fermerio savo pirkelės tarpduryje, nė vieno piemens, ganančio bandą, tokią pat laukinę, kaip ir žmonės; į mūsų akis pakliuvo tik kelios karvės ir avinai, palikti savo valiai. Jeigu čia šitaip, tai kaip atrodo vietovės, kurioms nuolat gresia ugnikalnių išsiveržimai ir žemės drebėjimai?

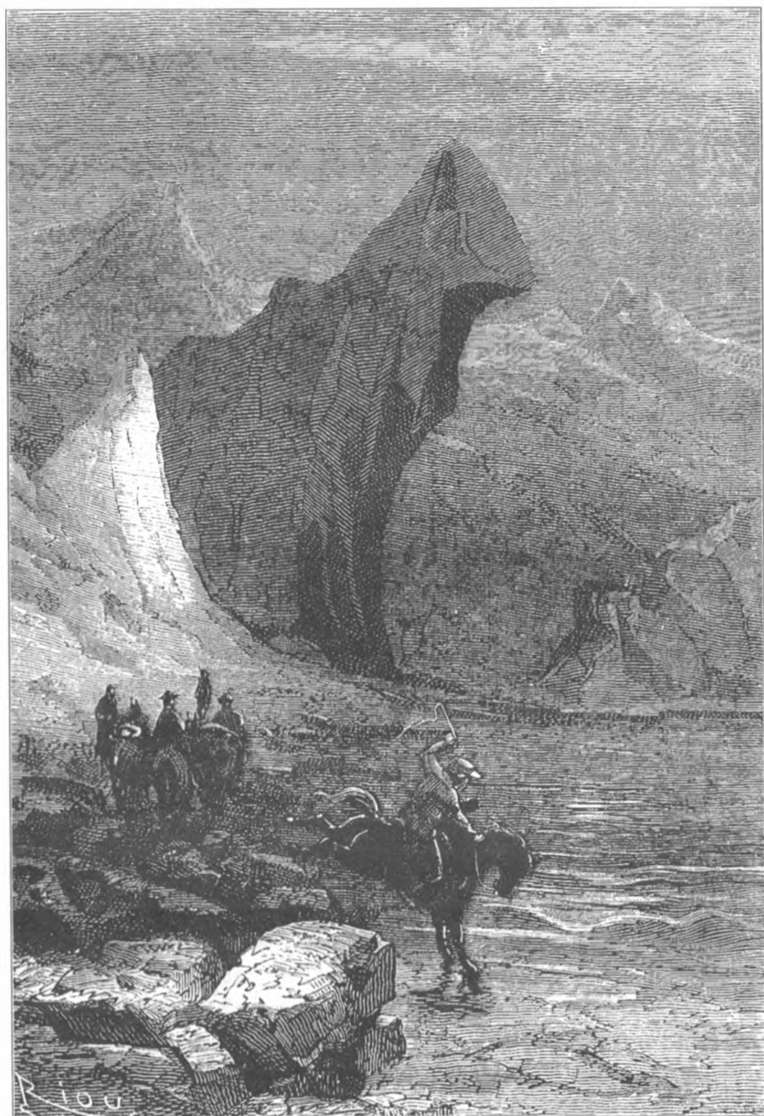
Su jomis tikriausiai vėliau susipažinsime; bet patyrinėjęs Olseno žemėlapį pamačiau, kad jų išsilenktume, jeigu keliautume vingiuota jūros pakrante. Juk plutoniniai procesai daugiausia vyksta vidurinėje salos dalyje; ten kaip tik ir stūkso tie horizontalūs vieni ant kito suversti sluoksniai, skandinaviškai vadinami trapais, susidarę iš trachito, bazalto, vulkaninio tufo, sustingusių lavos srautų ir porfyro, ir visa tai salai suteikia antgamtišką, kraupų vaizdą. Tada aš dar negalėjau nė įsivaizduoti, koks reginys mūsų laukia Snefelso pusiasalyje, kur gamtos šėlsmas sukurė šiurpų chaosą.

Po dviejų valandų atsidūrėme Gufuno miestelyje, vadinamame „*Aoalkirkja*", arba „Didžioji bažnyčia". Ten nėra nieko įdomaus. Vos keli namai. Vokietijoje tokį miestelį vargu ar vadintų net kaimu.

Čia Hansas pusvalandžiui sustojo; jis kartu su mumis pavalgė kuklius pusryčius, į dėdės klausimus apie kelio būklę atsakė tik „taip" arba „ne", o kai jo paklausė, kur ketinąs sustoti nakvynei, trumpai atsakė:

– Gardare.

Aš pažvelgiau į žemėlapį, norėdamas sužinoti, kur yra tas Gardaras; suradau Hvalo fiordo pakrantėje, už keturių mylių nuo Reik-

Riou

javiko, – taip vadinosi mažytė gyvenvietė. Kai atkreipiau į tai dėdės dėmesį, jis tarė:

– Tik keturios mylios! Keturios mylios iš dvidešimt dviejų! Puikus pasivaikščiojimas!

Jis davė vedliui kažkokią pastabą, bet šis, nieko neatsakęs, vėl leidosi į kelią, žygiuodamas arklių priekyje.

Po trijų valandų, kaip ir pirma jodami tokiomis pat išdegusios žolės ganyklomis, mes aplenkėme Kolafiordą; aplinkinis kelias buvo lengvesnis nei keltis per įlanką. Atvykome į Ejulbergo miestelio „*pingstaoer*" – apygardos teismo rezidenciją; jeigu Islandijos bažnyčios turėtų pakankamai pinigų bokštų laikrodžiams nupirkti, tuo metu varpinėje būtų išmušę dvyliktą. Beje, parapijiečiai irgi nenešioja laikrodžių dėl paprasčiausios priežasties – jų neturi.

Čia pašėrėme arklius; toliau jojome siauru pakrantės keliu, tarp kalvų grandinės ir jūros, nesustodami iki pat Brantaro svarbiausios bažnyčios ir dar mylią toliau, iki Zaurbojoro „*Annexia*", sunykusios bažnyčios, esančios Hvalfiordo pietiniame krante.

Buvo ketvirta valanda. Mes įveikėme tik keturias mylias.

Toje vietoje fiordas buvo mažiausiai pusės mylios pločio, jūros bangos triukšmingai daužėsi į stačias aštriagales uolas: įlanka įsispraudusi tarp skardingų uolų, iškilusių į dangų per tris tūkstančius pėdų; jos įstabios, nes rudi akmens sluoksniai sugulę pakaitomis su rausvoko tufo klodais. Nors ir labai nuovokūs buvo mūsų arkliai, aš jais visiškai nepasiklioviau: kažin kuo baigtųsi, jeigu bandytume persigauti per tą įlanką ant keturkojų nugarų?

– Jeigu jie protingi, – raminau save, – nė nebandys persikelti plaukte. Šiaip ar taip, aš pasistengsiu būti protingesnis už juos.

Bet dėdulė dėl to nesuko sau galvos ir nė už ką nenorėjo gaišti. Sudavė arkliui pentinais ir nurisnojo prie kranto. Gyvulys, pajutęs vandens artumą, sustojo, o dėdulė, kuris visada darė savaip, ėmė dar smarkiau raginti gyvulį. Arkliukas mostagavo galva, tačiau nežengė nė žingsnio. Dėdė ėmė laidyti prakeiksmus, plakti arklį vytiniu, bet tas tik spardėsi, matyt, ketindamas nusviesti rai-

telį. Pagaliau jis parietė kojas ir slyste išslydo pro ilgas profesoriaus kojas; dėdė liko stovėti ant dviejų pakrantės akmenų lyg Rodo kolosas.

– Ak tu, prakeiktas gyvuly! – sušuko raitelis, netikėtai atsidūręs ant žemės ir susigėdęs kaip kavalerijos karininkas, priverstas pereiti į pėstiją.

– *Färja*, – tarė palydovas, paliesdamas jo petį.

– Kaip tai – keltas?

– *Der.* (*Ten.* – /*dan.*/), – pasakė Hansas, rodydamas keltą.

– Iš tikrųjų! – sušukau aš. – Antai keltas.

– Reikėjo apie tai anksčiau pasakyti! Et, tiek to, jojam!

– *Tidvatten*, – pridūrė palydovas.

– Ką jis sako?

– Ji sako – potvynis, – dėdė išvertė man danišką žodį.

– Šiaip ar taip, mums teks palaukti potvynio.

– *Förbida*? (*Ar ilgai?* – /*dan.*/) – paklausė dėdė.

– *Ja* (*Taip.* – /*dan.*/), – atsakė Hansas.

Dėdulė treptelėjo koja, o arkliai jau žingsniavo prie kelto. Man buvo visiškai aišku, kad, norint persikelti per fiordą, reikia palaukti, kol vanduo pasieks ribą ir daugiau jau nei kils, nei slūgs; vanduo nurims ir keltui negrės pavojus būti nuneštam į įlankos gilumą ar į atvirą vandenyną.

Toji palaimingoji valanda atėjo tik šeštą vakaro. Gana menkoje plokščioje barkoje tilpo dėdulė, aš, mūsų vedlys, du keltininkai ir keturi arkliai. Aš buvau pratęs prie garinių Elbės keltų, todėl valtininkų irklai man atrodė kaip apgailėtinas variklis. Sugaišome daugiau kaip valandą, kol persikėlėme per fiordą, bet vis dėlto laimingai atsidūrėme kitoje pusėje.

Po pusvalandžio atvykome į Gardaro „*Aoalkirkja*".

Tryliktasis skyrius

Atėjo metas, kai turėjo sutemti, bet šešiasdešimt penkių laipsnių platumoje šviesios naktys manęs nestebino... Birželio ir liepos mėnesiais saulė Islandijoje nenusileidžia.

Tačiau temperatūra nukrito. Aš sušalau ir dar labiau išalkau. Labai apsidžiaugiau, kai užtikome „*boer*"; čia mus svetingai sutiko.

Tai buvo valstiečių namas, tačiau jo gyventojų nuoširdumas nenusileido karaliaus svetingumui. Vos prijojus, šeimininkas tuoj ištiesė mums ranką ir be ilgų ceremonijų pakvietė sekti paskui jį.

Sekti pilna to žodžio prasme, nes eiti greta nebuvo įmanoma. Ilgas, siauras, tamsus praėjimas vedė į pastogę, pastatytą iš grubiai aptašytų rąstų, o iš jos patekome tiesiai į kambarius; jų buvo keturi: virtuvė, audykla, miegamasis ir iš visų geriausias – svečių kambarys; statydami namą, nepagalvojo apie mano dėdulės ūgį, ir jis kelis kartus stuktelėjo galva į lubas.

Mus nuvedė į didįjį kambarį, beveik salę, su plūktos žemės grindimis ir vienu langu – vietoj stiklo buvo įtempta dulsva avino pūslė. Lovą atstojo žiaudrūs šiaudai, numesti tarp dviejų medinių pertvarų, nudažytų raudona spalva ir aprašinėtų islandų posakiais. Tokio komforto aš nesitikėjau; po visą namą sklido aitrus džiovintos žuvies, sūdytos mėsos ir rūgusio pieno kvapas, nesuteikęs mano uoslei ypatingo pasitenkinimo.

Kai parsinešėme savo kelionės reikmenis, namų šeimininkas pakvietė užeiti į virtuvę – vienintelę apšildomą patalpą; net per didžiausius šalčius tik čia kūrena krosnį.

Maloniai paprašytas, dėdulė nesispyriojo. Aš nusekiau jam iš

paskos.

Virtuvėje ugniakuras buvo įrengtas pagal senovišką paprotį: kambario viduryje gulėjo plokščias akmuo, ant kurio kurdavo ugnį, o stoge virš jo buvo palikta anga dūmams išeiti. Virtuvė buvo tuo pačiu ir valgomasis.

Kai įėjome, šeimininkas puolė mus sveikinti, tarsi anksčiau nė nebūtume matęsi, tardamas „*saellvertu*", kas reiškia „būkite laimingi", ir pabučiavo dėdulę ir mane į abu skruostus.

Tuoj ir žmona ištarė tą žodį ir atliko tas pačias apeigas; tada, dešinę ranką spausdami prie širdies, šeimininkai žemai mums nusilenkė.

Skubu pasakyti, kad islandė buvo devyniolikos vaikų motina, kurie visi, nuo mažiausio iki didžiausio, knibždėjo dūmuose ir smalkėse, kylančiose nuo židinio ir pripildančiose kambarį. Kas akimirką tai viena, tai kita baltaplaukė guvi galvelė išnirdavo iš to debesio. Galėjai palaikyti, kad tai ne vaikai, o murzini angelai.

Su tuo „jauniklių pulkeliu" mes elgėmės labai meiliai ir netrukus trys ar keturi lyg beždžionėlės užsikorė mums ant pečių, kitą tiek įsitaisė ant kelių, likusieji trynėsi apie kojas. Tie, kurie jau kalbėjo, visokiausiais būdais kartojo „*saellvertu*", tie, kurie nemokėjo kalbėti, šūkaliojo dar pašėliau.

Koncertas liovėsi tik pakvietus pietauti. Tą akimirką įėjo mūsų vedlys, jau pasirūpinęs, kad paėstų arkliai, paprasčiau kalbant, juos iššžabojo ir paleido pasiganyti į lauką; vargšai gyvuliai turėjo pasitenkinti skurdžiom samanom, augančiom ant uolų, ir menka pajūrio žole, o auštant grįžti namolei ir atstatyti nugaras balnui.

– *Saellvertu*! – įėjęs tarė Hansas.

Po to išvydome tas pačias ramias, automatiškai atliekamas apeigas – bučiuodami į abu skruostus, Hansą sveikino šeimininkas, šeimininkė ir devyniolika mažylių.

Kai ceremonija baigėsi, sėdome prie stalo, iš viso dvidešimt keturi žmonės, ir, žinoma, sėdėjome vienas ant kito tiesiogine šių žodžių prasme; kam ant kelių užsiropštė tik du vaikai, tai tam dar gerai pasisekė!

Kai tik ant stalo padėjo sriubą, visi tie žmogeliukai nurimo, įsivyravo tyla, nors šiaip islandų berniukai nėra tyleniai. Šeimininkas įpylė mums gana skanios sriubos, išvirtos iš garsiosiųjų islandiškų samanų, tada padalijo po didoką porciją džiovintos žuvies aliejuje, kuris apkarto gal prieš dvidešimtį metų ir, islandų nuomone, esantį kur kas geresnį už šviežią. Dar patiekė „*skyr*", kažką panašaus į rūgpienį su džiūvėsiais ir kadugio uogų padažu. Galiausiai kažkokį gėrimą iš išrūgų, atskiestų vandeniu – tai jie vadino „*blanda*". Ar geras buvo tas neįprastas maistas, ar ne, negaliu spręsti. Aš buvau išalkęs ir vietoj saldaus patiekalo iki paskutinės kruopelės sušveičiau tirštą grikių košę.

Po pietų vaikai išsibėgiojo; suaugusieji susėdo apie židinį, kuriame degė durpės, žabai, karvių mėšlas ir džiovintų žuvų kaulai. Paskui, sušilę, visi išsiskirstėme po savo kambarius. Šeimininkė, laikydamasi papročio, norėjo numauti mums kojines ir nuvilkti kelnes, bet, išgirdusi mandagų prieštaravimą, neįkyrėjo, ir aš pagaliau galėjau prigulti savo kietame guolyje.

Kitą rytą, penktą valandą, mes atsisveikinome su islandų valstiečiu; dėdulė per vargą įkalbėjo jį paimti gan dosnų atlyginimą, ir tada Hansas davė ženklą išvykti.

Per šimtą žingsnių nuo Gardaro vaizdas ėmė keistis: žemė tapo pelkėta ir joti jau nebebuvo taip lengva. Dešinėje plytėjo begalinės kalnų grandinės, tarsi pačios gamtos sukurta rūsčių tvirtovių eilė; dažnai kelią kirsdavo vandens srautai ir tekdavo juos perbristi, tačiau bagažas nesušlapo.

Apylinkės darėsi vis nykesnės. Kartais atrodė išvysdavome tolumoje šmėstelint žmogaus figūrą. O kai kelio vingyje nejučia akis į akį susidūrėme su vienu iš tų vaiduoklių, mane nevalingai apėmė pasišlykštėjimas, matant ištinusią beplaukę galvą blizgančia oda, baisias žaizdas, regimas pro apgailėtinus skarmalus.

Nelaimingoji būtybė neištiesė rankos pasveikinimui, atvirkščiai, nudūmė taip greitai, kad Hansas nespėjo nė sušukti savo pamėgtojo žodžio „*saellvertu*".

– *Spetelsk*, – tarė jis.

Riou

– Raupsuotasis, – pakartojo dėdulė.

Jau vien tas žodis kėlė pasibjaurėjimą. Ši baisi liga Islandijoje gana paplitusi; ji neužkrečiama, tačiau paveldima, todėl šiems nelaimingiesiems draudžiama tuoktis.

Šie vaiduokliai neįstengė pagyvinti liūdno landšafto. Vargana žolė keipo po mūsų kojomis: nesimatė nė vieno medžio, žėlė vien nykštukinių berželių brūzgynai, jokio gyvūno, išskyrus keletą arklių, klajojusių nykiomis lygumomis, kadangi šeimininkai neįstengė jų pašerti. Kartais pilkuose debesyse praskrisdavo sakalas – šaltas vėjas paukštį ginė į pietus. Tas laukinis gamtos nykumas man kėlė graudulį, o atsiminimai nešė į gimtuosius kraštus.

Netrukus mums ir vėl teko persikelti per kelis nedidelius fiordus ir galiausiai per nedidelę įlanką; jūroje kaip sykis buvo atoslūgis, todėl galėjome tęsti kelionę negaišuodami, ir netrukus atsidūrėme Alftaneso kaimelyje, esantį per mylią nuo jūros.

Persikėlę per du upelius, Alfą ir Hetą, kuriuose knibždėte knibždėjo upėtakių ir lydekų, naktį praleidome apleistame, sukiužusiame namelyje, galinčiame būti gera prieglauda skandinavų mitologijos išdaigininkams koboldams. Ką ir sakyti, čia lyg savo namuose viešpatavo tūžminga šalčio dvasia ir kankino mus visą naktį.

Kitą dieną naujų įspūdžių nepatyrėme. Vis toji pati pelkėta žemė, ta pati vienodybė, tas pats liūdnas peizažas. Vakarėjant jau buvome įveikę pusę kelio; pernakvojome Kriozolbto „*annexia*".

Birželio devynioliktą dieną maždaug vieną mylią jojome nuogais lavos laukais, kuriuos vietiniai vadina „*hraun*". Raukšlės ant jų paviršiaus buvo panašios į inkarų lynus, tai ištemptus, tai susuktus į ritinius. Milžiniški sustingusios lavos srautai leidosi nuo dabar užgesusių vulkanų, bylodami apie kažkada buvusią audringą veiklą. Vietomis pro lavos luobą dar prasimušdavo karštų požemio šaltinių garai. Netrukus po mūsų arklių kojomis vėl plytėjo klampi marmalynė; šen bei ten matėsi nedideli ežerėliai. Mūsų kelias ėjo į vakarus; ir kai aplenkėme Fachsafloui įlanką, dvišaka Snefelso viršūnė kilo tik už kokių penkių mylių nuo mūsų. Nebo-

dami prasto oro, arkliai žengė gana greitai; aš ėmiau jausti stiprų nuovargį, tuo tarpu dėdulė tvirtai ir tiesiai sėdėjo balne kaip ir pirmąją dieną; aš nesilioviau juo stebėjęsis, lygiai kaip ir mūsų medžiotoju, kuriam toji kelionė tebuvo paprasčiausias pasivaikščiojimas.

Šeštadienį, birželio dvidešimtąją, šeštą valandą vakaro mes atvykome į Budirą, mažą gyvenvietę, įsikūrusią jūros pakrantėje, ir čia vedlys pareikalavo sutarto atlyginimo. Dėdulė su juo atsiskaitė. Hanso šeima, teisingiau sakant, jo dėdės ir pusbroliai, svetingai mus priėmė; aš mielai būčiau pas tuos malonius žmones pailsėjęs po varginančios kelionės, nebijodamas papiktnaudžiauti jų gerumu. Bet dėdulė, kuriam poilsis nebuvo reikalingas, į viską žvelgė kitaip, ir kitą rytą vėl teko sėsti balnan. Jau regėjome netoli esančių kalnų pėdsakus, uolotos atšakos kyšojo iš žemės kaip seno ąžuolo šaknys. Apjojome ugnikalnio papėdę. Profesorius nenuleido akių nuo jo kūgio formos viršūnės; jis mosikavo rankomis, sakytum, mesdamas ugnikalniui iššūkį ir tarsi šaukdamas: „Štai tas milžinas, kurį aš įveiksiu!"

Pagaliau, po keturių valandų, arkliai patys sustojo Stapyje prie pastoriaus namų vartų.

Keturioliktasis skyrius

Stapis, maža gyvenvietė, kurioje apie trisdešimt lūšnelių, įsikūrusi vidury plyno lavos lauko, visiškai neapsaugota nuo akinančių saulės spindulių, atsimušančių nuo snieguotų ugnikalnio viršūnių. Nedidelis fiordas, prie kurio glaudžiasi gyvenvietė, suspaustas tarp pačių įmantriausių formų bazalto uolų.

Žinome, kad bazaltas – vulkaninės kilmės sunkioji kalnų uoliena. Islandijoje bazaltas stebina savo savitumu. Gamta čia tvarkėsi kaip geometras ir triūsė tarsi žmogus, apsiginklavęs kampamačiu, skriestuvu ir svambalu. Jeigu kokioje nors kitoje vietoje gamta parodė savo meną, kurdama chaotiškas granito masyvų sangrūdas ir neįprastų linijų derinius, neišbaigtas kūgio formas ir piramides, tai čia, anksčiau už pirmųjų amžių architektus, ji sukūrė taisyklingų formų pavyzdį, nepralenktą nei nuostabiojo Babilono, nei Graikijos meno stebuklų.

Aš buvau girdėjęs apie Islandijoje esančią „Milžinų užtvanką" ir apie Fingalo olą vienoje Hebridų saloje, bet iki tol dar nebuvo tekę matyti bazalto statinių.

Stapyje išvydau nepaprastą jų grožį.

Sieną, juosiančią fiordą, kaip ir nutįsusią palei visą pusiasalio pakrantę, sudaro trisdešimties pėdų aukščio kolonų eilė. Šitos grakščios, nepriekaištingai proporcingos kolonos palaiko viršutinės dalies ornamentą; arkos čia sudaro skliautą, sudarytą iš horizontalių stulpų. Jis kybo virš jūros nuostabiai išraižytos arkos pavidalu. Po tuo natūraliu *impluvium* (*Vandentakiu. – /lot./*) prieš akis iškilo nuostabios formos smailių arkų angos, pro kurias į

sausumą veržiasi putotos bangos. Įsiaudrinusio vandenyno išmestos bazalto nuolaužos gulėjo ant žemės tarytum kokios antikos šventyklos griuvenos – amžinai jauni griuvėsiai, virš kurių praūžia amžiai, neįveikdami jų didybės.

Tai buvo paskutinis kelionės etapas. Hansas vedė labai sumaniai, ir aš net truputį apsiraminau, žinodamas, kad jis lydės mus ir toliau.

Kai prijojome pastoriaus namus – žemą pirkelę, kuri buvo nei geresnė, nei patogesnė už greta esančias, išvydau žmogų odine prijuoste su plaktuku rankoje – jis kaustė arklį.

– *Saellvertu*, – tarė medžiotojas.

– *God dag* (*Laba diena. – /dan./*), – atsakė kalvis taisyklinga danų kalba.

– *Kyrkoherde*, – Hansas paaiškino dėdulei.

– Parapijos šventikas, – išvertė šis. – Akseli, ar girdi, pasirodo, tas šaunus žmogus – pastorius.

Tuo tarpu palydovas paaiškino „*kyrkoherde*", kas ir kaip, ir šis, metęs darbą, suriko tokiu balsu, kokiu, matyt, mėgdavo rėkauti arklių pardavėjai. Bemat iš namuko išėjo milžinė moteris, tikra furija. Gal ji ir nesiekė šešių pėdų aukščio, bet iki to trūko labai nedaug.

Aš bijojau, kad tik ji nepultų keliauninkų apdovanoti bučiniu, kaip priimta Islandijoje, bet be reikalo būgštavau: moteris, nelabai apsidžiaugusi nelauktais svečiais, įsivedė mus į vidų.

Svečių kambarys man atrodė esąs pats prasčiausias visuose pastoriaus namuose – ankštas, nešvarus ir pridvokęs; bet teko pasitenkinti ir tokiu. Pastorius, matyt, visiškai nesilaikė nuo senovės įprasto svetingumo. Dar daugiau – visiškai jo nepripažino! Jau vakarėjant aš supratau, kad mes turime reikalą su kalviu, žveju, medžiotoju, dailide, tik ne su dvasininku. Tiesa, tai buvo eilinė darbo diena; galbūt sekmadienį mūsų šeimininkas tampa pastoriumi.

Aš nenoriu juodinti dvasininkų vardo. Jų padėtis, iš visko sprendžiant, yra labai varginga; Danijos vyriausybė jiems sutei-

kia be galo menką paramą. Dvasininkai naudojasi iš parapijiečių surenkamos bažnyčios dešimtinės rinkliavos ketvirtadaliu, o tai nesiekia nė šešiasdešimties markių; todėl jie priversti dirbti ir užsidirbti maistui. Bet jeigu tenka būti ir medžiotoju, ir žveju, ir kalviu, tai, savaime suprantama, reikia perimti ir medžiotojo, žvejo, žodžiu, fizinio darbo žmonių įpročius ir gyvenimo būdą. Vakare aš pastebėjau, kad mūsų šeimininkui nebuvo žinoma ir blaivininko dorybė...

Dėdė bemat suprato su kokios rūšies žmogumi turi reikalą; užuot sutikęs garbingą mokslininką, susidūrė su netašytu tamsuoliu. Jis nutarė kuo greičiau palikti nesvetingą pastogę ir leistis į kelią.

Nepaisydamas nuovargio, dėdulė buvo linkęs verčiau keletą dienų praleisti kalnuose.

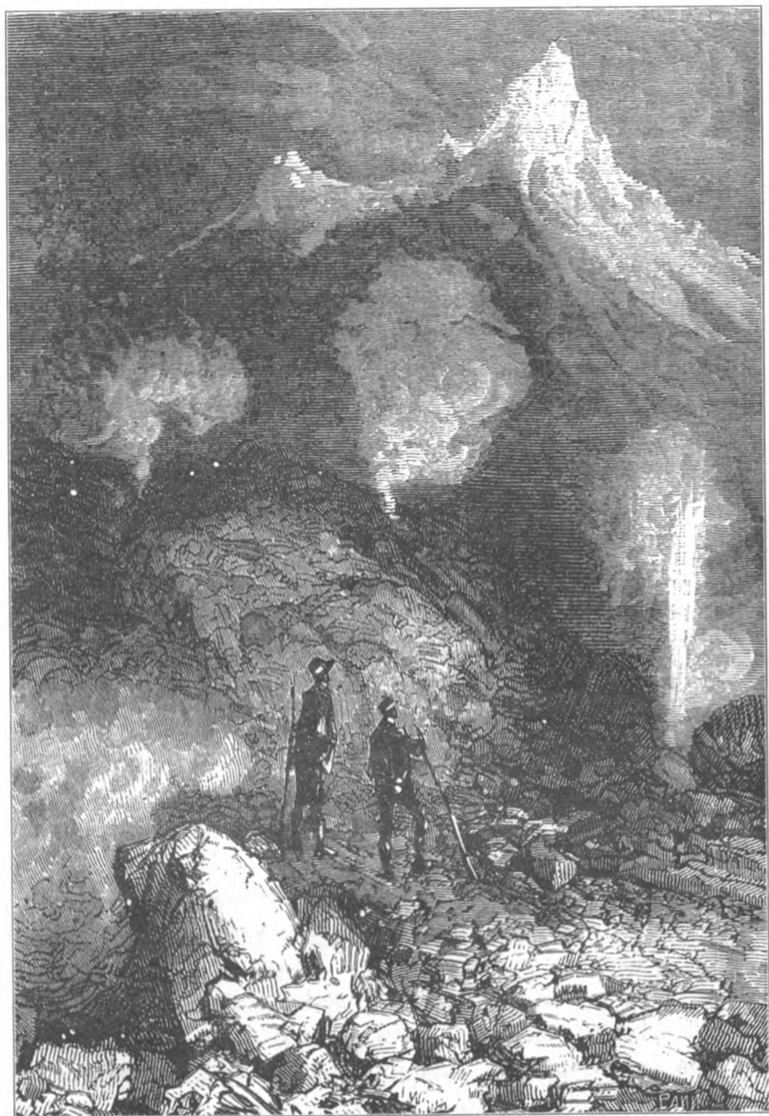
Taigi kitą dieną mes jau rengėmės išvykti iš Stapio. Hansas pasamdė tris islandus, kurie turėjo atstoti arklius ir nešti mūsų bagažą; sutarėme – kai tik pasieksime kraterį, mūsų palydovai bus laisvi.

Ta proga dėdulė Hansui pasakė, kad jis ketinąs tyrinėti ugnikalnį, nusileidus kiek įmanoma giliau į jo kraterį.

Hansas tik linktelėjo galva; jam buvo vienas ir tas pats, kur eiti: pirmyn ar atgal, likti Žemės paviršiuje ar leistis į jos gelmes. O jeigu kalbėsime apie mane, tai, ryte rydamas kelionės įspūdžius, aš buvau pamiršęs, kas laukia ateityje, užtat dabar nebegalėjau atsikratyti neramių minčių apie mūsų laukiančius kankinančius pavojus. Ką daryti? Jeigu apskritai buvo įmanoma pasipriešinti Lidenbroko fantazijoms, tai reikėjo pabandyti šito griebtis Hamburge, o ne Snefelso papėdėje.

Labiausiai mane graužė viena baisi mintis, kuri sukrėstų net pačius stipriausius nervus.

„Mes įkopiame į Snefelsą, – svarsčiau aš. – Gerai! Mes nusileidžiame į kraterį. Puiku! Kiti tai jau išbandė ir nežuvo. Bet juk tuo viskas nesibaigs! Jeigu atsivers kelias į Žemės gelmes, jeigu nelemtasis Saknusemas neapsimelavo, mes žūsime ugnikalnio po že-

mio tuneliuose. Juk gerai net nežinome, ar Snefelsas užgesęs, ar negresia ugnikalnio išsiveržimas! O jeigu... kas tada mūsų laukia?"

Dėl to vertėjo susimąstyti, ir aš susimąsčiau. Vos užmigau, tuoj prasidėjo košmarai: sapnavau ugnikalnio išsiveržimą! Atsidurti šlako vietoje man atrodė pernelyg bjaurus juokas.

Nebeiškenčiau ir nutariau pasikalbėti su dėde, pasiryžęs kuo sumaniau išdėstyti savo nuomonę, kad ir gana paikos hipotezės forma.

Atsargiai dėdulei išdėsčiau savo būgštavimus pačiu diplomatiškiausiu būdu ir dėl visa ko šiek tiek atsitraukiau atgal.

– Aš jau pats apie tai mąsčiau, – abejingai atsakė profesorius.

Ką tai reiškia? Nejaugi jis išgirdo proto balsą?

Truputį patylėjęs, dėdė tęsė:

– Aš mąsčiau apie tai; nuo pat tos dienos, kai atvykome į Stapį, aš mąsčiau šiuo klausimu, nes beatodairiška drąsa – ne mano būdui. Štai jau penki šimtai metų, kaip Snefelsas tyli, bet vis dėlto jis gali prabilti. Tačiau prieš išsiveržimą visuomet vyksta tam tikri reiškiniai. Aš išklausinėjau šios vietovės gyventojus, ištyriau žemę ir galiu tau pasakyti, Akseli, kad išsiveržimo nėra ko būgštauti.

Šis teiginys mane pribloškė ir aš neradau žodžių paprieštarauti.

– Abejoji? – paklausė dėdė. – Ką gi, eikš su manim!

Aš mašinaliai paklusau. Išėjus iš pastoriaus namelio, profesorius pasuko keliu, kuris, išniręs pro angą bazalto sienoje, vinguriavo tolyn nuo jūros. Netrukus atsidūrėme atvirame lauke, jeigu tik galima taip vadinti vulkaninių uolienų sankaupą. Visa toji vietovė atrodė suplūkta milžiniškų akmenų, vulkaninių pelenų, bazalto, granito ir pirokseninių uolienų liūties.

Kuo aiškiausiai mačiau: ir vienur, ir kitur iš vulkaninio grunto plyšių kilo garas; tas baltas garas, islandiškai vadinamas „*reykir*", sklinda iš karštų požemio šaltinių; šauna į Žemės paviršių su baisia jėga, kuri byloja apie vulkaninę Žemės veiklą. Atrodė, tai tik patvirtina mano būgštavimus. Kaip nustebau, kai dėdulė tarė:

– Ar matai tuos garus, Akseli? Jie įrodo, kad išsiveržimo mums nėra ko baimintis.

– Nejaugi? – sušukau aš.

– Gerai įsidėmėk, – toliau kalbėjo profesorius, – kad prieš išsiveržimą vandens garų veikla sustiprėja, o paskui, visu išsiveržimo laiku, garai visiškai išnyksta. Todėl jeigu garai lieka savo pirmykštėje būsenoje, jeigu jų veikla nesustiprėja, jeigu vėjas ir lietus netampa slogiu ir sustingusiu atmosferos būviu, – gali drąsiai teigti, kad artimiausiu laiku jokio išsiveržimo nebus.

– Bet...

– Gana! Kai savo nuosprendį paskelbia mokslas, telieka tik tylėti.

Nukabinęs nosį, grįžau į pastoriaus namelį. Dėdulės mokslinai argumentai privertė mane užsičiaupti. Tačiau dar liko viena viltis – pasiekę kraterio dugną, nerasime jokio įėjimo į Žemės vidų, taigi nebus įmanoma toliau prasiskverbti, nepaisant viso pasaulio Saknusemų teiginių.

Kitą naktį vėl be perstojo kamavo košmarai; sapnavau, kad esu ugnikalnio viduje, Žemės gelmėse; pajutau – mane lyg kokios uolos nuolaužą baisi jėga išmetė į visatos erdvę.

Kitą rytą, birželio dvidešimt trečiąją, Hansas mūsų laukė su savo draugais, kurie turėjo nešti maisto atsargas, instrumentus ir prietaisus. Dvi lazdos su geležiniais antgaliais, du šautuvai ir dvi šovininės buvo paliktos dėdei ir man. Hansas nuovokiai prie mūsų bagažo pridėjo ir kailiamaišį su vandeniu – mūsų gertuvės irgi buvo pilnos, taigi vandens turėjo pakakti aštuonioms dienoms.

Buvo devinta valanda ryto. Pastorius ir jo furija mūsų laukė prie vartų; pamaniau – nori tarti keliautojams paskutinį sudie. Bet tas „sudie" netikėtai įgavo apstulbinusios sąskaitos formą, pagal kurią turėjome užmokėti net už užkrėstą orą. Garbioji pora, aukštai įvertinusi savo svetingumą, apiplėšė mus labiau negu koks prabangus Šveicarijos viešbutis.

Dėdulė užmokėjo nesiderėdamas. Keliaujant į Žemės centrą, nėra ko sukti galvos dėl vieno kito reichstalerio.

Atsiskaičius Hansas davė ženklą žygiuoti, ir po kelių minučių mes palikome Stapį.

Penkioliktasis skyrius

Snefelso aukštis siekė penkis tūkstančius pėdų. Ugnikalnio dvigubas kūgis užbaigia trachitinę grandinę, atsiskyrusią nuo salos kalnų sistemos. Iš tos vietos, iš kurios mes išvykome, pilkame dangaus fone nesimatė dviejų smailiagalių viršūnių siluetų. Aš tik regėjau milžinišką sniego kepurę, pūpsinčią ant giganto galvos.

Gagų medžiotojo vedami, mes ėjome žąsele; mūsų vedlys vedė siaurais takeliais – du žmonės greta netilpo. Kelionė buvo sunki, ir žingsniavome tylėdami.

Už Stapio fiordo bazalto sienos prasidėjo durpinga pelkė, susidariusi iš senovėje pusiasalyje vešėjusios augmenijos nuosėdų; durpių, šių degių naudingų iškasenų, užtektų visos Islandijos būstų apšildymui kokiam šimtmečiui. Milžiniškus durpių klodus sudaro augalų liekanų ir korėto tufo besikaitaliojantys sluoksniai, dažnai siekią septyniasdešimties pėdų storį.

Kaip uolus profesoriaus Lidenbroko brolėnas, aš, įveikęs būgštavimus, susidomėjęs stebėjau mineralogijos įdomybes, kurių gausu buvo šiame milžiniškame, natūraliai istoriškai susiformavusiame muziejuje. Tuo pačiu atmintyje atkūriau visą geologinę Islandijos istoriją.

Šita nuostabi sala, matyt, iškilo iš vandenų gelmių palyginti ne taip seniai. Galbūt ji ir dabar vis dar kyla virš vandenyno lygio? Jeigu taip yra iš tikrųjų, tai Islandijos atsiradimą galima priskirti tik požemio ugnies veiklai. Tokiu būdu Hemfrio Devio teorija, Saknusemo dokumentas, mano dėdulės teiginiai – viskas išsi-

sklaido kaip dūmas. Kosmogoninė hipotezė privertė mane kruopščiai tirti dirvožemio kilmę, ir aš tuoj įsivaizdavau visus šios salos atsiradimo etapus.

Tolimoje geologinėje epochoje sala buvo vientisas kalnų masyvas, pamažu iškilęs virš vandenyno, spaudžiamas Žemės rutulio viduje veikiančių jėgų. Tada ugnikalniai dar neegzistavo, iš Žemės gelmių ugnis dar nesiveržė.

O vėliau saloje atsirado milžiniškas plyšys, įstrižai – iš pietvakarių į šiaurės rytus, kuris išaižė visą salą. Pro jį pradėjo srūti ištirpusios trachito masės. Tai nebuvo audringas reiškinys. Plyšys buvo toks didelis, jog ištirpusi masė, išsiveržusi iš Žemės rutulio gelmių, ramiai liejosi plačiomis skraistėmis arba banguotomis masėmis. Šioje epochoje susiformavo lauko špatas, sienitas ir profyras.

Tačiau išsiliejusiai ugningai skystai masei atauštant ir kietėjant Žemės paviršiuje, Žemės plutos storis žymiai padidėjo, o reiškia padidėjo ir jos pasipriešinimo jėga.

Tokiu būdu susiformavęs trachitinis sluoksnis nebeleido išsiveržti Žemės rutulio gelmėse susikaupusiai ištirpusiai masei. Ir štai atėjo momentas, kai mechaninė slėgio jėga tapo tokia didelė, jog sunki Žemės pluta nebeatlaikė ir į Žemės paviršių ėmė kilti kūgio formos iškilimai, kuriuose susidarė gilios kiaurymės. Tokiu būdu keičiantis Žemės plutai, atsirado ugnikalniai, o jų viršūnėse susidarė įdubimai, vadinamieji krateriai.

Po šių reiškinių prasidėjo kiti vulkaniniai reiškiniai. Pirmiausia per susiformavusius ištekėjimo kanalus išsiveržė bazalto srautai, nugulė Žemės plutoje pačiomis keisčiausiomis formomis – nuostabius jų pavyzdžius regėjome bekeliaudami. Mes lipome pilko bazalto uolomis, kurios vėsdamos įgavo šešiakampio pagrindo prizmės formą. Toliau regėjosi daugybė tarsi peiliu nupjautų kūgių – kažkada tai buvo ugnimi alsuojančios kalnų žiotys.

Tuoj po bazalto srautų iš ugnikalnių, kurių aktyvumas vėl padidėjo užgesus krateriams, ėmė lietis lavos, vulkaninių pelenų ir šlako srautai; aš savo akimis mačiau tuos išsiveržimo pėdsakus,

primenančius ant galvos išsidraikiusius plaukus.

Tokia buvo Islandijos atsiradimo įvykių seka. Visi tie reiškiniai susiję su ugninės materijos veikla Žemės rutulio gelmėse, ir būtų klaidinga manyti, kad po išoriniu apvalkalu nebėra medžiagų, nuolat esančių virimo ir lydymosi būsenoje. Taigi tik beprotis gali viltis pasiekti Žemės centrą.

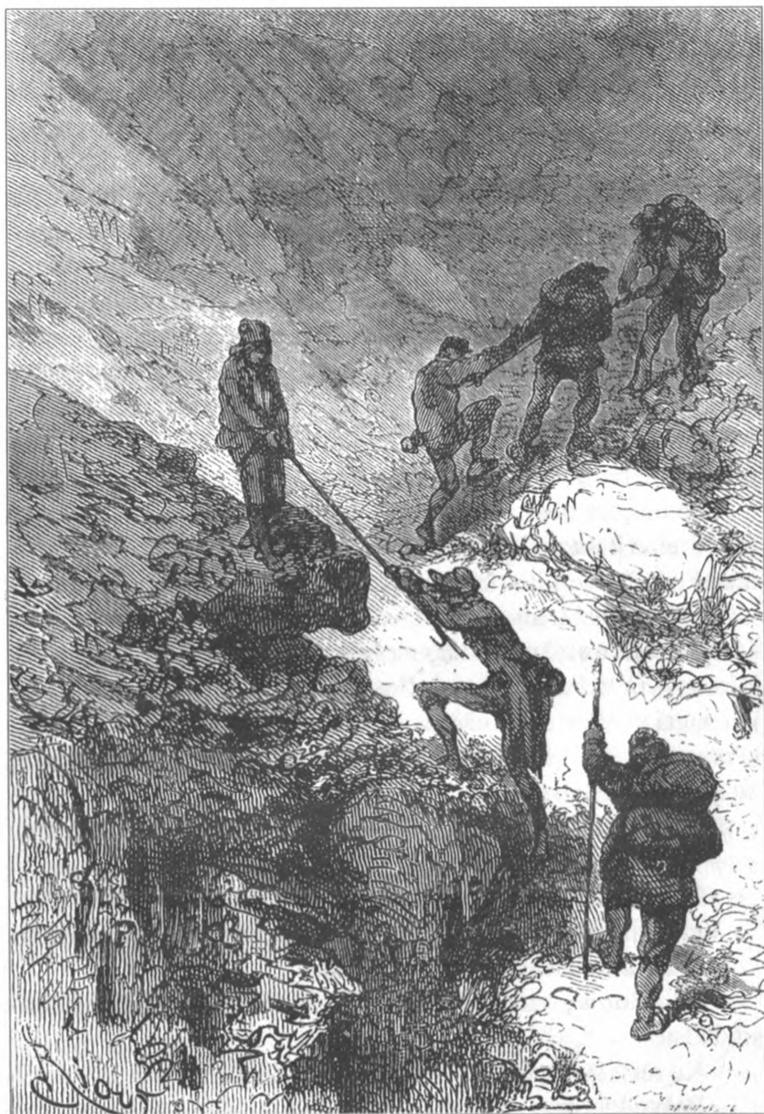
Bekopdamas į Snefelsą, aš truputį apsiraminau.

Kelias vedė į kalną, akmenys sprūdo iš po kojų, ir eiti darėsi vis sunkiau; reikėjo būti nepaprastai budriam, kad nenugarmėtum į bedugnę.

Hansas kuo ramiausiai žingsniavo priekyje, tarsi eitų lygia vietove; kartais jis dingdavo už didžiulių luitų, ir mes akimirką pamesdavome jį iš akių; tada garsiai švilpdamas Hansas paskelbdavo apie savo buvimo vietą, tarsi nurodydavo kryptį, kuria turime eiti. Retkarčiais Hansas sustodavo, pakeldavo uolos nuoskilą ir padėdavo ją kaip gairę – grįžtant lengviau rasime kelią. Vėlyvesni įvykiai parodė, kad toks apdairumas buvo bereikalingas.

Po trijų varginančio ėjimo valandų mes pasiekėme tik ugnikalnio papėdę. Hansas davė ženklą sustoti; mes kukliai papusryčiavome. Dėdulė valgė labai skubėdamas, kad tik galėtų negaišdamas žygiuoti toliau; bet sustojome ne vien užkąsti, o ir pailsėti, ir jam teko nusileisti vedliui, kuris tik po valandos davė ženklą tęsti kelionę. Trys islandai, gagų medžiotojai, tokie pat tyleniai kaip ir jų draugas, neištarė nė žodžio ir valgė saikingai.

Mes jau pradėjome kopti Snefelso šlaitais. Snieguota ugnikalnio viršūnė dėl kalnuose būdingos optinės apgaulės atrodė stūksojo visai čia pat, o kiek dar valandų sugaišime, kol ją pasieksime! Ir kaip sunkiai! Akmenys slydo mums iš po kojų ir ritosi į lygumą lavinos greičiu. Kai kuriose vietose nuokalnės buvo trisdešimt šešių laipsnių; ropštis tiesiai į viršų neįstengėme, su didžiausiu vargu tekdavo aplenkti tokias vietas, be to mes visaip padėjome vienas kitam. Dėdulė stengėsi būti kuo arčiau manęs; jis neišleisdavo manęs iš akių, o kartais ir prilaikydavo mane. O jeigu kalbėsime apie dėdulę, jis, matyt, turėjo įgimtą lygsvaros

pojūtį, todėl nė karto nesuklupo. Islandai, nors ir tempė bagažą, kopė vikriai kaip kopia kalnų gyventojai. Žvelgdamas į Snefelso viršūnę, aš buvau įsitikinęs, kad neįmanoma jos pasiekti lipant tokiu stačiu skardžiu. Laimei, po kankinančio valandos žygio ugnikalnio viršūnę gaubiančioje sniego paklotėje netikėtai išvydome savotiškus laiptus. Tie gamtos sukurti laiptai labai palengvino mūsų žygį. Pakopos susiformavo iš akmenų, išmestų per ugnikalnio išsiveržimą. Jeigu akmenų srauto nebūtų sulaikę dirvos raukšlės, jie būtų nuriedėję į jūrą ir sudarę naujas salas. Ką ir sakyti, tie improvizuoti laiptai labai mums pagelbėjo, nes šlaitas darėsi vis statesnis, o akmeniniai laiptai palengvino žygį, ir mes jau ėjome taip spėriai, kad aš, vos tik valandėlę atsilikęs nuo palydovų, išvydau juos šmėžuojant jau gana toli, ir jų figūrėlės atrodė visai mažutėlės.

Septintą valandą vakaro, įveikę du tūkstančius pakopų, mes atsidūrėme kalno iškyšulyje, kuris buvo tarsi kraterio kūgio pamatas.

Apačioje, už trijų tūkstančių dviejų šimtų pėdų, plytėjo jūra. Mes įveikėme amžinų sniegynų ribą, kuri Islandijoje dėl drėgno klimato yra nelabai aukštai. Buvo šalta. Pūtė stiprus vėjas. Aš jaučiausi visiškai išsimušęs iš jėgų. Nors profesorius ir labai nekantravo, tačiau įsitikinęs, kad mano kojos nė kiek nebeklauso, nutarė sustoti poilsiui. Jis davė ženklą medžiotojui, bet šis papurtė galvą ir tarė:

– *Ofvanför*!

– Nesutinka, – tarė dėdulė, – reikia kopti dar aukščiau.

Vėliau jis paklausė Hanso, kodėl nesutikęs sustoti ir pailsėti.

– *Mistour*, – atsakė mūsų palydovas.

– *Ja, mistour*, – pakartojo vienas islandas aiškiai persigandusiu balsu.

– Ką reiškia tas žodis? – sunerimęs paklausiau.

– Pažvelk! – tarė dėdulė.

Aš žvilgtelėjau žemyn.

Lyg viesulas sukosi, kilo milžiniškas smulkių kalnų uolienų,

smėlio ir dulkių stulpas; jis nešėsi į tą Snefelso pusę, kur buvome mes. Tas milžiniškas dulkių debesis kybojo lyg tamsi užuolaida, užstodama saulę ir mesdama ant kalno šešėlį. Jeigu viesulas užkluptų, pašėlęs sūkurys nušluotų mus nuo žemės paviršiaus.

Šis reiškinys, regimas gana dažnai, kai vėjas pučia nuo ledynų, islandiškai vadinamas „*mistour*".

– *Hastigt, hastigt*! – šaukė mūsų vedlys.

Nors aš nesupratau daniškai, vis dėlto iš karto suvokiau, kad turime sekti paskui Hansą, ir kuo greičiau. Tuo tarpu Hansas jau lenkė kraterio kūgį, bet istrižai, kad palengvintų mums kelią.

Netrukus viesulas užgriuvo kalną, kuris net sudrebėjo; akmenys, sūkurio pagauti, byrėjo lyg išsiveržus ugnikalniui. Laimei, mes jau buvome kitoje kalno pusėje ir pavojus nebegrėsė. Jeigu ne palydovo įžvalgumas, sumaigyti ir sumaitoti mūsų kūnai būtų buvę nusviesti žemyn tarsi kokio meteorito nuolaužos.

Tačiau Hansas manė, kad būtų neprotinga praleisti naktį išoriniame kalno šlaite. Zigzagais kopėme dar aukščiau. Sugaišome beveik penkias valandas, kol įveikėme tūkstančio penkių šimtų pėdų kelią, nes apeinant neįveikiamas kliūtis ir gūrinant zigzagais mums teko papildomai sukarti mažiausiai tris ljė. Aš visiškai nebeturėjau jėgų; alpėjau nuo žvarbos ir alkio. Oro, jau gerokai praretėjusio, nepakako mano plaučiams. Pagaliau, vienuoliktą valandą vakaro, visiškoje tamsoje, mes pasiekėme Snefelso viršūnę; prieš pasislėpdamas kraterio viduje, spėjau žvilgtelėti į šviečiančią „pusiaunakčio saulę", kuri buvo žemiausiame savo kelio taške ir metė blyškius spindulius ant salų, snaudžiančių po mano kojomis.

Šešioliktasis skyrius

Skubėdami pavakarieniavome, ir mūsų mažasis būrys kaip įmanydamas geriau pasiruošė miegoti. Guolis buvo kietas, stogas – nelabai patikimas, apskritai, padėtis ne iš linksmųjų. Mes buvome penkių tūkstančių pėdų aukštyje virš jūros lygio. Tačiau tą naktį aš miegojau labai ramiai; taip gerai jau seniai nebebuvau miegojęs. Net nieko nesapnavau.

Kitą rytą pabudome gerokai sustirę. Nors saulė švietė nepaprastai skaisčiai, buvo labai šalta. Aš pakilau iš savo akmeninio gulto, norėdamas pasigrožėti nuostabiu reginiu, atsivėrusiu prieš mano akis.

Buvau Snefelso pietinio kūgio viršūnėje. Iš tos aukštybės mano akys aprėpė didžiąją salos dalį. Stebint iš didelio aukščio, dėl optinės apgaulės salos krantai atrodė tarsi pakilę, o centrinė jos dalis lyg įdubusi. Galima sakyti, kad po mano kojomis buvo paklotas Helbesmero žemėlapis. Priešais plytėjo slėniai, visomis kryptimis kertą salą, prarajos atrodė lyg šuliniai, ežerai – kaip tvenkiniai, upės – tik upokšniai. Dešinėje pusėje glūdėjo nesuskaičiuojami ledynai ir į dangų kilo kalnų smailės; virš kai kurių iš jų dūlavo lengvi dūmų kamuoliai. Begalinių kalnagūbrių banguotos keteros, padengtos amžinu sniegu tarsi bangų skiauterės putomis, man priminė jūrą per audrą. O vakaruose, tarsi tų putotų skiauterių tęsinys, didingai plytėjo vandenynas. Vos vos įstengiau atskirti žemės ir jūros ribą.

Mane užvaldė džiaugsmas, kurį paprastai patiri, būdamas dideliame aukštyje, ir šį kartą visiškai nesvaigo galva, nes jau įpra-

tau su didžiausiu malonumu iš aukštybių žiūrėti į Žemę. Pamiršau, kas aš ir kur esu. Gyvenau elfų ir silfų, legendinių skandinavų mitologijos veikėjų, gyvenimą. Mano susižavėjęs žvilgsnis skendo perregimoje saulės spindulių šviesoje. Svaigau nuo to reginio, negalvojau apie prarają, į kurią netrukus turėjo mane nublokšti likimas. Bet vos tik išvydau profesorių ir Hansą, kurie jau manęs ieškojo kalno viršūnėje, grįžau į tikrovę.

Dėdulė, pasisukęs veidu į vakarus, parodė man virš jūros iškylančius, rūko gaubiamus, vos įžvelgiamus žemės kontūrus.

– Grenlandija, – tarė jis.

– Grenlandija? – sušukau aš.

– Taip, mes nuo jos tik per trisdešimt penkias ljė. Per atlydžius baltosios meškos į Islandiją atplaukia ant ledo lyčių, srovių nešamų iš šiaurės. Bet tai nesvarbu! Dabar mes esame Snefelso viršūnėje; štai dvi jo smailės – pietų ir šiaurės. Hansas mums pasakys, kaip islandiškai vadinasi toji, ant kurios stovime.

Medžiotojas atsakė:

– *Skartaris*.

Dėdulė triumfuojančiai pažvelgė į mane.

– Prie kraterio! – pasakė jis.

Snefelso krateris yra apversto kūgio formos, kurio žiotys – apie pusę ljė skersmens. O gylis maždaug du tūkstančiai pėdų. Galime įsivaizduoti, kas dėtųsi tokiame didžiuliame rezervuare, jeigu ugnikalnis sumanytų pasisvaidyti griausmais ir žaibais. Ugnikalnio krateris vargu ar buvo didesnis nei penki šimtai pėdų apsukui, ir gana nuolaidžiais jo šlaitais lengvai buvo galima nusileisti į patį kraterio dugną. Aš nevalingai palyginau kraterį su milžiniškos patrankos žiotimis, ir tas palyginimas mane išgąsdino.

„Įsiropšti į žiotis patrankos, kuri, galimas daiktas, užtaisyta ir kiekvieną akimirką gali iššauti, – tikra beprotybė!" – pamaniau.

Bet trauktis jau buvo vėlu. Hansas abejingu veidu žingsniavo mūsų būrio priekyje. Aš tylėdamas pėdinau paskui jį.

Kraterio viduje Hansas suko dideles spirales – šitaip buvo lengviau leistis. Teko eiti tarp stambių vulkaninės kilmės akmenų,

kurie kartais virsdavo nuo mažiausio sukrėtimo ir nugarmėdavo į bedugnę; duslus aidas dar ilgai skambėdavo ausyse.

Pakeliui susidurdavome su vidiniais ledynais; tada Hansas ėjo ypatingai atsargiai, grabinėdamas žemę lazda su geležiniu antgaliu ir tokiu būdu patirdamas, ar nėra plyšių. Įtartinose vietose mes tarpusavyje susirišdavome ilga virve, ir tas, kuris netekdavo pusiausvyros, galėdavo atsišlieti į bendrakeleivius. Toks atsargumas buvo būtinas, tačiau nebuvome garantuoti, kad, šitaip elgdamiesi, išvengsime pavojų.

Tuo tarpu, nepaisydami kliūčių, kurių negalėjo numatyti net mūsų vedlys, leidomės sėkmingai, jeigu neimsime galvon pamesto virvių ryšulio – iškritęs iš islando rankų, ryšulys tiesiausiu keliu nugarmėjo į prarają.

Vidudienį atsidūrėme kraterio dugne. Aš pažvelgiau į viršų ir per kūgio žiotis lyg pro aparato objektyvą išvydau dangaus gabalėlį. Viename pakraštyje akys pagavo Skartario smailę, išnykstančią begaliniame tolyje.

Kraterio dugne buvo trys angos, pro kurias išsiveržus ugnikalniui, centrinis židinys išversdavo lavą ir garus. Kiekviena kiaurymė buvo maždaug šimto pėdų skersmens. Žiojėjantys nasrai glūdėjo prie pat mūsų kojų. Man neužteko drąsos pažvelgti į jų vidų. Profesorius Lidenbrokas mikliai ištyrė angų išsidėstymą; jis uždusęs bėgiojo nuo vienos prie kitos, mojavo rankomis ir šūkčiojo kažkokius nesuprantamus žodžius. Hansas su savo draugais, sėdėdami ant lavos atplaišos, sunerimę žvilgčiojo į jį; matyt, palaikė bepročiu.

Staiga dėdulė baisiausiai suriko. Aš pamaniau – paslydo ir krenta į bedugnę. Bet ne! Išskėtęs rankas, išsižergęs jis stovėjo priešais granito uolą, stūksinčią pačiame kraterio viduryje lyg milžiniškas Plutono statulos pjedestalas. Visa dėdulės povyza bylojo – jis begaliniai nustebęs; toji nuostaba netrukus virto neaprašomu džiaugsmu.

– Akseli, Akseli! – šaukė jis. – Eikš šen, eikš šen!

Aš puoliau prie jo. Hansas ir islandai nepajudėjo iš vietos.

– Pažvelk, – pasakė profesorius.

Nustebęs lygiai kaip dėdulė, bet be jokio džiaugsmo, toje uolos pusėje, kuri buvo nukreipta į vakarus, aš išvydau įrėžtus, per laiką pusiau išnykusius runų rašmenis ir perskaičiau tūkstantį kartų prakeiktą vardą:

ᛏᛣᚳᛡ ᛋᛏᚴᚳᚢᛋᛋᛡᛯ

– Arnė Saknusemas! – sušuko dėdulė. – Nejaugi dar ir dabar abejoji? – kreipėsi jis į mane.

Nieko neatsakiau; sutrikęs nuėjau ir atsisėdau ant lavos atplaišos. Mane pribloškė akivaizdi tiesa.

Neprisimenu, ar ilgai buvau paskendęs savo apmąstymuose. Žinau tik viena – kai tarsi iš miego pabudęs kilstelėjau galvą, kraterio dugne teišvydau tik dėdulę ir Hansą. Islandams dėdė leido grįžti namo, ir jie jau leidosi Snefelso išoriniu šlaitu, gūrindami į Stapį.

Hansas ramiai miegojo uolos papėdėje, sustingusios lavos lovyje, kur buvo įsirengęs improvizuotą gultą; dėdulė blaškėsi po kraterį kaip laukinis žvėris vilkduobėje. Aš neturėjau nei jėgų, nei noro stotis; ir, sekdamas palydovo pavyzdžiu, pabandžiau užmigti; kankindamasis snaudžiau, bijodamas išgirsti požeminį gaudesį ir pajusti drebėjimą ugnikalnio gelmėse.

Taip praėjo pirmoji naktis krateryje.

Kitą rytą virš kraterio kybojo pilkas, švino debesimis aptrauktas dangus. Mane nustebino ne tiek visiška tamsa, kiek baisus dėdulės įniršis. Supratau jo pykčio priežastį, ir mano galvoje šmystelėjo neaiški viltis. Ir štai kodėl.

Iš trijų kelių, atsiveriančių priešais mus, Saknusemas išskyrė vieną. Islandų mokslininkas rašė, kad tą kelią galima atsekti pagal šifre nurodytą ženklą, o būtent – iš Skartario šešėlio, krentančio ant kraterio krašto paskutinėmis birželio mėnesio dienomis.

Iš tikrųjų, Skartario viršūnę buvo galima palyginti su milžiniško saulės laikrodžio rodykle, kuri lemtingąją dieną, mesdama savo šešėlį, nurodo kelią į Žemės centrą. Vadinasi, jeigu nepasirodys saulė, nepamatysime ir šešėlio! Vadinasi, nebus nuorodos! Jau birželio dvidešimt penktoji. Jeigu debesys dengs saulę šešias

dienas, mums teks atidėti tyrinėjimus kitiems metams.

Nenoriu aprašinėti profesoriaus Lidenbroko bejėgišką įniršį. Diena praėjo, bet nė menkiausias šešėlis nesušmėžavo kraterio dugne; Hansas nepajudėjo iš vietos, nors turėjo stebėtis, ko gi mes laukiame, jeigu tik jis apskritai sugebėjo stebėtis! Dėdulė neištarė man nė vieno žodžio. Jo žvilgsnis visą laiką buvo nukreiptas į dangų ir klajojo po pilką ūkanotą tolį.

Birželio dvidešimt šeštoji – ir jokių permainų! Visą dieną krito šlapias sniegas. Hansas iš lavos nuolaužų surentė pašiūrę. Aš sugalvojau šiokią tokią pramogą, stebėdamas tūkstančius improvizuotų kaskadų, susidariusių kraterio šlaituose ir su baisiausiu kauksmu sudūžtančių, atsitrenkus į kelią pastojančius akmenis.

Dėdulė jau nebetvėrė savo kailyje. Susiklosčius tokioms aplinkybėms, net kur kas kantresnis žmogus neišlaikytų: juk tai tas pats, kas patirti katastrofą įplaukus į uostą!

Tačiau dangaus malonė begalinė: po didelio sielvarto ateina ir didelio džiaugsmo valanda, ir profesorius Lidenbrokas patyrė malonumą, kuris nustelbė išgyventąją neviltį.

Kitą dieną dangus vis dar buvo užgožtas debesų; bet sekmadienį, birželio dvidešimt aštuntąją, priešpriešpaskutinę mėnesio dieną, pasikeitus mėnulio fazei pasikeitė ir oras. Saulė užliejo kraterį šviesos srautais. Kiekviena kalvelė, kiekviena uola, kiekvienas akmuo, kiekvienas kupstas, gavęs savo saulės spindulių dalį, tuoj pat metė ir šešėlį. Tolyje šmėkščiojo Skartario šešėlio aštri briauna ir atkakliai sekė paskui spindulingąjį šviesulį.

Dėdulė atidžiai jį stebėjo.

Vidudienį, kai daiktai meta trumpiausią šešėlį, nepaprastasis Skartario šešėlis švelniai palietė kraterio vidurinės angos kraštą.

– Čia! – sušuko profesorius. – Čia tas kelias į Žemės rutulio centrą! – pridūrė daniškai.

Aš pažvelgiau į Hansą.

– *Forüt*! – ramiai tarė palydovas.

– Pirmyn! – pakartojo dėdė.

Buvo pusę antros po vidudienio.

Septynioliktasis skyrius

Tik dabar prasidėjo tikroji kelionė. Iki šiol mes daugiau kentėjome dėl nuovargio, negu nuo kelionės sunkumų; dabar jos tiesiogine šių žodžių prasme dygte dygo po mūsų kojomis.

Aš dar nebuvau pažvelgęs į bedugnį šulinį, į kurį turėsiu nusileisti. Štai ir atėjo tas momentas. Dar galėjau arba dalyvauti rizikingajame žygyje, arba atisakyti. Bet man buvo gėda trauktis mūsų vedlio akivaizdoje. Juk Hansas noriai sutiko dalyvauti šiame romantiškame nuotykyje. Jis buvo toks šaltakraujiškas, nesuko galvos dėl pavojų, ir aš gėdijausi pasirodyti esąs ne toks drąsus kaip jis. Jei ne Hansas, būčiau radęs daugybę svarių įrodymų, bet vedliui matant neėmiau prieštarauti; ūmai aš prisiminiau žaviąją firlandietę ir žengiau arčiau prie centrinės kraterio angos.

Kaip jau sakiau, ji buvo šimto pėdų skersmens, arba trijų šimtų pėdų apsukui. Persisvėriau per uolos kraštą ir pažvelgiau žemyn. Plaukai atsistojo piestu. Tuštumos jausmas užvaldė visą mano esybę. Aš pajutau kaip mano svorio centras persislinko, galva svaigo lyg išgėrus. Niekas labiau nevilioja už bedugnę. Vos neįkritau į ją. Kažkieno ranka mane sulaikė. Tai buvo Hansas. Matyt, man dar reikėjo kelių „galvos svaigulio įveikimo pamokų", panašių į tas, kurias patyriau Kopenhagos Išgelbėtojo šventykloje. Nors tik akies krašteliu pažvelgiau į šulinį, vis dėlto spėjau išvysti jo sandarą. Vidinėse, beveik vertikaliose sienose buvo daugybė iškyšų ir tai turėjo palengvinti lipimą. Bet jeigu tuos atsikišimus buvo galima pavadinti savotiškais laiptais, tai turėklų nebuvo jokių. Virvė, pritvirtinta prie angos krašto, galėjo mums

neblogai pagelbėti, bet kaip ją atrišti panirus į bedugnę?

Pasirodo, buvo gana paprastas būdas, kuriuo dėdulė ir sumanė pasinaudoti. Jis paėmė maždaug colio storio, keturių šimtų pėdų ilgio virvę, permetė ją per lavos išsikišimą prie pat kiaurymės ir abu galus nuleido žemyn. Tokiu būdu laikydami rankose abu virvės galus, leisdamiesi turėsime savotišką „atramą" ir kelionė į prarają bus kur kas saugesnė; nusileidę du šimtus pėdų ir paleidę iš rankų vieną virvės galą, nesunkiai galėsime nusitempti ją žemyn. Šį veiksmą galėsime kartoti *ad infinitum*. (*Iki begalybės. – /lot./*)

– Dabar pasirūpinsime bagažu, – tarė dėdulė, kai baigėme visus pasirengimo darbus. – Padalinsime jį į tris dalis. Kiekvienas prisirišime prie nugaros po vieną paką. Aš kalbu tik apie trapius daiktus.

Matyt, drąsusis profesorius mūsų nepriskyrė prie pastarųjų.

– Hansas, – tarė jis, – paims instrumentus ir dalį maisto; tu, Akseli, trečdalį maisto atsargų ir ginklus; aš – maisto likutį ir prietaisus.

– O kas nuleis žemyn drabužius, kopėčias ir virves? – paklausiau.

– Jie nusileis patys.

– Kaip tai? – nustebau.

– Tuoj pamatysi.

Ir dėdulė, neilgai svarstęs, energingai ėmėsi darbo. Jis įsakė Hansui sudėti į vieną paką visus minkštus daiktus ir, stipriai surišęs, nedvejodamas sviedė į prarają.

Girdėjau, kaip mūsų bagažas, lėkė žemyn, garsiai švilpdamas rėžė orą. Dėdulė, pasilenkęs prie angos, patenkintas stebėjo daiktų kelionę, kol jie dingo iš akių.

– Gerai, – tarė jis. – O dabar mūsų eilė!

Aš klausiu kiekvieno blaiviai mąstančio žmogaus: ar galima nesudrebėti girdint tokius žodžius?

Profesorius užsivertė ant nugaros ryšulį su prietaisais, Hansas – su reikmenimis, aš – su ginklais. Mes leidomės tokia tvarka:

pirmas – Hansas, po jo – dėdulė ir pagaliau aš. Leidomės neištardami nė žodžio. Tylą tetrikdė krentantys akmenys, kurie, atplyšę nuo uolų, dundėdami ritosi prarajon.

Aš lipau žemyn viena ranka laikydamasis dvigubos virvės, o kita ramstydamasis lazda. Mano galvoje tesiautė vienintelė mintis: kad tik neprarasčiau atramos taško! Virvė man atrodė pernelyg plona ir abejojau, ar išlaikys tris žmones. Todėl naudojausi ja kuo mažiau ir, koja užčiuopdamas lavos išsikišimus, rodžiau ekvilibristikos stebuklus.

O kai kokia svyruojanti iškyša pakliūdavo po Hanso koja, jis šaltakraujiškai sakydavo:

– *Gif akt*!

– Atsargiai! – pakartodavo dėdulė.

Po pusvalandžio mes atsidūrėme ant tvirtos uolos, kuri kyšojo iš prarajos sienos.

Hansas timptelėjo vieną virvės galą; kitas suspurdėjo ore; nuslydusi nuo uolos, virvė nukrito prie mūsų kojų. Kartu su ja lyg lietus, o teisingiau sakant – pražūtinga kruša, pasipylė akmenys ir lavos gabalai.

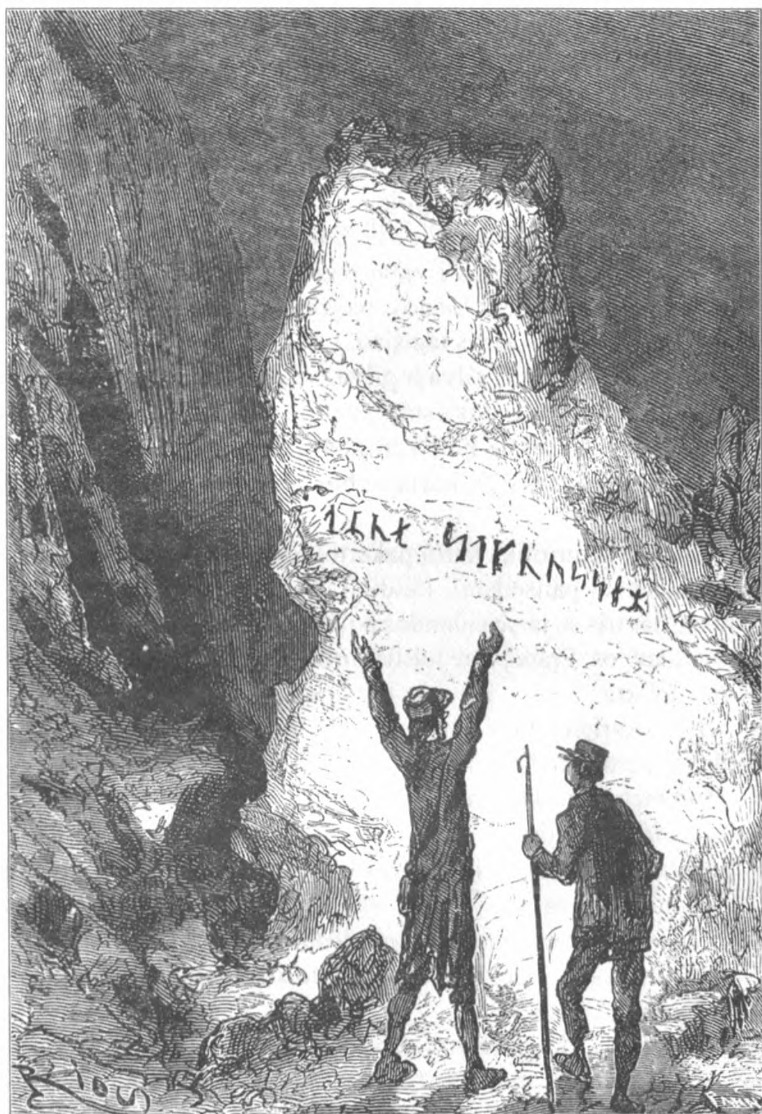
Pasilenkęs prie prarajos krašto, aš įsitikinau – dugno dar nematyti.

Mes ir vėl pakartojome veiksmą su virve ir po pusvalandžio buvome dviem šimtais pėdų arčiau tikslo.

Sunku įsivaizduoti, kokį išprotėjimo laipsnį turi pasiekti geologas, jei tokio leidimosi metu dar bando tyrinėti jį supančių geologinių klodų kilmę?

Jeigu kalbėsime apie mane, aš mažai domėjausi Žemės plutos sandara; ko sukti galvą, ką byloja visi tie plioceno, mioceno, eoceno, kreidos, juros, triaso, permo, akmens anglies, devono, silūro ar pirminiai geologiniai klodai? O profesorius, matyt, stebėjo ir viską užsirašinėjo, nes vieno sustojimo metu man tarė:

– Kuo giliau aš leidžiuosi, tuo labiau tikiu – vulkaninė uolienų sandara visiškai patvirtina Devio teoriją. Mes regime pirmykščius sluoksnius, prieš mūsų akis – uolienos, kuriose vyko chemi-

niai metalų irimo procesai, kai jie, įkaitę degdami jungėsi su oru ir vandeniu. Aš besąlygiškai atmetu centrinės ugnies teoriją. Beje, mes dar tuo įsitikinsime!

Vis toji pati išvada! Savaime suprantama, aš neturėjau nė mažiausio noro ginčytis. Mano tylėjimą profesorius suprato kaip pritarimą, ir mes leidomės dar giliau.

Po trijų valandų kelionės aš vis dar neįstengiau pamatyti prarajos dugno. Žvilgtelėjęs į viršų pastebėjau, kad kraterio anga pastebimai sumažėjusi. Sienos, pasvirusios į kraterio vidų, pamažu glaudėsi. Darėsi vis tamsiau.

O mes leidomės vis gilyn ir gilyn. Man atrodė, kad krentančių akmenų garsas darosi duslesnis, tarsi jie atsitrenktų į žemę.

Atidžiai skaičiavau, kiek kartų pasinaudojome virve, ir todėl galėjau apskaičiuoti gylį, kuriame buvome, ir laiką, kurį sugaišome leisdamiesi.

Mes jau keturiolika kartų pakartojome manevrą su virve, vis po pusvalandį pailsėdami. Leidimuisi sugaišome septynias valandas, dar tris su puse valandos poilsiui, taigi iš viso – dešimt su puse valandos. Pradėjome leistis pirmą valandą, vadinasi, dabar – vienuolikta.

Gylis, kuriame mes buvome, – du tūkstančiai aštuoni šimtai pėdų, skaičiuojant keturiolika kartų po du šimtus pėdų.

Tuo metu išgirdau Hanso balsą.

– *Halt*! – tarė jis.

Aš bemat sustojau, ir mažai trūko, kad būčiau uždėjęs koją ant dėdulės galvos.

– Mes pasiekėme tikslą, – tarė dėdulė.

– Kokį tikslą? – paklausiau, prišliuoždamas arčiau prie jo.

– Esame šulinio dugne.

– Vadinasi, kito praėjimo nėra?

– Yra! Dešinėje matau kažką panašaus į tunelį. Viską ištyrinėsime rytoj. Dabar pavakarieniausime, o po to – išsimiegosime.

Dar ne visai buvo sutemę. Atsirišome maisto maišelį ir pavalgėme; tada sugulėme, kiekvienas įsitaisydamas kiek įmanoma pa-

togiau akmenų ir lavos nuolaužų guoliuose.

Kai gulėdamas ant nugaros atsimerkiau, to milžiniško trijų tūkstančių pėdų ilgio teleskopo vamzdžio gale išvydau spindintį taškelį.

Tai buvo žvaigždė, tik nemirksinti, – mano nuomone, Beta Mažuosiuose Grįžulo ratuose.

Netrukus aš užmigau giliu miegu.

Aštuonioliktasis skyrius

Aštuntą valandą ryto mus pažadino ryški šviesa. Lavos sienos siurbte siurbė tą švytėjimą ir atspindėjo tarsi vientisą kibirkščių lietų.

Tos šviesos žaismo buvo pakankamai, kad galėtume atskirti mus supančius daiktus.

– Na, Akseli, ką dabar pasakysi? – sušuko dėdulė, trindamas rankas. – Ar kada nors praleidai tokią ramią naktį mūsų namuose Karališkojoje gatvėje? Čia negirdėti nei vežimų dardesio, nei pardavėjų rėkavimo, nei valtininkų keiksmų!

– O, žinoma, šito šulinio dugne gana ramu, bet toje ramybėje slypi kažkas grėsmingo.

– Na, na! – šūktelėjo dėdulė. – Jeigu jau dabar bijai, tai kas bus toliau? Mes dar nė per vieną colį neprasiskverbėme į Žemės gelmes!

– Ką norite pasakyti?

– Aš noriu pasakyti, kad mes pasiekėme tik salos pagrindą! Šito šulinio dugnas – Snefelso kraterio žiotyse, maždaug jūros lygyje.

– Ar esate tuo įsitikinęs?

– Visiškai! Pažvelk į barometrą.

Iš tikrųjų, gyvsidabris, leidžiantis visą laiką kilęs, sustingo prie padalos, rodančios dvidešimt devynis colius.

– Matai, – toliau kalbėjo profesorius, – čia yra vienos atmosferos slėgis, ir aš nekantraudamas laukiu, kada barometrą galėsiu pakeisti manometru.

Žinoma, barometras taps nebereikalingas nuo tos akimirkos, kai oro slėgis viršys vandenyno lygyje egzistuojantį slėgį.

– Tačiau ar ištversime vis didėjantį slėgį? – paklausiau aš.

– Nėra ko būgštauti! Mes leidžiamės lėtai, ir mūsų plaučiai pripranta prie tankesnės atmosferos. Oreiviams trūksta oro kylant į viršutinius atmosferos sluoksnius, o mums, galimas daiktas, gresia oro perteklius. Bet tai vis dėlto geriau! Negaiškime nė minutės. Kur tas mūsų maišas su daiktais, kurį pirmiausiai numetėme?

Dėl jo susirūpinome jau vakar. Apie maišą dėdulė paklausė Hanso, o šis, viską apžvelgęs aštria medžiotojo akimi, atsakė:

– *Der huppe!*

– Ten, viršuje!

Iš tikrųjų, maišas, užsikabinęs už uolos iškyšulio, kybojo maždaug per šimtą pėdų virš mūsų galvų. Vikrusis islandas kaip katinas užsikabarojo ant uolos ir netrukus numetė mums maišą.

– O dabar, – tarė dėdulė, – papusryčiausime, ir papusryčiausime kaip žmonės, kurių laukia ilga kelionė.

Džiūvėsius ir džiovintą mėsą užgėrėme keliais vandens gurkšniais su kadugių degtine.

Po pusryčių dėdulė išsitraukė iš kišenės užrašų knygelę ir, iš eilės imdamas į rankas įvairius prietaisus, rašė:

Pirmadienis, birželio 29.
Chronometras: 8 v. 17 m. ryto.
Barometras: 29 coliai 7 linijos. (*Linija – 1/12 colio lygi 2,1167 mm.*)
Termometras: 6°.
Kryptis: R. – P. – R.

Pastarasis kompaso parodymas priklausė šulinio apačiai.

– Dabar, Akseli, – užsidegęs sušuko profesorius, – mes tikrai prasiskverbsime į Žemės rutulio gelmes! Dabar prasideda tikroji mūsų kelionė.

Tai taręs, dėdulė vienoje rankoje suspaudė ant kaklo kabojusį Rumkorfo aparatą, o kita sujungė elektros laidą su žibinto spirale, ir ryški šviesa išsklaidė galerijos tamsą.

Antrąjį aparatą, kurį nešė Hansas, irgi paruošėme darbui. Išradingai naudodamiesi elektra, dirbtinėje šviesoje galėjome judėti pirmyn net pro degiąsias dujas.

– Į kelią! – tarė dėdulė.

Mes vėl užsivertėme ant pečių nešulius. Hansas dar papildomai stūmė priešais save drabužių ir virvių paką; ir mes visi trys įlindome į tamsų tunelį.

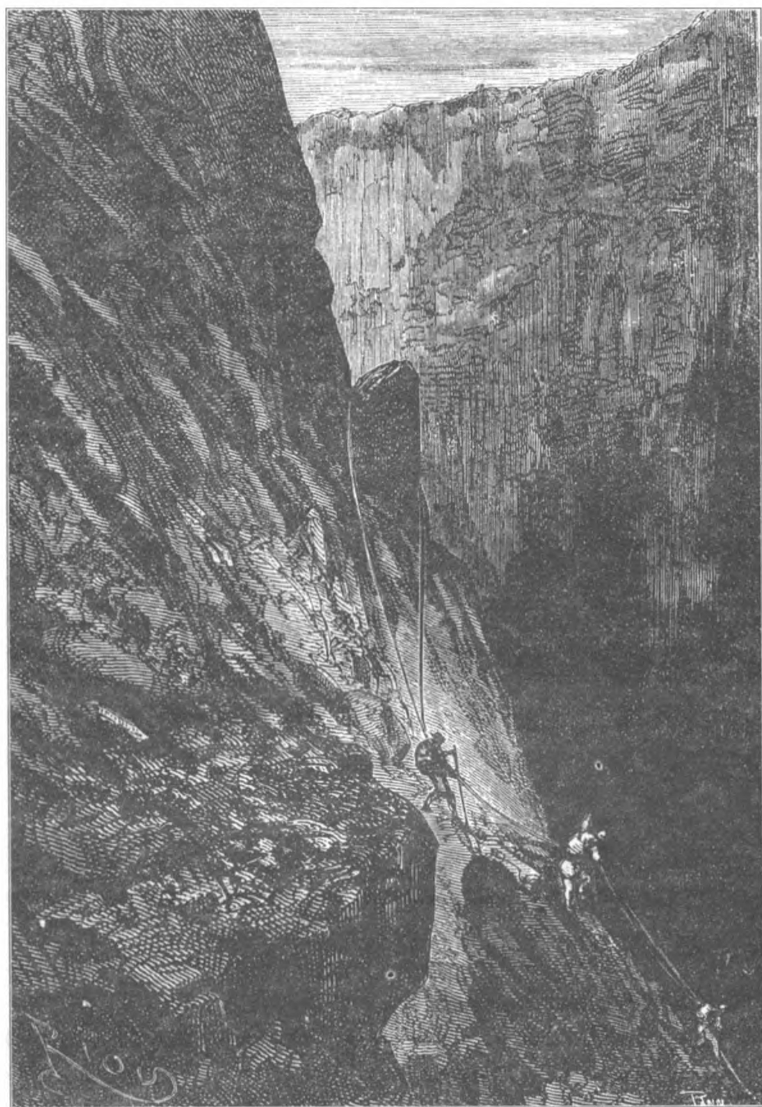
Tą minutę, kai žengėme į jo žiojėjančius nasrus, aš pažvelgiau į viršų ir paskutinį kartą išvydau Islandijos dangų, „kurio, galbūt, man nelemta vėl kada nors išvysti".

Per 1229 metų ugnikalnio išsiveržimą lava pasidarė sau kelią šiuo tuneliu, palikdama ant jo sienų tankias ir blizgančias apnašas; elektros šviesa nuo jo veidrodinio paviršiaus atsispindėjo sustiprėjusi šimtą kartų. Sunkiausia buvo išsilaikyti ir strimgalviais nenuslysti šlaitu, kurio nuolydžio kampas – keturiasdešimt penki laipsniai. Laimei, pasitaikančios įdubos – erozijos žymės, kiti iškilimai atstojo pakopas, o bagažą mums teko leisti žemyn prisirišus ant ilgos virvės.

O tai, kas mums tarnavo kaip pakopos, ant kitų paviršių buvo stalaktitai. Kai kuriose vietose išakijusi lava buvo išsipūtusi burbuliukais. Kvarco kristalai, nusėti stiklo pavidalo lašeliais, kybojo paskliautėj kaip liustros ir, atrodė, užsidegdavo mums artėjant. Galėjome pamanyti, kad požemio dvasios, pasitikdamos Žemės pasiuntinius, apšviečia savo rūmus.

– Kaip nuostabu! – nejučia sušukau aš. – Koks nepaprastas vaizdas! Kokius įstabius atspalvius įgauna lava! Nuo tamsiai raudonai rudų iki ryškiai geltonų! O anie kristalai panašūs į šviečiančius balionus!

– A–a, jau žaviesi, Akseli! – atsakė dėdulė. – A–a, šį vaizdą vadini nepaprastu, mano berniuk! Tikiuosi, dar ne tą išvysi. Einam gi! Einam!

Teisingiau būtų buvę pasakyti: „Ritamės!", nes mes be mažiausio vargo dabar slydome žemyn nuožulnia plokštuma. Tai buvo Vergilijaus *facilis descensus Averni*! (*„Lengvas nusileidimas į Avernį!", tai yra į požemio karalystę.* – */lot./*).

Kompasas, į kurį aš dažnokai žvilgteldavau, rodė pietryčius. Lavos srautas nebuvo pasukęs nei į kairę, nei į dešinę. Jis nenukrypdamas vedė mus tiesiai.

Aš keletą kartų nustebęs pažvelgiau į termometrą. Tuo tarpu temperatūra beveik nekilo, ir tai patvirtino Devio teoriją. Mes jau ėjome dvi valandas, o termometras terodė 10°, kitaip sakant, temperatūra pakilo vos 4°! Tai vertė manyti, kad mes „leidžiamės" labiau horizontaliai nei vertikaliai! Beje, gana lengvai galėjome sužinoti, kokiame gylyje esame. Profesorius tiksliai matavo kelio nuolaidumo kampą, bet savo stebėjimo rezultatų mums nepasakė.

Devintą valandą vakaro jis davė signalą sustoti. Hansas tuoj pat pakluso. Lempas pritvirtinome prie sienų iškyšų. Mes buvome kažkokioje oloje; oro trūkumo nejautėme. Atvirkščiai! Tarsi jautėme vėjo dvelksmą. Kaip paaiškinti tokį reiškinį? Iš kur tas vėjas? Aš atidėjau šio klausimo sprendimą. Alkis ir nuovargis atėmė bet kokį norą mąstyti. Septynios valandos nepertraukiamos kelionės išsunkė visas jėgas. Šūksnis *„halt!"* mane nudžiugino. Ant lavos atskilos Hansas išdėliojo maistą, ir mes valgėme su didžiausiu apetitu. Vis dėlto mane neramino vienas dalykas: mūsų vandens atsargos sumažėjo per pusę. Dėdulė tikėjosi jas papildyti iš požemio šaltinių, bet kol kas niekur jų neužtikome. Aš negalėjau neatkreipti dėdės dėmesio į šią aplinkybę.

– Stebiesi, kad neužtikome šaltinių? – paklausė dėdulė.

– Žinoma! Pasakysiu dar daugiau – tai mane neramina! Vandens teliko tik penkiom dienom.

– Nesijaudink, Akseli, aš garantuoju – vandens rasime, ir net daugiau negu mums reikia.

– Kažin kada?

– Kai išlįsime iš šito lavos sluoksnyno. Nejaugi manai, kad šaltiniai galėjo prasimušti pro tokį storą klodą?

– O gal šis lavos srautas neria į dar didesnį gylį? Man atrodo, kad mes visai netoli tenuėjome vertikalia kryptimi.

– Kuo remiesi, šitaip manydamas?

– Jeigu nors kiek giliau būtume prasiskverbę pro Žemės apvalkalą, temperatūra būtų aukštesnė.

– Tai tik tavo teorija! – atsakė dėdulė. – O ką rodo termometras?

– Vos penkiolika laipsnių! Vadinasi, nuo to laiko, kol mes einame tuneliu, temperatūra pakilo devyniais laipsniais.

– Na, o išvada?

– O išvada tokia! Pagal tiksliausius stebėjimus Žemės gelmėse kas šimtas pėdų temperatūra pakyla po laipsnį. Bet, žinoma, šis skaičius gali keistis dėl kai kurių vietinių sąlygų. Antai Jakutske, Sibire, pastebėta, kad temperatūra pakyla vienu laipsniu tik kas trisdešimt šešios pėdos. Matyt, viskas priklauso nuo uolų šilumos laidumo. Pridursiu, kad prie užgesusio ugnikalnio temperatūra pakyla vienu laipsniu tik kas šimtas dvidešimt penkios pėdos. Pasiremkime pastarąja hipoteze kaip pačia palankiausia ir paskaičiuokime.

– Ką gi, apskaičiuok, mano berniuk!

– Tai nesunku, – tariau, rašydamas skaičius užrašų knygelėje. – Devyni kartai po šimtą dvidešimt penkis lygu tūkstantis šimtas dvidešimt penkios pėdos.

– Visiškai teisingai suskaičiavai.

– Na, ir ką gi?

– Pagal mano stebėjimus dabar mes esame dešimt tūkstančių pėdų žemiau jūros lygio.

– Negali būti!

– Kaip tik taip! Arba skaičiai prarado bet kokią prasmę.

Profesoriaus apskaičiavimai pasirodė esą teisingi; mes jau nusileidome šešis tūkstančius pėdų giliau negu kada nors tai pavyko padaryti žmogui, pavyzdžiui, Tirolio Kicbalio ir Bohemijos Viutembergo kasyklose.

Temperatūra, kuri toje vietoje turėjo siekti aštuoniasdešimt vieną laipsnį, pakilo vos iki penkiolikos. Tai kėlė įvairiausių minčių.

Devynioliktasis skyrius

Kitą dieną, antradienį, birželio trisdešimtąją, šeštą valandą ryto mes ir vėl leidomės į kelią.

Vis dar ėjome lavos galerija, kuri nežymiai leidosi žemyn, panašiai kaip mediniai paklotai, dar iki šiol atstojantys laiptus kai kuriuose senuose namuose. Dvyliktą valandą septyniolika minučių mes pavijome Hansą, jau mūsų belūkuriuojantį.

– A–a! – sušuko dėdė. – Jau esame pačiame vamzdžio gale!

Aš apsižvalgiau. Mes buvome kryžkelėje, iš kurios ėjo du keliai, abu tamsūs ir siauri. Kurį iš jų pasirinkti? Tai galvosūkis!

Tačiau dėdulė, nenorėjęs savo dvejonių parodyti nei man, nei vedliui, ryžtingai parodė rytinį tunelį; į jį mes tuoj pat ir įėjome.

Beje, svarstymai, kurį kelią pasirinkti galėjo užtrukti labai ilgai, nes neužtikome nė menkiausio ženklo, kuris bylotų apie vieno ar kito kelio pranašumą; teko paprasčiausiai bandyti laimę.

Nuolydis naujojoje galerijoje vos buvo jaučiamas, čia ji praplatėdavo, čia susiaurėdavo. Kartais priešais mus iškildavo tikra arkų virtinė, sakytum, gotikinės šventyklos nava. Viduramžių architektai čia būtų galėję išstudijuoti visas tas architektūros formas išsirutuliavusias iš smailiosios arkos. Sekančią mylią mums teko eiti nulenkus galvą po žemais romaniško stiliaus skliautais ir storais piliastrais, pasvirusiai įaugusiais į galerijos sienas. Kitose vietose šios praštmatnybės keitėsi į statinius, panašius į bebrų būstus, ir mums teko šliaužte prašliaužti pro siaurus praėjimus.

Temperatūra buvo pakenčiama. Aš nevalingai pagalvojau, koks čia plieskė karštis, kai Snefelso išmesti lavos srautai plūdo šita,

dabar ramybe alsuojančia galerija. Taip pat įsivaizdavau, kaip jie atsimušdavo į kolonas, kaip karšti garai kaupėsi siauruose praėjimuose.

„Kad tik senajam vulkanui nešautų galvon prisiminti praeitį!" – pamaniau.

Beje, apie tai dėdulei Lidenbrokui neužsiminiau nė vienu žodžiu, o jis ir nebūtų manęs supratęs. Vienintelis profesoriaus siekis tebuvo eiti vis toliau! Jis ėjo, slidinėjo, net griuvinėjo, tačiau buvo kupinas tikėjimo; negalėjai nesistebėti jo valia.

Iki šeštos valandos vakaro, nelabai nuvargę, mes nuėjome du ljė pietų kryptimi ir vos ketvirtį mylios į gilumą.

Dėdulė davė ženklą sustoti ir pailsėti. Beveik nė žodžio neištarę, pavalgėme ir užmigome be ilgų samprotavimų.

Pasiruošti nakvynei buvo vieni niekai: kelioninės antklodės, į kurias susisupdavome, ir buvo mūsų patalas. Nereikėjo baimintis nei šalčio, nei nelauktų svečių. Afrikos dykynėse ar Naujojo Pasaulio miškuose keliautojams visuomet tenka būti budriems. Čia visiška vienatvė ir visiškas saugumas. Nereikėjo būgštauti nei laukinių, nei plėšrių žvėrių, nei piktavalių!

Rytą pabudome žvalūs ir pailsėję. Vėl leidomės į kelią. Kaip ir vakar, ėjome tokiu pat sustingusios lavos gruntu. Žemės struktūros po lavos sluoksniu nebuvo įmanoma ištirti. Tunelis jau nebeėjo į Žemės gelmę, o pamažu įgavo horizontalią kryptį. Man net pasirodė, kad kelias veda į Žemės paviršių. Apie dešimtą valandą ryto eiti pasidarė sunkiau, ir aš ėmiau atsilikti nuo bendrakeleivių.

– Kas tau, Akseli? – nekantriai paklausė profesorius.

– Aš nebepajėgiu greičiau eiti, – atsakiau.

– Ką? Juk teėjome tik kokias tris valandas visai lengvu keliu!

– Gal ir lengvu, bet vis dėlto varginančiu.

– Juk mes leidžiamės!

– Kylame! Neužpykite, kad taip sakau.

– Kylame? – perklausė dėdė ir gūžtelėjo pečiais.

– Žinoma! Štai jau pusvalandis kaip pasikeitė kelio nuolydis,

o jeigu taip ir toliau, mes neišvengiamai grįšime į Islandiją.

Profesorius papurtė galvą, leisdamas suprasti, kad apie tai jis nenorįs net girdėti. Aš pabandžiau pateikti naujus įrodymus. Dėdulė atkakliai tylėjo ir davė ženklą pasiruošti kelionei. Supratau – jis tylėjo todėl, kad ir jį apėmė prasta nuotaika.

Vis dėlto aš didvyriškai užsiverčiau ant nugaros savo sunkią naštą ir spėriu žingsniu nusekiau paskui Hansą, kuris ėjo pirm dėdulės. Bijojau atsilikti. Didžiausias mano rūpestis buvo neišleisti iš akių bendrakeleivių. Mane krėtė drebulys vien pagalvojus, kad tame labirinte galiu pasiklysti.

Atvirai pasakysiu: nors aukštyn einantis kelias ir buvo varginantis, vis dėlto aš guodžiausi, kad jis veda mus į Žemės paviršių. Tai teikė vilčių. Kiekvienas žingsnis patvirtino mano spėjimą, ir man darėsi smagiau pagalvojus, kad aš ir vėl išvysiu savo mieląją Grauben.

Apie vidurdienį galerijos išvaizda pasikeitė. Aš tai pastebėjau iš elektros šviesos atspindžių. Skliautų paviršius jau buvo padengtas ne lava, o nuosėdinių uolienų, nuožulniai pakrypusių į horizontaliąją, o kartais ir į vertikaliąją plokštumą. Mes atsidūrėme silūro periodo nuogulose.

– Viskas kaip ant delno! – sušukau aš. – Nuosėdinės uolienos, tokios kaip skalūnai, klintys ir smiltainis, priskiriami senajai paleozojinei Žemės istorijos erai! Dabar mes tolstame nuo granitinio masyvo. Vadinasi, elgiamės lygiai kaip tie hamburgiečiai, kurie į Liubeką važiuoja per Hanoverį.

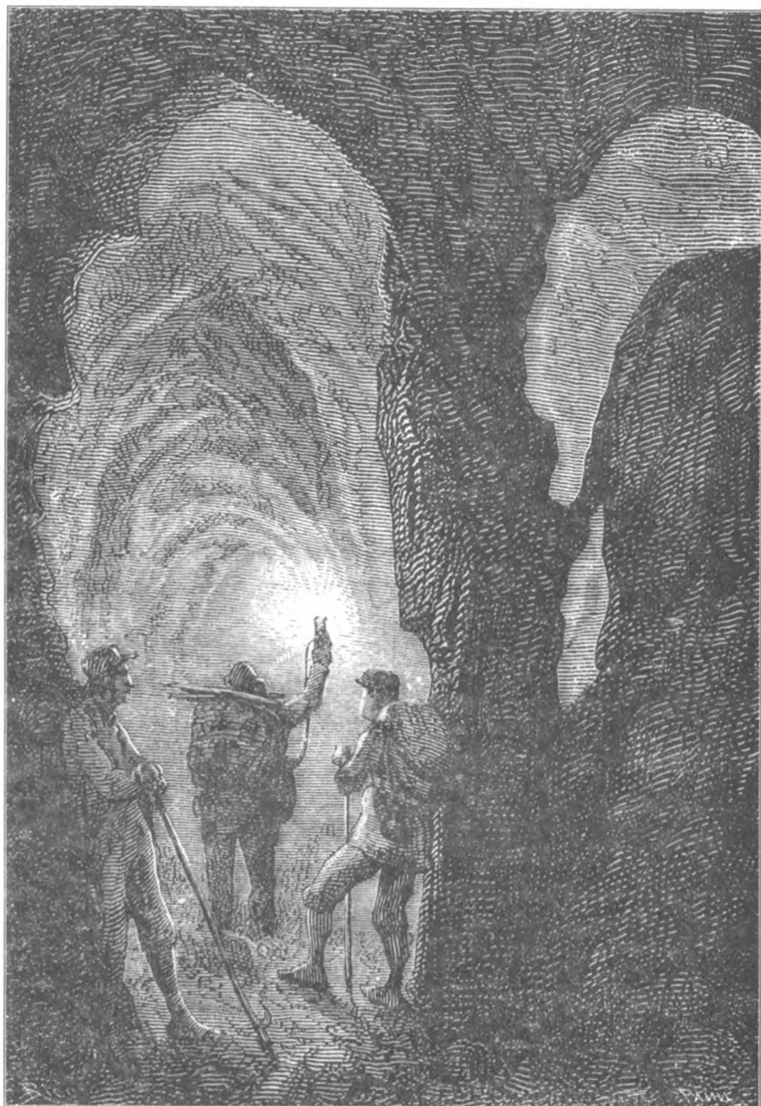
Man derėjo prikąsti liežuvį ir apie tai neprasitarti. Tačiau aš buvau geologas ir, atradėjo įkarščio apimtas, pamiršau atsargumą. Dėdulė Lidenbrokas, išgirdęs mano šūkčiojimą, paklausė:

– Kas atsitiko?

– Žiūrėkite, – atsakiau, rodydamas sluoksniais sugulusius smėlio, molio ir klinties masių klodus, kuriuose buvo matyti pirmieji šiferinio skalūno požymiai.

– Na ir kas?

– Vadinasi, mes priėjome iki to periodo, kai atsirado pirmieji

augalai ir gyvūnai.

– A–a! Tu taip manai?

– Nagi žiūrėkite, tyrinėkite, stebėkite!

Aš priverčiau profesorių nukreipti lempos šviesą į galerijos sienas. Laukiau kada jis, kaip paprastai tokiais atvejais, šūktelės, bet jis, netaręs nei žodžio, nuėjo tolyn.

Ar jis suprato, ką aš norėjau pasakyti? Arba jis, kaip mano dėdė ir mokslininkas, dėl savimeilės nenorėjo prisipažinti apsirikęs, pasirinkdamas rytinį tunelį, arba dėdulė ketino iki galo ištirti šį praėjimą? Buvo akivaizdu, kad mes išklydome iš lavos galerijos ir kad tuo keliu nepasieksime Snefelso židinio.

Vis dėlto aš ir pats abejojau, ar tik neskyriau pernelyg didelės reikšmės savo stebėjimams? Ar tik pats nesuklydau? Ar iš tikrųjų mes esame sluoksniuotuose Žemės plutos kloduose, glūdinčiuose aukščiau granitinio masyvo?

„Jeigu aš teisus, – mąsčiau, – tai turiu rasti kokių nors organinės gyvybės liekanų; tai būtų nenuginčijama tiesa ir dėdulei tektų pasiduoti. Taigi, paieškosime!"

Nenuėjau nė šimto žingsnių ir užtikau nepaneigiamų įrodymų. Taip ir turėjo būti, nes silūro periode jūrose egzistavo daugiau kaip tūkstantis penki šimtai augalų ir gyvūnų rūšių. Iki tol ėjęs sukietėjusia lava, po kojomis pajutau minkštą gruntą, susidariusį iš augalų ir kriauklių liekanų. Ant sienų aiškiai mačiau jūrų dumblių, guveinių ir pataisų atspaudus. Profesorius Lidenbrokas apsimetė nieko nematąs ir kaip visuomet ėjo lygiu žingsniu.

Jo užsispyrimas peržengė visas ribas. Aš nebeištvėriau. Pakėlęs puikiausiai išsilaikiusią kriauklę, priklausiusią gyvūnui, šiek tiek panašiam į dabartinį vėdarėlį, priėjau prie dėdulės ir tariau:

– Pažvelkite!

– Nuostabu! – ramiai atsakė jis. – Tai retas dar seniausiais laikais išmirusių žemesniųjų gyvūnų, priklausiusių trilobitų būriui, egzempliorius. Štai ir viskas!

– Bet ar nemanote, kad tai byloja?..

– Tą, ką manai tu? Suprantama! Mes išėjome iš granitinių ma-

syvų ir lavos srautų zonos. Galimas daiktas, aš pasirinkau ne tą kelią, bet savo klaida patikėsiu tik tada, kai pasieksime šitos galerijos pabaigą.

– Jūs elgiatės teisingai, mielasis dėdule, ir aš pritarčiau jums, jeigu nebijočiau mums gresiančio pavojaus.

– Kokio?

– Vandens trūkumo.

– Ką gi, sumažinsime porcijas, Akseli.

Dvidešimtasis skyrius

Iš tiesų, vandenį teko taupyti. Mūsų atsargų galėjo užtekti tik trim dienom; tuo įsitikinau per vakarienę. Mes jau praradome bet kokią viltį tuose pereinamosios epochos kloduose užtikti šaltinį. Visą kitą dieną ėjome begaline arkine galerija tik retkarčiais persimesdami vienu kitu žodžiu. Hanso tylėjimas užkrėtė ir mus.

Visai nejautėme lipą į kalną. Kartais net atrodydavo, kad leidžiamės, o ne kylame. Beje, ši aplinkybė nė kiek neglumino profesoriaus, nors grunto struktūra nesikeitė ir visi pereinamojo periodo požymiai buvo akivaizdūs.

Elektros šviesoje akinančiai žibėjo skalūnas, klintis ir senovinis raudonasis smiltainis. Galėjai pamanyti esąs Devonšyro kasyklose, kurios ir davė pavadinimą šiai geologinei sistemai. Galerijos sienos – nuostabūs marmuro pavyzdžiai, – nuo pilkai rudo kaip agatas su nuostabiu baltu tarpsluoksniu iki skaisčiai rožinio ar geltono su raudonais šlakeliais; čia buvo ir tamsaus marmuro pavyzdžių, kuriuos pagyvino ryškių spalvų žaismas, dėl juose esančių klinčių. Daugelyje vietų marmuras buvo su žemesniųjų gyvūnų likučiais. Palyginus su tuo, ką mes regėjome išvakarėse, gamtos kūryboje pastebėjome tam tikrą progresą; vietoj rudimentinių trilobitų užtikau tobulesnių rūšių liekanų; tarp kita ko, iš stuburinių – ganoidinių žuvų ir zaropterių – paleontologo akis juose galėjo įžvelgti pirmąsias roplių formas. Devono periodo jūrose buvo daugybė tos rūšies gyvūnų. Jų nuogulų užtinkame naujausio periodo kalnų uolienose.

Akivaizdu, prieš mūsų akis buvo gyvūnijos pasaulio paveiks-

las nuo pačios žemiausios iki aukščiausios pakopos, kurios viršūnėje stovėjo žmogus. Bet profesorius Lidenbrokas, atrodė, į tai, kas mus supo, nekreipė jokio dėmesio.

Jis laukė vieno iš dviejų: arba prie jo kojų plačiai atsiveriančio šulinio, į kurį galėtų nusileisti, arba kliūties, kuri užtvertų tolimesnį kelią. Bet atėjo vakaras, o dėdulės viltims nebuvo lemta išsipildyti.

Penktadienį, po kankinančios nakties, troškulio išsekintas mūsų būrelis vėl leidosi klajoti požeminiu labirintu.

Mes ėjome jau dvi valandas; staiga pastebėjau – lempų atspindžiai sienose tapo žymiai blankesni. Marmurą, skalūną, klintis, smiltainį, pakeitė tamsi ir dulsva danga. Vienoje vietoje tuneliui smarkiai susiaurėjus, aš paliečiau ranka kairiąją sieną ir pažvelgiau į delną – jis buvo visiškai juodas. Atidžiau įsižiūrėjau. Ranka buvo ištepta akmens anglies dulkėmis.

– Akmens anglies kasyklos! – sušukau aš.

– Kasyklos be angliakasių, – atsakė dėdulė.

– Kas žino!

– Aš žinau! – griežtai atsakė profesorius. – Esu įsitikinęs, kad ši galerija, atsiradusi akmens anglies kloduose, – ne žmogaus rankų darbas. Visa kita mane mažai domina. Laikas vakarieniauti. Užkąskime!

Hansas paruošė vakarienę. Aš valgiau mažai ir gurkštelėjau keletą lašų vandens – savo porciją. Tik vedlio gertuvė dar buvo puspilnė; tai viskas, kas liko trijų žmonių troškulio numalšinimui.

Pavakarieniavę mano bendrakeleiviai išsitiesė ant savo antklodžių, semdamiesi jėgų iš gaivinančio miego. O aš negalėjau užmigti: skaičiavau valandas iki pat ryto.

Šeštadienį, šeštą valandą, patraukėme toliau. Po dvidešimties minučių atsidūrėme didelėje oloje; puikiai supratau, kad tą „akmens anglies kasyklą" negalėjo išrausti žmogaus rankos: tada skliautai būtų buvę paremti atramomis, o čia jie laikėsi kažkaip stebuklingai.

Toji savita ola buvo šimto pėdų pločio ir pusantro šimto pėdų aukščio. Tvirti klodai, neišlaikę smarkaus spaudimo, pasislinko

iš vietos ir suformavo šią milžinišką tuščią erdvę, į kurią dabar pirmą kartą prasiskverbė Žemės gyventojai.

Tose juodose sienose buvo įrėžta visa akmens anglies periodo istorija, ir geologas galėjo stebėti įvairias jos fazes. Kaip aš pastebėjau, anglies klodai kaitaliojosi su smiltainio bei molio nuogulomis ir atrodė suplotos po viršutiniais sluoksniais.

Tame periode, kuris buvo prieš antrinių uolienų susiformavimą, Žemė, tropinio karščio ir vandens garų veikiama, pasidengė nepaprastai turtinga ir vešlia augmenija. Atmosfera, sudaryta iš vandens garų, apgaubė Žemės rutulį, užgoždama saulės šviesą.

Iš to ir padaryta išvada, kad aukštos temperatūros priežastis slypi ne tame šilumos ir šviesos šaltinyje. Galimas daiktas, kad dienos šviesulys toje epochoje dar nebuvo pajėgus atlikti savo teigiamą vaidmenį. Skirstymas į klimatus dar neegzistavo; vienodai karšta buvo, lygiai kaip ašigaliuose, taip ir ekvatoriuje. Iš kur sklido toji kaitra? Iš Žemės rutulio gelmių.

Priešingai profesoriaus Lidenbroko teorijoms, Žemės gelmėse slypėjo amžinoji ugnis, kurios veikla buvo jaučiama net viršutiniuose Žemės plutos sluoksniuose. Augalai, negaudami palaimingųjų saulės spindulių, neturėjo nei žiedų, nei aromato, o jų šaknys iš pirmykščio pasaulio karštos dirvos siurbė galingą jėgą.

Medžių pasitaikydavo retai, teaugo vien žoliniai augalai: paparčiai, pataisai, sigiliarijos, asterofilitai – dabar retų šeimų augalai, kurie tuo laiku buvo skaičiuojami tūkstančiais.

Kaip tik šios gausios augmenijos dėka atsirado akmens anglis. Veikiant skystai masei, esančiai po Žemės pluta dar ne visai sutvirtėjusioje Žemės plutoje atsirado daugybė įtrūkimų ir įdubų, kurias užpildė vanduo. Bėgant laikui iš nugrimzdusių į jį augalų ir susidarė stambūs akmens anglies telkiniai.

Tada ėmė veikti natūralios cheminės jėgos. Augalijos telkiniai jūros dugne pirmiausia pavirto durpėmis. Vėliau, veikiant dujoms ir rūgimui, įvyko pilna organinių masių mineralizacija.

Tokiu būdu susidarė milžiniški akmens anglies klodai, kurie dėl pernelyg didelio poreikio vis dėlto išseks per tris šimtmečius,

jeigu tik pramonė nesiims būtiniausių priemonių.

Taip aš mąsčiau, žvelgdamas į anglies turtus, susikaupusius toje Žemės gelmių dalyje. Tie turtai, žinoma, niekada nebus panaudoti, nes tai pareikalautų labai didelių pastangų. O ir nėra reikalo, nes daugelyje šalių anglį dar ir dabar galima kasti beveik pačiame Žemės rutulio paviršiuje. Galimas daiktas, šie neliesti klodai liks tokie, kokie yra, kol neišmuš paskutinė Žemės egzistavimo valanda.

O mes vis ėjome ir ėjome. Visas paniręs į geologinius stebėjimus, aš nebejaučiau laiko. Termometro stulpelis atkakliai rodė tą pačią padalą, kaip ir mums keliaujant lavos ir skalūnų klodais. Tik mano nosis juto stiprų angliavandenio kvapą. Bemat supratau, kad galerijoje susikaupė didelis kiekis pavojingų rūdynų dujų, labai dažnai esančių baisių katastrofų priežastimi.

Laimei, mes turėjome gudrų Rumkorfo prietaisą. Jeigu per neatsargumą būtume ėmę apžiūrinėti galeriją pasišviesdami deglu, baisus sprogimas būtų padaręs galą mūsų egzistavimui.

Anglies kasykla keliavome iki pat vakaro. Dėdulei sunkiai sekėsi nuslėpti nekantrumą – jis niekaip negalėjo susitaikyti su horizontalia mūsų kelio kryptimi. Tamsuma, tokia tiršta, kad per dvidešimt žingsnių nieko nebebuvo matyti, trukdė nustatyti galerijos ilgį, ir man ėmė atrodyti, kad ji – begalinė, kai staiga, šeštą valandą, prieš mus iškilo siena. Nebuvo išėjimo nei dešinėje, nei kairėje, nei viršuje, nei apačioje. Mes pakliuvome į aklavietę.

– Ką gi, tuo geriau! – sušuko dėdulė. – Dabar bent jau aš žinau, ką daryti. Mes išklydome iš Saknusemo maršruto, ir telieka tik grįžti atgal. Naktį pailsėsime; po kelių dienų mes ir vėl būsime toje vietoje, kur galerija šakojasi į dvi.

– Taip, – tariau, – jeigu tik mums užteks jėgų!

– O kodėl turėtų neužtekti?

– Todėl, kad rytoj jau nebeturėsime nė lašelio vandens.

– Ir nė lašo vyriškumo? – paklausė profesorius, griežtai žvelgdamas į mane.

Aš neišdrįsau prieštarauti.

Dvidešimt pirmasis skyrius

Kitą dieną, auštant, mes pasukome atgalios. Reikėjo skubėti. Iki galerijų susikirtimo vietos laukė penkių dienų žygis.

Nepasakosiu apie sunkumus, kuriuos patyrėme grįždami. Dėdulė pakėlė visas negandas, tyliai niršdamas kaip žmogus, priverstas paklusti neišvengiamybei. Hansas į viską žvelgė nuolankiai, nes tai buvo būdinga ramiam jo būdui. O jeigu kalbėsime apie mane, prisipažinsiu – inkščiau dėl nesėkmės, puoliau į neviltį ir pasidariau apatiškas.

Kaip jau sakiau, vanduo visiškai baigėsi jau pirmąją grįžimo dieną. Troškulį teko malšinti kadugių degtine; tas pragariškas gėrimas degino gerklę, ir jau vien į ją pažiūrėjęs pajusdavau pasišlykštėjimą. Oras man atrodė slopus. Visiškai nebeturėjau jėgų. Kartais tiesiog alpėdavau. Tada valandėlei sustodavome. Dėdulė su islandu stengdavosi pakelti mano dvasią. Aš pastebėjau, kad ir pats dėdulė leipėjo dėl kankinančio troškulio ir nuovargio.

Pagaliau trečiadienį, liepos aštuntąją, šliaužte, keturpėsčiom mes, leisgyviai, pasiekėme dviejų galerijų susikirtimo vietą. Ten aš lyg negyvas griuvau ant žemės. Buvo dešimta valanda ryto.

Hansas ir dėdulė tuščiai bandė mane priversti suvalgyti nors trupinį džiūvėsio. Pro mano ištinusias lūpas sklido pratisos aimanos. Aš visiškai praradau nuovoką.

Po kelių minučių dėdulė priėjo prie manęs ir, kilstelėjęs ant rankų, gailiai sušnibždėjo:

– Vargšas berniukas!

Tie žodžiai mane sujaudino – juk rūstusis profesorius nelepi-

no manęs švelnumu. Aš nutvėriau virpančias jo rankas. Dėdė jų neatitraukė ir žiūrėjo į mane. Jo akyse žvilgėjo ašaros.

Tada jis paėmė gertuvę, kabojusią prie šono, ir prispaudė prie mano lūpų. Toks dėdės elgesys mane labai nustebino.

– Gerk, – tarė jis.

Ar aš gerai nugirdau? Ar tik dėdulė neišprotėjo? Atidžiai pažvelgiau į jį. Nieko nesupratau.

– Gerk, – pakartojo jis.

Ir, paėmęs gertuvę, supylė man į burną vandens likučius.

Kokia palaima! Vandens gurkšnis atgaivino degančią burną. Tik vienas gurkšnelis, o jo pakako, kad aš atsigaučiau.

Karštai padėkojau dėdulei.

– Taip, – tarė jis, – tai paskutiniai vandens lašai! Ar supranti? Paskutiniai! Aš kruopščiai juos saugojau savo gertuvėje. Dvidešimt, šimtą kartų kovojau su baisiu noru išgerti likusį vandenį! Tačiau, Akseli, tą vandenį aš taupiau tau!

– Mielasis dėde! – sumurmėjau, ir ašaros pasipylė iš mano akių.

– Taip, vargšeli, aš žinojau, kad, atsikapstęs iki šios kryžkelės, tu krisi leisgyvis, ir išsaugojau paskutinius vandens lašus, kad tave atgaivinčiau!

– Ačiū, ačiū! – sušukau.

Nors mano troškulys tebuvo labai menkai numalšintas, vis dėlto pajutau sugrįžtant jėgas. Mėšlungiškai susigniaužę gerklų raumenys atsileido, lūpos tapo nebe tokios išdžiūvusios. Aš įstengiau kalbėti.

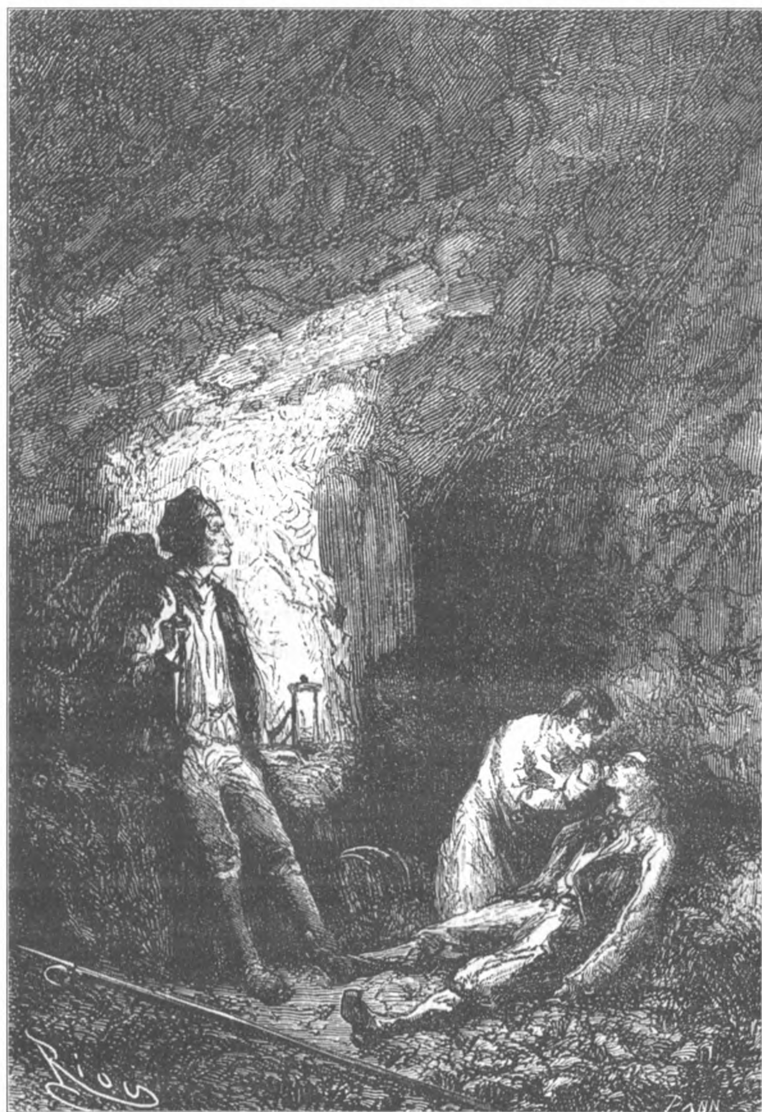
– Matote, – tariau, – mes dabar neturime kito pasirinkimo! Vanduo baigėsi. Reikia grįžti į Žemės paviršių.

Kol aš kalbėjau, dėdulė vengė mano žvilgsnio; nuleido galvą ir nusuko akis į šoną...

– Reikia grįžti! – sušukau aš. – Reikia eiti atgal prie Snefelso, jeigu tik Viešpats Dievas duos mums jėgų pasiekti kraterio viršūnę!

– Grįžti! – sušuko dėdulė, tikriausiai atsakydamas pats sau.

– Taip, grįžti, ir nedelsiant nė akimirkos.

Stojo gana ilga tyla.

– Vadinasi, Akseli, – keistu balsu tęsė profesorius, – tie keli vandens lašeliai nesugrąžino tau nei vyriškumo, nei energijos?

– Vyriškumo!

– Matau, esi toks pat skystablauzdis kaip ir anksčiau, ir tegirdžiu iš tavęs vis tuos pačius nevilties kupinus žodžius.

Su kokiu žmogumi man teko bendrauti ir kokius planus vis dar puoselėjo pašėlęs profesoriaus protas?

– Argi jūs nenorite?..

– Atsisakyti nuo sumanymo kaip tik tuo momentu, kai viskas byloja, jog gali pasisekti? Niekada!

– Vadinasi, mes turime eiti į neišvengiamą pražūtį?

– Ne, Akseli, ne! Grįžk į žemę! Aš nenoriu tavo mirties! Tegu Hansas tave palydi. Palik mane vieną!

– Palikti jus!

– Palik mane, sakau tau! Aš sumaniau šią kelionę. Aš ją atliksiu iki galo arba negrįšiu... Keliauk, Akseli, keliauk!

Dėdulė kalbėjo labai susierzinęs. Jo balsas, akimirką pasidaręs švelnesnis, vėl tapo griežtas ir grasinantis. Jis, nors ir paniuręs, bet energingas, norėjo įveikti tai, kas neįveikiama. Aš negalėjau jo palikti toje bedugnėje, o savisaugos jausmas skatino bėgti nuo jo.

Vedlys suprato, kas vyko. Mūsų gestikuliacija gana aiškiai bylojo, kad ginčijamės dėl kelio pasirinkimo, ir kiekvienas laikėmės savo; bet Hansas, atrodė, tuo klausimu mažai domėjosi, nors nuo jo priklausė ir paties gyvybė; Hansas buvo pasirengęs pagal savo pono ženklą eiti pirmyn arba pasilikti.

Ką daryti, kad bent jis mane suprastų? Mano žodžiai, mano aikčiojimai, mano kalbos intonacija tai šaltai natūrai nedarė nė mažiausio poveikio. Aš norėjau įtikinti vedlį, akivaizdžiai jam parodyti, koks pavojus mums gresia. Mes dviese, ko gero, galėjome atvesti į protą užsispyrėlį profesorių ir priversti jį grįžti. Jeigu reikės, mes priversime jį grįžti į Snefelso viršūnę!

Aš prislinkau prie Hanso ir paliečiau jo ranką. Hansas nepaju-

dėjo. Parodžiau kraterio žiotis. Jis nė piršto nepajudino. Iš mano veido Hansas turėjo suprasti, kaip aš kenčiu. Islandas papurtė galvą ir ramiai parodė į dėdulę.

– *Master!* – tarė jis.

– Ponas? – sušukau. – Jis – beprotis! Ne, jis ne tavo gyvenimo ponas! Reikia dumti iš čia! Reikia prievarta jį išvesti! Girdi? Ar supranti, ką tau sakau?

Nutvėriau Hanso ranką. Stengiausi jį pakelti. Aš kovojau su juo. Čia įsikišo dėdulė.

– Nusiramink, Akseli, – tarė jis. – Iš to nepalaužiamo žmogaus tu nieko nepeši. Paklausyk, ką noriu tau pasiūlyti.

Sunėręs rankas, iš padilbų žvelgiau į dėdulę.

– Vandens trūkumas, – tarė jis, – štai vienintelė kliūtis, kuri trukdo man įgyvendinti mūsų planą. Rytinėje galerijoje, tarp lavos, skalūnų ir anglies klodų mes neužtikome nė vieno lašo vandens, bet, galimas daiktas, mums labiau pasiseks vakariniame tunelyje.

Aš netikėdamas papurčiau galvą.

– Išklausyk mane iki galo, – pakeldamas balsą, tęsė profesorius. – Kol tu gulėjai be nuovokos, aš ištyrinėjau galeriją. Ji eina gilyn į Žemės rutulį, ir po kelių valandų mes būsime granitinėje zonoje. Ten turi būti gausu šaltinių. Apie tai byloja uolos prigimtis, o nuojauta, kaip ir logika, patvirtina mano stebėjimus. Todėl štai ką tau siūlau. Kolumbas savo įgulos prašė duoti jam tris dienas Naujojo Pasaulio atradimui. Aš iš tavęs prašau tik vienos dienos. Jeigu per tą laiką neužtiksime vandens, kuris mums labai reikalingas, prisiekiu – mes grįšime į Žemės paviršių.

Nors buvau visiškai netekęs vilties, mane sujaudino tie žodžiai ir tai, kad dėdulė, juos sakydamas, prievartavo pats save.

– Gerai! – sušukau. – Tegu būna, kaip jūs sakote, ir tegu atsilygina jums Dievas už viršžmogišką energiją! Kas tos kelios valandos! Ką gi, pirmyn!

Dvidešimt antrasis skyrius

Ir štai mes ėmėme leistis antrąja galerija. Kaip paprastai Hansas žingsniavo pirmas. Dar nenuėjome nė šimto metrų, o profesorius, lempa apšvietęs sieną, sušuko:

– Štai pirmapradė formacija! Mes einame teisingu keliu! Pirmyn, pirmyn!

Kai pirmosiomis pasaulio egzistavimo dienomis Žemė ėmė po truputį vėsti, jos tūriui mažėjant, Žemės plutoje atsirado persislinkimai, plyšiai, lūžiai, tuštumos. Kanalas į kurį mes ką tik įėjome, ir buvo vienas iš tų plyšių, kuriuo kažkada liejosi išsiveržusi lava. Daugybė jo vingių pirmykščiuose Žemės plutos kloduose sudarė nesibaigiančius labirintus. Kuo toliau ėjome, tuo aiškiau matėme pirmykštei formacijai būdingus susisluoksniavimus. Geologija priskiria jiems uolienas, kurios sudaro Žemės mineralinį kevalą ir laiko, kad joms priklauso: skalūnai, gneisai, žėrutiniai skalūnai, žodžiu, uolienos glūdinčios tvirtame masyve, kuris vadinamas granitiniu.

Dar niekada mineralogai neturėjo tokių nuostabiai palankių gamtos tyrinėjimo sąlygų. Savo rankomis galėjome pačiupinėti ir savo akimis apžiūrinėti tai, ką grąžtas, grubus ir bejausmis instrumentas, neįstengia ištraukti iš Žemės gelmių.

Nuostabaus žalio atspalvio skalūno sluoksniuose slūgsojo vario, mangano rūdų gyslos su platinos ir aukso tarpgyslėmis. Aš manau, kad žmonės, nors ir labai godūs, niekada nepasinaudos turtais, slypinčiais Žemės rutulio gelmėse. Tos brangenybės, pirmosiomis pasaulio kūrimosi dienomis nublokštos į gelmes, pa-

laidotos taip giliai, kad nei kauptuku, nei kirtikliu iš tų kapų jų neiškasi.

Netrukus skalūnus pakeitė juostuotas gneisas, įstabus lakštinių mineralų taisyklingumu ir lygiagretumu; po to sekė dideli žėrutinių skalūnų klodai, patraukę dėmesį balto žėručio raštais.

Mūsų aparatų šviesa, atsispindėjusi uolėtų masių briaunose, lūžo, ir buvo galima įsivaizduoti, jog keliaujame tyru lyg vanduo, nuostabiai žėrinčiu, tuščiaviduriu deimantu.

Apie šeštą valandą toji ugnies kaskada pastebimai ėmė blėsti ir netrukus visai išnyko, sienų danga jau buvo grynai kristalinės struktūros ir tamsesnio atspalvio; žėrutis, tampriau susijungęs su lauko špatu ir kvarcu, sudarė pačią tvirčiausią akmeninę uolieną, kuri kaip patikima atspara tarnavo keturioms virš jo esančioms Žemės plutos formacijoms. Mes atsidūrėme milžiniškame granito kape.

Aštunta valanda vakaro. Vandens vis dar neužtikome. Mano kančios begalinės. Dėdulė po senovei kinkuoja priekyje. Jis nė neketina sustoti. Pastatęs ausis, vis klausosi, vildamasis išgirsti šaltinio gurgėjimą. Veltui!

O mano kojos jau visai atsisakė klausyti. Aš nepasidaviau, nenorėdamas versti dėdulės sustoti poilsiui. Jei reikėtų gaišti, jis labai nusiviltų – juk diena jau baigėsi, paskutinė diena, kuria buvau jam davęs!

Galiausiai jėgos visiškai mane apleido. Griūdamas ant žemės sušukau:

– Padėkite! Mirštu!

Dėdulė bemat pripuolė prie manęs ir, sukryžiavęs rankas, žiūrėjo į mano veidą; po valandėlės jo lūpos tylutėliai ištarė:

– Viskas eina vėjais!

Ir neapsakomai supykęs mostelėjo ranka; tai viskas, ką spėjau pamatyti; mano akys užsimerkė.

Kai vėl atsimerkiau, išvydau bendrakeleivius gulinčius, susisupusius į antklodes. Nejaugi jie miega? Aš jau nieku gyvu nebegalėjau užmigti. Nepaprastai sielojausi, ypač prisimindamas, kad

išeities nėra! Mano ausyse skambėjo paskutiniai dėdulės žodžiai. Iš tikrųjų: „Viskas eina vėjais!", todėl, kad man šitaip nusilpus, nebebuvo nė ko svajoti išvysti Žemės paviršių. Mes buvome maždaug pusantros mylios gylyje! Man atrodė, kad visa toji masė gula ant mano pečių. Jaučiausi prislėgtas jos svorio ir atkakliai bandžiau atsistoti.

Taip praėjo kelios valandos. Aplinkui viešpatavo tyla. Tylūs kapai. Joks garsas neprasiskverbė pro sienas, kurių storis – mažiausiai penkios mylios.

Ir staiga per snaudulį išgirdau tarsi kažkokį šnaresį. Tunelyje karaliavo tamsa. Žiūrėjau išplėtęs akis; man pasirodė, kad islandas, pasišviesdamas lempa, tolsta nuo mūsų...

Kodėl jis eina? Nejaugi Hansas mus palieka? Dėdulė miegojo. Aš norėjau surikti. Bet pro sukepusias lūpas neprasiveržė nė menkiausias garsas. Vėl viską apgaubė visiška tamsa, nesigirdėjo nė mažiausio šnaresio.

„Hansas išeina! Hansai! Hansai!"

Aš stengiausi sušukti. Bet nepajėgiau garsiai ištarti nė vieno žodžio. Pirmajam siaubo priepuoliui praėjus, man pasidarė gėda: kaip galėjau įtarti tokį dorą žmogų! Negali būti, kad Hansas nutarė pabėgti! Juk jis leidosi į galerijos gilumą, o ne lipo į viršų! Jeigu Hansas ką nors kitą būtų sumanęs, nebūtų ėjęs žemyn, o kopęs aukštyn. Taip svarstydamas truputį apsiraminau, ir ūmai viską supratau. Hansas, tas santūrusis žmogus, žinoma, turėjo priežastį palikti savo guolį. Ar tik jis nenuėjo ieškoti šaltinio? Ar tik jis nakties tyloje neišgirdo šnarėjimą, kurį akimirką buvo pagavusi ir mano ausis?

Dvidešimt trečiasis skyrius

Visą valandą mano sudirginta vaizduotė karštligiškai ieškojo priežasties, kuri privertė pašokti ant kojų mūsų šaltakraujį medžiotoją. Mano galvoje švysčiojo pačios paikiausios mintys. Atrodė, kad aš kraustausi iš proto!

Pagaliau bedugnės gilumoje pasigirdo žingsniai. Hansas grįžo! Silpni šviesos atšvaitai nubėgo sienomis ir susitelkė prie pat tunelio angos. Pasirodė Hansas.

Jis priėjo prie dėdulės, uždėjo ranką ant jo peties ir atsargiai pažadino. Dėdulė pašoko.

– Kas atsitiko?

– *Vatten*, – atsakė medžiotojas.

Tikriausiai didelio sielvarto paveiktas kiekvienas žmogus tampa poliglotu. Aš nemokėjau daniškai nė vieno žodžio, tačiau vis dėlto instinktyviai supratau, ką pasakė mūsų vedlys.

– Vanduo, vanduo! – sušukau, plodamas delnais ir gestikuliuodamas lyg beprotis.

– Vanduo! – pakartojo dėdė. – *Hvar?* – paklausė islando.

– *Nedat*, – atsakė Hansas.

„Kur?" – „Apačioje!" Aš viską supratau. Nutvėriau medžiotojo ranką ir paspaudžiau, o jis kuo ramiausiai pažvelgė į mane.

Mes mikliai susitvarkėme ir netrukus įėjome į galeriją, kurios nuolydis buvo dvi pėdos kas tuazas.

Po valandos mes jau buvome nuėję apie tūkstantį tuazų ir nusileidę du tūkstančius pėdų.

Tą akimirką granito sienoje aš aiškiai išgirdau kažkokį ypa-

tingą garsą, tarsi duslų tolimo griaustinio dundesį. Neužtikus žadėtojo šaltinio per pirmąjį pusvalandį, mane vėl apėmė nerimas; dėdulė paaiškino mūsų ausis pasiekusio dundesio kilmę.

– Hansas neapsiriko, – tarė jis, – tai, ką tu girdi, tai srovės riaumojimas.

– Srovės! – sušukau.

– Be jokios abejonės. Čia, šalia mūsų, teka požeminė upė!

Genami vilties, paspartinome žingsnį. Aš nebejaučiau nuovargio. Jau vien šniokštimas mane atgaivino. Kliokimas vis stiprėjo. Ilgą laiką kalnų upokšnis ūžavo kažkur virš mūsų galvų, dabar jo riaumojimas ir kunkuliavimas girdėjosi kairiosios sienos gelmėje. Aš nervingai perbraukiau ranka sienos paviršių, bet veltui.

Praėjo dar pusvalandis. Dar nuėjome pusę mylios.

Buvo akivaizdu, kad medžiotojas per tą trumpą laiką, kol buvo nuo mūsų pasprukęs, negalėjo taip toli nueiti. Vadovaudamasis nuojauta, būdinga kalniečiams, surandantiems šaltinius žemėje, jis „pajuto" šį srautą per uolą, bet, žinoma, neužtiko brangiosios srovės ir nenumalšino troškulio.

Netrukus net ėmė rodytis, kad, jeigu eisime toliau, vėl nutolsime nuo upokšnio, nes jo čiurlenimas silpnėjo.

Grįžome atgal. Hansas stabtelėjo toje vietoje, kur upelio ūžesys girdėjosi aiškiausiai.

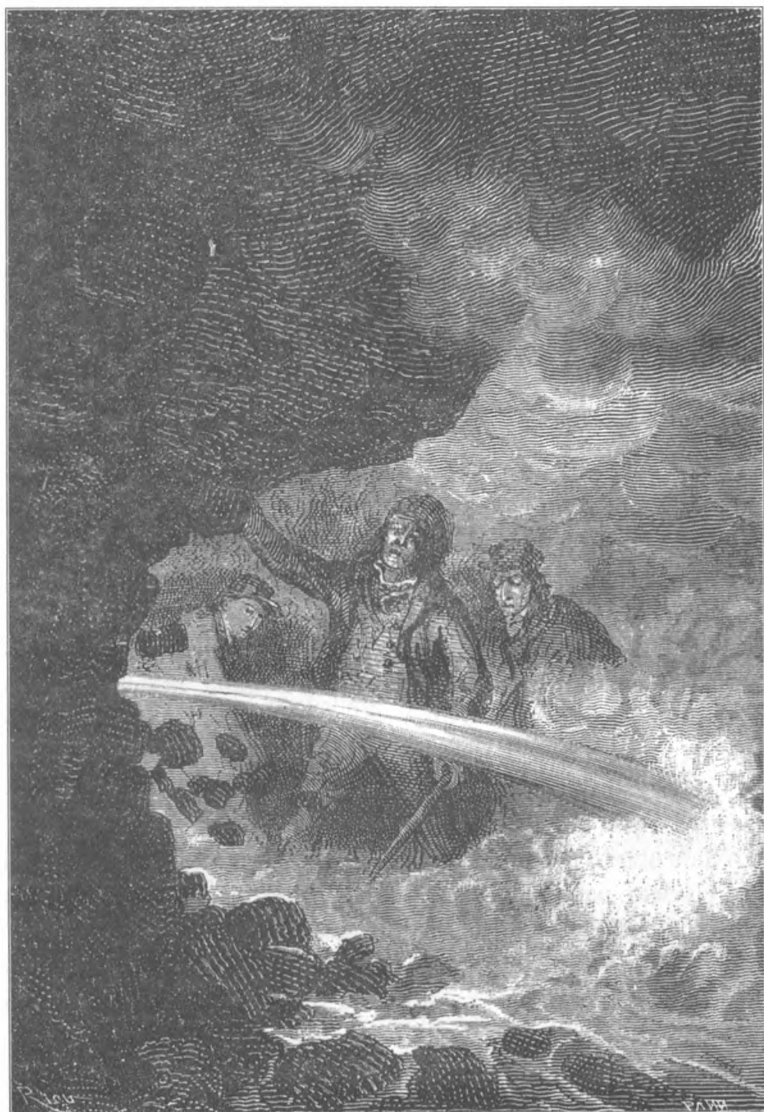
Aš atsisėdau prie sienos, o už jos, per dvi pėdas nuo manęs, kunkuliavo upelis. Bet mus nuo jos skyrė granito siena.

Veltui sukau galvą, svarstydamas, kokiu būdu gauti vandens; aš vėl puoliau į neviltį.

Hansas pažvelgė į mane, ir man pasirodė, kad jo lūpose švystelėjo šypsena.

Jis atsistojo ir paėmė lempą. Aš nusekiau paskui jį. Hansas priėjo prie sienos.

Laukiau, kas bus toliau. Jis glaudė ausį prie šalto akmens įvairiose vietose ir atidžiai klausėsi. Supratau – ieško taško, kur srauto kliokimas girdisi aiškiausiai. Tą vietą rado kairiojoje sienoje,

per tris pėdas nuo žemės.

Aš buvau sukrėstas! Nedrįsau nė pagalvoti apie tai, ką ruošėsi daryti medžiotojas. Jis paėmė kirtiklį, ir aš supratau Hanso ketinimą – jis rengėsi pramušti uolą. Puoliau jį sveikinti ir apipyliau pagyrimais.

– Mes išgelbėti! – sušukau.

– Taip! – įdūkęs kartojo dėdulė. – Hansas teisus! Šaunuolis medžiotojas! Mes nebūtume sugalvoję!

Kur jau ten sugalvosi! Toks būdas, nors ir labai paprastas, nebūtų atėjęs mums į galvą. Bet ar nerizikinga kirtikliu daužyti tuos Žemės rutulio pagrindus? Jeigu įvyktų griūtis, mes žūtume po akmenų krūsnimis! Srautas, prasimušęs pro uolos kiaurymę, galėjo mus praryti! Tie pavojai nebuvo tušti vaizduotės žaidimai; tačiau tą akimirką griūties ar potvynio baimė negalėjo mūsų sustabdyti, nes kamavo toks baisus troškulys, jog nebūtume bijoję nusileisti net į vandenyno dugną, kad tik jį numalšintume!

Hansas ėmėsi darbo, kuris buvo nei dėdulės, nei mano jėgoms: iš po mūsų nekantrių rankų į visas puses būtų lėkę tiktai akmens skeveldros. O vedlys ramiai ir atsargiai daužė uolą dažnais smūgiais, ir gana greitai išmušė šešių colių įdubą. Srauto šnaresys darėsi vis aiškesnis, ir man atrodė, kad jau savo lūpomis jaučiu gaivią jo drėgmę.

Veikiai kirtiklis prasiskverbė į granito sieną per dvi pėdas. Hansas jau triūsė daugiau kaip valandą. Aš drebėjau iš nekantrumo. Dėdulė norėjo imtis darbo ryžtingiau. Aš jį tramdžiau; galiausiai jis vis dėlto pačiupo kirtiklį; staiga pasigirdo švilpesys. Vandens srovė, prasiveržusi pro kiaurymę, atsimušė į priešingą sieną.

Hansas, vos nenublokštas vandens smūgio, sušuko iš skausmo. Kodėl jis taip suriko supratau tik tada, kai, atkišęs srovei ranką, pats neištvėriau neriktelėjęs. Vanduo buvo karštas!

– Vandens temperatūra apie šimtas laipsnių! – sušukau aš.

– Nieko, atvės, – atrėžė dėdulė.

Galerija priplūdo vandens garų; bemat susidarė upokšnis, dingdamas kažkur požeminiuose praėjimuose; netrukus galėjo-

me pasisemti iš jo vandens ir atsigerti.

Ak, koks tai buvo džiaugsmas! Su niekuo nepalyginamas pasigardžiavimas! Bet iš kur tas vanduo? Kas tai per vanduo? Man buvo nesvarbu! Tai buvo vanduo! Nors ir šiltas, bet sugrąžino mums jau gęstantį gyvenimą. Aš gėriau neatsitraukdamas, net nejausdamas vandens skonio.

Tik atsigėręs iki soties sušukau:

– Bet juk vanduo geležingas!

– Puiku! Toks vanduo naudingas skrandžiui, – pareiškė dėdulė. – Tikrai, jame daug geležies. Gerk, jis pakeis gydymo kursą Spa arba Teplicoje!

– O koks gardus!

– Teisybė! Juk tai vanduo, trykštąs dvi mylios po žeme! Su rašalo prieskoniu, bet nėra nieko nemalonaus. Hansas mums parūpino nuostabų šaltinį! Todėl aš siūlau jo vardu pavadinti mus išgelbėjusį upelį.

– Sutinku!

Ir *Hans–bach* (*Hanso upelis*) pavadinimui bematant buvo pritarta.

Hansas nepasikėlė į puikybę. Šiek kiek atsigavęs, jis kaip visuomet ramus sėdėjo nuošaliau.

– O dabar, – tariau aš, – reikia gerai apsirūpinti vandeniu.

– Kam? – paprieštaravo dėdulė. – Aš manau, kad šaltinis neišsenkantis.

– Vis tiek! Pripilsime kailiamaišį ir gertuves ir pabandysime užtaisyti plyšį.

Mano patarimo paklausė. Hansas pamėgino granito skeveldromis ir pakulomis užkimšti sienoje pramuštą skylę. Darbas buvo ne iš lengvųjų. Nusideginome rankas, o tikslo nepasiekėme. Slėgis buvo pernelyg stiprus, ir mūsų pastangos nuėjo vėjais.

– Sprendžiant iš srovės stiprumo, šio upelio ištakos yra labai aukštai.

– Be abejo, – atsakė dėdulė. – Jeigu vandens srovė krenta iš trisdešimt dviejų tūkstančių pėdų aukščio, tai slėgis – tūkstantis

atmosferų. Štai kas man šovė galvon...

– Kas?

– Kodėl mes taip atkakliai norime užtaisyti skylę?

– Tam...

Aš niekaip negalėjau rasti priežasties.

– Kai mūsų gertuvės ištuštės, ar galėsime vėl jas pripildyti?

– Tikriausiai, ne.

– Tai leiskime vandeniui laisvai tekėti! Jis juk srus žemyn, rodys mums kelią ir tuo pačiu gaivins!

– Gerai sumanyta! – sušukau. – Jeigu upokšnis bus mūsų palydovas, turėsime daugiau vilties, kad kelionė pasiseks.

– A! Dabar jau ir tu nebeprieštarauji ir esi linkęs padaryti tokią pat išvadą, mano berniuk, – šypsodamasis tarė profesorius.

– Teisingiau sakant, tokią išvadą jau padariau!

– Neskubėk! Pirmiausia keletą valandų pailsėkime.

Iš tikrųjų, aš visai buvau pamiršęs, kad jau naktis. Chronometras man tai priminė. Netrukus, gana gerai pasistiprinę ir pailsėję, mes nugrimzdome į gilų miegą.

Dvidešimt ketvirtasis skyrius

Kitą rytą mes jau buvome pamiršę patirtas kančias. Atsibudęs nustebau, kad nebekankina troškulys, ir ieškojau to priežasties. Upelis, kuris šniokšdamas vinguriavo prie mano kojų, buvo geriausias atsakymas.

Mes papusryčiavome ir atsigėrėme nuostabaus, geležies prisodrinto vandens. Jaučiausi vėl visiškai žvalus ir tvirtai nutariau žygiuoti toliau. Kodėl gi tokiam nepalaužiamų įsitikinimų žmogui kaip dėdulė su tokiu išradingu vedliu kaip Hansas ir su tokiu „nutrūktgalviu" brolėnu kaip aš nepasiekus tikslo? Štai kokios nuostabios mintys siautėjo mano galvoje! Jeigu kas būtų užsiminęs apie grįžimą į Snefelso viršūnę, aš būčiau pasipiktinęs ir atsisakęs. Tačiau tebuvo kalbama vien tik apie leidimąsi žemyn, ir aš tuo džiaugiausi.

– Pirmyn! – sušukau, ir mano džiaugsmingą šūksnį atkartojo senasis Žemės aidas.

Penktadienį, aštuntą valandą ryto, kelionę tęsėme. Vingiuotas granito koridorius priminė sudėtingą labirintą, dažnai besibaigiantį aklaviete, tačiau vis dėlto daugiausiai ėjo į pietryčius. Dėdė kruopščiai žvilgčiojo į kompasą, norėdamas aiškiai žinoti, ar toli nuėjome.

Galerija ėjo beveik horizontaliai, žemėjo ne daugiau kaip po du colius kas tuazas. Upelis ramiai tęsė savo kelionę siaura galerija. Jis man priminė kažkokią gerąją dvasią, lydinčią mus klajonėse po požemius; ir mano ranka mylavo šaltąją najadę, kurios dainelė skambėdama pritarė mūsų žingsniams. Mano vaizduotėje vis-

kas įgavo džiaugsmingą mitologinį atspalvį.

O dėdulė prakeikė horizontaliąją kryptį, nes buvo „vertikaliosios šalininkas". Kelias, kuriuo dabar mes ėjome, atrodė, niekad nesibaigs; užuot leidęsis pagal Žemės spindulį, dėdulė ėjo, kaip jis išsireiškė, pagal įžambinę. Bet mes neturėjome kito pasirinkimo, ir kol, nors ir lėtai, artėjome į Žemės centrą, nebuvo ko aimanuoti.

Tačiau kartais nuolydis padidėdavo; upelis šnarėdamas sruveno galerija, ir mes kartu su juo leidomės vis gilyn.

Apskritai, tą ir kitą dieną mūsų kelias daugiausia ėjo horizontalia kryptimi ir mažai kur vertikaliai.

Penktadienį, liepos dešimtosios vakare, pagal mūsų apskaičiavimą turėjome būti per trisdešimt ljė į pietryčius nuo Reikjaviko ir du su puse ljė po žeme.

Ir staiga po mūsų kojomis atsivėrė bedugnė. Dėdulė nevalingai pliaukštelėjo delnais – apsidžiaugė, išvydęs statų šlaitą.

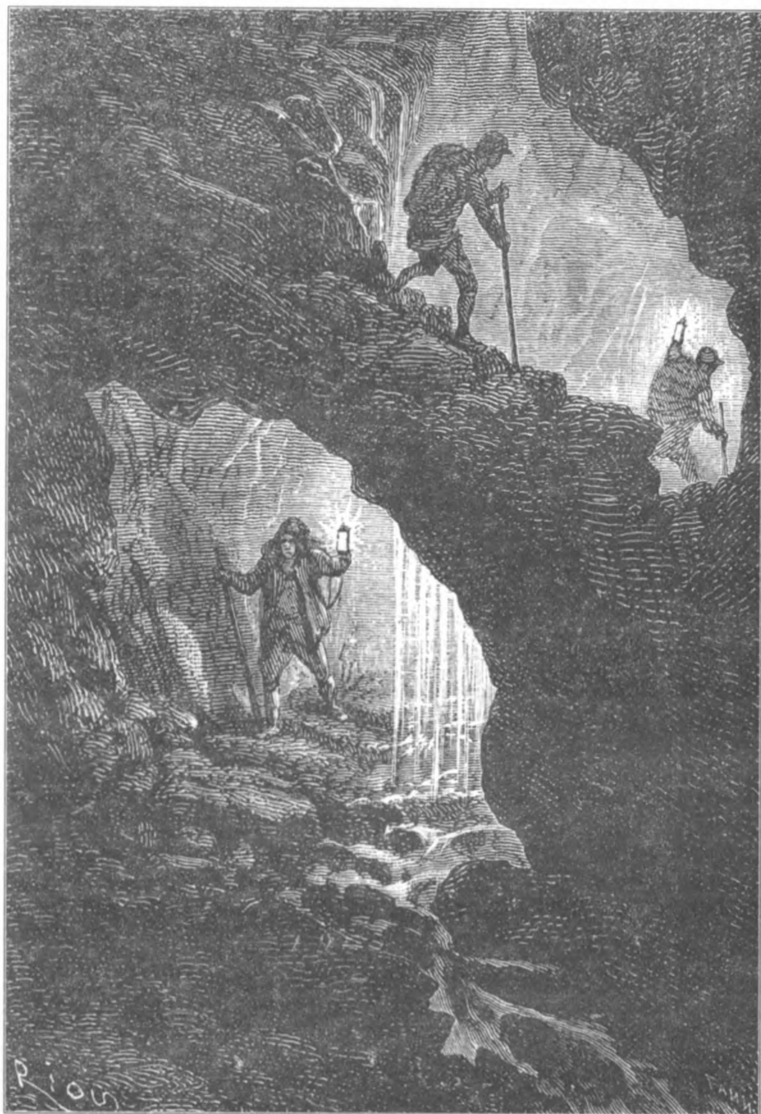
– Štai tas kelias, kuris nuves mus į tikslą! – sušuko jis. – Ir be vargo: uolos išsikišimai – tarsi tikros kopėčios!

Ėmėme leistis. Man tai neatrodė pavojinga, kadangi jau buvome pratę prie panašių pratimų. Be to, Hansas taip sumaniai pritaisė virves, kad leidžiantis negrėsė joks pavojus.

Šachta buvo masyvioje uoloje pramuštas siauras plyšys, vadinamas „antsprūdžiu". Jis, matyt, susidarė susislėgus Žemės plutai aušimo epochoje. Jeigu toji anga kažkada buvo kaip kanalas Snefelso išmetamoms medžiagoms, tai man buvo keista, kodėl vulkaninio išsiveržimo griaunamieji veiksmai nepaliko joje jokio pėdsako. Mes leidomės tarsi sraigtiniais laiptais, kuriuos buvo galima palaikyti žmogaus rankų tvariniu.

Kas ketvirtį valandos tekdavo sustoti ir gerokai pailsinti kojas. Tada mes atsisėsdavome ant uolos atsikišimo ir, nukorę kojas, plepėdavome, užkandžiaudavome ir atsigerdavome upelio vandens.

Visiškai natūralu, kad krisdamas žemyn į tarpeklį upelis pavirto į siaurą kliokiančią srovę, bet vandens jame buvo pakankamai

Riou

mūsų troškuliui numalšinti; o kai tik šlaitas taps nuolaidesnis, upelis kaip ir anksčiau atnaujins savo neskubią tėkmę. Tai mano vaizduotėje asocijavosi su ramiojo gagų medžiotojo paveikslu, o staigiai kaskadomis besiveržiantis upelis man primindavo tūžmingos būsenos garbųjį dėdulę.

Liepos vienuoliktą ir dvyliktą mes leidomės gilyn į tarpeklį spiralėmis, prasiskverbėme dar per du ljė giliau į Žemės plutą ir atsidūrėme daugiau kaip penkis ljė žemiau jūros lygio. Tačiau liepos tryliktąją, apie vidudienį, tarpeklis tapo nuožulnesnis, maždaug keturiasdešimt penkių laipsnių kampu.

Eiti buvo papraščiau, bet ne taip įdomu. Ko nors kito nereikėjo nė tikėtis. Tokioje vietoje negalėjo būti kokios nors įvairovės.

Pagaliau trečiadienį, liepos penkioliktąją, mes atsidūrėme septynių ljė gylyje po Žeme ir daugiau kaip už penkiasdešimties ljė nuo Snefelso. Nors jautėmės šiek tiek nuvargę, tačiau mūsų sveikata skųstis negalėjome, ir kelioninės vaistinėlės dar nereikėjo atidaryti.

Dėdulė kas valandą užrašydavo kompaso, chronometro, manometro ir termometro parodymus, kuriuos vėliau ketino paskelbti savo kelionės moksliniame aprašyme. Remdamasis tais duomenimis, jis galėjo tiksliai pasakyti, kur esame. Išgirdęs, kad horizontalia kryptimi jau nuėjome penkiasdešimt ljė, neištvėriau neaiktelėjęs.

– Kas tau? – paklausė dėdė.

– Nieko, aš tik pamaniau...

– Ką pamanei, mano drauge?

– Jeigu jūsų apskaičiavimai teisingi, tai mes jau esame už Islandijos ribų.

– Taip manai?

– Tuo galime lengvai įsitikinti.

Aš skriestuvu atmatavau žemėlapyje nuotolį.

– Neapsirikau, – pareiškiau, – mes aplenkėme Portlando iškyšulį ir, sukorę penkiasdešimt ljė pietryčių kryptimi, jau atsidūrėme po vandeniu.

– Po vandeniu, – trindamas rankas, pakartojo dėdulė.

– Vadinasi, – sušukau aš, – virš mūsų galvų – vandenynas!

– Taip, tai visai natūralu, Akseli! Argi Niukastlio akmens anglies kasyklos neslypi po vandens sluoksniu?

Profesorius, žinoma, manė, kad mūsų būklė – visiškai normali, o aš, vien pagalvojęs apie tai, kad vaikštinėju po vandenynu, vis dėlto šiek tiek sunerimau. Bet argi svarbu, kas virš mūsų galvų – ar Islandijos lygumos ir kalnai, ar siautėja Atlanto vandenyno bangos? Kad tik granito pagrindas būtų tvirtas! Aš greitai nusiraminau, nes galerija, čia tiesi, čia vingiuota, su netikėtais posūkiais ir pakriūtėmis, visą laiką vedė į pietryčius ir gilyn.

Po keturių dienų, šeštadienį, liepos aštuonioliktąją, vakarėjant, mes priėjome kažkokią erdvią olą; dėdulė įteikė Hansui per savaitę uždirbtus tris reichstalerius; nutarėme: rytoj – poilsio diena.

Dvidešimt penktasis skyrius

Pabudus sekmadienio rytą, galvoje tebuvo viena vienintelė, jau visą laiką ramybės nebeduodanti mintis – reikia nedelsiant leistis į kelionę. Ir nors buvome giliai Žemės gelmėse, vis dėlto buvo malonu tai žinoti. Apskritai, mes jau tapome tikrais troglo-ditais. (*Trogloditas – pirmykštis urvinis žmogus.*) Aš likau visiškai abejingas saulės ir mėnulio švytėjimui, žvaigždėms, medžiams, namams, miestams, visiems tiems žemiškiems turtams, be kurių Žemės gyventojai negali išsiversti. Mes tarsi kokios prieštvaninės būtybės tiesiog visai nevertinome tų dalykų.

Ola buvo panaši į erdvią salę. Granitiniu dugnu ramiai sruveno mūsų ištikimasis upelis. Nutolus nuo versmės, vandens temperatūra tapo lygiai tokia, kaip aplinkos, todėl jis buvo visai tinkamas gerti.

Po pusryčių profesorius keletą valandų tvarkė ekspedicijos užrašus.

– Taigi, – tarė jis, – pradėsiu nuo apskaičiavimų, nes tiksliai noriu žinoti, kur esame; grįžus ketinu nubraižyti mūsų kelionės žemėlapį, pateikdamas schematinį Žemės sandaros profilio pjūvio piešinį; iš jo visi akivaizdžiai galės įsivaizduoti, kokį kelią nuėjo mūsų ekspedicija.

– Tai labai įdomu, dėdule, tik ar jūsų užrašai bus tikslūs?

– O, žinoma! Aš kruopščiai išmatavau kampus. Esu įsitikinęs – neapsirikau. Iš pradžių nustatysime, kur esame. Paimk kompasą ir pažiūrėk, kokią kryptį rodo.

Aš pažvelgiau į prietaisą ir atsakiau:

– Rytų – pietryčių.

– Puiku! – atsakė profesorius, užsirašė ir mikliai atliko kažkokius apskaičiavimus; iš jų sužinojau, kad mes jau nuėję aštuoniasdešimt penkias ljė.

– Vadinasi, keliaujame po Atlanto vandenynu?

– Visiškai teisingai.

– Ir šią akimirką galbūt virš mūsų galvų siaučia audra ir laivai kovoja su vandens stichija?

– Galimas daiktas.

– Ir banginiai savo uodegomis daužo mūsų belangės sienas?

– Nusiramink, Akseli, ne jų jėgoms jas išversti. Bet tęskime apskaičiavimus. Mes esame pietryčiuose, už aštuoniasdešimt penkių ljė nuo Snefelso ir pagal mano užrašus – šešiolika ljė nuo Žemės paviršiaus.

– Šešiolika ljė! – sušukau aš.

– Žinoma.

– Bet juk tai, kaip teigia mokslas, Žemės plutos sluoksnio apatinė riba.

– Neneigiu.

– Ir pagal temperatūros didėjimo dėsnį čia turėtų tvyroti tūkstantis penkis šimtai laipsnių karščio.

– Turėtų, mano berniuk.

– Tokiu būdu visa šita granito tvirtovė privalėjo ištirpti!

– Matai, nieko panašaus neatsitiko ir faktai, kaip dažnai būna, paneigia teoriją.

Aš buvau priverstas sutikti, bet tai mane pribloškė.

– Ką rodo termometras?

– Dvidešimt septynis ir šešias dešimtąsias laipsnio.

– Taigi, mokslininkų teorijai patvirtinti dar trūksta tūkstančio keturių šimtų septyniasdešimt dviejų ir keturių dešimtųjų laipsnio. Vadinasi, proporcinis temperatūros kilimas – klaida! Vadinasi, Hemfris Devis neklydo! Vadinasi, aš gerai padariau, juo pasikliaudamas! Ar gali prieštarauti?

– Deja, ne!

Tiesą sakant, daug ką galėjau neigti. Aš ryžtingai atmečiau Devio teoriją ir tvirtai laikiausi centrinės ugnies teorijos, nors ir nepastebėjau jos reiškinių. Aš labiau buvau linkęs manyti, kad tai – užgesusio ugnikalnio žiotys, suformuotos ugniai atsparios lavos, neleidžiančios karščiui prasiskverbti pro savo sienas.

Bet, nesileisdamas į ilgus apmąstymus, aš apsiribojau pripažindamas tai, kas yra.

– Mielasis dėdule, – tęsiau. – Sakykim, kad visi jūsų apskaičiavimai teisingi; leiskite jais pasiremti ir padaryti neišvengiamas pataisas.

– Daryk, mano berniuk, kiek tik tavo širdis geidžia!

– Šioje vietoje, kur dabar mes esame, šioje Islandijos platumoje, Žemės skersmuo – maždaug vienas tūkstantis penki šimtai aštuoniasdešimt trys ljė, ar ne taip?

– Taip, vienas tūkstantis penki šimtai aštuoniasdešimt trys...

– Apibendrindami sakykim – tūkstantis šeši šimtai. Mes nuėjome dvylika ljė.

– Teisingai.

– Nors įstrižaine nuėjome aštuoniasdešimt penkis ljė?

– Būtent.

– Ir tiek nuėjome per dvidešimt dienų?

– Per dvidešimt dienų!

– O šešiolika ljė sudaro tik šimtąją Žemės skersmens dalį. Jeigu ir toliau mes keliausime tokiu tempu, tai mums, norint pakliūti į Žemės centrą, prireiks dar dviejų tūkstančių dienų, arba daugiau kaip penkerių su puse metų.

Profesorius nieko neatsakė.

– Ir dar reikia turėti galvoje tai, kad vertikalia linija nusileidžiant šešiolika ljė, horizontalia linija tenka sukarti aštuoniasdešimt ljė pietryčių kryptimi. Vadinasi, išėjome iš ugnikalnio apskritimo ribų taip ir nepasiekę Žemės centro.

– Velniop tavo apskaičiavimus! – įtūžęs sušuko dėdulė. – Velniop tavo hipotezes! Kuo jos pagrįstos? Iš kur ištraukei, kad galerija neveda tiesiai į tikslą? Be to, mano naudai byloja ir mūsų

Riou

pirmtako pavyzdys. Tai, ką darau aš, jau padarė kitas, ir tai, kas pavyko jam, taip pat pavyks ir man.

– Tikiuosi, bet juk aš vis dėlto galiu...

– Tu gali tylėti, Akseli, jeigu ketini ir toliau kalbėti niekus!

Dėdulės lūpomis vėl prabilo sudirgęs profesorius, ir šitą privalėjau turėti galvoje.

– O dabar, – tęsė jis, – pažvelk, ką rodo manometras.

– Gana didelį slėgį.

– Gerai! Matai, palaipsniui leidžiantis, pripranti prie tankesnės atmosferos ir tai nė kiek nebekankina.

– Nė kiek, jeigu neimsime domėn skausmą ausyse.

– Tai niekai, ir tu gali lengvai šitos bėdos atsikratyti, tik tankiau alsuok ir tokiu būdu pagreitinsi oro funkcionavimą plaučiuose.

– Gerai, – atsakiau, nusprendęs daugiau dėdulei nebepriešgyniauti. – Grimzdamas į tirštesnę atmosferą, patiri net savotišką malonumą. Ar pastebėjote, su kokia jėga sklinda garsas?

– Be abejo! Čia ir kurčius puikiai girdėtų.

– Tačiau atmosferos tankis, be abejo, vis didės?

– Taip, jeigu remsimės dėsniu, nors jis dar nepakankamai tiksliai nustatytas. Žinoma, kad kuo giliau į Žemę, tuo traukos jėga mažėja. Tu žinai, kad jos veikimas labiausiai jaučiamas paviršiuje, o Žemės rutulio centre esančios medžiagos – besvorės.

– Aš tai žinau; bet sakykite, ar galiausiai oras netaps toks pat tankus kaip vanduo?

– Be abejo, juk slėgis sieks septynis šimtus dešimt atmosferų.

– O žemiau šitos ribos?

– Tankis neišvengiamai didės.

– Tai kaip tada leisimės?

– Kišenes prisikimšime akmenų.

– Iš tikrųjų, dėdule, jūs žinote atsakymus į visus klausimus!

Aš nebedrįsau daugiau kamantinėti, kas mūsų laukia, nes būčiau rizikavęs surasti dar kokią nors kliūtį, ir tai profesorių būtų išvedę iš kantrybės.

Tačiau buvo aišku: jeigu slėgis pakiltų iki kelių tūkstančių at-

mosferų, oras galiausiai taptų kietos būsenos, o tada, net jeigu mūsų kūnai išlaikytų tokį slėgį, vis dėlto toliau eiti nebeįstengtume.

Bet apie tai aš nepasakiau. Dėdulė vėl būtų pasirėmęs nepaneigiamuoju Saknusemu – jo pavyzdys toli gražu nėra įtikinantis, kadangi net pripažįstant islandų mokslininko kelionės faktą, būčiau nesunkiai paprieštaravęs.

Juk šešioliktajame amžiuje nei barometras, nei manometras dar nebuvo išrasti! Tai kaip Saknusemas galėjo nustatyti, kad pasiekė Žemės rutulio centrą?

Bet šito nepasakiau ir laukiau, kas bus toliau.

Likusioji dienos dalis praėjo skaičiuojant ir šnekučiuojantis. Aš sutikau su viskuo, ką sakė profesorius Lidenbrokas, ir pavydėjau visiškai abejingam Hansui, kuris, nenagrinėdamas priežasčių ir pasekmių, aklai ėjo ten, kur jį vedė aplinkybės.

Dvidešimt šeštasis skyrius

Atvirai prisipažinsiu, iki šiol viskas klostėsi gerai, ir aš neturėjau teisės skųstis. Jeigu neiškils kokių didesnių sunkumų, niekas nesutrukdys mums pasiekti savo tikslą. O tada – kokia garbė! Aš jau ėmiau svarstyti panašiai kaip Lidenbrokas. Nuostabu! Negaugi tam turėjo įtakos neįprasta aplinka, kurioje gyvenau? Galbūt.

Per kelias dienas kur kas statesnis, kartais net vertikalus leidimosi kelias nuvedė mus toli į Žemės gelmes. Būdavo dienų, kai nueidavome po vieną ar net dvi lyję. Nusileidimas buvo pavojingas, bet Hanso miklumas ir stebėtinas šaltakraujiškumas labai gelbėjo. Islandas, niekada neprarandąs savitvardos, sergėjo mus nepaprastai atsidavęs, ir jo dėka mes įveikėme daugybę sunkumų, kuriuos vieni nugalėti paprasčiausiai nebūtume įstengę.

Pridursiu, kas dieną Hansas darėsi vis tylesnis. Man net atrodė, kad jis ėmė mūsų varžytis. Be abejo, aplinkybės veikia smegenis. Žmogus, uždarytas tarp keturių sienų, galiausiai nebeįstengia mąstyti ir kalbėti. Ilgai laikomas vienutėje žmogus atbunka arba sukvailėja, nebesugeba lavinti savo protinių sugebėjimų.

Praėjo dvi savaitės po mūsų paskutinio pokalbio; per tą laiką nieko svarbesnio neįvyko. Aš teprisimenu, ir ne šiaip sau, tik vieną reikšmingesnį atsitikimą. Jis gana brangiai man atsiėjo, todėl negaliu pamiršti net menkiausių smulkmenų.

Rugpjūčio septintą dieną mes jau pasiekėme trisdešimties lyję gylį, kitaip sakant, virš mūsų galvų glūdėjo trisdešimties lyję storio Žemės pluta su uolomis, vandenynais, šalimis ir miestais. Tuo

laiku tikriausiai mes buvome už dviejų šimtų ljė nuo Islandijos.

Tunelio nuolydis vos buvo jaučiamas. Aš ėjau priekyje, dėdulė nešė vieną Rumkorfo aparatą, aš – kitą. Tyrinėjau granito sienas ir staiga apsižvalgęs nustėrau – likau vienas!

„Niekai, – pamaniau, – arba aš pernelyg greitai ėjau, arba Hansas su dėde stabtelėjo. Reikia juos surasti. Laimei, įkalnė nėra stati".

Ir aš grįžau atgalios. Ėjau ketvirtį valandos. Žvalgiausi. Nė gyvos dvasios! Ėmiau šaukti. Jokio atsako! Mano balsas nyko, susiliejęs su daugiabalsiu aidu. Pasidarė neramu. Visą kūną ėmė krėsti drebulys. „Visų pirma – ramybė! – garsiai tariau. – Aš būtinai rasiu savo bendrakeleivius. Kelias tik vienas! Aš ėjau priekyje. Dabar reikia grįžti atgal".

Gerą pusvalandį ėjau atgaline kryptimi. Vis stabtelėdavau ir klausydavausi, ar kas nepašauks. Tokioje tankioje atmosferoje jau iš tolo būčiau išgirdęs balsą. Begalinėje galerijoje viešpatavo mirtina tyla.

Sustojau. Nenorėjau patikėti, kad esu visiškai vienas. Troškau manyti, kad pasiklydau, o ne pasimečiau. O jeigu pasiklydau, tai mes vėl sutiksime vieni kitus!

Nepaliaujamai kartojau: „Jeigu kelias tik vienas, jeigu jie juo eina, aš turiu juos surasti. Reikia eiti tik į kalną! O gal manęs nebematydami ir pamiršę, kad aš ėjau priekyje, jie irgi sumanė grįžti? Ką gi! Net ir tokiu atveju tereikia tik paskubėti, ir aš juos pavysiu. Tai aišku!"

Kartojau pastaruosius žodžius, toli gražu nebūdamas įsitikinęs, kad taip ir bus. Apskritai, prireikė nemažai laiko, kad tie paprasti žodžiai pasiektų mano sąmonę ir kad jais patikėčiau.

Mane ėmė kankinti abejonės. Ar iš tikrųjų aš ėjau pirmas? Žinoma! Hansas sekė iš paskos, o paskutinis ėjo dėdulė. Jis net stabtelėjo, norėdamas pasitaisyti ant pečių savo naštą. Visa tai prisiminiau. Matyt, kaip tik tuo metu aš nuėjau tolokai į priekį.

„Apskritai, – pamaniau, – aš juk turiu patikimą, pasiklysti neleidžiantį palydovą – ištikimasis upelis parodys man kelią klas-

tingame labirinte. Turiu eiti prieš jo tėkmę, ir būtinai surasiu savo bendrakeleivius".

Pažvalėjęs, negaišdamas daugiau nė minutės, vėl leidausi į kelią.

Iš visos širdies dabar gyriau dėdulės nuovokumą – gerai, kad neleido medžiotojui užtaisyti granito sienoje pramuštos skylės! Juk geradaris šaltinis, gaivinęs mus kelionėje, dabar bus mano vedlys Žemės gelmių labirintuose.

Prieš eidamas toliau, panorau truputį atsigaivinti. Pasilenkiau, ketindamas panardinti veidą Hanso upelyje. Įsivaizduokite mano pasibaisėjimą!

Aš paliečiau tik sausą ir grublėtą granitą! Upelis prie mano kojų jau nebetekėjo!

Dvidešimt septintasis skyrius

Mane apėmė baisi neviltis. Neįstengiu žodžiais apsakyti savo jausmų. Aš buvau gyvas palaidotas; man grėsė mirtis bado ir troškulio kančiose.

Nevalingai karštomis rankomis paliečiau žemę. Kokia sausa man atrodė toji uola!

Bet kaip galėjau pamesti upelio vagą? Upelis dingo! Tik dabar supratau priežastį tos neįprastos tylos, stebinusios mane, kai paskutinį kartą pastatęs ausis klausiausi, ar neišgirsiu savo bendrakeleivių šūksnio. Vadinasi, žengęs pirmą neatsargų žingsnį šituo keliu, nepastebėjau, jog upelis – dingęs! Matyt, kelias išsišakojo, ir aš pasirinkau kitą kryptį, tuo tarpu kai Hanso upelis ramiai tekėjo savo keliu ir kartu su mano bendrakeleiviais veržėsi į neužmatomą gylį.

Kur eiti? Jokių pėdsakų. Granite kojos nepalieka atspaudų. Aš sukau galvą, stengdamasis rasti to neišsprendžiamo uždavinio sprendimą. Mano padėtį buvo galima apibūdinti vienu žodžiu: galas!

Taip, žūsiu prarajoje, neišmatuojamoje, begalinėje! Mane užgriuvo baisus, trisdešimties ljė storio Žemės plutos svoris. Jaučiausi jo pritrėkštas. Nevalingai mano galvoje atgimė žemiški prisiminimai. Sujaudintoje sąmonėje akimirksniu pralėkė Hamburgas, namas Karališkojoje gatvėje, mano vargšė Grauben, tas visas pasaulis, nuo kurio aš buvau atskirtas! Tarsi sapnavau atmerktomis akimis. Iš naujo išgyvenau visus mūsų kelionės įvykius: plaukimą jūra, Islandiją, susitikimą su ponu Fridriksonu, Snefelsą.

Tariau sau: jeigu aš, atsidūręs tokioje būsenoje, dar puoselėčiau nors menkiausią vilties šešėlį, tai būtų ne kas kita, o beprotybės požymis, ir geriau būtų visiškai praradus bet kokią viltį!

Iš tikrųjų, kokios galios galėjo išvesti mane į Žemės paviršių arba išskirti tuos granito skliautus, kybančius virš mano galvos? Kas galėjo nukreipti mane į teisingą kelią ir vėl suvesti su bendrakeleiviais?

„Ak, dėdule, dėdule!" – nusivylęs sušukau.

Tai buvo vienintelis priekaištas, kuris išsiveržė pro mano lūpas, nes puikiai supratau, ką išgyvena tas nelaimingas žmogus, dabar irgi manęs ieškantis.

Galiausiai suvokęs, kad bergždžiai laukčiau žmonių pagalbos, netekęs galimybių ko nors griebtis, kad išgelbėčiau save, aš ėmiau šauktis dangaus pagalbos. Mano atmintyje atgimė vaikystė, prisiminiau motiną, kurios netekau dar būdamas visai mažas. Ėmiau melstis, nors ir negalėjau tikėtis, kad Dievas, į kurį taip pavėluotai kreipiausi, išgirstų mano karštą maldą.

Šaukdamasis dangaus pagalbos, truputį nusiraminau ir sutelkiau visas dvasios jėgas, stengdamasis dar kartą apmąstyti savo tragišką padėtį.

Maisto dar turėjau trims dienoms, ir gertuvė dar buvo pilna. O kai viskas baigsis – galas. Tačiau kur eiti – aukštyn ar žemyn? Į viršų, tik į viršų!

Aš vėl atsidursiu prie nelemtojo kelio išsišakojimo, toje vietoje, kur nuklydau nuo versmės.

O kai upelis vėl bus mano keliavedys, visą laiką kopsiu palei jį į viršų ir pasieksiu Snefelso viršūnę.

Kaip anksčiau apie tai nepagalvojau? Juk tik ten išsigelbėjimas! Taigi, pirmiausia reikėjo ieškoti Hanso upelio.

Aš pakilau ir, pasiramsčiuodamas lazda, pradėjau kopti galerija. Įkalnė buvo gana stati. Ėjau kupinas vilčių, nedvejodamas kaip žmogus, neturįs kito pasirinkimo.

Kėblinau jau pusvalandį ir jokios kliūtys nepastojo man tako. Kelią stengiausi atpažinti iš tunelio padėties, uolų išsikišimų, po-

sūkių ypatumų. Tačiau į akis nekrito joks charakteringas požymis, ir netrukus supratau, kad toji galerija iki išsišakojimo manęs nenuves. Ji buvo be išėjimo. Aš atsimušiau į neįveikiamą sieną ir nugriuvau ant galerijos granitinės paklotės.

Nemoku apsakyti to siaubo, tos nevilties, kuri mane apėmė. Aš buvau priblokštas. Į tą granito sieną sudužo mano paskutinė viltis.

Paklydęs labirinte, kurio vingiuoti praėjimai kryžiavosi ir ėjo visomis kryptimis, aš supratau, kad mano pastangos ištrūkti yra bergždžios. Teliko numirti pačia baisiausia mirtimi! Ir – nuostabus dalykas! – aš bemat įsivaizdavau, kokie kils mokslo ginčai, jeigu kada nors suras mano suakmenėjusį kūną trisdešimties ljė gylyje!

Panorau išgirsti savo balsą, bet tik gergždantis garsas išsiveržė iš perdžiūvusių lūpų. Aš ėmiau dusti.

Negana to, ištiko nauja nelaimė! Lempa iškrito iš rankų ir sugedo. Aš neįstengiau jos sutaisyti. Šviesa blėso ir grasino visai užgesti!

Mačiau, aparato spiralėje elektros srovė darėsi vis silpnesnė. Ant tamsių sienų sušmėžavo virpuliuojančių šešėlių virtinės. Nesiryžau užsimerkti, bijodamas netekti ir menkiausio gęstančios šviesos atomo! Kiekvieną akimirką man atrodė, kad lempa jau gęsta ir mane apgaubia „amžinoji naktis".

Štai ir paskutinis šviesos blyksnis. Aš stebėjau, kaip šviesa silpsta, gaudžiau jos blėsimą, sutelkiau į jį visą žvilgsnio jėgą, kaip į paskutinį dar suvokiamą pojūtį, ir staiga panirau į nežvelgiamą tamsą. Baisiausiai surikau. Ten, Žemėje, net nakties tamsoje šviesa niekada visiškai nepraranda savo teisių! Ji būna išdrikusi, silpna, bet akies tinklainė vis dėlto ją jaučia! O čia – nieko! Tamsiausia tamsuma pavertė mane neregiu pilna šio žodžio prasme!

Visiškai netekau nuovokos. Atsistojau, ištiesiau rankas, iš paskutiniųjų stengdamasis apčiuopti kelią. Ėmiau bėgti spėtinai tuo klaidžiu labirintu kaip urvinis gyventojas, skubėdamas, rėkdamas, raudodamas, atsidaužydamas į uolos iškyšulius, griūdamas ir vėl

atsistodamas, apsipylęs krauju, laižydamas kraujo lašus, srūvančius mano veidu, ir vis laukdamas, kada vėl atsidaušiu į sieną ir prasiskelsiu galvą.

Kur mane nešė mano beprotybė? Nė pats šito nežinojau! Po kelių valandų, visiškai nebetekęs jėgų, bejėgis nugriuvau prie granito sienos ir netekau sąmonės.

Dvidešimt aštuntasis skyrius

Kai atsitokėjau, mano veidas buvo šlapias nuo ašarų. Ar ilgai buvau tokioje būsenoje, negaliu pasakyti. Aš praradau laiko nuovoką. Buvau visiškai vienišas ir mano padėtis buvo bejėgiška.

Griūdamas susižeidžiau ir smarkiai nukraujavau. Aš tiesiog plūdau krauju! Ak, kaip graužiausi, kad nenumiriau, kad man dar „teks numirti"! Nebenorėjau nieko galvoti. Vijau iš galvos bet kokias mintis ir, sielvarto prislėgtas, gulėjau prie granitinės sienos.

Jaučiau, kad vėl tuoj nualpsiu, o gal ir visiškai išnyksiu, kai staiga išgirdau baisiausią dundesį, sukrėtusį mano klausą. Atrodė, griaudėja griaustinis; garso bangos pamažu nyko bedugnės gilybėje.

Kas sukėlė tą dundesį? Be abejo, kokia nors katastrofa Žemės gelmėse! Gal sprogo dujos, gal griuvo milžiniška uola?

Aš įsiklausiau. Laukiau, ar nepasikartos dundesys?

Taip praėjo ketvirtis valandos. Galerijoje viešpatavo visiška tyla. Negirdėjau net savo širdies dūžių. Atsitiktinai prispaudęs ausį prie sienos, apstulbau: man pasirodė, jog iš kažkur, iš toli, atsklinda žmonių balsai. Aš krūptelėjau.

„Haliucinacijos!" – pamaniau.

Ne! Įsiklausęs iš tikrųjų išgirdau kažkokį šnabždesį. Bet suprasti, kas kalbama, neįstengiau – buvau labai nusilpęs. Tačiau vis dėlto girdėjau balsus! Tuo nė kiek neabejojau.

Akimirką išsigandau – o gal tai tik aidas pakartojo mano balsą? Gal sušukau, pats to nesuvokdamas? Užėmiau kvapą ir vėl priglaudžiau ausį prie sienos.

Taip, žinoma, tai balsai – žmonių balsai!

Paėjau kelis žingsnius nuo sienos ir išgirdau aiškesnį garsą. Ausis pagavo kažkokius nesuprantamus svetimus žodžius. Atrodė, kažkas šnibždasi už sienos. Kažkas liūdnu balsu dažniau už kitus kartojo žodį „*forlorad*" (*Žuvo. – /dan./*).

Kas nepaliaujamai vis tarė tą žodį? Tikriausiai Hansas arba dėdulė. Bet jeigu aš girdėjau jų balsus, tai ir jie turėtų išgirsti manąjį.

– Padėkite! – sušukau iš visų jėgų. – Padėkite!

Įsiklausiau, stengdamasis išgirsti atsakymą, šūksnį ar bent atodūsį. Nė garso! Praėjo kelios minutės. Tūkstančiai minčių siautė mano galvoje. Pamaniau – mano balsas tikriausiai pernelyg silpnas ir nenusklido iki mano bendrakeleivių.

„Žinoma, tai jie, – kartojau pats sau. – Kas gi dar gali būti čia, trisdešimt ljė po Žeme?"

Vėl įsiklausiau. Slinkau palei sieną, vis prispausdamas prie jos ausį, ir pagaliau radau matematinį tašką, kuriame balsai pasiekė aukščiausią stiprumo laipsnį. Vėl nugirdau žodį „*forlorad*", po to dundesį, lygiai tokį, koks neseniai pabudino mane iš alpulio.

„Ne, ne! – tariau sau. – Balsai sklinda ne iš už sienos. Granito siena nepraleistų net stipresnio garso. Garsai sklinda galerijoj! Tai savotiškas, grynai akustinis reiškinys!"

Aš vėl suklusau, ir šį kartą – taip, šį kartą! – išgirdau labai aiškiai ištartą savo vardą!

Dėdulė ištarė mano vardą! Jis kalbėjosi su palydovu, o žodis „*forlorad*" – tai daniškas žodis!

Dabar aš viską supratau. Jeigu noriu, kad jie išgirstų, turiu kalbėti prigludęs prie pat sienos – mano balsas sklis siena kaip elektros srovė sklinda laidais.

Negalėjau delsti nė akimirkos! Jeigu mano bendrakeleiviai nueis nors kiek tolėliau, akustinis reiškinys gali išnykti. Aš prigludau prie pat sienos ir kiek galėdamas aiškiau tariau:

– Dėde Lidenbrokai!

Laukiau baisiausiai nekantraudamas. Perduodant garsą per nuotolį, praeina tam tikras laikas, kol jį išgirsti. Oro tankis sustiprina garso jėgą, o ne greitį. Praėjo tik kelios sekundės, o atrodė – visa amžinybė! Pagaliau mano ausis nugirdo tokius žodžius:

– Akseli, Akseli, ar tai tu?..

....

– Taip, taip!

....

– Vaikeli mano, kur esi?..

....

– Aš pasiklydau! Visur neįžvelgiama tamsa!

....

– O lempa?

....

– Užgeso...

....

– O upelis?

....

– Dingo...

....

– Akseli, vargšeli Akseli, susiimk!..

....

– Truputį palaukite, aš pavargau! Nebeturiu jėgų atsakyti. O jūs kalbėkite su manimi!..

....

– Susiimk, – pakartojo dėdulė. – Nieko neatsakyk, tik klausykis. Mes ieškojome tavęs, ėjome galerija į viršų ir žemyn, bet niekur neradome! Aš graudžiai tave apverkiau, mano vaikeli! Pagaliau spėdamas, kad tu eini palei Hanso upelį, su palydovu patraukiau pirmykščiu keliu. Mes šaudėme! Nors dabar savitos akustikos dėka mes girdime vienas kito balsą, tačiau negalime dar susitikti. Bet nenusimink, Akseli! Mes girdime vienas kitą, o tai jau gerai!..

....

Reikėjo kažką daryti. Aš vėl atgavau nors ir silpną viltį. Visų pirma reikėjo išsiaiškinti vieną svarbią aplinkybę. Prispaudžiau lūpas prie sienos ir sušukau:

– Dėde!..

....

– Ką, mano vaikeli?

....

– Pasakyk, kaip toli mes esame vienas nuo kito?..

....

– Tai nesunku sužinoti...

....

– Ar chronometras sveikas?..

....

– Taip...

....

– Paimkite. Ištarkite mano vardą ir tiksliai nustatykite laiką, kada pradėjote kalbėti. Aš atsiliepsiu, vos tik garsas pasieks mane, ir tada jūs taip pat tiksliai nustatykite, kaip greitai mano atsakymas jus pasiekė...

....

– Gerai! Laikas, praėjęs nuo mano klausimo ir tavo atsakymo bylos, per kelias sekundes garsas pasiekia tave.

....

– Taip, dėde...

....

– Ar pasiruošei?..

....

– Taip...

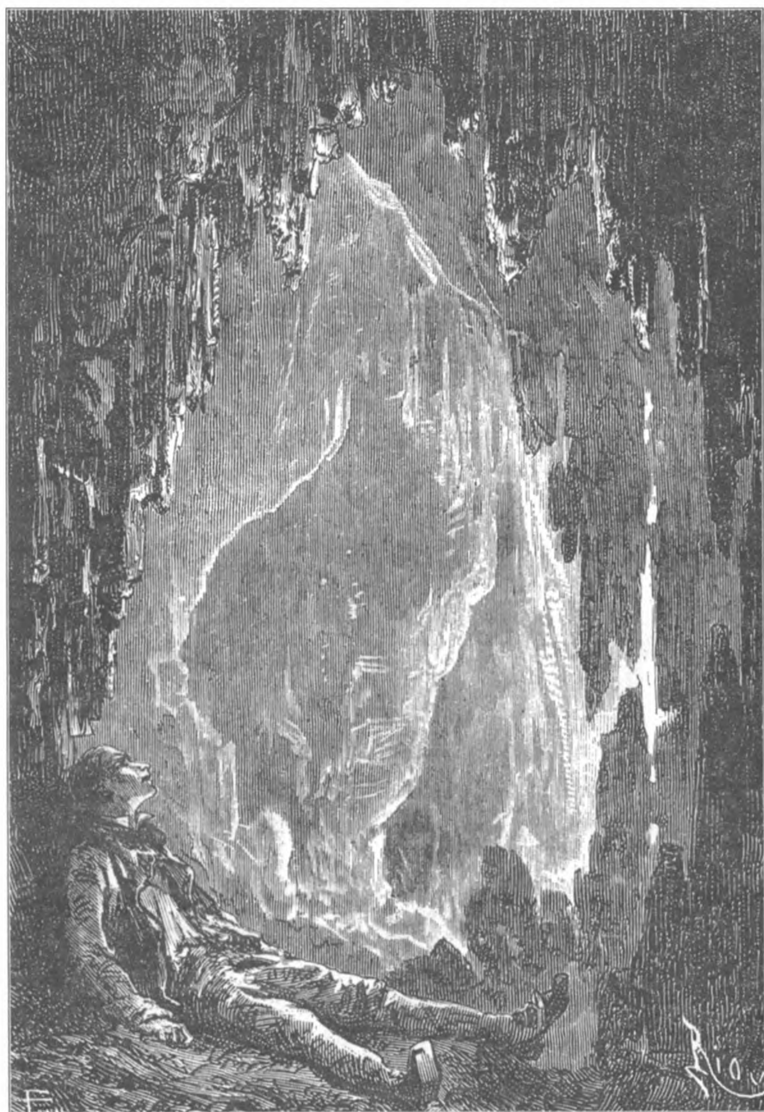
....

– Dabar būk atidus, aš ištarsiu tavo vardą...

....

Priglaudžiau ausį prie sienos ir, kai tik žodis „Akseli" pasiekė mano ausis, tuoj pat atsiliepiau ir ėmiau laukti...

....

– Keturiasdešimt sekundžių! – pasakė dėdulė. – Nuo klausimo iki atsakymo praėjo keturiasdešimt sekundžių; vadinasi, garsas mane pasiekė per dvidešimt sekundžių. O kadangi per sekundę garsas nusklinda tūkstantį dvidešimt pėdų, tai atstumas tarp mūsų – dvidešimt tūkstančių keturi šimtai pėdų, kitaip sakant, truputį daugiau kaip pusantros ljė.

....

– Pusantros ljė!..

....

– Ne taip jau daug, Akseli!..

....

– O kur man eiti – į viršų ar žemyn?

....

– Žemyn, vis žemyn! Dabar mes esame didelėje aikštėje, į kurią sueina daugybė galerijų. Toji, į kurią tu patekai, be abejo, atves tave pas mus, nes visi tie Žemės plyšiai, aižos, matyt, eina vėduokle nuo milžiniškos olos, kurioje esame. Stokis ir eik pirmyn. Eik, šliaužk, jeigu prireiks, slysk stačiais šlaitais. Keliauk, mano vaikeli! Keliauk!..

Tie žodžiai mane padrąsino.

– Iki pasimatymo, dėde, – sušukau. – Aš einu! Dabar mes jau nebegalėsime pasikalbėti. Sudie!..

....

– Iki pasimatymo, Akseli, iki pasimatymo!..

....

Tai buvo paskutiniai iki manęs atsklidę žodžiai. Mūsų neįprastas pokalbis Žemės gelmėse, per pusantros ljė nuotolį, baigėsi tais paguodžiančiais žodžiais.

Nuostabus akustikos reiškinys lengvai paaiškinamas fizikos dėsniais. Jį nulemia galerijos padėtis ir akmens uolienos laidumas. Žinomi keli panašūs garso plitimo ne oru pavyzdžiai. Aš prisiminiau, jog panašus reiškinys buvo pastebėtas keliose vietose, taip pat ir Londono šv. Pauliaus šventyklos vidinėje galerijoje ir ypač garsiosiose Sicilijos olose, akmenų kirtykloje netoli Sira-

kūzų, ypač – „Dionizo ausyje".

Visa tai atsiminęs supratau: jeigu dėdulės balsas pasiekė mane, tai mūsų neskiria jokios užtvaros. Taigi be kliūčių, laisvai kaip ir garsas, turėčiau nueiti pas savo bendražygius, žinoma, jeigu tik neapleis jėgos. Aš atsistojau. Daugiau šliaužiau nei ėjau. Nuolydis buvo gana status. Aš ėmiau tiesiog slyste slysti žemyn.

Netrukus jau leidausi taip greitai, kad kilo pavojus pargriūti ir nusiristi.

Staiga žemė išslydo iš po kojų. Jaučiau – lekiu žemyn, atsidauždamas į skardingos galerijos – tikro šulinio! – nelygumus. Galva trenkiausi į aštrią uolą ir netekau sąmonės.

Dvidešimt devintasis skyrius

Kai vėl atgavau sąmonę, aplink viešpatavo prieblanda; aš gulėjau ant žemės, ant minkštų antklodžių. Dėdulė sėdėjo šalia, stengdamasis mano veide išvysti gyvybės žymių. Išgirdęs atodūsį, jis nutvėrė mano ranką, o sugavęs mano žvilgsnį, suriko iš džiaugsmo.

– Jis gyvas! Jis gyvas! – šaukė dėdulė.

– Taip, – išlemenau silpnu balsu.

– Vaikeli mano, – tarė dėdulė, prispausdamas mane prie savo krūtinės, – štai tu ir išgelbėtas!

Tonas, kuriuo jis ištarė tuos žodžius, begaliniai mane sukrėtė, o dar labiau sujaudino dėdės rūpestis. O, kokių reikėjo išbandymų, kad šitaip išsilietų profesoriaus jausmai!

Priėjo Hansas. Drįstu teigti – kai pamatė dėdulę, savojoje laikantį mano ranką, jo akyse švystelėjo nepaprastas džiaugsmas.

– *God dag*, – tarė jis.

– Sveikas, Hansai, sveikas, – sušnibždėjau. – O dabar, mielasis dėdule, paaiškinkite man, kur esame?

– Rytoj, Akseli, rytoj! Šiandien tu dar pernelyg silpnas. Aš apdėjau tavo galvą kompresais, ramiai gulėk! Užmik, mano berniuk, o rytoj viską sužinosi.

– Tai bent pasakykite, – nerimau, – kelinta valanda ir kuri šiandien diena?

– Vienuolikta valanda vakaro; šiandien sekmadienis, rugpjūčio devintoji, o dabar aš draudžiu tau kalbėti iki rytojaus.

Iš tikrųjų, aš buvau labai silpnas, ir mano akys pačios savaime

užsimerkė. Privalėjau gerai išsimiegoti, ir užmigau su ta mintimi, kad mano išsiskyrimas su bendrakeleiviais tęsėsi ilgas keturias dienas.

Kitą rytą pabudęs ėmiau žvalgytis. Mano guolis, padarytas iš mūsų kelioninių antklodžių, buvo urve, išpuoštame nuostabiais stalaktitais ir išpiltame smulkiu smėliu. Urve viešpatavo prietema. Nei lempos, nei deglai nedegė, o vis dėlto iš išorės pro siaurą plyšį iš kažkur prasiskverbė silpna šviesa. Aš išgirdau vandens teškenimą – tarsi bangų mūša daužytųsi į krantą, o tarpais ausis pagaudavo net vėjo švilpimą.

Klausiau savęs, ar aš iš tikrųjų atsibudau, ar tik sapnuoju atmerktomis akimis, ar krentant nenukentėjo mano smegenys, ar tik neprasidėjo garsinė haliucinacija? Bet ne! Akys ir klausa negalėjo manęs apgauti!

„Tai juk dienos šviesos spindulys, – mąsčiau. – O bangų pliuškenimas? O vėjas? Nejaugi aš apsirinku? Nejaugi mes išėjome į Žemės paviršių? Nejaugi dėdulė atsisakė savo užmačios, o gal jis viską, ką buvo užsibrėžęs, įvykdė iki galo?"

Mano galvoje kilo daugybė klausimų. Tuo metu priėjo profesorius.

– Labas, Akseli, – linksmai tarė jis. – Galvą guldau – tu gerai jautiesi!

– O, žinoma, – tariau, bandydamas atsikelti.

– Taip ir turi būti, nes ramiai miegojai. Hansas ir aš naktį paeiliui budėjome prie tavęs ir matėme, kad viskas krypsta į gerąją pusę.

– Iš tikrųjų, aš jaučiuosi esąs visiškai sveikas ir tai įrodydamas noriai sukirsiu pusryčius, kuriuos man duosite.

– Tu turi pavalgyti, mano berniuk! Karštinė jau praėjo. Hansas tavo žaizdas ištepė kažkokiu tepalu, kurio paslapties islandas neišduoda, ir jos nepaprastai greitai užgijo. Tai šaunuolis mūsų medžiotojas!

Bekalbėdamas dėdulė paruošė kažkokį valgį; aš godžiai puoliau prie jo, nepaisydamas perspėjimo nepersivalgyti. Apipyliau

dėdulę klausimais, į kuriuos jis noriai atsakinėjo.

Ir tada štai ką sužinojau. Kaip sykis aš nukritau pačiame stačios galerijos gale; o kadangi mane surado gulintį krūsnyje akmenų – net pats mažiausias galėjo sutrėkšti, – tai, vadinasi, dalis uolos nugriuvo kartu su manimi; netrukus, apsipylęs krauju ir be sąmonės, atsidūriau dėdulės glėbyje.

– Iš tikrųjų, tenka tik stebėtis, kad neužsimušei, – tęsė jis. – Dieve, sergėk mus, kad jau niekada nebeišsiskirtume, nes kitaip mes prarasime vienas kitą.

„Daugiau nebeišsiskirsime!" Vadinasi, kelionė dar nebaigta? Nustebęs išsproginau akis.

Dėdulė tuoj paklausė:

– Kas tau, Akseli?

– Norėčiau užduoti jums vieną klausimą. Sakote, kad esu sveikas ir nesužalotas?

– Be abejo!

– Mano kojos ir rankos nenukentėjo?

– Žinoma!

– O galva?

– Galva, neimant domėn kelių įbrėžimų, sveika ir nesužeista!

– Ar tik nebūsiu kuoktelėjęs?

– Kuoktelėjęs?

– Taip! Ar mes ne Žemės paviršiuje?

– Žinoma, ne!

– Vadinasi, aš išsikrausčiau iš proto! Juk matau dienos šviesą, girdžiu vėjo ūžesį ir bangų pleškenimą.

– Na ir kas?

– Ar galite man paaiškinti šį reiškinį?

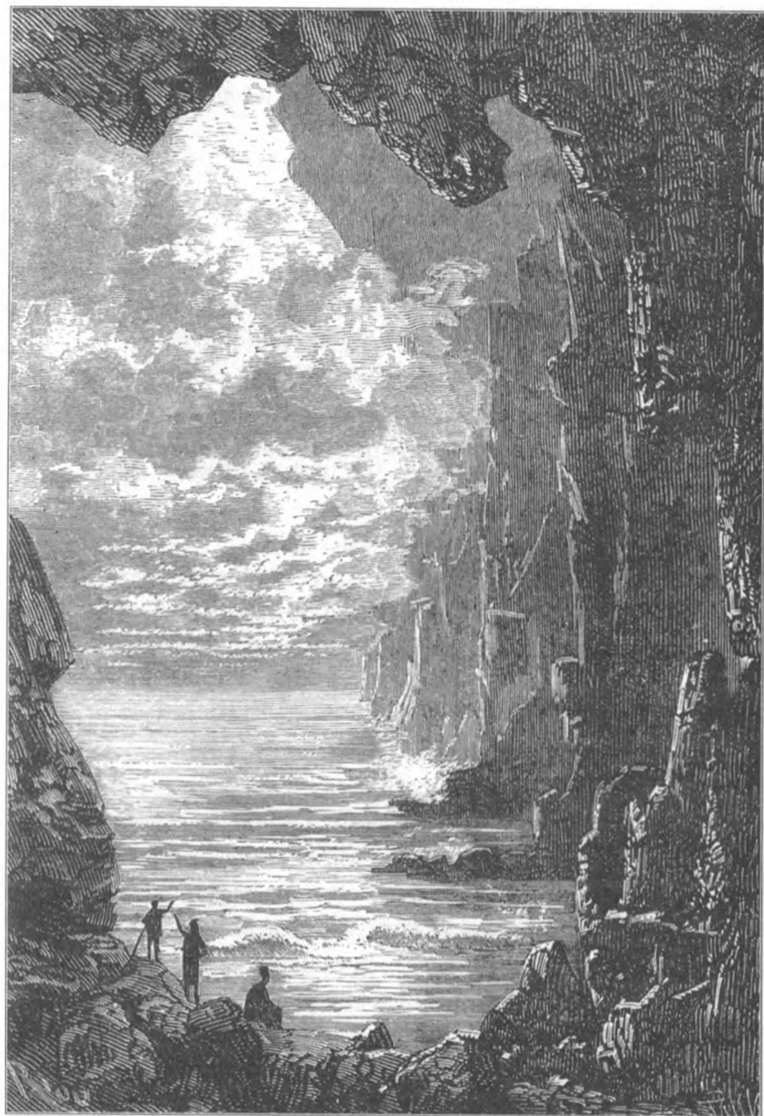
– Ne, negaliu! Šis reiškinys nepaaiškinamas! Juk geologija dar netarė savo paskutinio žodžio. Tuo įsitikinsi, pats viską patyręs.

– Tai eikime iš čia! – sušukau pašokdamas.

– Ne, Akseli, ne! Grynas oras tau pakenks.

– Grynas oras?

– Taip, ir vėjas gana stiprus. Gali peršalti.

– Bet kartoju – aš jaučiuosi labai gerai!

– Šiek tiek kantrybės, mano berniuk! Ligos recidyvas priverstų mus čia tūnoti, o laiko negalime tuščiai leisti, nes persikėlimas gali užtrukti.

– Persikėlimas?

– Taip. Šiandien dar pailsėk, o rytoj plauksime.

– Plauksime?

Paskutinis žodis visai mane sutrikdė.

Ką jis šneka? Plauksime? Nejaugi mūsų paslaugoms upė, ežeras ar jūra? Nejaugi, išmetęs inkarą, stovi stebuklingas laivas?

Mano smalsumas buvo begalinis. Dėdulė veltui stengėsi mane sulaikyti. Supratęs, kad, nepatenkindamas mano noro, padarys daugiau žalos, nusileido. Aš mikliai apsirengiau. Dėl visa ko dar apsigaubiau antklode ir išlindau iš urvo.

Trisdešimtasis skyrius

Ryški šviesa mane apakino. Akys, įpratusios prie tamsos, nejučia užsimerkė. Kai įstengiau jas vėl atmerkti, buvau labiau apstulbęs nei sužavėtas.

– Jūra! – sušukau.

– Taip, – atsakė dėdulė, – Lidenbroko jūra, ir aš tikiuosi, kad nė vienas jūrų keliautojas nenuginčys šito mano atradimo ir mano teisės pavadinti ją savo vardu.

Vandens plynuma tyvuliavo prieš mūsų akis, susiliedama su horizontu. Bangos, dusliai šniokšdamos, daužėsi į smėlėtą didžiulės įlankos krantą, kuris buvo nusėtas kriauklėmis. Jose kažkada gyveno pirmosios pasaulio būtybės. Bangų keteras gaubė švelnios putos ir, vėjeliui pučiant, purslai tiško man į veidą. Tame plokščiame krante, per šimtą tuazų nuo vandens, spietėsi pirmykščių kalnų kalvagūbrių atšakos – milžiniškos uolos, kurios platėdamos kilo į neužmatomą aukštį. Raižydamos krantą aštriomis briaunomis, uolos įsiterpė toli į jūrą, į jas triukšmingai daužėsi bangos. Tolyje, migloto horizonto fone, aiškiai mačiau rūsčiai boluojant tokias pat milžiniškas uolas.

Tai buvo tikras vandenynas, fantastiškai išraižytais krantais, tačiau tie krantai buvo nykūs ir kėlė siaubą savo laukiniškumu.

Aš galėjau toli žvilgsniu apžvelgti jūros platybę, nes kažkokia „ypatinga" pašvaistė viską aplinkui apšvietė iki menkiausios smulkmenos. Tai nebuvo saulės šviesa – saulė skleidžia akinančių spindulių pluoštą ir nuostabiai švyti, – ir ne blyški bei blanki nakties šviesulio atspindėta vaiduokliška šviesa. Ne! Šito švies-

tuvo jėga, jo išsklaidytas šaltas švytėjimas, skaidri baltybė, žema temperatūra, ryškumas, stipresnis už Mėnulio šviesos skaistumą, – visa tai neabejotinai bylojo apie elektrinę jo kilmę. Toji šviesa kažkuo buvo panaši į šiaurės pašvaistę, iš kosmoso sklindantį švytėjimą; ji prasiskverbė į visus didžiulės olos kampelius, o oloje galėjo tilpti didžiausias vandenynas.

Olos skliautas – jį galėčiau vadinti dangumi, – tarsi uždengtas debesų, susidariusių iš vandens garų, tikriausiai, kartais prapliupdavo smarkia liūtimi. Aš maniau, kad, esant tokiam dideliam atmosferos slėgiui, vanduo negali garuoti, tačiau vis dėlto dėl man dar nežinomos fizinės priežasties ore kaupėsi tiršti debesys. Bet kolei kas „oras buvo nuostabus". Elektrinės bangos sukūrė nuostabų šviesos žaismą – šviesa lūžo debesyse, kybančiuose aukštai danguje. Akį rėžiantys šešėliai kartais uždengdavo apatinį jų kraštą, ir dažnai pro debesų plyšį švysteldavo nepaprasto ryškumo spindulys. Bet vis dėlto tai nebuvo saulės spindulys, nes dvelkė šalčiu. Spindulio šviesa sukūrė liūdną, be galo niūrų įspūdį. Vietoj dangaus skliauto su žvaigždynais virš savo galvos aš jaučiau debesų aptrauktą granitinę sferą, slegiančią mane visu savo svoriu; kad ir milžiniška buvo toji Žemės viduje esanti erdvė, vis dėlto čia būtų ankšta net pačiam menkiausiam mūsų planetos palydovui.

Tada aš prisiminiau vieno anglų kapitono teoriją; jis lygino Žemę su milžiniška tuščiavidure sfera, kurios viduje smarkiai suslėgtas oras šviečia savo slėgio įtakoje, o kiti du šviesuliai, Plutonas ir Prozerpina, sukasi paslaptingomis orbitomis. Galbūt jis sakė tiesą?

Toje neaprėpiamoje oloje mes buvome lyg belaisviai. Neįstengėme nustatyti jos pločio, nes krantas dingo iš akių begalinėje tolybėje, nei ilgio, kadangi žvilgsnis negalėjo prasiskverbti už debesuotos horizonto linijos. Olos aukštis tikriausiai viršijo kelias lјė. Taip pat nematėme, kur skliautas remiasi ant granitinių atramų; debesys plaukė tikriausiai ne žemiau, kaip dviejų tūkstančių tuazų aukštyje; tai buvo aukštis, viršijantis aukštį, kurį pa-

siekia Žemės garai, o tai, be abejo, atsitinka tik dėl didelio oro tankio.

Žodis „ola" tikriausiai netinkamas tos neaprėpiamos erdvės būdingiausioms žymėms apibūdinti. Žmogui, akiplėšiškai prasiskverbusiam į begalinį Žemės rutulio gylį, trūksta žodžių žmonių kalba tai apsakyti.

Aš negalėjau suvokti, dėl kokio geologinio reiškinio Žemės viduryje atsirado tokia erdvė. Nejaugi ji galėjo susiformuoti atšalant Žemei? Iš keliautojų pasakojimų žinojau apie kelių garsių olų egzistavimą, bet nė viena iš jų nebuvo tokia didelė.

Nors Guacharos ola Kolumbijoje, kurią Humboltas ištyrinėjo per visą dviejų tūkstančių penkių šimtų pėdų ilgį, neatskleidė mokslininkui savo paslapčių, vis dėlto galima manyti, kad ji labai didelė. Mamutų ola Kentukyje, žinoma, taip pat milžiniško dydžio, nes jos skliautas iškilęs penkis šimtus pėdų virš neišmatuojamo gylio ežero, o keliautojai nuėjo ola daugiau kaip dešimt ljė ir vis dėlto iki galo jos neištyrė. Bet kas tos olos lyginant su ta, kuria aš stebėjausi, su miglotu dangumi, išsklaidyta elektros šviesa ir beribe, įsčiose įkalinta jūra? Mano vaizduotė neįstengė suvokti nepaprasto jos dydžio.

Tylėdamas stebėjau tą stebuklą. Man trūko žodžių savo jausmams išreikšti. Atrodė, esu kažkokioje tolimoje planetoje, Urane ar Neptūne, ir stebiu reiškinį, nesuvokiamą mano „žemiškai" natūrai. Nauji reiškiniai reikalauja naujų paaiškinimų, o mano vaizduotė atsisakė man paklusti. Aš žavėjausi, mąsčiau, stebėdamasis žiūrėjau ir jaučiau keistą baimę.

Nuo netikėto reginio mano veidas atsigavo; nuostaba – geriausi vaistai, ir aš pasveikau nuo tos naujos terapeutinės priemonės; tuo pačiu mane žvalino sūdraus oro gyvybinga jėga, sočiai plaučius maitinanti deguonimi.

Nesunku suprasti, kad po keturiasdešimt septynių įkalinimo dienų ankštoje galerijoje vėl alsuoti drėgnu, sūrių garų prisodrintu oru buvo begalinis malonumas.

Aš nė kiek nesigailėjau, išėjęs iš niūraus urvo. Dėdulė, jau iki

soties prisižiūrėjęs į visus tuos stebuklus, niekuo nebesistebėjo.

– Ar turi jėgų šiek tiek pasivaikščioti? – paklausė jis.

– Taip, žinoma! – atsakiau. – Argi gali būti kas nors malonesnio?

– Tai atsiremk mano rankos, Akseli, ir pasivaikštinėkime pakrante.

Aš noriai sutikau, ir mes ėmėme vaikštinėti to netikėtai atrasto vandenyno krantu. Kairėje stačios uolos, susigrūdusios viena ant kitos, priminė titanišką citadelę. Ji darė nepaprastą įspūdį. Nuo skardžių triukšmingai žemyn veržėsi nesuskaičiuojama krioklių daugybė, lengvi vandens garų kamuoliai, ištrūkę pro uolos plyšius, bylojo joje esant daugybę karštų šaltinių, o upokšniai, tyliai čiurlendami, tekėjo nuolaidžiais šlaitais.

Tarp upokšnių aš iš karto atpažinau mūsų ištikimąjį vedlį, Hanso upelį, kuris lėtai sroveno į jūrą, tarsi šitaip srūtų jau nuo pasaulio sutvėrimo pradžios.

– Štai mes ir nebetenkame savo kelrodžio! – tariau ir atsidusau.

– Ė! – atsiliepė profesorius. – Tas ar kitas – koks skirtumas?

„Koks nedėkingumas!" – pamaniau.

Tą pačią akimirką mano dėmesį patraukė netikėtas reginys. Per šimtą žingsnių nuo mūsų, už kyšulio rago, augo didelis tankus miškas. Medžiai buvo vidutinio aukščio, skėčio formos, griežtų geometrinių linijų. Judantis oras kažkodėl nevirpino jų lapų; nors pūtė švelnus vėjelis, medžiai stovėjo nejudėdami, ir miškas priminė suakmenėjusių kedrų giraitę.

Aš paspartinau žingsnį. Niekaip neįstengiau nustatyti tų neįprastų medžių rūšies. Ar jie buvo viena iš dviejų tūkstančių augalų rūšių, jau žinomų mokslui, ar jiems reikia išskirti atskirą vietą pakrančių floroje? Ne! Iš pradžių miškas mane nustebino, o kai priėjome arčiau, aš suglumau.

Iš tikrųjų, priešais mus buvo Žemės augalai, tik gigantiški. Dėdulė tuoj pat nustatė kas tai.

– Tai juk grybai! – tarė.

Ir jis neapsiriko. Galite įsivaizduoti, kaip tie valgomieji augalai vešliai klesti šiltoje ir drėgnoje vietoje. Aš žinojau – Bujaro teigimu, „*lycoperdon giganteum*" (*Milžiniško grybo atmaina. – /lot./*) kepurės apskritimas būna aštuonių ar devynių pėdų; bet čia augo nuo trisdešimties iki keturiasdešimties pėdų aukščio baltieji grybai su atsakančio skersmens kepurėlėmis! Jų buvo tūkstančiai. Pro tirštą grybų kepurių šešėlį neprasiskverbė nė vienas šviesos spindulys, ir visiška tamsa viešpatavo po jų kupolais, tampriai susiglaudusiais vienas su kitu, panašiai kaip Afrikoje būna susiglaudę miesto namų apskriti stogai.

Tačiau aš vis dėlto norėjau prasiskverbti į jų tankynę. Mėsingi kamienai dvelkė mirtinu šalčiu. Pusę valandos mes klajojome po tą drėgną prieblandą ir likome labai patenkinti, vėl sugrįžę į pakrantę.

Bet toje požemio dalyje bujojo ne tik grybai – augmenija čia buvo gana įvairi. Toliau matėsi didžiuliai medžių miškai. Jų lapai buvo bespalviai. Lengvai atpažinome: tai Žemės augmenijos žemesnės rūšys, tik neįprastų dydžių: pataisai, ištįsę per šimtą pėdų, milžiniškos sigiliarijos, paparčiai aukščio sulig šiaurės egle, lepidodendronai cilindriškai dvišakais kamienais, apaugusiais lapais, nubertais ilgais, aštriais plaukeliais, kaip mūsų kaktusai.

– Nuostabu, didinga, neprilygstama! – šūkčiojo dėdulė. – Štai visa pereinamojo periodo flora! Štai mūsų sodų šliaužiantieji augalai, pirmaisiais Žemės egzistavimo amžiais augę kaip medžiai. Žiūrėk, Akseli, žavėkis. Juk tai botanikui – didžiausia šventė.

– Tiesą sakote, dėdule. Matyt, Apvaizdai norėjosi šitame milžiniškame šiltnamyje išsaugoti prieštvaninius augalus, kuriuos mokslininkų vaizduotė gana vykusiai atkūrė.

– Teisingai, mano berniuk, tai – šiltnamis! – Bet būtų dar teisingiau pridūrus – ir žvėrynas!

– Žvėrynas?

– Žinoma! Pažvelk į dulkes, kurios kyla iš po mūsų kojų, į tuos kaulus, kurių visur pilna.

– Kaulus? – sušukau aš.

– Taip, tai prieštvaninių gyvūnų kaulai!

Aš puoliau prie senųjų amžių palaikų, virtusių nebesuardoma mineraline medžiaga, ir nesunkiai nustačiau milžiniškų kaulų, primenančių išdžiūvusių medžių kamienus, kilmę.

– Štai apatinis mastodonto žandikaulis, – tariau, – štai dinoterijaus krūminiai dantys; štai šitas šlaunikaulis gali būti tik paties stambiausio gyvulio – megaterijaus. Taip, tai tikras žvėrynas! Kaulai čia pakliuvo ne dėl stichinės nelaimės. Gyvūnai, kuriuos suakmenėjusius mes matome, veisėsi šitos požeminės jūros pakrantėse, šitų mediškų augalų šešėlyje. Pažvelkite, štai net sveiki skeletai. Ir vis dėlto...

– Kas – vis dėlto? – paklausė dėdė.

– Aš niekaip neįstengiu paaiškinti net pats sau, kodėl keturkojai egzistavo šitoje granito oloje?

– Kodėl negali?

– Juk gyvūnai Žemėje atsirado tik tame periode, kuomet iš sąnašinių nuogulų susidarė nuosėdinės uolienos, taip vadinamos antrinės, kurios pakeitė pirminės formacijos uolas.

– Tai, štai, Akseli! Į tavo klausimą galima labai paprastai atsakyti, o būtent – ši dirva susidarė iš nuosėdinių uolienų.

– Kaip? Tokiame gylyje? Po Žemės paviršiumi?

– Žinoma! Šis reiškinys paaiškinamas geologijos požiūriu. Kažkurioje tolimoje epochoje Žemė buvo pasidengusi stangria pluta, kuri, veikiama traukos dėsnio, periodiškai vertikaliai svyravo. Tikėtina, kad slūgstant Žemės plutai, dalis nuosėdinių uolienų prasmego atsiradusiose bedugnėse.

– Žinoma, taip galėjo būti! Bet jeigu prieštvaniniai gyvūnai gyveno šiose požemio srityse, tai gal kokia baidyklė ir dabar dar klaidžioja po šitą tamsų mišką ar slepiasi už uolų?

Apie tai pagalvojęs, aš ne be baimės apsižvalgiau; bet tose dykose pakrantėse neišvydau nė vieno gyvo padaro.

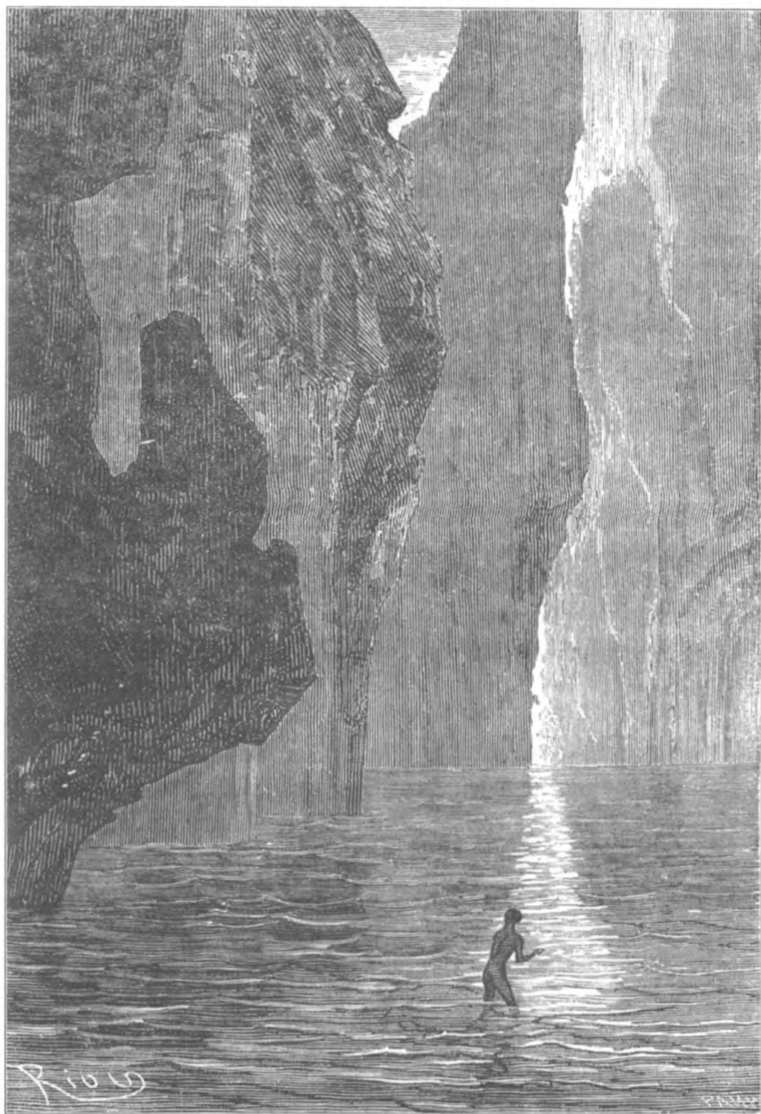
Truputį pavargau ir prisėdau ant iškyšulio uolos, kurios papėdėje triukšmingai daužėsi bangos. Iš čia akimis galėjau aprėpti visą užutėkį. Tolumoje, tarp piramidinių uolų, matėsi mažytė įlan-

ka. Tame tyliame užutėkyje, apsaugotame nuo vėjų, puikiausiai galėjo tilpti ir, inkarą išmetęs, ramiausiai stovėti brigas ir kelios škunos. Man atrodė, kad tuoj tuoj koks nors laivas pakels inkarą ir, pučiant pietų vėjui, iškėlęs visas bures, išplauks į atvirą jūrą!

Bet ši iliuzija netrukus išsisklaidė! Mes buvome vienintelės gyvos esybės požemio pasaulyje. Kartais vėjas nurimdavo, ir begalinė tyla įsiviešpataudavo ir jūroje, ir tarp bevaisių uolų. Aš stengiausi žvilgsniu prasiskverbti į miglotą tolį pro maršką, dengiančią paslaptingą horizonto liniją. Tūkstančiai klausimų veržte veržėsi iš mano lūpų. Kur baigiasi jūra? Kur ja galima nuplaukti? Ar galėsime kada nors ištyrinėti kitą krantą?

Dėdulė tuo neabejojo. Aš irgi troškau pabūti kitoje įlankos pusėje ir tuo pačiu bijojau tos išvykos.

Gerą valandą gėrėjomės prieš mūsų akis plytinčiu paveikslu. Tada smėlėtu krantu sugrįžome į olą. Visą naktį miegojau lyg užmuštas, pavargęs nuo fantastiško reginio.

Riou

Trisdešimt pirmasis skyrius

Kitą dieną aš pabudau visiškai sveikas. Nutariau, kad maudymasis išeitų man į sveikatą, ir keletai minučių panirau į „Viduržemio" jūros – tikriausiai taip ją galime vadinti! – vandenį.

Grįžęs po maudynių, valgiau su didžiausiu apetitu. Hansas puikiai paruošė mums neišrankų valgį, tuo labiau, kad dabar jis turėjo ir ugnies, ir vandens, ir galėjo šiek tiek paįvairinti pusryčius. Vietoj deserto Hansas mums išvirė keletą puodelių arbatos, ir dar niekada tas nuostabus gėrimas man neatrodė toks gardus.

– Dabar, – tarė dėdulė, – jūros potvynio metas, reikia pasinaudoti proga ir patyrinėti šį reiškinį.

– Potvynio?..

– Taip, žinoma!

– Nejaugi Saulės ir Mėnulio įtaka taip toli siekia?

– O kodėl ne? Argi ne visi kūnai paklūsta visuotiniam traukos dėsniui? Vadinasi, ir ši vandens masė negali nepaklusti, ir tu pamatysi, kad vanduo, nepaisant atmosferos slėgio, ims kilti kaip Atlanto vandenyne.

Mes išėjome pačiu laiku ir galėjome stebėti, kaip bangos pamažu užliejo lėkštą krantą.

– Prasideda potvynis! – sušukau.

– Taip, Akseli, ir iš gausių putų galima spręsti, kad vanduo jūroje, ko gero, pakilo per dešimtį pėdų.

– Neįtikėtina!

– Ne, visiškai natūralu.

– Kad ir ką sakytumėte, dėdule, man visa tai atrodo keista, ir

aš negaliu patikėti savo akimis. Kas galėtų įsivaizduoti, kad Žemės plutoje egzistuoja tikras vandenynas, su potvyniais ir atoslūgiais, su gaiviu vėju ir audromis!

– O kodėl jam čia neegzistuoti? Argi tai prieštarauja fizikos dėsniams?

– Žinoma, neprieštarauja, jeigu atsisakytume centrinės ugnies teorijos.

– Vadinasi, Devio teorija iki šiol nepaneigta?

– Akivaizdu! Ir ji neprieštarauja jūrų ir kontinentų Žemės rutulio viduje egzistavimui.

– Taip, tačiau negyvenamų kontinentų.

– Sutinku! O kodėl šituose vandenyse negali veistis kokios nors iki šiol nežinomos žuvų rūšys?

– Gal ir gali, tik dar nė vienos nematėme.

– Ką gi! Pabandykime pasidaryti meškeres – gal žuvys kibs ant masalo kaip Žemės vandenyse?

– Pabandykime, Akseli, juk turime prasiskverbti į visas čionykštes paslaptis.

– O vis dėlto pasakykite, dėdule, kur mes iš tikrųjų esame? Šito aš dar neklausiau, tačiau jūsų prietaisai tikriausiai jau davė atsakymą.

– Horizontalia kryptimi nuo Islandijos esame nutolę per tris šimtus penkiasdešimt ljė.

– Kaip toli!

– Esu įsitikinęs – skaičiuodamas neapsirikau.

– O magnetinė rodyklė vis dar rodo pietryčius?

– Taip, devyniolikos laipsnių ir keturiasdešimt dviejų minučių nuokrypį į vakarus visiškai kaip Žemėje. O vertikalioji kryptis... Čia įvyko įdomus reiškinys, kurį aš atidžiai stebėjau.

– Koks?

– Rodyklė, užuot krypusi į ašigalį, kaip turėtų būti šiaurės pusrutulyje, atvirkščiai, krypsta į priešingą pusę.

– Ko gero, iš to galima padaryti išvadą, kad magnetinės traukos taškas yra tarp Žemės rutulio paviršiaus ir tos vietos, kur mes

dabar esame.

– Tavo tiesa, ir reikia manyti, jeigu mes atsidurtume po poliarinėmis sritimis, maždaug septyniasdešimt laipsnių šiaurės platumos, kur Džemsas Rosas atrado šiaurės magnetinį polių, tai rodyklė sustingtų vertikalioje padėtyje. Vadinasi, paslaptingasis traukos centras nelabai giliai.

– Pritariu jūsų nuomonei! O mokslininkai net nenutuokia apie šį reiškinį!

– Mokslo teorijos, mano berniuk, ne visos yra teisingos, bet dėl to nėra ko nerimauti, nes galų gale tiesa vis tiek atrandama.

– O kokiame gylyje mes dabar esame?

– Maždaug trisdešimt penkių ljė.

– Taigi, – tariau, žvilgtelėjęs į žemėlapį, – virš mūsų galvų – kalvotoji Škotijos dalis, o būtent – Grampiano kalnų aukščiausios snieguotos viršūnės.

– Taip, – šypsodamasis atsakė profesorius. – Našta gana sunki, bet skliautas stiprus! Didysis visatos architektas jį surentė iš geros medžiagos, ir žmogus niekaip nesugebėtų tokį atsparų pastatyti! Kas tos tiltų arkos ir šventyklų skliautai, palyginus su šiuo, daugiau kaip trijų ljė skersmens kupolu, po kuriuo laisvai gali siausti tikras vandenynas!

– O, aš visai nebijau, kad dangus užgrius man ant galvos! Dabar sakykite, dėdule, kokie jūsų planai? Ar nemanote grįžti į Žemės paviršių?

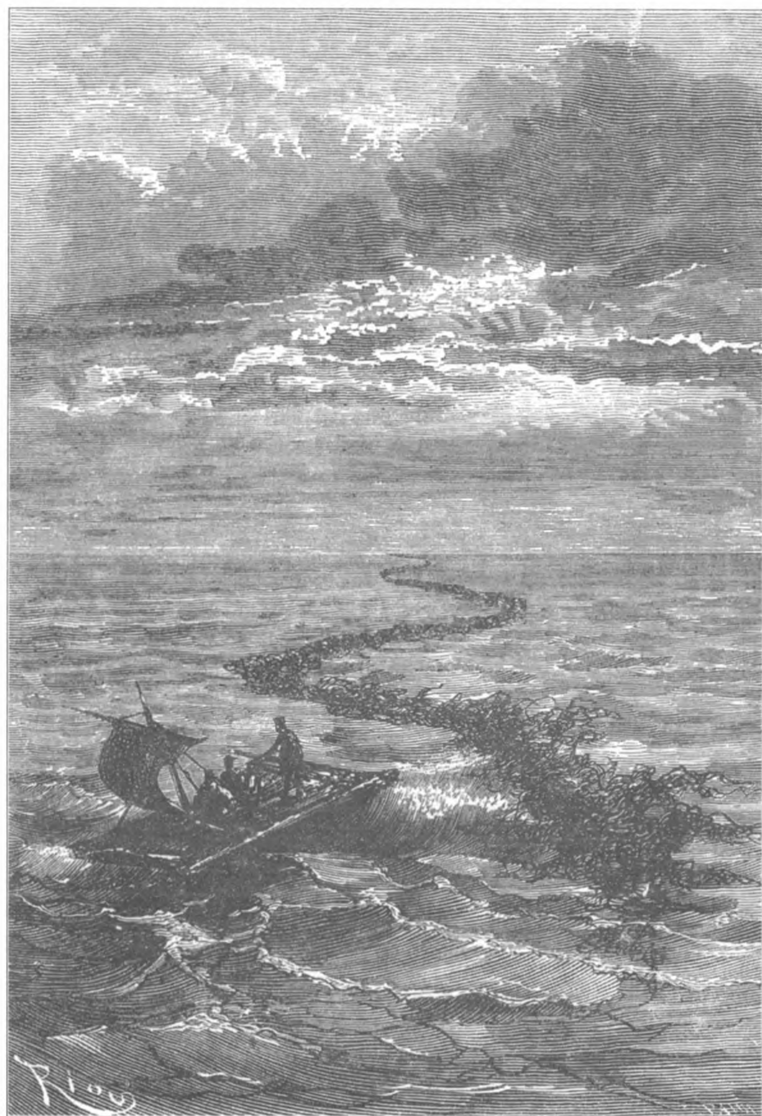
– Grįžti? Ką čia šneki! Atvirkščiai, kelionę reikia tęsti, juk viskas iki šiol gerai sekėsi!

– Aš vis dėlto nesuprantu, kaip mes persikelsime per šias vandens platybes.

– O! Aš nė nesirengiu pulti stačia galva! Bet, vaizdingai kalbant, jeigu vandenynai – tie patys ežerai, vadinasi, mes esame apsupti sausumos ir turime pagrindą manyti, kad šitą vidaus jūrą supa kalnų masyvai.

– Dėl to nėra ko ir abejoti!

– Jeigu taip, tai – kitame krante vėl rasiu urvą, vedantį į Že-

Riou

mės centrą.

– Kaip manote, kokio pločio yra šita jūra?

– Nuo trisdešimties iki keturiasdešimties ljė.

– Taip! – tariau, vis dėlto manydamas, kad dėdės spėjimas gali pasirodyti esąs ne visai teisingas.

– Mes negalime gaišti, rytoj išplauksime.

Aš instinktyviai akimis ėmiau ieškoti laivo, kuris galėtų mus perkelti.

– Ak, štai kaip! – tariau. – Mes išplaukiame! Gerai! O kur laivas?

– Laivo neprireiks, mano berniuk; pasitenkinsime geru, patikimu plaustu.

– Plaustu! – sušukau. – Plaustą irgi nelengva gauti, ir aš nematau...

– Tu nematai, Akseli, bet išgirstum, jeigu įsiklausytum.

– Išgirsčiau?

– Žinoma. Išgirdęs plaktuko dūžius, suprastum, kad Hansas negaišta!

– Ar jis stato plaustą?

– Taip.

– Nejaugi spėjo prikirsti medžių?

– Medžius jau buvo išvertusi audra. Eime, pažiūrėsime, kaip sekasi darbas.

Po ketvirčio valandos, toje iškyšulio pusėje, kurioje tyvuliavo nedidelė įlanka, išvydau plaustą meistraujantį Hansą. Dar žengiau kelis žingsnius ir atsidūriau prie pat jo. Labai nustebau – plaustas buvo beveik gatavas, sumeistrautas iš kažkokių keistų rąstų. Aplinkui mėtėsi daugybė storų lentų, rąstgalių, visokių virvių. Iš to gero buvo galima pastatyti visą laivyną!

– Dėdule! – sušukau. – Kokie čia medžiai?

– Eglė, pušis, beržas, šiaurės spygliuočiai, suakmenėję nuo vandenyje ištirpusių mineralinių druskų.

– Nejaugi?

– Tokie suakmenėję medžiai vadinasi „*surtarbrandur*".

– Bet jie tikriausiai sunkūs kaip akmuo ir neišsilaikys vandens paviršiuje?

– Būna ir taip! Juk kai kurie medžiai tiesiog pavirto antracitu, o kiti, kaip, pavyzdžiui, štai šitie, tik pradėjo suakmenėti. Pažiūrėk, – toliau kalbėjo dėdulė ir sviedė į jūrą rąsto atplaišą.

Medžio gabalas, iš pradžių paniręs po vandeniu, vėl iškilo į paviršių ir sūpavosi ant bangų.

– Įsitikinai? – paklausė dėdulė.

– Įsitikinau, tačiau vis dėlto tuo sunku patikėti.

Kitą vakarą vedlio išradingumo dėka plaustas jau visiškai buvo baigtas; jo ilgis siekė dešimt pėdų, plotis – penkias; „*surtarbranduro*" rąstus Hansas suraišiojo stipria virve; statinys buvo patikimas, ir kai tą improvizuotą laivą nuleidome į vandenį, jis puikiai laikėsi ant Lidenbroko jūros bangų.

Trisdešimt antrasis skyrius

Rugpjūčio tryliktą dieną pakilome anksti. Reikėjo išbandyti naująjį keliavimo būdą.

Plausto įranga buvo tokia: stiebas, sumontuotas iš dviejų ilgų karčių, rėja, kuriai panaudojo trečią kartį, ir iš antklodės pasiūta burė; buvo panaudota daug virvių; žodžiu, plaustas buvo pagamintas atsakančiai.

Šeštą valandą profesorius davė ženklą išplaukti. Maistą, bagažą, prietaisus, ginklus ir nemenką atsargą gėlo vandens, pasemto iš kalnų upelių, jau anksčiau buvome pakrovę.

Hansas įtaisė ir vairą, kad galėtų vairuoti mūsų laivelį. Medžiotojas atsistojo prie vairo, atvyniojo lyną, iškėlė burę, ir mes atsistūmėme nuo kranto. Kai jau išplaukėme iš įlankos, dėdulė, laikydamasis geografų papročių, pasiūlė įlanką pavadinti mano vardu.

– Na, ką jūs! – tariau. – Aš pasiūlyčiau kitą vardą.

– Kokį?

– Grauben! Žemėlapyje Grauben įlanka atrodytų labai gražiai.

– Tegu būna Grauben!

Tokiu būdu mano romantiškosios firlandietės vardas buvo susietas su mūsų moksline ekspedicija. Nestiprus vėjelis pūtė iš šiaurės rytų. Palankaus vėjo genami, išplaukėme į atvirą jūrą. Atmosferos tankis gerokai sustiprino vėjo jėgą – mūsų burė išsipūtė lyg kalvio dumplės.

Po valandos dėdulė galėjo gana tiksliai nustatyti plaukimo

greitį.

– Jeigu mes ir toliau plauksime taip greitai, – tarė jis, – tai per parą nuplauksime mažiausiai trisdešimt ljė ir netrukus išvysime priešingą krantą.

Aš nieko neatsakiau. Atsisėdau arčiau vairo. Šiaurinis krantas jau susiliejo su miglota horizonto linija. Prieš mano akis plytėjo neaprėpiama vandens platybė. Juodi debesys metė šešėlius ir, atrodė, dar labiau tamsino niūrų vandenį. Sidabriniai elektrinės šviesos spinduliai, atsispindėję vandens bangose, suteikė fosforinį žvilgesį. Netrukus krantas visiškai dingo iš akių; išnyko net mažiausi požymiai, iš kurių būtume galėję spręsti, kaip greitai plaukia mūsų plaustas; ir jeigu ne putotas pėdsakas paskuigalyje, būčiau galėjęs pamanyti, kad stovime vietoje.

Apie vidudienį užtikome pirmuosius milžiniškus dumblius, kurie ritmingai suposi ant bangų. Aš žinojau, kokie gyvybingi yra šie augalai, kurie driekiasi jūros dugne daugiau kaip dvylikos tūkstančių pėdų gylyje ir sugeba daugintis esant beveik keturių atmosferų slėgiui; dumbliai dažnai suformuoja didžiules sankaupas jūros paviršiuje tuo apsunkindami laivų judėjimą. Bet, regis, niekur neauga tokia milžiniška jūros žolė, kaip Lidenbroko jūroje.

Mūsų plaustas laviravo tarp tų galingų „*fukus*" (*Rudadumblis, arba guveinis.*); jie buvo trijų, o gal ir keturių tūkstančių pėdų ilgio, ištįsę, išsiraizgę kaip gyvatės kiek tik akys užmatė; man buvo įdomu stebėti tas begalines juostas, spėliojant, kada gi jos pasibaigs; praėjo kelios valandos, o žalieji kaspinai raitėsi po senovei.

Kokia galinga gamtos jėga, išauginanti tokius augalus, ir koks turėjo būti Žemės vaizdas pasaulio atsiradimo pradžioje, kai, šilumos ir drėgmės veikiamas, visas jos paviršius buvo vientisa augalijos karalystė!

Atėjo vakaras, ir kaip aš jau buvau pastebėjęs išvakarėse, šviesa nė kiek nesusilpnėjo. Šis spinduliavimas – nuolatinis gamtos reiškinys ir juo visada buvo galima pasikliauti.

Po vakarienės atsiguliau šalia stiebo ir tuoj pat užmigau stipriu miegu, kupinu giedrų sapnų.

Hansas sėdėjo prie vairo, įtemptai stebėdamas mūsų plaukiančios platformos žygį; pūtė palankus vėjas ir vairo sukioti jam nereikėjo.

Išplaukus iš Grauben įlankos, profesorius Lidenbrokas pavedė man rašyti „laivo žurnalą", fiksuoti kiekvieną smulkmeną, įdomų reiškinį, vėjo kryptį, plaukimo greitį, nuplauktą kelią – trumpai sakant, visus to nepaprasto plaukimo įvykius.

Todėl aš pasitenkinsiu čia pateikdamas tik tuos kasdieninius užrašus, kaip sakoma, padiktuotus karštų įvykių, tuo pačiu duodamas persikėlimo per jūrą tikslų aprašymą.

Penktadienis, rugpjūčio 14. Pučia gaivus šiaurės vakarų vėjas. Plaustas plaukia tolygiai palankaus vėjo genamas. Krantas liko užnugary už trisdešimties ljė. Horizontas tuščias. Šviesos stiprumas nepasikeitė. Oras tyras, kitaip sakant, aukštai atmosferoje sklando lengvi debesys, primenantys ištirpusį sidabrą. Termometras rodo +32°.

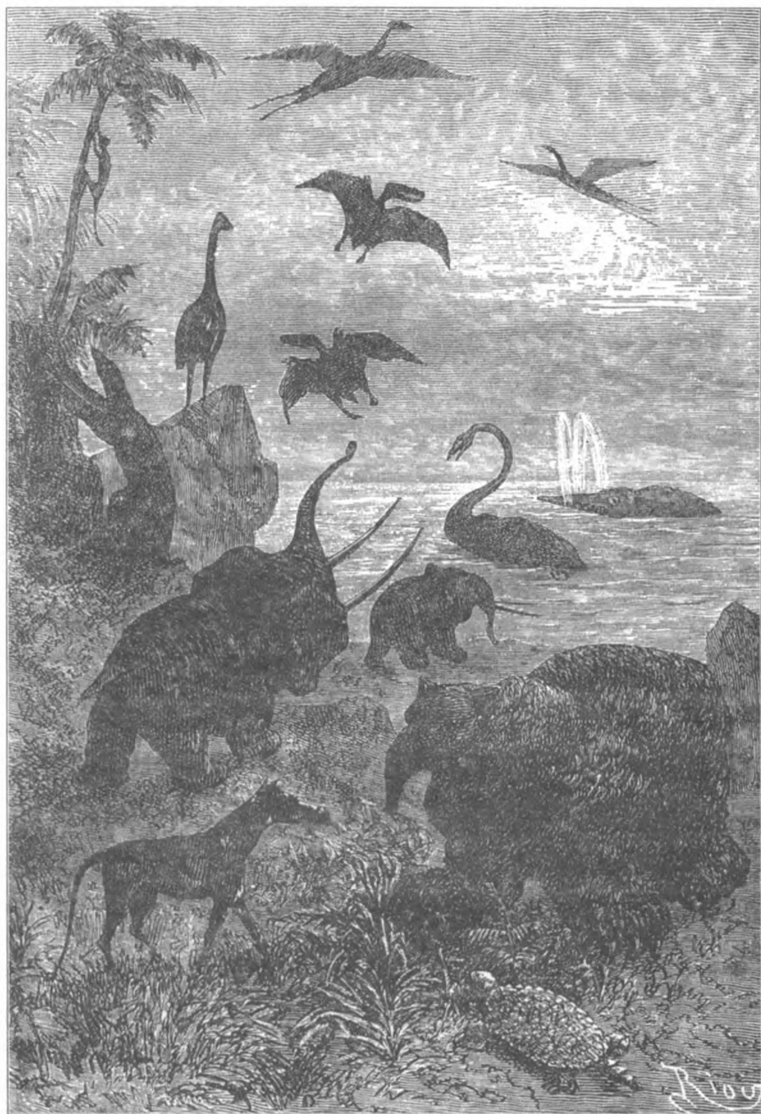
Vidudienį Hansas, pritaisęs prie virvelės kabliuką, užmauna ant jo mėsos gabalėlį ir užmeta savidarbę meškerę. Praeina dvi valandos, žuvys nekimba. Nejaugi šie vandenys negyvenami? Ne! Meškerę trukteli. Hansas ištraukia virvutę: ant kabliuko spurda žuvis.

– Žuvis! – šaukia dėdulė.

– Eršketas! – šūkteliu aš. – Mažytis eršketas!

Profesorius atidžiai apžiūri žuvį; jis nesutinka su manimi, jos galva plokščia ir apskrita, priešakinė liemens dalis ištisai padengta kaulinių plokštelių šarvais; burna be dantų; neblogai išsivystę krūtinės pelekai, tačiau be uodegos plaukmenų. Ta žuvis, be abejo, priklauso klasei, kuriai gamtininkai priskyrė eršketą, bet ji skiriasi nuo eršketo esminiais požymiais.

Dėdulė neapsiriko; mikliai apžiūrėjęs pagautąjį laimikį, padaro tokią išvadą:

Riou

– Žuvis priskirtina prieš daugelį šimtmečių išmirusiai šeimai. Suakmenėjusios jų liekanos randamos devono periodo kloduose.

– Negali būti! – nustembu. – Nejaugi mes sugavome pirmykštį jūros gyventoją?

– Taip, – atsako profesorius, vis dar tyrinėdamas žuvį, – ir tu įsitikinsi, kad tie žuvis primenantys iškastiniai visai nepanašūs į dabartines žuvis. Sugauti tokį gyvą egzempliorių – gamtininkui didelė laimė.

– Tai kokiai šeimai ši žuvis priskirtina?

– Ganoidinių būriui, cefalaspinių šeimai...

– O kokiai giminei?

– Galiu prisiekti – pterichtinių giminei. Bet šis egzempliorius ypatingas. Tokios savybės būdingos tik žuvims, gyvenančioms požemio vandenyse.

– Kokia toji ypatybė?

– Žuvis akla.

– Akla?

– Ne tik akla – ji neturi jokių regėjimo organų.

Žiūriu: šventa tiesa! Bet gal tai tik atsitiktinumas? Mes vėl užmetame meškerę. Jūroje, matyt, apstu žuvies, nes per dvi valandas ištraukiame daugybę pterichtinių, taip pat ir kitokių žuvų, irgi priklausančių išmirusiai šeimai, tačiau jų gentį dėdulė vis dėlto neįstengia apibūdinti. Visos žuvys be regos organų. Netikėtas laimikis gerokai padidina mūsų maisto atsargas.

Taigi galima manyti, kad šitoje jūroje gyvena nepaprastai įvairių rūšių iškastinių gyvūnų, be to, žuvys, taip pat ir ropliai, tuo geriau išsilaikę, kuo labiau nuo mūsų nutolusi epocha, kuriai jie priskiriami. Galbūt mes užtiksime net kokį roplį, kurį mokslininkai sugebėjo rekonstruoti iš kaulo nuolaužos ar kremzlės?

Priglaudžiu prie akies žiūroną ir žvelgiu į jūrą. Ji tuščia. Žinoma, mes dar esame labai arti kranto.

Žiūriu į padangę. Kodėl, sparnais skrosdamas sunkius atmosferos sluoksnius, negalėtų praskristi koks paukštis, atkurtas kad ir nemirtingojo Kiuvjė? Žuvys jiems būtų geras maistas. Aš ati-

džiai žvalgausi, tačiau oras, kaip ir krantai, be gyvybės pėdsako.

Tuo tarpu vaizduotė nuneša mane į stebuklingų paleontologijos hipotezių pasaulį. Aš sapnuoju atmerktomis akimis. Man atrodo, kad vandens paviršiuje matau milžiniškus hersidus, tuos prieštvaninius vėžlius, panašius į plaukiojančias saleles. Gūdžiose pakrantėse klaidžioja gremėzdiški pirmykščių laikų žinduoliai: leptoterijos, kokios rastos Brazilijos olose, ir merikoterijos, ledinių Sibiro krantų gyvūnai. Toli už uolų slepiasi storaodis lofiodonas, milžiniškas tapyras, besiruošiąs atimti grobį iš anoploterijaus – gyvūno, turintį panašumą į raganosį, arklį, begemotą ir kupranugarį, tarsi kūrėjas skubėdamas būtų sumaišęs kelias gyvūnų rūšis į vieną. Antai straubliu mojuoja didžiūnas mastodontas ir iltimis trupina pakrantės uolas; ten didžiulėmis letenomis žemę kapsto megaterijas; smarkus jo riaumojimo aidas sklinda granitiniais skardžiais. Aukštybėje stačiomis uolomis kabarojasi beždžionių pirmtakas – protopitekas. Dar aukščiau, tarsi didelis šikšnosparnis, ore plasnoja rankasparnis pterodaktilis. Pagaliau aukštuosiuose atmosferos sluoksniuose milžiniški, stambesni už stručius, stipresni už kazuarus paukščiai išskečia savo plačius sparnus ir galva trenkiasi į granito skliautą.

Mano vaizduotėje atgyja visas iškastinis pasaulis. Aš persikeliu į pasaulio sukūrimo pradžią, kai dar nebuvo žmogaus, kai dar ne visiškai susiformavusi Žemė nesukūrė sąlygų, būtinų jo egzistavimui. Aš persikeliu į tą erą, kai apskritai dar Žemėje nesiveisė gyvos būtybės. Dingo žinduoliai, paskui – paukščiai, mezozojaus eros ropliai, pagaliau ir žuvys, vėžiagyviai, moliuskai. Į nebūtį nugrimzdo pereinamosios epochos zoofitai. Visas Žemės gyvenimas susitelkė manyje, ir tik mano širdis daužosi tame negyvenamame pasaulyje. Neegzistuoja nei metų laikai, nei klimatai; Žemės rutulio temperatūra nepaliaujamai didėdama, vos nepasiekia spindulingojo dangaus šviesulio temperatūros. Augmenija įgauna milžinišką dydį. Aš kaip šešėlis klaidžioju tarp papartmedžių, atsargiai žingsniuoju įvairiaspalviu mergeliu ir margu smiltainiu; aš prisiglaudžiu prie milžiniškų spygliuočių kamienų ir

miegu sfenofelijų, asterofelijų ir likopodijų, siekiančių šimto pėdų aukštį, šešėlyje.

Amžiai prabėga kaip akimirka. Aš pergyvenu daugybę Žemės evoliucijų. Išnyksta augalai; granito uolos nebetenka savo tvirtybės; stiprėjančio karščio veikiami, ištirpsta akmenys; vandenys apsemia Žemės rutulio paviršių; vandenys verda ir išgaruoja; vandens garai apgaubia Žemę, kuri pamažu virsta iki baltumo įkaitusia dujine mase, spindulinga kaip saulė.

Centre tos ūko dėmės, milijoną keturis šimtus tūkstančių kartų didesnės už Žemės rutulį, kuris kažkada iš jos susikurs, aš skrieju į tarpplanetinę erdvę! Mano kūnas tampa nesvarus. Ir tarsi atomas susilieja su dujinės būsenos mase, brėžiančia begalybėje savo ugningą orbitą!

Kokie kliedesiai! Kur jie mane neša! Mano ranka karštligiškai greitomis aprašo to keisto virsmo smulkmenas! Aš viską pamiršau: ir profesorių, ir vedlį, ir plaustą! Mano smegenys haliucinacijų valdžioje...

– Kas tau? – klausia dėdulė.

Žiūriu į jį plačiai atvertomis akimis ir nieko nematau.

– Atsargiau, Akseli, iškrisi į jūrą!

Tą pačią akimirką mane nutveria stipri Hanso ranka; jeigu ne jis, jau plūduriuočiau vandenyje, savo regėjimų nuneštas.

– Jis išsikraustė iš proto! – šaukia profesorius.

– Kas atsitiko? – klausiu pagaliau atsitokėjęs.

– Ar sergi?

– Ne, regėjau haliucinacijas. Jau praėjo. Ar mums viskas gerai sekasi?

– Taip, vėjas palankus, jūra rami. Mes sparčiai plaukiame pirmyn, ir jeigu nuovoka manęs neapgauna, netrukus pasieksime krantą.

Tai išgirdęs, atsistoju ir akylai žiūriu į tolį; bet vandens linija vis dar susilieja su debesuoto skliauto linija.

Trisdešimt trečiasis skyrius

Šeštadienis, rugpjūčio 15. Jūra tokia pat monotoniška. Krantų nematyti. Vien tik beribis tolis.

Galva vis dar skauda po haliucinacijų.

Dėdulei niekas nesivaideno, bet jo nuotaika prasta. Čia pro žiūroną žvelgia į jūrą, čia apmaudžiaudamas stovi sukryžiavęs rankas, ir jo veidas tampa rūstus.

Matau, kad profesorius Lidenbrokas vėl nerimauja – tai ir įrašau į savo žurnalą. Tik pavojus, į kurį buvau pakliuvęs, ir mano kančios pažadino jame šiltus žmogiškus jausmus, o kai tik pasveikau, jis ir vėl tapo irzlus.

– Atrodo, esate kažko susirūpinęs, dėdule? – klausiu, matydamas, kad jis dažnai pakelia prie akies žiūroną.

– Susirūpinęs? Ne!

– Vadinasi, netenkate kantrybės?.

– Yra dėl ko nekantrauti!

– Bet juk mes plaukiame labai greitai...

– O kas iš to? Ne greitis per mažas, o jūra per didelė!

Aš puikiai prisimenu, kad, prieš išplaukiant, profesorius nustatė šios požeminės jūros plotį – trisdešimt ljė. Bet mes jau nuplaukėme tris kartus ilgesnį nuotolį, o pietų pakrantės nematyti.

– Mes plaukiame, bet nesileidžiame į Žemės gelmes, – tęsia profesorius. –Juk tai tik sugaištas laikas, o aš visai ne dėl to išsiruošiau į šį užkampį, kad smagiai sau iškylaučiau po tvenkinį!

Štai kaip! Mūsų plaukimą jis vadina iškyla, o jūrą – tvenkiniu!

– Bet, – sakau, – jeigu mes jau pasirinkome Saknusemo nurodytą kelią...

– Štai svarbiausias klausimas – ar čia tas kelias? Ar Saknusemas užtiko šią jūrą? Ar ja plaukė? Ar mūsų neišmušė iš kelio upelis, kurį pasirinkome savo kelrodžiu?

– Šiaip ar taip, neturime gailėtis, kad čia patekome. Vaizdas nuostabus ir...

– Ne vaizdas svarbiausia! Aš iškėliau sau konkretų tikslą ir noriu jį pasiekti! Todėl nekalbėk man apie grožį!

Aš įsidedu tai į galvą ir apsimetu nematąs, kaip profesorius iš nekantrumo kandžioja lūpas. Šeštą valandą vakaro Hansas pareikalauja atlyginimo, ir profesorius jam atiduoda tris reichstalerius.

Sekmadienis, rugpjūčio 16. Nieko naujo. Oras toks pat. Vėjas stiprėja. Pabudęs skubu nustatyti šviesos stiprumą. Po senovei bijau, kad tik šviesa neimtų silpnėti, o vėliau ir visai nedingtų. Bet be reikalo: vandenyje aiškiai matau plausto šešėlį.

Iš tikrųjų, ši jūra bekraštė. Ji, ko gero, tokia pat plati, kaip Viduržemio arba net Atlanto vandenynas. O kodėl gi taip negali būti?

Dėdulė dažnai matuoja jūros gylį. Štai ir vėl prie virvės pririša patį sunkiausią kirtiklį ir nuleidžia į dviejų šimtų jūros sieksnių gylį. Dugno nepasiekia. Su didžiausiu vargu ištraukiame iš vandens šį improvizuotą lotą (*Lotas – prietaisas gylio matavimui iš laivo. Tai plonas bei stiprus lynas, kurio gale pritvirtintas švininis ar ketinis svambalas. Lynas turi atžymas, pagal kurias ir nustatomas gylis.*)

Kai kirtiklis atsiduria ant plausto, Hansas atkreipia dėmesį į aiškiai regimas žymes. Galima pamanyti, kad geležies gabalą stipriai sugnybė kiečiausios žnyplės.

Aš žiūriu į medžiotoją.

– *Tänder!* – sako jis.

Nesuprantu. Kreipiuosi į dėdulę, bet dėdė be galo susimąstęs,

ir aš nebeišdrįstu jo trukdyti. Vėl kreipiuosi į islandą. Šis paaiškina savo mintį, keletą kartų praverdamas burną ir vėl užsičiaupdamas.

– Dantys! – nustebęs sakau ir atidžiai apžiūrinėju kirtiklį. Taip, žinoma, metale įspaustos dantų žymės! Žandikauliai su tokiais dantimis turi būti nepaprastai stiprūs! Ko gero, čia, giliai po vandeniu, gyvena kažkokia prieštvaninė baidyklė, ėdresnė už ryklį ir baisesnė už banginį. Aš negaliu atitraukti akių nuo gerokai apkramtyto kirtiklio! Nejaugi mano praėjusios nakties regėjimai pavirs tikrove?

Toji mintis mane neramina, ir jaudulys šiek tiek aprimsta tik tuo laiku, kai miegu.

Pirmadienis, rugpjūčio 17. Stengiuosi prisiminti, kokie instinktai būdingi tiems prieštvaniniams gyvūnams, kurie po šliužų, vėžiagyvių ir žuvų egzistavo Žemės rutulyje dar prieš atsirandant žinduoliams. Tuo laiku pasaulyje viešpatavo ropliai. Tos baisenybės gyveno juros periodo jūrose. (*Juros periodas – mezozojaus antrasis periodas, kuris tęsėsi 55-58 mln. metų: skirstomas į tris epochas apatinę – lejaso, vidurinę – dogerio ir viršutinę – malmo.*) Gamta juos apdovanojo pačiu tobuliausiu organizmu. Koks gigantiškas kūnas! Kokia neįsivaizduojama jėga! Patys didžiausi ir baisiausi iš dabartinių roplių – aligatoriai ir krokodilai – tik menkas savo pirmtakų, gyvenusių mezozojaus eroje, pavidalas.

Mane krečia šiurpas pagalvojus, kad tie jūros šliužai gali išnirti į paviršių. Gyvų dar jų nematė nė vienas žmogus. Jie gyveno Žemėje prieš daugelį tūkstančių metų iki žmogaus atsiradimo, bet tų iškastinių gyvūnų kaulai, atrasti akmenuotose klintyse, kurias anglai vadina „*lias*" įgalino atkurti jų anatomijos sandarą ir įsivaizduoti nepaprastą dydį.

Hamburgo muziejuje aš mačiau vieno tokio roplio skeletą, kurio ilgis buvo trisdešimt pėdų. Nejaugi man, Žemės gyventojui, lemta akivaizdžiai pamatyti prieštvaninės šeimos atstovą? Ne! Tai neįmanoma! Tačiau stiprūs dantys geležyje paliko savo pėdsaką,

ir iš jo aš sužinau, kad tie dantys – kūgio formos kaip krokodilų.

Mano akys baimingai žvelgia į jūrą. Aš bijau, gal tuoj tuoj išnirs koks povandeninių olų gyventojas.

Įtariu, kad ir profesorius Lidenbrokas, net jeigu ir nesutinka su mano būgštavimu, mąsto apie tą patį, nes, apžiūrėjęs kirtiklį, jis žvilgteli į vandenyną.

„Velniai rautų, – tariu pats sau, – ir kam jis sugalvojo matuoti gylį? Galbūt sutrikdėme kokio gyvūno, ramiai sau tūnojusio irštvoje, ramybę, ir jeigu mes išvengsime antpuolio plaukdami...“

Žvilgtelėjęs į šautuvą, įsitikinu – užtaisytas; dėdulė pastebi mano žvilgsnį ir linkteli galva.

Vandens paviršiaus bangavimas rodo, kad jūros gelmėse neramu. Pavojus artėja. Reikia būti budriems!

Antradienis, rugpjūčio 18. Ateina vakaras, arba, teisingiau sakant, tas laikas, kai akys ima merktis, nes šitame vandenyne nėra nakties, ir negęstanti šviesa išvargina akis, tarsi mes plauktume šviečiant poliarinių jūrų saulei. Hansas sėdi prie vairo. Kol jis būdrauja, aš miegu.

Po dviejų valandų pabundu nuo baisaus smūgio. Plaustas su nepaprasta jėga pašoka aukštyn, virš bangų, ir nusviedžiamas per dvidešimt tuazų į šoną.

– Kas atsitiko? – šaukia dėdulė. – Ar tik neužplaukėme ant seklumos?

Hansas rodo pirštu į tamsų luistą už dviejų šimtų tuazų nuo mūsų, čia išplaukiantį į paviršių, čia panyrantį po vandeniu. Gerai įsižiūrėjęs, sušunku:

– Tai juk milžiniška jūros karvė!

– Taip, – atsako dėdulė, – o antai ten – nepaprasto dydžio jūros driežas.

– O tolėliau – baisiausias krokodilas! Tik pažvelkite, kokie platūs jo žandikauliai ir kokie dideli dantys! Ak, jis vėl paniro!

– Banginis, banginis! – netrukus surinka profesorius. – Atpažinau jį iš milžiniškų pelekų. Pažiūrėk, kokį vandens ir oro stulpą

išmetė!

Iš tikrųjų, du vandens stulpai gana aukštai kilsuoja virš jūros. Mes nustebę, priblokšti, siaubo apimti, matydami tokią gausybę jūros baidyklių. Jos nepaprasto dydžio, o pati mažiausia gali vienu uodegos smūgiu į šipulius suskaldyti plaustą. Hansas, norėdamas išvengti pavojingos kaimynystės, bando pakeisti plaukimo kryptį, bet kitoje pusėje išvysta ne mažiau atgrasius priešus: keturiasdešimties pėdų skersmens jūros vėžlį ir trisdešimties pėdų ilgio jūros gyvatę, kurios milžiniška galva vis kyšteli iš bangų.

Pabėgti neįmanoma. Baisenybės artėja; šmėsčioja aplinkui tokiu greičiu, kad nė ekspreso traukinys nepavytų, ir rėžia apie plaustą koncentriškus ratus. Aš čiumpu karabiną. Bet argi kulka gali pramušti gyvūnų pilvus dengiančius žvynus!

Mes apmirštame iš siaubo. Štai jie jau visai arti! Vienoje pusėje – krokodilas, kitoje – gyvatė. Kitos jūros pabaisos dingo. Aš vis dėlto taikiausi šauti. Hansas mane sudraudžia. Jūros bjaurybės praneria per penkiasdešimt tuazų nuo plausto ir puola viena kitą; jos taip įniršusios, kad mūsų nė nepastebi.

Per šimtą tuazų nuo plausto užverda kova. Mes aiškiai matome besigrumiančius siaubūnus.

Čia pat nardo ir kiti gyvūnai, trokšdami dalyvauti grumtynėse: jūros kiaulė, banginis, driežas, vėžlys. Jie paeiliui išneria į paviršių. Parodau juos Hansui. Jis papurto galvą, perspėdamas, kad nieko nesigriebčiau.

– *Tva*, – sako jis.

– Ką? Du? Jis teigia, kad tik du...

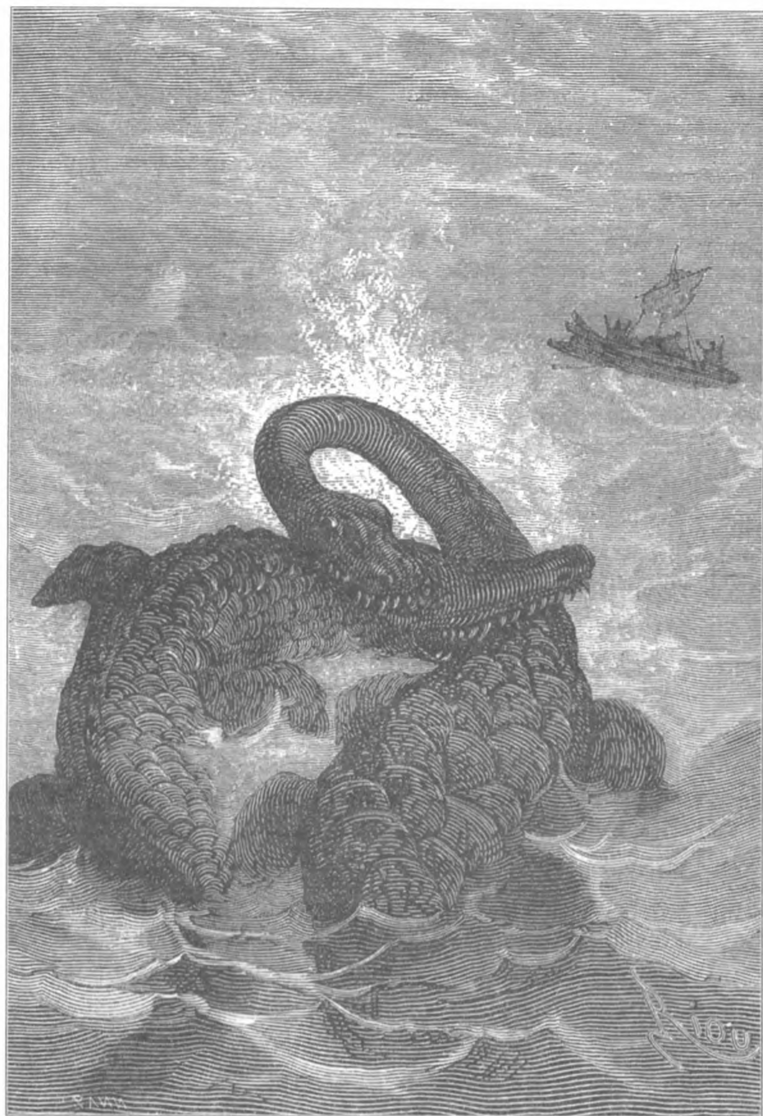
– Hansas neapsirinka, – sušunka dėdulė, neatitraukdamas žiūrono nuo akių.

– Negali būti!

– Taip! Pirmojo siaubūno snukis – jūros kiaulės, galva – driežo, dantys – krokodilo, ir tai mus suklaidino. Tai pats baisiausias iš ikitvaninių roplių – ichtiozauras!

– O kitas?

– Kitas – gyvatė, slypinti po vėžlio kiautu, baisus pirmojo prie-

šas – pleziozauras!

Hansas nesuklydo. Čia – tik dvi baisenybės! Prieš mano akis – mezozojaus eros vandenynų ropliai. Regiu kraujuotą ichtiozauro akį, dydžiu sulig žmogaus galva. Gamta jį apdovanojo nepaprastai geru regos organu, atlaikančiu giluminių vandens sluoksnių slėgį. Jį teisėtai vadino bangininiu ropliu, kadangi tokių pat staigių judesių ir milžiniškas kaip banginis. Ichtiozauro ilgis – ne mažiau kaip šimtas pėdų; o apie dydį galiu spręsti kai iškiša iš bangų vertikalius uodegos pelekus. Milžiniškuose žandikauliuose gamtininkai priskaičiuoja bent šimtą aštuoniasdešimt du dantis!

Pleziozauras – gyvatė, jos liemuo – cilindro formos, uodega trumpa, letenos primena irklus. Pleziozauro liemuo ištisai padengtas šarvais, o savo lankstų lyg gulbės kaklą jis gali iškišti iš vandens per trisdešimt pėdų.

Gyvūnai grumiasi apimti neapsakomo įniršio, keldami didžiausius vandens kalnus; mūsų plaustas gali apvirsti bet kurią akimirką. Girdisi baisus riaumojimas. Gyvūnai besigrumdami tiesiog susilieja vienas su kitu. Aš nebeįstengiu atskirti, kur vienas, o kur kitas. Nugalėtojas įniršį gali išlieti ant mūsų.

Praeina valanda, antra. Kova po senovei tęsiasi be galo nuožmiai. Gyvūnai čia priartėja, čia vėl nutolsta nuo plausto. Mes stovime nekrusteldami, pasirengę šauti.

Staiga ir ichtiozauras, ir pleziozauras dingsta po vandeniu. Praeina kelios minutės. Gal kova baigsis jūros gelmėse?

Ūmai iš vandens išlenda didžiulė pleziozauro galva. Baidyklė mirtinai sužeista. Jos kūną dengusių šarvų – nė pėdsako. Tik ilgas kaklas nyra vis aukštyn, sulinksta, vėl išsitiesia, pliaukšteli per bangas lyg gigantiškas rimbas ir raitosi tarsi perpjautas sliekas. Bangos prasiskiria ir pasklinda į šalis. Vandens purslai mus apakina. Bet netrukus roplio agonija baigiasi, judesiai vis silpnėja, konvulsijos liaujasi ir suluošintas ilgas gyvatės skeletas plūduriuoja ant švelnių jūros bangų.

Kažin, ar ichtiozauras grįžo į savo povandeninę olą, ar vėl išnirs į jūros paviršių?

Trisdešimt ketvirtasis skyrius

Trečiadienis, rugpjūčio 19. Laimei, pakilęs vėjas leidžia mums pasprukti iš karo veiksmų teatro. Hansas kaip paprastai stovi prie vairo. Dėdulė, kilusių kautynių atitrauktas nuo apmąstymų, į kuriuos buvo nugrimzdęs, vėl atidžiai stebi jūrą.

Kelionė pamažu tampa monotoniška, bet tą monotoniškumą aš vis dėlto nekeisčiau į pavojais grėsusią vakarykštės dienos įvairovę.

Ketvirtadienis, rugpjūčio 20. Šiaurės šiaurės rytų vėjas gana permainingas. Šilta. Mes plaukiame trijų su puse ljė per valandą greičiu.

Apie vidudienį išgirstame kažkur iš toli atsklindantį gausmą. Aš tik pabrėžiu faktą, nesiimdamas jo paaiškinti. Gausmas nenutyla.

– Tikriausiai kažkur bangos dūžta į pakrantės uolas arba į kokią uolėtą salelę, – sako profesorius.

Hansas įsiropščia į stiebą, bet neduoda jokio ženklo apie artėjančią priekrantės seklumą. Lygi jūra plyti iki pat horizonto linijos.

Praeina trys valandos. Rodos, girdime tolimą krioklio gausmą.

Savo nuomonę pasakau dėdulei. Jis papurto galvą. Tačiau aš esu įsitikinęs, kad neapsirinku. Nejaugi artėjame prie krioklio, kuris nubloкš mus į bedugnę?

Galimas daiktas, kad toks nusileidimo žemyn būdas profesoriui net patiktų, juk mažai kuo skirtųsi nuo leidimosi vertikaliai, bet aš...

Kad ir kaip būtų, už kelių mylių nuo manęs, pavėjui, matyt,

vyksta kažkoks gausmą sukeliantis reiškinys, nes garsas smarkiai sustiprėjo. Iš kur sklinda gaudesys – iš dangaus ar iš vandenyno?

Aš akimis skverbiuosi į atmosferoje kabančius vandens garų debesis, bandydamas prasiskverbti į jų gelmes. Dangus ramus. Debesys, pakilę į skliauto aukštybę, rodos, taip ir sustingo, ištirpdami šaltuose šviesulio spinduliuose. Savaime suprantama, gausmo priežasties reikia ieškoti kitur.

Tada aš sutelkiu dėmesį į skaidrų, be jokio debesėlio horizontą. Vaizdas nekintantis. Bet jeigu gausmas sklinda iš kažkur netoliese esančio krioklio arba jūra gausdama krinta į kokį žemiau esantį telkinį ir tą gausmą sukelia žemyn krentančios vandens masės, tai juk tėkmė turi darytis greitesnė ir audringesnė, ir mes turėtume pajusti gresiantį pavojų. Aš akylai stebiu tėkmę. Jūra visiškai rami. Tuščias butelis, išmestas į jūrą, plūduriuoja paviršiuje.

Apie ketvirtą valandą Hansas vėl įsiropščia į stiebą, iš viršaus apžvelgia visą, priešais mus glūdintį vandenyną, ir jo akys įsmenga į vieną tašką. Hanso veidas nė kiek nepasikeičia, tačiau akių neatitraukia nuo to, tarsi užbūrusio taško.

– Jis kažką pamatė, – sako dėdulė.

– Atrodo.

Hansas nusliuogia žemyn, ranka rodo į pietus ir sako:

– *Der nere!*

– Ten? – perklausia dėdulė.

Ir, pastvėręs žiūroną, atidžiai žiūri kokią minutę, kuri man atrodo amžinybė.

– Taip, taip! – šaukia jis.

– Ką matote?

– Milžinišką, virš jūros kylantį vandens stulpą.

– Ar vėl kokia jūros baidyklė?

– Galbūt.

– Tai sukime į vakarus; puikiai žinome, kaip pavojinga susitikti su tomis pirmykštėmis jūros pabaisomis!

– Plauksime kaip plaukėme, – atsako dėdulė.

Aš pažvelgiu į Hansą. Jis, nesudrumsčiamai ramus, tvirtai laiko vairą.

Jeigu už kokių dvylikos ljė galima įžiūrėti vandens čiurkšlę, vadinasi, gyvūnas turi būti nepaprastai didelis. Paprasčiausias atsargumas reikalavo sprukti. Bet mes ne tam čia atvykome, kad vengtume pavojų!

Ir plaukiame kaip plaukę! Kuo arčiau, tuo vandens čiurkšlė darosi didesnė. Kokia pabaisa gali įsiurbti tokį didelį vandens kiekį ir vėl nepertraukiamai jį iššvirkšti?

Aštuntą valandą vakaro esame tik per dvi ljė nuo gyvūno. Jūroje kilnojasi salą primenantis milžiniškas kūnas. Kas čia – regėjimo apgaulė ar baimė? Man atrodo, kad tos baisenybės ilgis – daugiau kaip tūkstantis tuazų! Kas gi tas bangininis gyvūnas, apie kurio egzistavimą neįtarė nei Kiuvjė, nei Bliumenbachas? Guli nejudėdamas, tarsi miegotų; jūra, matyt, nepajėgia iškelti jo ir tik bangos pleškena į šonus. Kokių penkių šimtų pėdų aukščio vandens stulpas krenta kaip lietus užguldamas ausis. O mes, bepročiai, plaukiame tiesiai prie to siaubūno, kuriam bent vienai dienai nepakaktų ir šimto banginių.

Mane apima siaubas. Nenoriu toliau plaukti! Jeigu prireiks, aš nukirsiu stiebą! Nirštu ant profesoriaus, bet jis nekreipia į mane jokio dėmesio.

Staiga Hansas atsistoja, rodo pirštu į pavojingąjį tašką ir sako:

– *Holme!*

– Sala! – šaukia dėdulė.

– Sala? – klausiu, gūžteldamas pečiais.

– Akivaizdu, – atsako profesorius ir griausmingai kvatoja.

– O tas vandens stulpas?

– *Geyser!* – sako Hansas.

– Žinoma, geizeris! – atsako dėdulė. – Geizeris, panašus į tuos, kokių pilna Islandijoje! (*Geyser Hecla – „Karštas šaltinis", yra Heklos papėdėje. – Aut.*)

Iš pradžių aš niekaip nenorėjau susitaikyti su mintimi, kad taip baisiai galėjau apsirikti: salelę palaikyti jūros baisenybe! Bet tai,

ką matau, byloja ką kitą, ir aš esu priverstas galiausiai pripažinti savo klaidą. Tiesiog natūralus reiškinys, ir tiek!

Kuo arčiau plaukiame, tuo didesnė mums atrodo vandens čiurkšlė. Salelė iš tikrųjų nuostabiai panaši į banginį, kurio galva iškilusi virš jūros per dešimt tuazų. Geizeris – Islandijoje sakoma: „*Geysir*" – tai reiškia „Įniršis", – didingai kilsuoja salelės pakraštyje. Kartais pasigirsta duslus sprogimas, ir galinga vandens srovė, tarsi įniršio priepuoliui užėjus, išlekia iki pat debesų, paskleisdama aplinkui didžiausius garų tumulus. Vandens stulpas, ir daugiau nieko! Nei išsiliejimo pro plyšius, nei karštų šaltinių, nieko, tik vulkaninės kilmės vandens stulpas! Kosminiai spinduliai, sklisdami pro vandens lašelių prizmę, sukuria pasakišką įspūdį.

– Sustokime pakrantėje, – sako profesorius.

Reikia kuo atsargiau aplenkti vandens stulpą, kuris akimoju gali paskandinti mūsų plaustą. Hansas, meistriškai manevruodamas, priplaukia prie salos.

Aš iššoku ant uolos. Dėdulė vikriai seka paskui mane; tik medžiotojas lieka savo poste kaip žmogus, įpratęs niekuo nesistebėti.

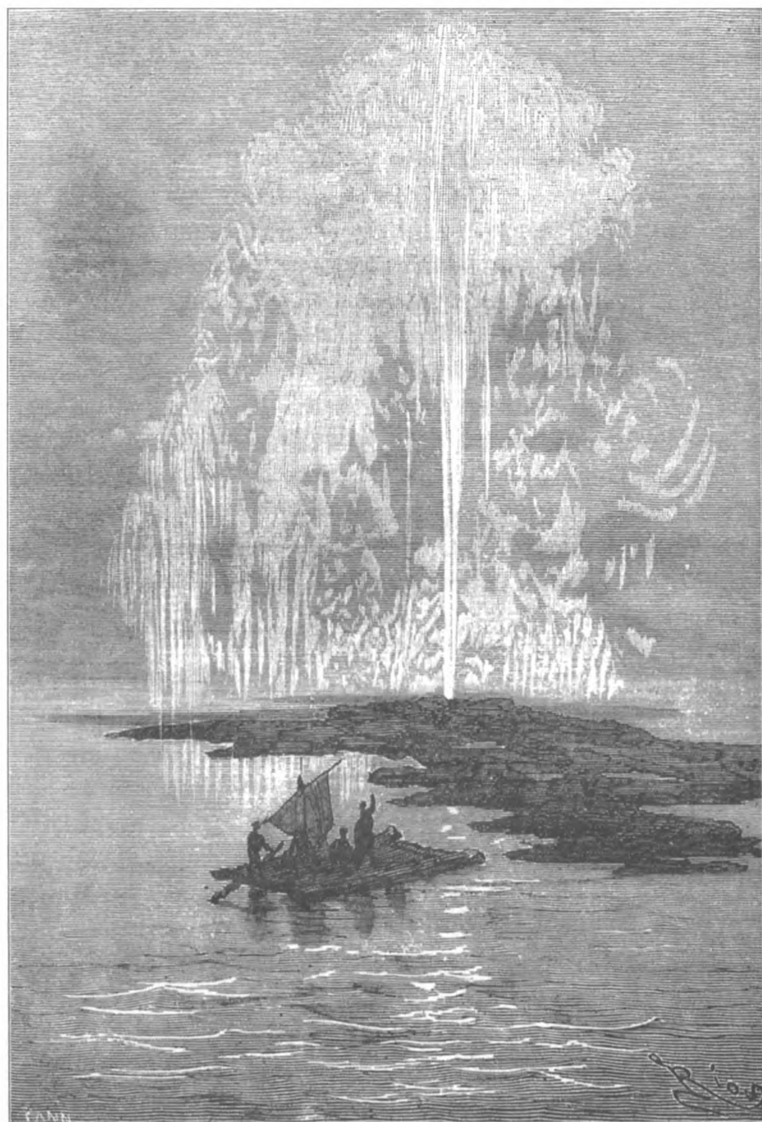
Mes žengiame granitu, sumišusiu su silikatiniu tufu; žemė dreba po mūsų kojomis kaip perkaitęs garo katilas, tvoskia karštis. Prieiname prie nedidelio vandens telkinio, iš kurio trykšta karšta versmė. Į verdantį vandenį nuleidžiu termometrą; šimtas šešiasdešimt trys laipsniai.

Vadinasi, vanduo trykšta iš įkaitusio židinio. Tai absoliučiai prieštarauja profesoriaus Lidenbroko teorijoms. Aš negaliu šito nepasakyti.

– Na ir kas? – prieštarauja jis. – Ką čia randi, kas prieštarautų mano teorijai?

– Nieko, – burbteliu, matydamas, kad ginčytis su nepataisomu užsispyrėliu – tuščias laiko gaišinimas.

Vis dėlto turiu prisipažinti, kad iki šiol mums nuostabiai sekėsi ir kad dėl man nežinomos priežasties mūsų kelionę lydi palan-

kios temperatūros sąlygos; bet man atrodo akivaizdu, ir dėlto net neabejoju, kad anksčiau ar vėliau atsidursime tokiose vietose, kur centrinė kaitra pasieks aukščiausią laipsnį ir peršoks visas termometrų skales.

– Pagyvensim – pamatysim! – sako profesorius. Vulkaninę salelę pavadinęs savo brolėno vardu, jis duoda ženklą plaukti toliau. Aš dar keletą minučių seku geizerį. Pastebiu, kad jo srovė muša į viršų netolygiai: kartais susilpnėja, po valandėlės vėl padidėja; tą reiškinį priskiriu netolygiam garų, susikaupusių geizerio gelmėse, slėgiui.

Pagaliau mes vėl plaukiame, aplenkdami nepaprastai skardingas pietines uolas. Kol mudu su profesoriumi žvalgėmės po salą, Hansas sutvarkė plaustą.

Prieš išplaukiant aš atlikau keletą stebėjimų, norėdamas apskaičiuoti nuplauktą kelią, ir užrašiau rezultatus į savo žurnalą. Nuo Grauben įlankos mes jau nuplaukėme du šimtus septyniasdešimt ljė ir esame už šešių šimtų dvidešimties ljė nuo Islandijos, po Anglija.

Trisdešimt penktasis skyrius

Penktadienis, rugpjūčio 21. Kitą dieną nuostabusis geizeris dingsta iš akių. Stiprokas vėjas neša mūsų plaustą tolyn nuo Akselio salos. Vandens ūžesys pamažėle nutyla.

Oras, jeigu galima taip išsireikšti, netrukus pasikeis. Atmosfera prisotinta garais; jie sukaupia elektrą, susidarančią garuojant druskingam vandeniui; debesys vis žemiau virš jūros ir įgauna vienodą, žalsvai tabakinę spalvą; elektriniai spinduliai vos prasimuša pro tirštą uždangą, slepiančią nuo mūsų sceną, kurioje turi būti suvaidinta audros drama jūroje.

Aš išgyvenu ypatingą būseną, būdingą kiekvienam gyvam Žemės sutvėrimui prieš stichinę nelaimę. Sluoksniniai kamuoliniai debesys pietinėje horizonto pusėje sukuria rūstų reginį: jame slypi kažkas nepermaldaujama, kaip būna prieš audrą. Oras tvankus, jūra rami.

Debesys susitelkia į gražius, didingai išsidraikiusius tirštus tumulus; tumulų kiekis pamažu mažėja, bet jie pampsta, didėja ir darosi tokie standūs, kad nebepajėgia atsiplėšti nuo horizonto; stiprėjantis vėjas debesis gena į viršų, ir jie pamažu susilieja į vieną, patamsėja ir netrukus sudaro vientisą audros debesį; kartais garų tumulai, dar perverti šviesos spindulio, įsiveržia į tą pilkoką apdangalą ir netrukus išnyksta tirštoje masėje.

Atmosfera, matyt, prisodrinta elektros: aš jaučiuosi jos persmelktas iki menkiausio kaulelio; plaukai stojasi piestu tarsi priėjus prie elektros mašinos. Jeigu bendrakeleiviai paliestų mane šią akimirką, tikriausiai juos nupurtytų stipri srovė.

Dešimtą valandą ryto audros požymiai dar labiau jaučiami.

Aš vis nenoriu patikėti, kad dangus mums grasina, tačiau neištveriu nepasakęs:

– Artėja audra!

Profesorius neatsako. Jo nuotaika siaubinga. Dėl to kalta toji bekraštė vandens dykynė. Dėdė tik gūžteli pečiais.

– Kils audra, – tariu, rodydamas į horizontą. – Debesys kabo virš jūros tarsi grasindami ją prislėgti.

Visiška tyla. Net vėjas nurimo. Gamta tarsi apmirė, nė dvelksmo... Iškelta burė kybo supliuškusi prie stiebo, ir jo gale aš pastebiu jau klaidžiojančią „Šv. Elmo" ugnelę. Plaustas sustingo mirtinoje jūros ramybėje. Bet jei jau mes nebeplaukiame, tai kam toji burė, juk ji gali mums užtraukti mirtį kilus pirmam vėtros šuorui!

– Reikia nuleisti burę, – sakau, – pašalinti stiebą! Taip bus protingiau.

– Ne, velniai rautų! – šaukia dėdulė. – Nė už ką! Tegu gena mus vėjas! Tegu gena audra! Turiu juk pagaliau išvysti pakrantės uolas net jeigu mūsų plaustas, atsitrenkęs į jas, sudužtų į šipulius!

Dėdulė dar nespėjo baigti tirados, o horizontas jau pakeitė išvaizdą. Audros debesys prapliumpa liūtimi; oras audringai įsiveržia į tuščią erdvę, susidariusią sutirštėjus garams, pripildo ją ir pagimdo uraganą. Audra atūžia iš pačių olos gelmių. Temsta. Vargais negalais dar brūkšteliu kelias padrikas pastabas.

Plaustą čia meta į viršų, čia bloškia žemyn. Vėjas išverčia iš kojų dėdulę. Aš prišliaužiu prie jo. Dėdulė laikosi įsitvėręs lyno galo ir, matyt, patenkintas stebi įsisiautėjusios stichijos žaismą.

Hansas net nekruta. Ilgi plaukai, vėjo draikomi, apgobia jo akmeninį veidą ir suteikia be galo originalią išvaizdą, nes plaukų galuose sužiba kibirkštys. Hansas panašus į pirmykštį žmogų.

Stiebas vis dar laikosi. Burė išsipučia kaip oro prisruvęs burbulas ir, rodos, tuoj tuoj sprogs. Plaustas lėkte lekia – aš nebepajėgiu nustatyti, kokiu greičiu, tačiau vis dėlto lėčiau už audros

debesį; lietaus lašai ima daužyti plaustą.

– Burė, burė! – šaukiu aš, duodamas ženklą ją nuleisti.

– Ne! – atrėžia dėdulė.

– *Nej*, – sako Hansas, neigiamai purtydamas galvą.

Tuo tarpu lietus, tarsi išsiveržęs krioklys, užlieja horizontą, o mes kaip bepročiai lekiame vis pirmyn! Liūtis nespėja mūsų užklupti: debesys plyšta, kilnojasi bangos ir elektra, dėl cheminių procesų susitelkusi aukštuosiuose atmosferos sluoksniuose, pradeda savo žaidimą. Žaibai perrėžia granitinį skliautą; griaustinio smūgiai dunda vienas po kito; įkaista visa garų masė; kruša, nutvieksta ryškios šviesos, daužo mūsų instrumentus bei prietaisus, ir įsiaudrinęs vanduo tarsi tvieskia ugnimi.

Mane apakina, nieko nebematau ir nebegirdžiu; tik žinau – iš paskutiniųjų turiu laikytis stiebo, kuris nuo vėjo gūsių lankstosi kaip nendrė!..

....

....

[Nuo šios vietos mano kelionės užrašai tampa gana padriki. Tegaliu, taip sakant, paskubomis tik šį tą brūkštelėti. Tačiau glaustame, net sunkiai išskaitomame braiže, slypi jausmų, užvaldžiusių mane tomis akimirkomis, pėdsakai; ir jie geriau nei atmintis perduoda anų dienų įspūdžius.]

....

....

Sekmadienis, rugpjūčio 23. Kur mes? Kur mus nudangino?

Naktis buvo baisi. Uraganas nerimsta.

Mes gyvename staugiant audrai ir nepertraukiamai dundant griaustiniui. Iš ausų bėga kraujas. Negalime apsikeisti nei vienu žodžiu.

Žaibai žybčioja be perstojo. Aš matau, kaip ugniniai zigzagai, palietę vandens paviršių, vėl šauna į viršų ir atsimuša į granitinį skliautą. O kas bus, jeigu skliautas ims ir mus užgrius? Kartais žaibai sueižėja arba įgauna ugnies rutulio formą, ir rutulys sprogsta lyg bomba. Stichijos šėlsmas, atrodo, nebedidėja; jis pasiekia tą

aukščiausią laipsnį, kokį dar pajėgia ištverti žmogus. Debesys svaido ugnis; elektros iškrova seka viena po kitos; tūkstančiai vandens stulpų lekia į orą ir vėl krenta į putotą vandenį.

Kur mus neša?.. Dėdulė, visu ūgiu išsitempęs, guli plausto pakraštyje.

Kaitra stiprėja. Pažvelgiu į termometrą; rodo... (skaičius nusitrynęs).

Pirmadienis, rugpjūčio 24. Audrai nebus galo! Kas žino, gal štai tokia sūdri atmosfera mus gaubs visą laiką?

Mes su profesoriumi leipėjame iš nuovargio. Tik Hansui nė motais! Plaustas nesulaikomai dumia į pietryčius. Mus jau nunešė daugiau kaip du šimtus ljė nuo Akselio salos.

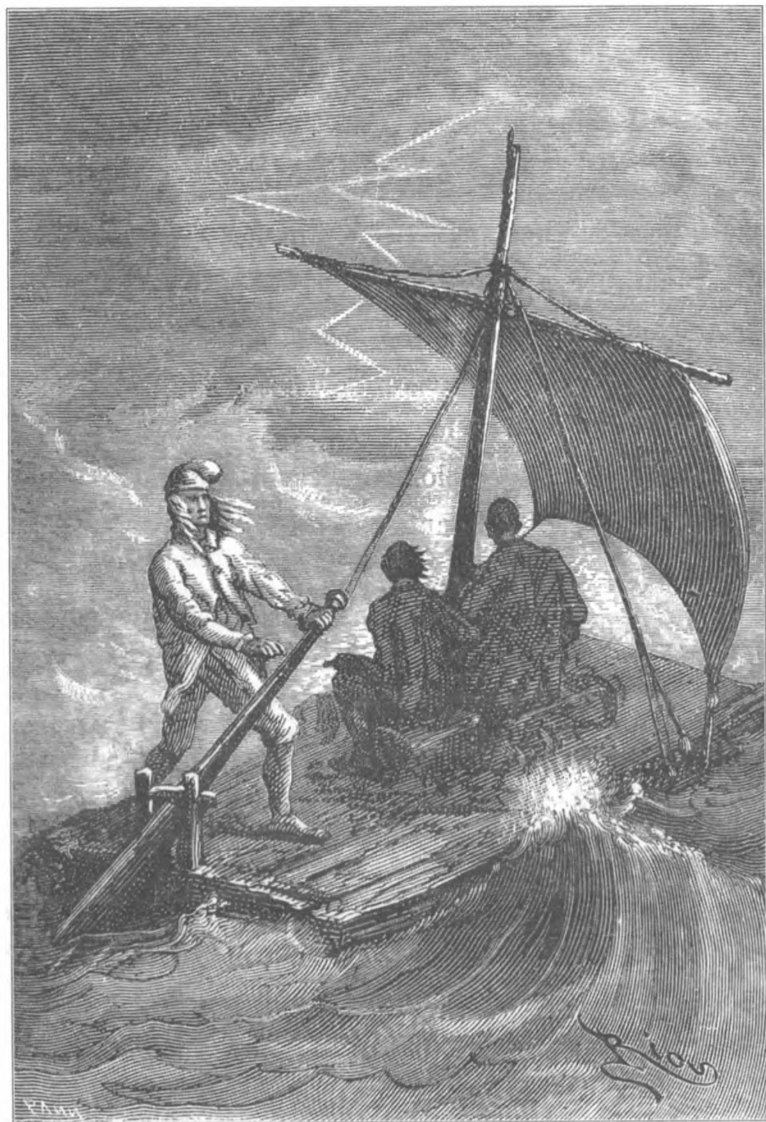
Vidudienį vėjas sustiprėja; tenka tvirtai pririšti prie plausto visus daiktus. Mes taip pat prisirišame. Bangos ritasi per mūsų galvas. Per pastarąsias tris dienas neįstengiame persimesti nė vienu žodžiu. Atveriame burną, krutiname lūpas, bet nepasiseka ištarti nė vieno suprantamo žodžio; net bandome rėkti tiesiog į ausį, bet vis tiek nieko negirdime.

Dėdulė prišliaužia prie manęs, kažką sako. Atrodo, jis nori pasakyti: „Mes žuvome!" Bet negaliu garantuoti.

Aš rašau jam: „Nuleiskime burę!"

Dėdė ženklu parodo – sutinkąs. Ir staiga ugnies kamuolys tvojasi į plaustą. Stiebas ir burė akimoju išlekia į orą, sakytum, koks pterodaktilis – pirmųjų amžių fantastinis paukštis.

Mes apmirštame iš baimės. Rutulys, baltai žydras, didelis kaip dešimtcolė bomba, ridinėjasi iš vienos vietos į kitą, užšoka ant maisto maišelio, vėl neskubėdamas nusliuogia, šokteli, vos neužkliudęs parako dėžės. O, siaube! Mes išlėksime į orą! Ne, žaižaruojantis diskas rieda toliau: priartėja prie Hanso, kuris akylai jį seka, tada prie dėdulės; šis, norėdamas jo išsilenkti, net parklumpa; tada rutulys atrieda prie manęs, mirtinai išblyškusio, drebančio nuo nepakenčiamo disko žvilgesio ir karščio; nelemtasis kamuolys vartaliojasi prie pat mano kojų; bandau koją atitraukti,

bet nepajėgiu.

Nitritinės rūgšties kvapas pripildo orą, prasiskverbia į gerklas ir plaučius. Mes dūstame.

Kodėl neįstengiu patraukti kojos? Elektrinis kamuolys įmagnetina viską, kas iš geležies; prietaisai, instrumentai, ginklai ima slankioti ir žvangėdami daužytis vienas į kitą; mano batų vinys tikriausiai prikibo prie geležinės plokštelės, įkaltos į medį, – štai kodėl negaliu patraukti kojos!

Pagaliau, kai rutulys vartaliodamasis jau pririeda prie pat manęs, vargais negalais pasiseka išlaisvinti koją.

Ak, kokia akinanti šviesa! Rutulys sprogsta! Mus apipila ugninės srovės!

Ir staiga viskas užgęsta. Dar spėju pamatyti – dėdulė guli ant plausto, o Hansas sėdi savo vietoje prie vairo ir „svaido ugnį", nes kiaurai persigėręs elektros!

Kur mes plaukiame? Kur?

....

Antradienis, rugpjūčio 25. Pamažu atsigaunu – ilgai gulėjau apalpęs. Audra tebesitęsia; žaibai žybčioja, raitosi kaip gyvačių kamuolys.

Nejaugi mes vis dar jūroje? Taip, ir plaukiame neįtikėtinai greitai! Mes praplaukėme po Anglija, po Lamanšu, Prancūzija, o galbūt ir po visa Europa!

....

Vėl girdisi gaudesys. Matyt, bangos daužosi į uolas!.. O tada...

....

....

Trisdešimt šeštasis skyrius

Tuo baigiasi mano užrašai, kuriuos pavadinau „Laivo žurnalu". Man pasisekė jį išsaugoti per katastrofą. Dabar tęsiu pasakojimą.

Kas atsitiko plaustui užšokus ant povandeninių akmenų ir sudužus, aš negaliu pasakyti. Pasijutau atsidūręs vandenyje; ir jeigu išvengiau mirties, jeigu mano kūnas nebuvo suaižytas į aštrias uolas, tai už tai turiu dėkoti Hansui, kuris savo stipria ranka ištraukė mane iš gelmės.

Narsusis islandas nunešė mane toliau nuo plūstančių bangų, paguldė ant karšto smėlio šalia dėdulės.

Paskui jis grįžo atgal į uolėtąją pakrantę, į kurią plakėsi įniršusios bangos, norėdamas išgelbėti po katastrofos likusį mūsų turtą. Aš neįstengiau kalbėti; buvau leisgyvis nuo jaudinimosi ir nuovargio; atsigavau tik po geros valandos.

Lietus pylė kaip iš kibiro, ir vis dar smarkėjo, bet tos paskutinės lietaus pastangos pranašavo audros pabaigą. Atrodė, dangaus pragarmės plačiausiai atsivėrė; mes pasislėpėme nuo liūties po uolos iškyša. Hansas paruošė pietus, kurių aš nė neprisiliečiau, po to mes visi, išvargę po trijų nemigos dienų, nugrimzdome į kankinantį miegą.

Kitą dieną oras buvo nuostabus. Dangus ir jūra susiliejo į vieną. Audros neliko nė pėdsako. Profesorius džiaugsmingai sveikino mane atsibudusį. Jis buvo neįprastai linksmas.

– Na, mano berniuk, – sušuko, – ar gerai miegojai?

Galima buvo įsivaizduoti, kad mes esame Karališkojoje gat-

vėje, namuose, kad aš kaip paprastai nulipu žemyn pusryčių, kad pagaliau susituoksiu su Grauben.

Ak, jeigu audra būtų nunešusi plaustą į vakarus, mes būtume plaukę po Vokietija, po mano gimtuoju Hamburgo miestu, po ta gatve, kur gyvena pati brangiausia man būtybė! Tada mus tebūtų skyrę keturiasdešimt ljė, ne daugiau! Keturiasdešimt ljė vertikalia kryptimi, per granito storį, o iš tikrųjų – daugiau kaip tūkstantis ljė!

Visos tos kankinančios mintys pralėkė mano galvoje pirmiau nei spėjau atsakyti į dėdulės klausimą.

– Regis, – vėl prabilo jis, – tu neturi noro man atsakyti, ar gerai miegojai?

– Labai gerai, – prabilau. – Dar jaučiuosi lyg sudaužytas, bet tai niekis.

– Žinoma, niekis, nedidelis nuovargis, štai ir viskas!

– Bet jūs, atrodo, šiandien esate labai linksmas, dėdule?

– Aš žaviuosi, mano berniuk, aš žaviuosi! Mes pasiekėme...

– Savo kelionės tikslą?

– Ne, kitą jūros krantą, o atrodė, kad jūra begalinė. Dabar ir vėl keliausime sausumos keliais ir iš tikrųjų panirsime į Žemės gelmes.

– Dėdule, leiskite man užduoti vieną klausimą.

– Prašom, Akseli, klausk!

– O kaip sugrįšime?

– Kaip sugrįšime? Tu galvoji apie grįžimą, kai mes dar toli nuo tikslo!

– Ne, aš noriu tik paklausti, kokiu būdu grįšime?

– Paprasčiausiu būdu, koks tik gali būti! Tereikia mums tik pasiekti sferoido centrą, ir mes arba rasime kitą kelią, kuriuo galėsime grįžti į Žemės paviršių, arba kuo ramiausiai eisime atgal jau nueitu keliu. Tikiuosi, po mūsų jis neužsivers.

– Jeigu taip, tai reikia sutvarkyti plaustą.

– Žinoma, reikia.

– Bet ar užteks maisto atsargų tokio grandiozinio plano įgy-

vendinimui?

– Žinoma. Hansas – sumanus vyrukas ir tikriausiai išgelbėjo didžiąją mūsų turto dalį. Apskritai, tuoj patys įsitikinsime.

Mes išlindome iš urvo, atviro visiems vėjams. Aš puoselėjau viltį, peraugančią į nerimą: man atrodė, negalimas daiktas, kad plaustui, smarkiausiai atsitrenkus į uolą, mūsų bagažas nenugarmėjo į jūros dugną. Bet apsirikau. Išvydau pakrantėje tvarkingai išdėliotus mūsų daiktus. Dėdulė paspaudė Hanso ranką, šitaip išreikšdamas begalinį dėkingumą. Tas žmogus, būdamas be galo ištikimas – vargu ar rastume kitą tokį, – dirbo, kol mes miegojome, ir, rizikuodamas gyvybe, išgelbėjo pačius reikalingiausius daiktus.

Ką ir sakyti, mes patyrėme gana didelį nuostolį; trumpai sakant, žuvo mūsų ginklai; bet juk galėjome išsiversti ir be jų! Parako atsarga liko sveika, o juk buvo momentas, kai, audrai siaučiant, per jį galėjome išlėkti į orą!

– Ką gi! – sušuko profesorius. – Kadangi nėra ginklų, teks atsisakyti medžioklės.

– Gerai, o prietaisai?

– Štai manometras! Jis labiausiai reikalingas – už manometrą bet ką atiduočiau. Manometru aš galiu nustatyti gylį. O be jo mes rizikuotume pražiopsoti Žemės centrą ir nelauktai netikėtai išnirti kur nors pietų pusrutulyje.

Dėdulės juokeliai mane erzino.

– O kompasas? – paklausiau.

– Antai jis, ant uolos, sveikut sveikutėlis, kaip termometras ir chronometras. Mūsų medžiotojas iš tikrųjų nepakeičiamas žmogus!

Su tuo visiškai sutikau; akivaizdžiai mačiau: prietaisai išliko sveikutėliai, o instrumentai ir kiti reikmenys? Čia pat, smėlyje, buvo išdėliotos kopėčios, virvės, kirstuvai ir kitkas.

Tačiau man taip pat rūpėjo ar liko maisto atsargų.

– O maistas? – paklausiau.

– Ką gi, pažiūrėsime, – atsakė dėdė.

Dėžės su maisto atsargom nė kiek nebuvo nukentėjusios; jūra pasigailėjo didžiosios jų dalies, o turint tokią džiūvėsių, mėsos, degtinės ir žuvies atsargą, galėjome gyventi dar net keturis mėnesius.

– Keturis mėnesius! – sušuko profesorius. – Laiko į valias, ir jo pakaks net jeigu dar reikės sukarti tokį pat kelią. Ir tai dar liks! Iš maisto likučių aš suruošiu iškilmingus pietus savo Johaneumo kolegoms!

Jau seniai turėjau apsiprasti su dėdulės temperamentu, ir vis dėlto šitas žmogus nuolat mane stebindavo.

– O dabar, – tarė jis, – dėl visa ko apsirūpinkime lietaus vandeniu, kurio per audrą priplūdo visi granitiniai baseinai, ir tada troškulys mums bus nebaisus. O plaustą tegu Hansas sutvarko, nors aš manau, kad jo mums jau nebeprireiks!

– Kaip suprasti – nebeprireiks? – nustebau.

– Aš taip manau, mano berniuk! Man rodosi, mes grįšime ne tuo keliu, kuriuo čia atvykome.

Pažvelgiau į profesorių nenorėdamas patikėti jo žodžiais. Klausiau savęs, ar tik jis neišprotėjo? Ir vis dėlto: „Jis pats nežinojo, kad yra teisus!"

– O dabar papusryčiaukime, – pasiūlė dėdė.

Davęs reikalingiausius nurodymus medžiotojui, jis užsikorė ant aukšto iškyšulio; aš – iš paskos. Čia mes puikiai pasistiprinome džiovinta mėsa, džiūvėsiais ir arbata, ir, turiu prisipažinti, kad tai buvo vieni gardžiausių pusryčių mano gyvenime. Alkis, grynas oras, poilsis po išgyventų sukrėtimų – visa tai žadino apetitą.

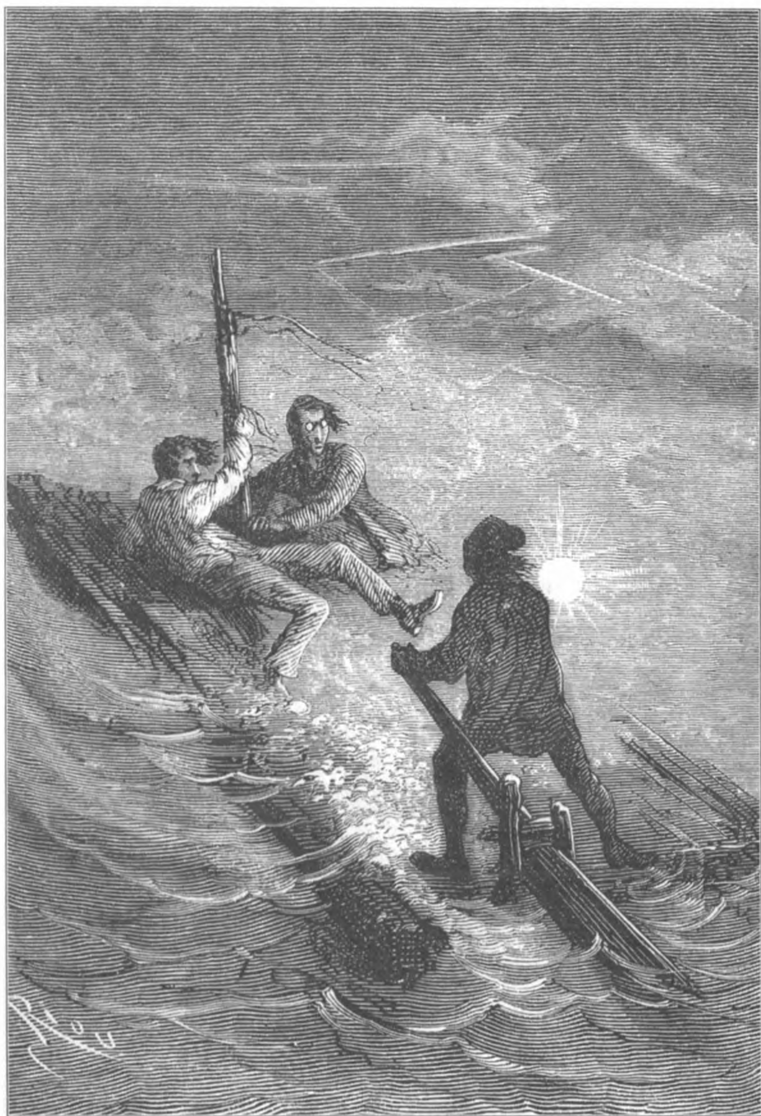
Per pusryčius paklausiau dėdulės, kur mes esame šią akimirką.

– Tikriausiai, – tariau, – tai sunku apskaičiuoti.

– Tiksliai apskaičiuoti, – atsakė jis, – ko gero, neįmanoma, kadangi per tris dienas trukusią audrą aš negalėjau užsirašyti nei plaukimo greičio, nei plausto judėjimo krypties; bet apytikriai savo buvimo vietą mes galime nustatyti.

– Paskutinius stebėjimus atlikome Geizerio saloje...

– Akselio saloje, mano berniuk. Neatsisakyk garbės duoti sa-

vo vardą pirmajai salai, atrastai Žemės rutulio gelmėse.

– Tegul būna, kaip sakote! Iki Akselio salos jūra mes nuplaukėme maždaug du šimtus septyniasdešimt ljė ir buvome nuo Islandijos nutolę truputį daugiau kaip šešis šimtus ljė.

– Teisingai! Tai turėdami galvoje ir pridėdami keturias audros dienas – audros metu mūsų plausto greitis negalėjo būti mažesnis kaip aštuoniasdešimt ljė per parą...

– Vadinasi, tai dar trys šimtai ljė.

– Taip, o Lidenbroko jūros plotis nuo vieno kranto iki kito siekia, atrodo, šešis šimtus ljė. Tai ką dabar pasakysi, Akseli? Juk savo dydžiu ji gali varžytis su Viduržemio jūra?

– Taip, jeigu mes ją perplaukėme skersai!

– Tikriausiai skersai!

– Štai kas dar įdomu, – pridūriau, – jeigu teisingai apskaičiavom, tai dabar virš mūsų galvų kaip tik ir yra Viduržemio jūra.

– Iš tikrųjų?

– Taip! Juk mes esame už devynių šimtų ljė nuo Reikjaviko!

– Nebloga kelionė, mano berniuk! Bet teigti, kad dabar esame po Viduržemio jūra, o ne po Turkija arba Atlanto vandenynu, galime tik tuo atveju, jeigu nenuklydome kur į šoną.

– Bet juk vėjas, rodos, nesikeitė, ir todėl aš manau, kad šis krantas yra į pietryčius nuo Grauben įlankos.

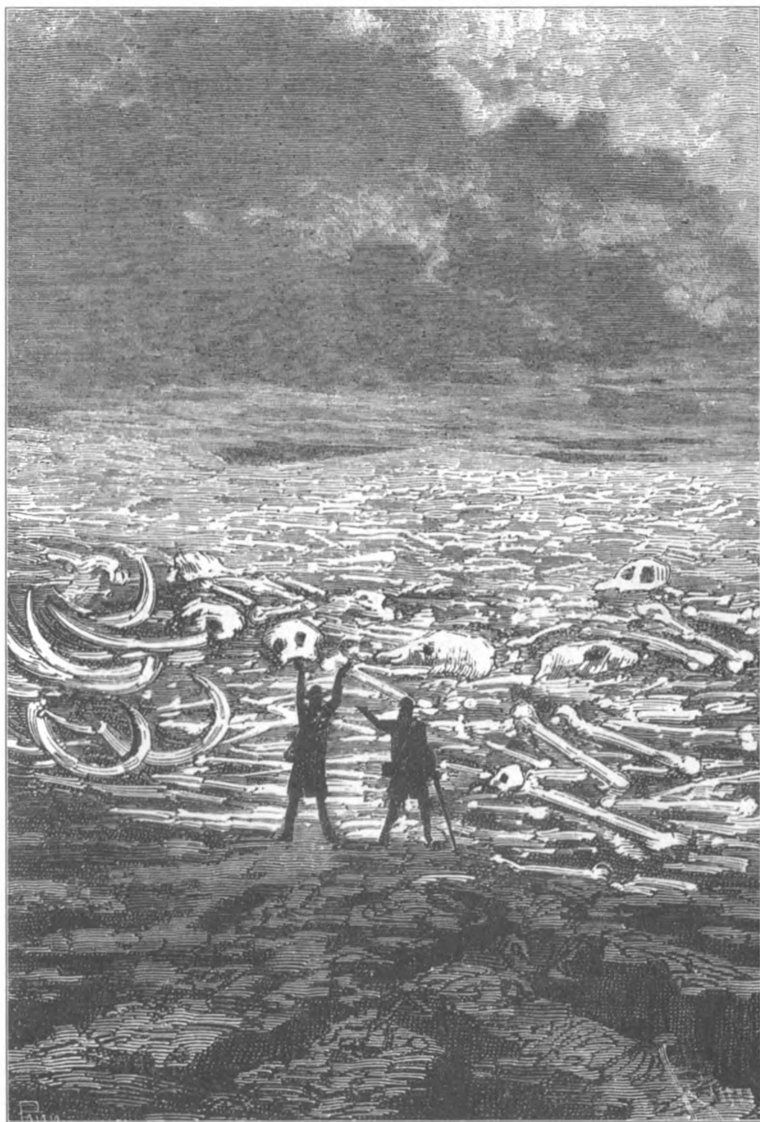
– Ką gi, tuoj pažvelgsime į kompasą ir įsitikinsime.

Profesorius patraukė prie uolos, kur Hansas išdėliojo prietaisus. Dėdė buvo linksmas, linkęs juokauti, džiugiai trynė rankas. Jis tarsi atjaunėjo! Aš nusekiau paskui jį, trokšdamas kuo greičiau sužinoti, ar mano spėlionės teisingos.

Priėjęs uolą, dėdulė paėmė kompasą, padėjo jį horizontaliai ir pažvelgė į magnetinę strėlę; ši, pajudėjusi į vieną ir kitą pusę, sustingo. Dėdulė pažiūrėjo į ją, pasitrynė akis ir vėl pažiūrėjo. Pagaliau nustebęs pažvelgė į mane.

– Kas atsitiko? – paklausiau.

Jis paliepė pačiam pažiūrėti į prietaisą. Iš nuostabos net šūktelėjau. Rodyklė rodė šiaurę ten, kur mes manėme esant pietus!

Užuot pasisukusi į atvirą jūrą, ji nukrypo į krantą!

Pakračiau kompasą, apžiūrėjau jį; prietaisas buvo sveikutėlis. Kad ir kaip sukiojome, rodyklė atkakliai rodė visiškai kitą kryptį.

Neliko jokių abejonių: per audrą vėjas nepastebimai pasikeitė ir mūsų plaustą atnešė atgal į tą patį krantą, kurį dėdulė manė likus toli užnugaryje.

Trisdešimt septintasis skyrius

Aš neįstengiu aprašyti tų jausmų, kurie užvaldė profesorių Lidenbroką: jo nuostabą, abejones ir pagaliau apmaudą. Dar niekada nebuvau matęs tokio priblokšto, suirzusio žmogaus. Alsinantis plaukimas, patirti pavojai – viską teko išgyventi iš naujo! Užuot keliavę pirmyn, mes grįžome atgal!

Tačiau dėdė netrukus susitvardė.

– Ak, kokį pokštą man iškrėtė likimas! – sušuko jis. – Stichijos prieš mane rengia sąmokslą. Oras, ugnis ir vanduo jungtinėmis jėgomis trukdo keliauti! Ką gi! Tegu žino, ko verta mano valios jėga! Aš nenusileisiu, nesitrauksiu nė per žingsnį, ir mes pamatysime, kas laimės – žmogus ar gamta!

Stovėdamas ant uolos, sudirgęs ir rūstus, Otas Lidenbrokas, panašiai kaip nenuramdomas Ajaksas, atrodė, šaukė į dvikovą dievus. Aš nutariau – pats laikas įsikišti ir nuramdyti dėdulės įniršio protrūkį.

– Paklausykite, ką pasakysiu, – tariau griežtu tonu, – bet kokia savigarba turi turėti tam tikras ribas. Negalima kovoti prieš tai, prieš ką neįmanoma kovoti; mes labai prastai pasirengę leistis į jūros keliones; negalima nuplaukti penkių šimtų ljė paprasčiausiu rąstų ryšuliu, iškėlus antklodę vietoj burės ir kartį vietoj stiebo, ir dar pučiant stipriausiam vėjui. Mes neįstengsime valdyti plausto, nes tapsime jūros stichijos žaisliuku. Tiesiog beprotybė antrą kartą rizikuoti, bandant perplaukti šią vandens platybę!

Aš galėjau bent dešimtį minučių vardinti daugybę nenuneigiamų įrodymų, ir profesorius nebūtų įstengęs jų nuginčyti, bet

dėdulė nekreipė į mane nė menkiausio dėmesio ir negirdėjo nė vieno žodžio.

– Prie plausto! – suriko jis.

Toks buvo profesoriaus atsakymas. Aš ir prašiau, ir niršau – viskas veltui: susidūriau su valia, stipresne nei granitas.

Tuo tarpu Hansas baigė tvarkyti plaustą. Buvo galima pamanyti, kad tas keistuolis atspėjo dėdulės planus. Keliais „*surtarbranduro*" gabalais jis vėl sutvirtino plaustą. Burė jau buvo iškelta, ir vėjas žaidė jos banguojančiose klostėse.

Profesorius pasakė keletą žodžių vedliui, ir šis nedelsdamas ėmė krauti ant plausto bagažą bei ruoštis kelionei. Oras buvo gana grynas, pūtė palankus šiaurės vakarų vėjas.

Ką aš galėjau padaryti? Vienas stoti prieš du? Bergždžias darbas! Jeigu Hansas būtų palaikęs mane! Bet ne! Buvo galima pamanyti, kad islandas liko bevalis ir davė pasiaukojimo įžadus. Iš tarno, tokio beatodairiškai ištikimo savo ponui, aš nieko negalėjau tikėtis. Teko kartu su jais leistis į kelionę.

Aš jau rengiausi užimti įprastinę vietą ant plausto, bet dėdulė mane sutramdė.

– Mes išplauksime tik rytoj, – tarė jis.

Abejingai mostelėjau ranka kaip žmogus, kuris su viskuo sutinka.

– Mes negalime pro akis praleisti nė mažiausios smulkmenos, – toliau kalbėjo dėdė, – ir jeigu likimas mus atnešė į šią pakrantę, pirmiausia ištyrinėsiu ją, o tik tada plauksiu.

Šie žodžiai bus labiau suprantami, jeigu pridursiu štai ką: nors mes sugrįžome į šiaurinį krantą, bet ne į tą pačią vietą, iš kurios ne taip seniai išplaukėme. Grauben įlanka tikriausiai plytėjo labiau į vakarus. Todėl profesoriaus ketinimas atidžiau ištyrinėti pakrantę buvo visiškai suprantamas.

– Ką gi, drožiam ieškoti ir atrasti! – tariau.

Ir, palikę Hansą tęsti savo darbų, mes patraukėme žvalgybon. Nuo jūros iki kalnų atšakų papėdės buvo gana toli. Iki pirmųjų stačių uolų reikėjo eiti bent pusvalandį. Po mūsų kojomis traškė-

jo įvairiausių formų ir dydžių kriauklės, kuriose gyveno pirmykščio periodo gyvūnai. Aš taip pat mačiau milžiniškus vėžlių šarvus, kurių skersmuo dažnai viršydavo penkiolika pėdų. Tai gigantiškieji plioceno gliptodonai. Žemė buvo gausiai nuberta nuzulintais akmenimis ir jų nuoskilomis, bangų nugludintomis ir išmestomis į krantą; čia akmenys gulė sluoksnis po sluoksnio. Tai man pašnibždėjo mintį, kad senais laikais jūra tikriausiai buvo užliejusi ir tą sausumos plotą. Uolose, išsibarsčiusiose po visą pakrantę, bangos paliko ryškius ardymo pėdsakus.

Visa tai tam tikru mastu galėjo paaiškinti jūros egzistavimą keturiasdešimt ljė gylyje nuo Žemės rutulio paviršiaus. Bet, mano manymu, visa toji vandens masė palaipsniui turėjo grimzti į Žemės gelmes, ir savo kilme ji, matyt, buvo susijusi su pasaulinio vandenyno vandenimis, prasiskverbiančiais pro kokį nors Žemės plutos plyšį. Tačiau reikėjo manyti, kad tas plyšys šiuo metu jau užakęs, juk kitaip ola arba, teisingiau sakant, milžiniška vandenvietė, per gana trumpą laiką priplūstų iki kraštų. Taip pat galimas daiktas, kad vanduo vandenvietėje, Žemės viduje esančios ugnies veikiama, po truputį garuoja. Tuo paaiškinamas virš mūsų galvų kabančių debesų susiformavimas ir elektros, sukeliančios audras šio granitinio masyvo viduje, susidarymas.

Toks reiškinių, kurių liudininkais mums teko būti, paaiškinimas man atrodė pakankamas, nes visi gamtos stebuklai, kad ir kokie neįprasti jie būtų, visuomet paaiškinami remiantis fizikos dėsniais.

Taigi mes ėjome uolienomis, panašiomis į nuosėdines kurios, kaip ir visos šio periodo uolienos, gana plačiai paplitusios Žemės rutulio paviršiuje. Profesorius atidžiai apžiūrinėjo kad ir menkiausią uolos plyšį. Jam rūpėjo ištirti kiekvienos užtiktos angos gylį.

Nuo Lidenbroko jūros kranto mes jau nuėjome apie mylią; čia uoliena buvo kitokia, tarsi kita puse apversta į viršų, smarkiai kilnojantis apatiniams Žemės plutos sluoksniams. Kai kurios įgriuvos ir apatinių sluoksnių iškilimas į paviršių bylojo apie stiprius

Žemės plutos perslinkimus.

Mes per vargą ropštėmės granito nuoskilomis, sumišusiomis su titnago, kvarco ir aliuvinėmis nuogulomis, kai staiga priešais atsivėrė kaulais nubertas laukas, arba, teisingiau sakant, lyguma. Galima teigti, tai buvo milžiniškos kapinės, kuriose per dvidešimtį amžių kaupėsi daugelio kartų netrūnūs palaikai. Įvairių organinės kilmės liekanų krūvos tęsėsi iki pat horizonto ir ten nyko ūkanose. Čia, maždaug trijų kvadratinių mylių plote, buvo galbūt įamžinta viso organinio gyvenimo istorija, tik silpnai atsispindėjusi tolimesnėje raidoje. Tačiau nekantrumas ir smalsumas viliojo mus eiti toliau. Po kojomis traškėdami byrėjo ikiistorinių gyvūnų kaulai – dėl teisės juos turėti varžytųsi didžiausių miestų muziejai. Pats Kiuvjė per tūkstantį gyvenimų neįstengtų atkurti būtybių, besiilsinčių toje nuostabioje kaulų saugykloje, skeletų.

Aš buvau priblokštas. Dėdulė iškėlė savo ilgas rankas į neaprėpiamą skliautą, atstojantį mums dangų. Plačiai pražiota burna, už akinių stiklų žvilgančios akys, galvos linksėjimai ir sukiojimai į visas puses – visa jo poza bylojo begalinę nuostabą. Jis aptiko neįkainuojamą leptoterijų, merikoterijų, lofodonų, anoploterijų, megaterijų, mastodontų, protopitekų, pterodaktilių, įvairiausių prieštvaninių baisenybių kolekciją, sukauptą tarsi specialiai jam. Įsivaizduokite veido išraišką aistringo bibliomano, staiga atsidūrusio garsiojoje Aleksandrijos bibliotekoje, Omaro sudegintoje ir per stebuklą iškilusioje iš pelenų! Toks buvo mano dėdulė, kai, klajodamas po tuos organinius likučius, rado kaukolę!

Drebančiu balsu dėdulė suriko:

– Akseli, Akseli, žmogaus kaukolė!

– Žmogaus kaukolė, dėde! – atsakiau aš, apstulbęs ne mažiau už jį.

– Taip, brolėne! O, Milnai Edvardsai! O, Kartfažai! Kodėl jūsų nėra čia, kur dabar esu aš, Otas Lidenbrokas!

Trisdešimt aštuntasis skyrius

Norint suprasti dėdulės šūksnį, skirtą tiems garsiesiems prancūzų mokslininkams, reikia žinoti, kad prieš pat mūsų kelionę įvyko atsitikimas, be galo svarbus paleontologijos mokslui.

1863 metų kovo 28 dieną žemkasiams, dirbusiems vadovaujant Bušė de Pertui Prancūzijos Somos departamento Muleno–Kiunjono akmens kirtykloje, keturiolikos pėdų gylyje po žeme buvo rastas žmogaus žandikaulis. Tai pirma Žemėje rasta tokios išvaizdos iškasena. Šalia nepaprastojo radinio buvo aptikti akmeniniai kirtikliai ir aptašyto titnago gabalai, per laiką tolygiai pasidengę patina.

Atradimas sukėlė didelį šurmulį ne tik Prancūzijoje, bet ir Anglijoje, Vokietijoje. Kai kurie Prancūzų instituto mokslininkai, taip pat ir Milnas Edvardsas bei Katrfažas, susidomėję tuo klausimu, neginčijamai įrodė rastojo kaulo autentiškumą ir, anot anglų, jie tapo pačiais karščiausiais kovotojais „ginče dėl žandikaulio".

Prie Jungtinės Karalystės geologų, pripažinusių šį faktą nekeliančiu abejonių, – Fakonero, Biosku, Karpentero ir kitų, – prisijungė vokiečių mokslininkai, o iš jų pirmas ir pats entuziastiškiausias buvo mano dėdė Lidenbrokas.

Kvartero periodo iškastinio žmogaus autentiškumas, atrodė, neginčijamai įrodytas ir pripažintas.

Bet ši teorija turėjo ir aršų priešininką – Elį de Bomoną. Didelį autoritetą pelnęs mokslininkas teigė, kad Muleno–Kiunjono kalnų uolienos nepriskirtinos diliuvio, o kur kas jaunesnei formaci-

jai, ir šiuo požiūriu būdamas Kiuvjė vienmintis, nieku gyvu nepritarė nuomonei, kad žmogaus giminė atsiradusi kartu su kvartero epochos gyvūnais. (*Diliuvis [lot. diluvium - tvanas], pasenęs terminas, vartotas geologijoje kaip pleistoceno ir jo uolienų sinonimas. Sukūrė 1823 metais Baklendas, siejęs kvartero ledyninių nuogulų kilmę su bibliniu pasaulio tvanu.*) Dėdulė Lidenbrokas, pritardamas didžiai daugumai geologų, nenusileido, ginčijosi ir pateikė tiek įvairių įrodymų, kad Elis de Bomonas liko beveik vienintelis savo teorijos šalininkas.

Mes žinojome visas to reikalo smulkmenas, tik neturėjome žinių, kad, mums iškeliavus, šiuo klausimu gerokai pasistūmėta pirmyn. Tos pačios rūšies žandikauliai buvo rasti kai kuriose Prancūzijos, Šveicarijos ir Belgijos purioje olų žemėje, lygiai kaip ir ginklai, rykai, įnagiai, vaikų, paauglių, suaugusių žmonių ir senelių skeletai. Žmogaus egzistavimas kvartero periode su kiekviena diena pasitvirtindavo vis labiau ir labiau.

Maža to! Pasiremdami liekanomis, rastomis viršutiniuose terciaro geologinės formacijos kloduose, drąsiausi mokslininkai teigė žmogų atsiradus dar anksčiau. Tiesa, rastosios liekanos – ne žmogaus kaulai, o tik žmogaus rankų dirbiniai: didelis iškastinio gyvūno blauzdikaulis ir dubens kaulai, taisyklingai nuglūdinti, lyg skulptoriaus iškalti, išsaugoję žmogaus triūso pėdsakus.

Tokiu būdu, laiko laiptais žmogus iš karto nusileido per daugelį amžių; jis aplenkė mastodontą, tapo „*elephas meridionalis*" (*pietų dramblys – Aut.*) amžininku; jo egzistavimas jau skaičiuojamas šimtu tūkstančių metų, nes geologai tam laikui priskiria plioceno formaciją.

Tokia buvo paleontologijos mokslo būklė. Todėl visiškai suprantama dėdulės nuostaba ir džiaugsmas, jeigu dar pridursime, kad, nuėjęs dvidešimt žingsnių, jis užtiko kvartero periodo žmogaus egzempliorių.

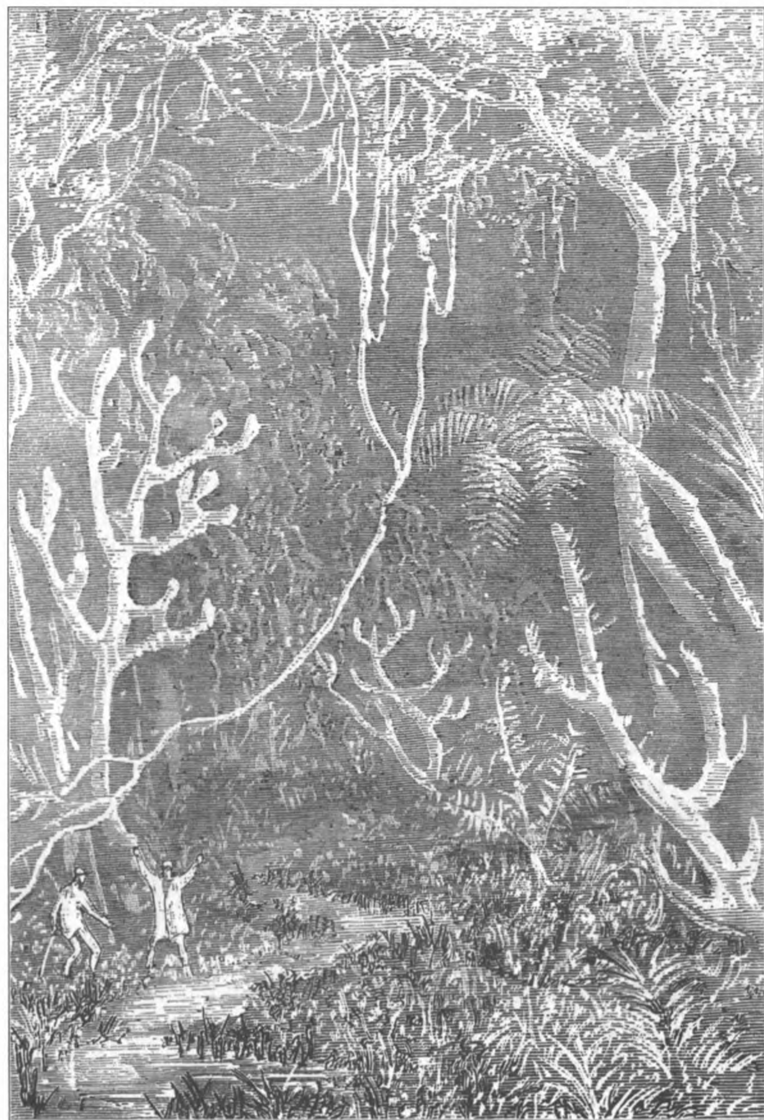
Iš karto buvo galima nustatyti, kad tai žmogaus kūnas. Nejaugi per tūkstantmečius išliko dėl ypatingų dirvos savybių, kaip, sakysime, Bordo miesto Sen Mišelio kapinėse? Į šitą klausimą aš

negaliu atsakyti. Bet kūnas, aptemptas pergamento oda, dar elastingi organai – bent jau taip atrodė! – tvirti dantys, tankūs plaukai, siaubingai ilgi rankų ir kojų nagai – prieš mūsų akis kūnas iškilo toks, koks egzistavo būdamas gyvas.

Aš netekau žado, susidūręs su praėjusių laikų vaiduokliu. Dėdulė, paprastai labai šnekus, irgi tylėjo. Mes pakėlėme mumiją, pastatėme ją stačią. Ji žiūrėjo į mus savo tuščiomis akiduobėmis. Apčiupinėjome jos torsą, kuris prisilietus skleidė duslų garsą.

Po neilgos tylos dėdės lūpomis vėl prabilo profesorius Otas Lidenbrokas; būdamas karšto temperamento, jis pamiršo, kokiose aplinkybėse esame mes, tos olos belaisviai. Profesorius, be abejo, įsivaizdavo save stovintį Johaneumo katedroje prieš klausytojus, nes nutaisė pamokomą toną, tarsi kreiptųsi į įsivaizduojamą auditoriją.

– Gerbiamieji ponai, – pradėjo jis, – turiu garbės jums pristatyti kvartero periodo žmogų. Kai kurie žymūs mokslininkai neigė, kiti ne mažiau žymūs, atvirkščiai, teigė jo egzistavimą. Dabar bet koks paleontologas Tomas Netikėlis, jeigu tik čia jis būtų, palietęs jį pirštu, tikriausiai pripažintų savo klaidą. Aš gerai žinau, kad mokslas privalo labai atsargiai vertinti panašius atradimus! Aš puikiai žinau, kokią naudą išpešė įvairūs Barnumai ir kiti panašūs šarlatanai iš iškastinio žmogaus! Aš žinau istoriją su Ajakso kelio girnele, tariamai spartiečių rastu vadinamuoju Oresto kūnu, Asterijaus kūnu,dešimties uolekčių ūgio, kurį mini Pauzanijus. (*Uolektis – senovinis ilgio matas apie 50 cm.*) Aš skaičiau pranešimus apie Tropanio skeletą, surastą šešioliktajame amžiuje, kurį bandė pripažinti esant Polifemo skeletu, ir istoriją gigantų, iškastų šešioliktajame amžiuje Palermo apylinkėse. Jūs lygiai kaip ir aš puikiai žinote tyrimo rezultatus milžiniško dydžio kaulų, atrastų tūkstantis penki šimtai septyniasdešimt septintaisiais metais Liucernoje – anot žinomo gydytojo Felikso Platero; jie priklausė devyniolikos pėdų milžinui! Aš godžiai perskaičiau Kasaniono traktatą ir visas paskelbtąsias kronikas, brošiūras, pranešimus bei diskusijas apie Teutoboko, kimrų karaliaus, užgrobusio Galiją, skeletą, iškastą Dofinės provincijoje tūkstantis šeši

šimtai tryliktais metais! Aštuonioliktajame amžiuje aš būčiau kovojęs Pjero Kompė pusėje prieš Šoichcerio preadomitus! Aš savo rankose turėjau rankraštį, pavadintą *Gigan*...

Čia davė apie save žinoti įgimtas dėdulės trūkumas: viešai kalbėdamas, jis užsikirsdavo, tardamas kiekvieną sunkiai ištariamą žodį.

– Rankraštis, pavadintas: *Gigan*...

Jis neįstengė ištarti to žodžio.

– *Giganteo*...

Bergždžios pastangos! Nelemtasis žodis kliuvo už liežuvio! Tai bent gardžiai pasijuoktų Johaneume!

– *Gigantosteologija!* – pagaliau ištarė profesorius Lidenbrokas ir du kartus nusikeikė.

Toliau viskas vėl klojosi sklandžiai.

– Taip, ponai! – entuziazmo pagautas, tęsė dėdulė. – Aš žinau visas tas istorijas! Aš taip pat žinau, kad Kiuvjė ir Bliumenbachas minėtus kaulus be niekur nieko pripažino esant kvartero periodo mamuto ir kitų gyvūnų kaulais. Bet šiuo atveju abejonės būtų buvusios mokslo įžeidimu! Kūnas priešais jus! Jūs juos matote ir galite palytėti. Tai ne tik skeletas, o tikras kūnas, dūlėjimo nepaliestas išimtinai antropologijos naudai.

Man visai nesinorėjo paneigti šio teiginio.

– Jei galėčiau jį nuplauti sieros rūgšties tirpalu, – toliau kalbėjo dėdulė, – nuvalyčiau žemes ir pašalinčiau visas šitas blizgančias, prilipusias prie jo odos kriauklytes. Bet aš neturiu sieros rūgšties! Ir vis dėlto net būdamas tokio pavidalo, šis žmogaus kūnas pats mums papasakos savo istoriją!

Ūmai profesorius čiupo iškastinį žmogų ir ėmė jį sukioti į visas puses, demonstruodamas fokusininko rankų miklumą.

– Jūs matote, – tęsė jis, – iškastinis žmogus vos šešių pėdų. Be abejo, jis priklauso kaukaziečių rasei. Baltųjų, kaip ir mes, rasei! Iškastinio kiaušas taisyklingos kiaušinio formos, skruostikauliai neišsišovę, žandikauliai normaliai išsivystę. Nematyti jokių prognatizmo ženklų, kurių požymis – pakitęs veido kampas. Išmatuokite tą kampą. Jis beveik artimas stačiajam. Bet aš žengiu dar

toliau logiško mąstymo keliu ir net išdrįstu teigti, kad šis žmogaus pavyzdys priskirtinas jafetų giminei, paplitusiai nuo Indijos iki pat Vakarų Europos. Nesijuokite, ponai!

Niekas nesijuokė, bet profesorius, skaitydamas mokslinį pranešimą, buvo pratęs prie klausytojų veiduose švytinčių šypsenų.

– Taip, – įkvėptai ir pakiliai tęsė jis, – priešais mus – iškastinis žmogus, mastodontų amžininkas, kurių kaulų pilnas šitas amfiteatras. Bet kaip jis čia pateko, kokiuose Žemės plutos klioduose gulėjo jo kūnas, kol atsidūrė šitoje milžiniškoje Žemės rutulio lūžio ertmėje, į tai aš nesiryžtu atsakyti. Be abejo, iškastinis priskirtinas kvartero periodui; paslaptys, vertos didžiausio dėmesio, vis dar aptinkamos Žemės rutulio plutoje; vėstant mūsų planetai, atsirado raukšlėtumas, plyšiai, sprūdžiai, nugrimzdo viršutiniai Žemės plutos sluoksniai. Bet kad ir kaip būtų – iškastinis žmogus prieš mūsų akis, šalia – jo rankų kūriniai: kirvis, nugludinti titnago gabalėliai. Tai akmens amžiaus įrankiai. Ir net jeigu jis, kaip ir aš pakliuvo čia kaip turistas, kaip mokslo pionierius, negaliu abejoti senovine jo kilme.

Profesorius baigė savo kalbą, ir aš susižavėjęs ėmiau ploti. Apskritai, profesorius kalbėjo teisingai; ir labiau išsimokslinę žmonės nei jo brolėnas vargu ar būtų įstengę nuginčyti profesoriaus teiginius.

Naujas įrodymas. Iškastinis kūnas nebuvo vienintelis toje didžiulėje kaulų saugykloje. Su kiekvienu žingsniu mes kaktomuša susidurdavome su palaikais, ir dėdulė turėjo puikiausią progą išsirinkti iš jų pavyzdinį egzempliorių netikintiesiems įtikinti.

Iš tiesų, nuostabus vaizdas buvo tos kapinės, kuriose ilsėjosi daugelio kartų žmonių ir gyvūnų palaikai. Bet tuo pačiu iškilo svarbus klausimas, į kurį mes negalėjome atsakyti. Kaip čia atsidūrė tos būtybės? Ar į Lidenbroko jūros pakrantes nebuvo jos įmestos jau nebegyvos per žemės drebėjimą? O gal jos gyveno tame vidiniame pasaulyje, po tuo dirbtiniu dangumi, gimdamos ir mirdamos panašiai kaip Žemės gyventojai? Iki šiol gyvas sutikdavome tik jūros baisenybes ir žuvis. Nejaugi ir žmogus klajoja šiomis dykomis pakrantėmis?

Trisdešimt devintasis skyrius

Štai jau pusvalandį mes einame kaulų krūsnimis. Nepaprastas smalsumas vilioja vis toliau ir toliau. Kokius stebuklus, kokius mokslo lobius dar slepia šitoji ola? Aš laukiau visokių netikėtumų, buvau pasiruošęs stebėtis viskuo.

Jūros krantą jau seniai paslėpė kapinių kalvelės. Profesorius visai neėmė galvon, kad galime pasiklysti, ir vedė mane dar toliau. Ėjome tylėdami, maudydamiesi elektrinėse bangose. Toji išsklaidyta šviesa, kurios kilmės aš negaliu paaiškinti, lygiai apšvietė visus daiktus; tik daiktai nemetė nė mažiausio šešėlio. Galima pagalvoti, kad mes esame kur nors ekvatoriuje, vasaros vidurdienyje nušviesti vertikalių saulės spindulių. Vandens garų visai nebebuvo. Tolygiai plūstanti šviesa uoloms, tolimiems kalnams, padūmavusiems miškų masyvams suteikė keistą išvaizdą.

Nuėję daugiau kaip mylią, atsidūrėme milžiniško miško pakraštyje; tai jau buvo ne „grybų" miškas, kokį regėjome prie Grauben užutėkio.

Terciaro periodo augmenija čia klestėjo visoje savo didybėje. Jau išnykusių rūšių puikiausios palmės, nuostabūs palmasitai, pušys, kukmedžiai, kiparisai, tujos, spygliuočių šeimos medžiai buvo apraizgyti šviesos nepraleidžiančiu lianų tinklu. Žemę klojo purus samanų ir kerpsamanių kilimas. Upokšniai čiurleno po jų pavėsinga lapija, nors šis epitetas netikslus, kadangi medžiai nemetė šešėlių. Miško pakraštyje augo sumedėję paparčiai, primeną šiltnamiuose auganČius paparčius. Kadangi trūko gyvybingosios saulės šilumos, medžių, krūmų lapai, kaip ir visi čionykščiai

augalai, buvo bespalviai. Viską gaubė monotoniški, sakytum, išblukę rusvi tonai. Terciaro periodo vešlios augmenijos lapai, bespalviai ir bekvapiai, atrodė, tarsi būtų išpjauti iš šviesoje išblukusio popieriaus.

Dėdulė Lidenbrokas ryžosi žengti į tą gigantišką mišką. Neatsilikau, nors ir būgštavau. Jeigu jau gamta sukūrė tokią vešlią ir maistui tinkamą augmeniją, kodėl gi čia negalėtų veistis ir pavojingi žinduoliai? Plačiose laukymėse, kurios susidarė per laiką išgriuvus ir vėtroms išvertus medžius, aš mačiau augant ankštinius augalus ir daugybę pašarinių žolių, kurias labai mėgo atrajojantys visų periodų gyvūnai. Mačiau ir sumišai augančių įvairiausių Žemės rutulio juostų medžių: ąžuolai klestėjo šalia palmių, australiškasis eukaliptas – norvegiškos eglės kaimynystėje, šiaurės beržas buvo susipynęs su zelandiškojo kaurizo šakomis.

Staiga sustojau ir nutvėriau dėdulės ranką.

Išsklaidytos šviesos dėka miško tankmėje įstengiau išskirti net mažiausius daiktus. Man pasirodė, kad pamačiau... Ne! Aš iš tikrųjų savo akimis išvydau tarp medžių judančias kažkokias milžiniškas figūras. Tikrai, tai buvo milžiniški žvėrys, mastodontų banda – ne iškastinių, ne! – gyvų, panašių į tuos, kurių liekanos rastos tūkstantis aštuoni šimtai pirmais metais Ohajo pelkėse! Aš mačiau milžiniškus dramblius, kurių straubliai raitėsi tarp medžių kaip gyvačių legionas. Aš girdėjau, kaip savo ilgomis iltimis drambliai daužė medžių kamienus. Šakos traškėjo, o nudraskyti lapai pradingdavo plačiose baisūnų žiotyse.

Visas prisisapnavęs ikiistorinių laikų, terciaro ir kvartero periodų pasaulis, dabar akivaizdžiai iškilo prieš mano akis! Ir mes su dėdule buvome vieni čia, Žemės gelmėse, jos kraupių gyventojų valioje!

Dėdulė irgi juos matė.

– Einam! – staiga tarė jis, spausdamas mano ranką, – pirmyn, pirmyn!

– Ne! – sušukau. – Ne! Mes beginkliai! Mes bejėgiai gintis, jei pakliūsime į keturkojų milžinų bandą. Eime iš čia, dėdule,

eime! Jokia žmogiška būtybė neliks nenubausta, suerzinusi šitas pabaisas!

– Jokia žmogiška būtybė? – tyliai paklausė dėdulė. – Klysti, Akseli! Pažiūrėk, pažiūrėk tenai! Man atrodo, aš matau kaip tik tokią būtybę! Būtybę, panašią į mus. Žmogų!

Pažvelgiau į tą pusę, kur rodė dėdulė, ir gūžtelėjau pečiais, o tai turėjo byloti, kad aš absoliučiai tuo netikiu. Tačiau buvau priverstas pasiduoti, nes tai, ką išvydau, buvo nenuginčijama.

Iš tikrųjų, ne toliau, kaip už ketvirčio mylios nuo mūsų, prisišliejusi prie milžiniško kauriso kamieno, stovėjo žmogiška būtybė. Požemio šalies Protėjas, naujas Neptūno sūnus, ganąs nesuskaičiuojamą mastodontų bandą!

Immanis pecoris custos, immanior ipse!
(*Milžiniškos bandos sargas, ir pats į milžiną panašus.* – /*lot.*/)

Taip, *immanior ipse*. Tai buvo jau ne iškastinis, kaip tas lavonas kaulų saugykloje, o gyvas milžinas, įstengęs valdyti tas baisenybes. Jo ūgis siekė daugiau kaip dvylika pėdų. Galva, dydžio sulig buivolo, slėpėsi tikrame susitaršiusių plaukų miške. Jis mosikavo milžiniška šaka–lazda, verta ikiistorinio piemens!

Stovėjome sustingę iš siaubo. Tačiau mus galėjo pastebėti. Reikėjo bėgti.

– Eime, eime! – šūktelėjau aš, tempdamas dėdulę, ir šis pirmą kartą manęs paklausė!

Po ketvirčio valandos mes jau dingome iš to baisiojo priešo akių.

O dabar, kai ramiai prisimenu tą atsitikimą, kai šaltakraujiškai galiu svarstyti ir praėjo nemažai laiko nuo to nepaprasto susitikimo, kaip tai paaiškinti? Nejaugi turiu patikėti? Ne, patikėti neįmanoma! Paprasčiausiai tai buvo regėjimo haliucinacijos; tikrovėje to nebuvo! Tame požemio pasaulyje neegzistuoja jokia žmogiška būtybė! Manyti, kad žmogaus giminė galėjo apgyvendinti olą Žemės rutulio gelmėje, neturinčioje jokio ryšio su Žemės

paviršiumi, – tikra kvailystė. Beprotybė, grynų gryniausia beprotybė! Aš esu labiau linkęs manyti egzistuojant kokį nors gyvūną, kurio sandara panaši į žmogaus. Kokios nors pirmos geologinės eros beždžionės, kokio nors protopiteko, mezoriteko, panašų į tą, kurį surado Lartė Sansano kloduose tarp iškastinių gyvūnų kaulų! O mūsų matytasis ūgiu viršijo visus, žinomus šiuolaikinei paleontologijai! Na, ir kas? Beždžionė? Taip, beždžionė, kad ir kaip tai būtų neįtikėtina! Žmogus, gyvas žmogus, daugybės kartų palikuonis, palaidotas Žemės gelmėse?.. Ne, nė už ką nepatikėsiu!

Mes palikome vaiduoklišką ir palaimingą mišką, iš nuostabos negalėdami ištarti nė žodžio, apimti baimės... Mes bėgome prieš savo valią. Tai iš tikrųjų buvo paniškas bėgimas, kaip būna tik košmaruose. Mes bėgome prie Lidenbroko jūros, ir aš nežinau, kas man būtų atsitikę, jeigu baimė nebūtų privertusi imtis kur kas praktiškesnių stebėjimų.

Nors buvau įsitikinęs, kad toje, iki šiol žmogaus kojų nepaliestoje žemėje nelieka mūsų pėdsakų, vis dėlto atkreipiau dėmesį, jog aplinkui riogsinčios uolos labai panašios į tas, kurios buvo prie Grauben užutėkio. Tai tarsi patvirtino ir kompaso rodyklė, ir priverstinis mūsų grįžimas į šiaurinį Lidenbroko jūros krantą. Panašumas kartais buvo tiesiog įstabus. Skardžių šlaitais žemyn krito upokšniai ir vandens kaskados. Man atrodė, jog aš atpažįstu ir *„surtarbranduro"* likučius, ir mūsų ištikimąjį Hanso upelį, ir urvą, kuriame sugrįžau į gyvenimą. Bet už keliolikos žingsnių iškilęs kalnų kalvagūbris, upokšnis ar nuskilusi uola vėl sukeldavo abejonių.

Savo dvejonėmis pasidalijau su dėdule. Jis abejojo lygiai kaip ir aš. Panorama visur buvo vienoda ir dėdulė neįstengė atpažinti vietovės.

– Matyt, – tariau, – mes atsidūrėme ne toje pačioje vietoje, iš kurios išplaukėme; audra plaustą nunešė truputį aukštėliau, ir jeigu eisime pakrante, prieisime Grauben užutėkį.

– Jeigu taip, – atsakė dėdulė, – nėra prasmės tęsti žvalgybą ir geriausia grįžti prie plausto. Bet ar tu neapsirinki, Akseli?

– Sunku dievagotis, dėdule. Juk uolos be galo panašios. Tačiau man atrodo, jog atpažįstu iškyšulį, kurio papėdėje Hansas statė plaustą. Mes tikriausiai esame netoli kažkokio užutėkio, ir, ko gero, tai ir yra Grauben užutėkis! – pridūriau, apžvelgdamas įlankos krantą, kuris man atrodė pažįstamas.

– Ne, Akseli, mes rastume kokį nors savo pėdsaką, o aš nieko nematau...

– O aš matau! – sušukau, puldamas prie kažkokio smėlyje žvilgančio daikto.

– Ką radai?

– Štai ką! – atsakiau.

Ir, pakėlęs nuo žemės, parodžiau dėdulei surūdijusį durklą.

– A! – tarė jis. – Vadinasi, buvai pasiėmęs ir šį ginklą?

– Aš? Ne! Tikriausiai jūs...

– Ne, – paprieštaravo profesorius. – Aš niekada neturėjau durklo.

– Keista!

– Nieko keisto, Akseli. Islandai dažnai nešioja tokius ginklus. Tai Hanso durklas. Tikriausiai pametė...

Aš papurčiau galvą. Durklas buvo ne Hanso.

– Galimas daiktas, tai pirmykščio kario ginklas! – sušukau. – Gyvo žmogaus, milžino piemens amžininko! Bet ne! Šis ginklas – ne akmens amžiaus! Ir ne bronzos amžiaus! Durklas plieninis...

Dėdulė bemat nutraukė mano samprotavimus, nuvedusius toli į lankas, ir šaltai ėmė aiškinti:

– Nusiramink, Akseli, ir atsikvošėk! Durklas – šešioliktojo amžiaus ginklas, tikras durklas su tribriaune geležte. Riteriai jį prisirišdavo prie diržo, o mūšyje smeigdavo paskutinį dūrį. Durklas ispaniškos kilmės. Jis nepriklauso nei tau, nei man, nei medžiotojui, net ne žmogiškoms būtybėms, gyvenančioms galbūt Žemės rutulio gelmėse!

– Jūs drįstate teigti?..

– Žiūrėk, durklo ašmenys ištrupėję, geležtė pasidengusi rūdimis, kurių amžius – ne viena diena, ne vieneri metai, o šimtmečiai!

Profesorius kaip niekada užsidegęs mėgavosi savo spėlionėmis.

– Akseli, – tęsė jis, – mes esame pakeliui į didį atradimą! Šis durklas čia, smėlyje, guli gal šimtą, gal du šimtus ar net tris šimtus metų, ir ištrupintas raižant požemio jūros uolas!

– Bet juk negalėjo savaime čia atsirasti! – sušukau. – Vadinasi, kažkas lankėsi prieš mus...

– Taip! Žmogus...

– O kas tas žmogus?

– Tas žmogus išraižė savo vardą šituo durklu! Tas žmogus norėjo dar kartą savo ranka parodyti kelią į Žemės centrą! Eime ieškoti! Eime!

Ir mes patraukėme palei aukštą stačią uolą, nepaprastai atidžiai tyrinėdami kiekvieną plyšį, stengdamiesi įsitikinti, ar tai ne galerijos pradžia.

Taip mes nuėjome iki tos vietos, kur krantas visiškai susiaurėjo. Jūra beveik siekė priekalnio papėdę, praėjimui palikdama ne daugiau kaip tuazą. Tarp uolų išsikišimų buvo matyti tamsaus tunelio anga.

Čia, ant plokščio granitinio akmens, mes išvydome dvi paslaptingas, pusiau išnykusias raides – drąsaus fantastiško keliautojo inicialus:

· ᛆ · ᛋ ·

– A. S.! – sušuko dėdulė. – Arnė Saknusemas! Visur – Arnė Saknusemas!

Keturiasdešimtasis skyrius

Nuo kelionės pradžios aš patyriau tiek daug nepaprasto, kad, maniau, jog nebegali iškilti kokių nors naujų netikėtumų, o jeigu iškiltų, nebesugebėčiau stebėtis. O vis dėlto matydamas tas dvi raides, iškaltas uoloje prieš tris šimtus metų, nepaprastai apstulbau. Negana to, kad uoloje buvo iškirsti mokslininko alchemiko inicialai, savo rankoje dar turėjau durklą, kuriuo jis tas raides įrėžė. Argi po viso to dar galima abejoti, ar iš tikrųjų toks keliautojas gyveno ir atliko nepaprastą žygį?

Kol šios mintys sukosi mano galvoje, profesorius Lidenbrokas entuziastingai garbino Arnė Saknusemą.

– Genijau, tu vertas didžiausios pagarbos! – kalbėjo jis. – Tu viską numatei, trokšdamas kitiems mirtingiesiems palengvinti kelią per Žemės rutulio plutą naujų atradimų vardan; ir į tave panašūs eis tavo pėdomis, kurias tu palikai prieš tris amžius štai šitų gilių požemių tamsoje! Tu davei galimybę ainiams pamatyti tuos stebuklus! Tavo vardas, iškaltas tai vienoje, tai kitoje vietoje tavo paties ranka, atkakliam keliautojui nurodo kelią į mūsų planetos centrą! Na, ką gi! Ir aš įrėšiu savo vardą šitame paskutiniame granito puslapyje! Ir tebus uola prie jūros, kurią tu atradai, pavadinta Saknusemo iškyšuliu!

Dėdulės džiūgavimas ir pakili dvasia užkrėtė ir mane. Jo kalbos patosas pakėlė puolusią mano dvasią.

Pamiršau visus kelionės pavojus ir atgalinio kelio rizikingumą. Norėjau atkartoti tai, ką padarė kitas žmogus, ir niekas nebeatrodė man neįveikiama!

– Pirmyn, pirmyn! – sušukau.

Aš jau buvau bepuolęs į tamsiąją galeriją, bet profesorius mane sudraudė. Jis, šitas aistringas žmogus, patarė būti kantresniam ir šaltakraujiškesniam.

– Pirmiausia grįžkime pas Hansą, – tarė jis, – ir atitempkime čia plaustą.

Apmaudžiaudamas paklusau ir mikliai nužingsniavau palei pakrantės uolas.

– Žinote, ką pasakysiu, dėdule? – tariau, eidamas šalia jo. – Iki šiol mums nuostabiai sekasi!

– Štai kaip! Taip manai, Akseli?

– Žinoma! Net audra sėkmingai mus nukreipė į teisingą kelią. Tegu būna palaiminta audra! Juk ji atvedė mus prie kranto, o geras oras mus būtų nuo jo nutolinęs! Akimirką įsivaizduokite, kad mes pakliuvome į pietinę Lidenbroko jūros pakrantę. Kas ten mūsų laukė? Saknusemo inicialų nebūtume užtikę ir dabar mes būtume atsidūrę padėtyje be išeities.

– Taip, Akseli, tiesiog stebuklas, kad mes, plaukdami į pietus, buvome nunešti į šiaurę prie Saknusemo iškyšulio. Turiu tiesiai pasakyti – šitame fakte yra kažkas visiškai nepaaiškinama!

– Ė! Tuščia jo! Nėra ko mums aiškinti faktus – reikia jais pasinaudoti!

– Žinoma, mano berniuk, bet...

– Mes vėl keliausime į šiaurę, prasigausime po šiaurinėmis Europos šalimis, po Švedija, Rusija, Sibiru, – kas žino, dar po kuo? – užuot keliavę po Afrikos dykumomis ar vandenynais!

– Taip, Akseli, tiesą sakai. Iš tikrųjų, viskas į gerą, jeigu jau mes liovėmės plaukę horizontaliai, nes toks plaukimas nieko gero nežadėjo. Dabar leisimės ir leisimės, visą laiką leisimės! Ar žinai, kad iki Žemės centro liko tik pusantro tūkstančio ljė?

– Niekai! – sušukau. – Apie tai neverta nė kalbėti. Pirmyn! Pirmyn!

Šitaip beprotiškai mes svaičiojome, kol sugrįžome pas medžiotoją. Viskas buvo paruošta ir tuoj pat galėjome plaukti. Islan-

das pakrantėje nepamiršo nė vieno mūsų ryšulio. Mes užšokome ant plausto, Hansas suktelėjo vairą, ir visu greičiu nuplaukėme palei krantą, prie Saknusemo iškyšulio.

Vėjas buvo nepalankus tokiam laivui, koks buvo mūsų plaustas. Todėl kartais tekdavo griebtis karčių ir stumtis. Uolos dažnai gana toli buvo įsiterpusios į jūrą; jas aplenkiant mums tekdavo sugaišti nemažai laiko ir išeikvoti jėgų. Pagaliau po trijų valandų, kitaip sakant, apie šeštą vakaro, radome vietą, patogią sustoti ir išlipti.

Aš iššokau į krantą, dėdulė ir islandas irgi nedelsė. Plaukimas mano entuziazmo neatvėsino. Atvirkščiai, aš net pasiūliau „sudeginti mūsų laivą", kad jau nebegalėtume trauktis. Bet dėdulė paprieštaravo. Pastebėjau, kad jis tapo tikras šaltakraujis.

– Bet juk mes tuoj pat iškeliausime, – tariau.

– Žinoma, mano berniuk, tačiau pirmiausia reikia ištyrinėti naująją galeriją. Gal vėl turėsime pasinaudoti kopėčiomis.

Dėdulė paruošė darbui Rumkorfo aparatą; plaustą pririšome prie kranto. Iki uoloje žiojėjančios angos tebuvo apie dvidešimt žingsnių, ir mūsų mažasis būrys, mano vedamas, tuoj pat patraukė prie galerijos.

Anga, beveik apskrita, buvo maždaug penkių pėdų skersmens. Tamsus tunelis, atsiradęs plikose uolose, iki glotnumo buvo nupoliruotas vulkaninio išsiveržimo produktų, kažkada šiuo urvu lėkusių į Žemės paviršių. Apatinis angos kraštas buvo sulig žemės paviršiumi, ir į tunelį galėjome be vargo įeiti.

Iš pradžių mes slinkome plokščiu, beveik horizontaliu paviršiumi; tačiau nespėjome žengti nė šešių žingsnių, ir kelią užtvėrė milžiniškas akmens luitas.

– Prakeikimas! – piktai sušukau, atsitrenkęs į neįveikiamą kliūtį.

Kad ir kiek ieškojome dešinėje ir kairėje, viršuje ir apačioje, nei praėjimo, nei atsišakojimo neradome. Aš jaučiau begalinį apmaudą ir nė už ką nenorėjau pripažinti, kad uolos nuodauža užtvėrė mums kelią. Pasilenkęs vėl apžiūrėjau luistą iš visų pusių.

Nė mažiausio plyšio! Tarsi vientisa granito siena! Hansas šmirinėjo su lempa, bet irgi niekur neaptiko nė mažiausio tarpo. Vadinasi, čia ir baigėsi mūsų kelionė.

Sudribau ant žemės; dėdulė dideliais žingsniais vaikščiojo koridoriumi pirmyn ir atgal.

– O kaip praėjo Saknusemas? – šūktelėjau aš.

– Taigi! – atsiliepė dėdulė. – Nejaugi ir jam kelią pastojo šis luistas?

– Ne, ne! – guviai paprieštaravau. – Matyt, nuoskila užtvėrė praėjimą per žemės drebėjimą arba per kokį magnetinį reiškinį Žemės plutoje. Daug metų praėjo nuo to laiko, kai Saknusemas sugrįžo ir kai atsirado šis granitinis luitas. Tikriausiai šia galerija anksčiau verždavosi lava ir kiti vulkaniniai produktai. Tik pažvelkite, granito lubos išvagotos sprogių; man atrodo, jie ne taip seniai atsirado ir atsirado vulkaninio išsiveržimo metu, kai milžiniški akmenys su baisiausia jėga urbėsi sau kelią; tarsi čia būtų pasidarbavusi kokio giganto ranka! O vieną kartą, padidėjus slėgiui, angon įlėkęs įstrigo luistas ir užtvėrė kelią, tarsi užrakindamas duris į požemį. Saknusemas šios kliūties nesutiko, nes ji atsirado vėliau. Mes turime uolą pašalinti, kitaip pasirodysime esą neverti ir svajoti apie Žemės centrą!

Štai kaip aš prabilau! Profesoriaus ryžtas visiškai mane pavergė. Įkvėpė atradimo troškulys! Aš pamiršau praeitį ir nepaisiau ateities. Man jau niekas nebeegzistavo sferoido paviršiuje, iš kur aš nusileidau į šią prarają: nei miestai, nei kaimai, nei Hamburgas, nei Karališkoji gatvė, nei mano vargšė Grauben, tikriausiai maniusi, kad aš jau visiems laikams esu palaidotas Žemės gelmėse!

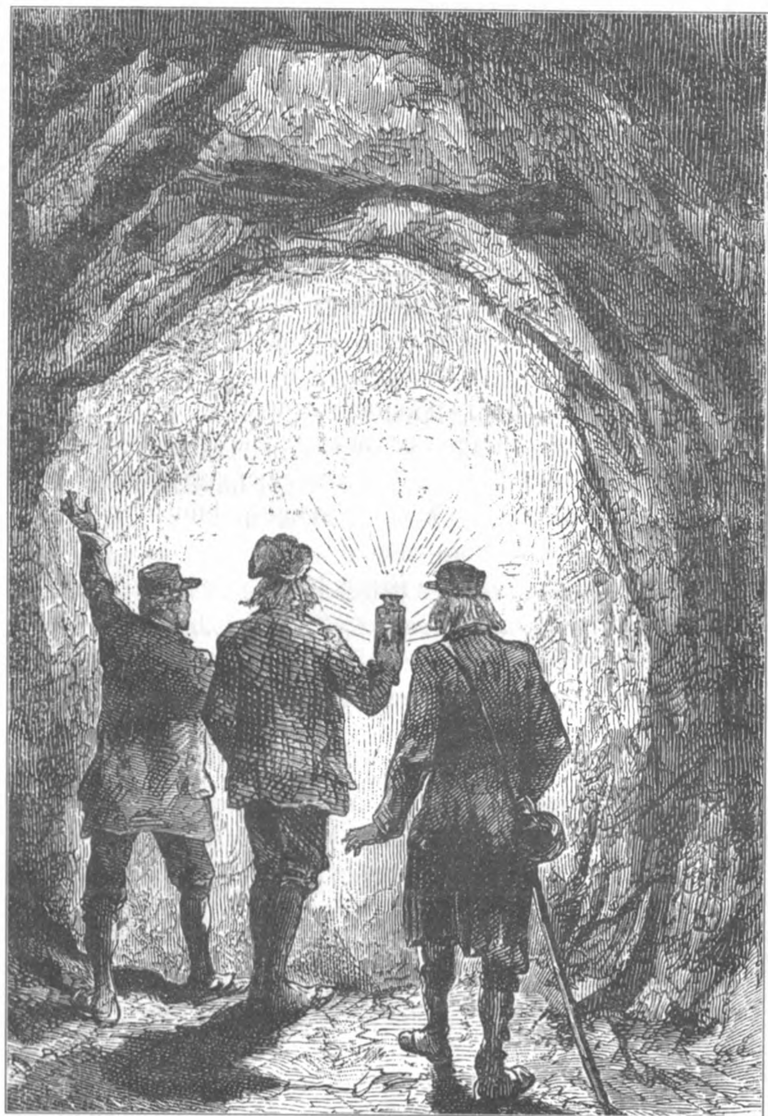
– Ką gi, – prabilo dėdulė, – čiupkime laužtuvus, kirtiklius ir prasiskinkime kelią! Išgriaukime sieną!

– Uola pernelyg stipri, kad ją įveiktume laužtuvu! – sušukau aš.

– Na, tada kirtikliu!

– Siena labai jau stora ir kirtikliu gali kapoti nekapojęs!

– Bet mes turime parako! Padėsime miną! Išsprogdinsime

luistą!

– Išsprogdinsime?

– Taip! Reikia tik uoloje iškalti įdubą!

– Hansai, prie darbo! – sušuko dėdulė.

Islandas nedelsdamas atnešė iš plausto kirtiklį, ir ėmėme sienoje kalti skylę. Darbas buvo ne iš lengvųjų. Į kiaurymę ketinome įdėti dvidešimt kilogramų piroksilino, kurio griaunamoji jėga keturis kartus didesnė už parako.

Aš buvau nepaprastai susijaudinęs. Kol Hansas dirbo, padėjau dėdulei paruošti ilgą dagtį.

– Mes praeisime! – tariau.

– Žinoma, praeisime, – patvirtino dėdulė.

Vidurnaktį sprogdinimui buvome pasiruošę: piroksilino užtaisą padėjome įduboje, dagtį ištempėme per visą galeriją į išorę. Tereikėjo kibirkšties, ir baisusis įrenginys būtų ėmęs veikti.

– Iki rytojaus, – tarė profesorius.

Teko paklusti ir laukti dar ištisas šešias valandas.

Keturiasdešimt pirmasis skyrius

Kita diena, ketvirtadienis, rugpjūčio 27–oji, tapo reikšminga tarpžemio kelionės data. Negaliu jos prisiminti be siaubo ir širdies alpulio. Nuo tos dienos mūsų protas, mūsų svarstymai, mūsų išradingumas jau nebeturėjo jokios reikšmės – mes tapome gamtos reiškinių žaisliukais.

Šeštą valandą jau buvome pakilę. Artėjo momentas, kai su piroksilino pagalba turėjome prasiskinti sau kelią pro granito sieną. Aš susilaukiau garbės padegti dagtį. Tai padaręs, turėjau dumti pas savo bendrakeleivius, lauksiančius manęs ant plausto, kurio nebuvome iškrovę, nes, nedelsdami nė akimirkos, ketinome išplaukti į atvirą jūrą. Tokiu būdu manėme išvengsią sprogimo pasekmių, o sprogimo jėga galėjo būti jaučiama toli nuo granito masyvo.

Pagal mūsų apskaičiavimą, dagtis turėjo degti apie dešimt minučių, o tik tada įvykti sprogimas. Vadinasi, aš turėjau pakankamai laiko, kad grįžčiau ant plausto.

Rengdamasis įvykdyti uždavinį, šiek tiek jaudinausi.

Paskubom papusryčiavome; dėdulė ir medžiotojas patraukė prie plausto, o aš su uždegtu žibintu likau pakrantėje.

– Eik, mano berniuk, – tarė dėdulė, – ir padegęs tuoj pat dumk pas mus.

– Nesibaiminkite, dėdule, – atsakiau, – negaišiu!

Aš pasukau prie įėjimo į galeriją. Atidariau žibintą, o kita ranka paėmiau dagties galą.

Profesorius laikė chronometrą.

– Ar pasiruošęs? – šūktelėjo.

– Pasiruošęs!

– Tai uždek!

Vikriai prikišau dagtį prie ugnies ir galvotrūkčiais puoliau kranto link.

– Lipk, – sušuko dėdulė, – ir plaukiam!

Hansas iš visų jėgų atsistūmė, ir plaustas nuplaukė į jūrą. Netrukus jau buvome per dvidešimt tuazų nuo kranto.

Artėjo jaudinanti akimirka. Profesorius atidžiai sekė chronometro rodyklę.

– Dar penkios minutės... – skaičiavo jis. – Dar keturios! Trys!

Mano pulsas pašėlusiai plakė.

– Dar dvi! Viena!.. Griūkite, granito kalnai!

Kas įvyko po to? Aš negirdėjau sprogimo. Bet pakrantės uolų forma mano akyse staiga pasikeitė; uolos prasiskyrė kaip uždangalas. Prie pat kranto atsivėrė bedugnė praraja. Jūra, tarsi nepaprasto siautulio pagauta, pašoko piestu viena didele banga, ir ant tos bangos keteros beveik vertikalioje padėtyje atsidūrė mūsų plaustas.

Mus visus tris išvertė iš kojų. Šviesą pakeitė tamsiausia tamsa. Aš pajutau – dingo patikima atrama, ir ne po mano kojomis, o po plaustu. Pamaniau, kad plaustas prasmego bedugnėje. Bet taip neatsitiko. Norėjau persimesti bent žodeliu su dėdule, tačiau per vandens ūžesį jis nieko nebūtų išgirdęs.

Nepaisant viešpatavusios tamsos, vandens ūžesio, išgąsčio, sąmyšio, aš supratau, kas įvyko.

Už uolos, išlėkusios į orą, atsivėrė bedugnė. Sprogimas sukėlė tikrą žemės drebėjimą plyšių išvarpytoje žemėje; bedugnė atsivėrė, ir jūra, virtusi vientisa pašėlusia srove, nusinešė mus su savimi.

Aš laikiau save žuvusiu.

Praėjo valanda, dvi valandos – net nežinau, kiek iš tikrųjų! Mes glaudėmės vienas prie kito, laikėmės už rankų, bijodami nudribti nuo plausto. Kartais plaustas atsitrenkdavo į sieną ir mus

pašėlusiai sukrėsdavo. Tačiau stuktelėjimai buvo reti, ir iš to padariau išvadą, kad galerija tapo gerokai platesnė. Be abejo, tai ir buvo Saknusemo kelias; tik mes leidomės ne vieni, o per savo neapdairumą, kartu su jūra!

Suprantama, tos mintys švystelėdavo mano galvoje padrika, neaiškia forma. Aš sunkiai įstengiau blaiviai mąstyti nutrūktgalviškai plaukiant – tai buvo panašu į kritimą bedugnėn. Sprendžiant iš vėjo, pūtusio man į veidą, pasipriešinimo, plausto lėkimo greitis viršijo ekspreso traukinių greitį. Tokiomis sąlygomis nebuvo įmanoma uždegti deglą, o mūsų paskutinis elektrinis aparatas sudužo per sprogimą.

Todėl labai nustebau išvydęs šalia sužybsint ugnelę. Ji apšvietė ramų Hanso veidą. Sumaniajam medžiotojui pasisekė uždegti žibintą, ir nors liepsnelė vos spingsėjo, vis dėlto šiek tiek sklaidė begalinę tamsą.

Galerija gerokai praplatėjo. Aš neapsirikau. Blankioje šviesoje sunku buvo vienu metu pamatyti abi jos sienas. Mes lėkėme pakriūtėn greičiu, viršijančiu pačių audringiausių Amerikos krioklių kritimo greitį. Srauto nešamas plaustas man priminė su didžiausia jėga paleistų vandens strėlių lėkimą. Vaizdingesnio palyginimo aš negaliu sugalvoti.

Kartais plaustas, pagautas vandens sūkurio, imdavo suktis kaip vilkelis. Kai tik priartėdavome prie galerijos sienos, aš apšviesdavau ją žibintu, ir kadangi uolos išsikišimai susiliedavo į vieną nepertraukiamą liniją, galėjau spręsti apie greitį, kuriuo mes plaukėme. Aš nustačiau vandens kritimo greitį – trisdešimt ljė per valandą.

Mudu su dėdule sukryžiavę kojas sėdėjome prie stiebo, sutraiškyto per katastrofą, nuolaužų ir sutrikę žvalgėmės į abi puses. Stengėmės sėdėti atsukę nugaras vėtrai, kad galėtume kvėpuoti.

Taip bėgo valandos. Padėtis nesikeitė, o viena aplinkybė dar labiau ją pablogino.

Tvarkydamas krovinį pamačiau, kad didžioji mūsų turto dalis

žuvo per sprogimą, kai įaudrinta jūra grasino paskandinti plaustą. Pasišviesdamas žibintu, aš ėmiau apžiūrinėti, kas liko. Iš prietaisų tebuvo tik kompasas ir chronometras; iš kopėčių ir virvių kaugės – lyno galas, susuktas ant stiebo likučių! Nei laužtuvo, nei kirtiklio, nei plaktuko – visi instrumentai žuvo, o prie tų nelaimių dar prisidėjo ir tai, kad maisto tebuvo likę tik vienai dienai!

Aš išnaršiau kiekvieną plausto kampelį, kiekvieną plyšį tarp rąstų ir lentų. Nieko! Tik gabalėlis džiovintos mėsos ir keli džiūvėsiai!

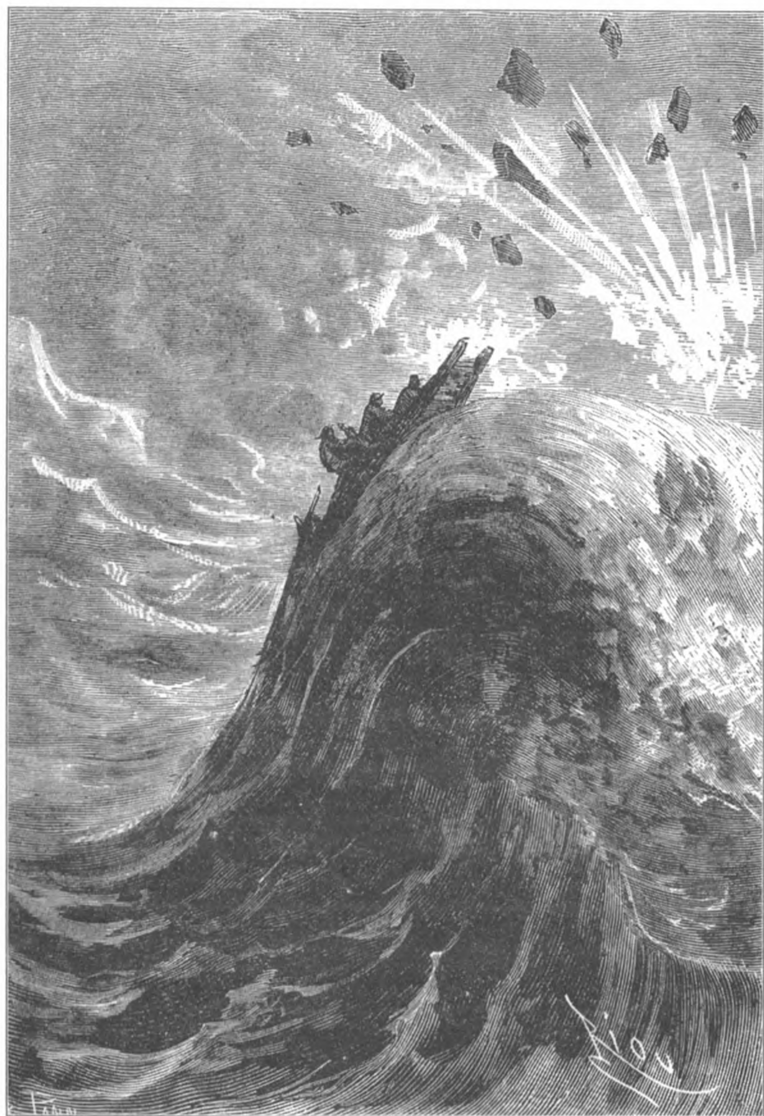
Tiesiog apmiriau! Negalėjau patikėti! Bet jeigu maisto būtų pakakę ir mėnesiams, metams, kaip išsigelbėtume iš bedugnės, į kurią mus nešė paklaikusi srovė? Ar vertėjo bijoti bado, kuomet mirtis mums grąsino visais savo pavidalais? O ar mums liks laiko, kad numirtume iš bado?

Tačiau dėl nepaaiškinamų vaizduotės įnorių būsimų baisenybių akivaizdoje aš pamiršau apie čia pat esantį pavojų; kas galėjo pasakyti, ar mums pasiseks išsigelbėti, išsikapstyti iš įsismarkavusios vandens stichijos ir grįžti į Žemės paviršių? Ir kokiu būdu? Ir kur būtent išnirsime? Šito aš nė nenutuokiau. Bet ar ne vis tiek! Tačiau vienas šansas iš tūkstančio – vis dėlto šansas! O mirtis iš bado – realybė, nepaliekanti jokių vilčių.

Pirmoji mintis, kuri šovė į galvą, buvo tokia: pasakyti dėdulei į kokią apgailėtiną padėtį pakliuvome, apskaičiuoti, kiek laiko liko mums gyventi. Bet man užteko tvirtybės tylėti. Nenorėjau, kad dėdulė prarastų savitvardą.

Tuo metu žibinto šviesa pamažu ėmė silpnėti ir galiausiai užgeso. Vėl apgaubė neįžvelgiama tamsa. Nebuvo ko ir viltis išsklaidyti tą neįžvelgiamą tamsybę. Nors mes dar turėjome deglą, bet kaip jį uždegti pučiant stipriausiam vėjui? Tada aš pasielgiau kaip kūdikis: bijodamas tamsos, užmerkiau akis!

Praėjo gana daug laiko, vanduo krito dar greičiau. Tai nustačiau pagal vėjo, pūtusio man į veidą, jėgą. Mes lėkėme svaiginančiu greičiu. Atrodė, jau nebečiuožiame vandeniu, o kriste kren-

tame į bedugnę! Hansas ir dėdulė mane apglėbė ir laikė iš visų jėgų, kad nenukrisčiau į vandenį.

Staiga į kažką atsitrenkėme; tai nebuvo kietas daiktas, tačiau liovėmės lėkę žemyn. Kelią pastojo užtvara: plaustą užgriuvo milžiniškas vandens stulpas. Aš užspringau. Ėmiau skęsti...

Netikėtas potvynis tęsėsi neilgai. Po keliolikos sekundžių pasijutau esąs gryname ore ir atsikvėpiau visa krūtine. Dėdulė ir Hansas stipriai mane laikė už rankų; mes vis dar buvome ant plausto.

Riou

Keturiasdešimt antrasis skyrius

Matyt, buvo apie dešimta valanda vakaro. Po potvynio pirmiausia pajutau visišką tylą. Vėl atgavau sugebėjimą girdėti: supratau, kad mane įbauginęs vandens ūžesys nutilo, galerijoje įsiviešpatavo tyla. Pagaliau nugirdau tarsi pašnibždom ištartus dėdulės žodžius:

– Mes kylame!

– Ką jūs sakote? – surikau.

– Taip, mes kylame! Kylame!

Aš ištiesiau ranką ir paliečiau sieną, nusidrėskiau odą. Mes kilome nepaprastai greitai.

– Deglą! Deglą! – sušuko profesorius.

Hansui teko gerokai pavargti, kol uždegė deglą, ir liepsna, nepaisant kilimo, degė lygiai, skleidė pakankamai šviesos ir mes galėjome apsižvalgyti aplinkui.

– Aš taip ir maniau, – tarė dėdulė. – Esame siaurame šulinyje, kurio skersmuo nesiekia keturių tuazų. Vanduo stengiasi pasiekti ankstesnįjį lygį ir kelia mus į viršų.

– Kur?

– Nežinau, bet turime būti viskam pasiruošę. Kilimo greitis maždaug du tuazai per sekundę, tai yra šimtas dvidešimt tuazų per minutę, arba daugiau kaip trys su puse ljė per valandą. Šitaip galime atsidurti nežinia kur!

– Taip, jeigu į ką nors neatsitrenksime, jeigu šita praraja nėra aklina! O kas bus, jeigu tunelis uždaras, jeigu oras, vandens slegiamas, palaipsniui susitvenks jo gale, kas bus, jeigu mus suslėgs?

– Akseli, – nepaprastai ramiai atsakė profesorius, – mūsų padėtis beveik beviltiška, bet vis dėlto yra šiokia tokia viltis išsigelbėti, ir aš ja kaip tik ir pasikliauju. Jeigu kiekvieną minutę mes galime žūti, tai kiekvieną minutę galime ir išsigelbėti. Todėl būkime pasiruošę, kad galėtume pasinaudoti net mažiausia palankia proga.

– Bet ką jau čia begalima padaryti?

– Reikia pasistiprinti, pavalgyti!

Išgirdęs tuos žodžius, atidžiai pažvelgiau į dėdulę. Teko jam pasakyti tai, ką ketinau nuslėpti.

– Pavalgyti? – paklausiau.

– Taip, tuoj pat!

– Profesorius keletą žodžių pasakė daniškai. Hansas papurtė galvą.

– Kaip? – sušuko dėdulė. – Maistas žuvo?

– Taip, štai viskas, kas liko! Džiovintos mėsos gabalėlis!

Dėdulė spoksojo į mane, niekaip nesuprasdamas žodžių esmės.

– Taigi, – tariau. – Ar vis dar tikite, kad mes galime išsigelbėti?

Atsakymo į šį klausimą neišgirdau.

Praėjo valanda. Pradėjau jausti stiprų alkį. Mano bendrakeleiviai taip pat norėjo valgyti, bet niekas nesiryžo paliesti apgailėtinos maisto atsargos.

Tuo tarpu po senovei greitai lėkėme į viršų. Kartais užtraukdavo kvapą, kaip užtraukia kvapą oreiviams, atsidūrus dideliame aukštyje. Bet jeigu aeronautams, kylant į aukštesnius oro sluoksnius, tenka patirti vis didesnį šaltį, tai mes, atvirkščiai, jutome stiprėjančią kaitrą. Karštis kilo bauginančiai sparčiai ir tuo momentu tikriausiai jau siekė keturiasdešimt laipsnių.

Ką turėjo reikšti ši permaina? Iki to laiko faktai patvirtino Devio ir Lidenbroko teoriją; iki tol ugniai atsparios uolienos, elektrinės srovės ir magnetizmas sukūrė ypatingas sąlygas, paneigė gamtos dėsnius ir veikė temperatūrą, nes, mano manymu, centrinės

ugnies teorija vis dėlto tebuvo vienintelė teisinga, vienintelė, viską paaiškinanti. Gal dabar mes pakliuvome į tokią aplinką, kur šie reiškiniai pakluso gamtos dėsniams ir todėl karštis tapo toks baisus, kad tirpdė uolas? Aš to bijojau ir savo abejones išdėsčiau profesoriui.

– Jeigu nenuskęsime ir neužsimušime, jeigu nenumirsime iš bado, mums dar liks viena galimybė – gyviems sudegti.

Profesorius tik gūžtelėjo pečiais ir paskendo savo mintyse.

Praėjo dar valanda ir, išskyrus nežymų temperatūros padidėjimą, padėtis nepasikeitė. Pagaliau dėdulė vėl sutrikdė tylą.

– Matai, – tarė jis, – mes turime ryžtis.

– Ryžtis?

– Taip! Turime pastiprinti savo jėgas. Jeigu saugodami maisto likučius stengsimės savo egzistavimą pratęsti dar kelias valandas, mirtinai nusikamuosime!

– Taip, ir mirties ilgai laukti nereikės!

– Bet iš kur mes imsime jėgų, jeigu išpuls galimybė išsigelbėti, jeigu prireiks ryžtingų veiksmų, o būsime nusilpę ir išsekę?

– O kas mūsų laukia, dėdule, suvalgius paskutinį kąsnį?

– Niekas, Akseli, niekas! Bet ar būsi sotus, tą gabalėlį prarijęs akimis? Tu svarstai kaip bevalis žmogus, kaip ištęžusi būtybė!

– Nejaugi jūs neprarandate vilties? – sudirgęs šūktelėjau.

– Ne! – tvirtai atsakė profesorius.

– Nejaugi? Dar tikite, kad turime galimybių išsigelbėti?

– Taip! Žinoma, turime! Aš manau, kad valinga būtybė, kol plaka širdis, kol pajėgi judėti, negali pulti į neviltį.

Kokie žodžiai! Žmogus, ištaręs juos esant tokiom aplinkybėm, be abejo, turėjo būti labai tvirto charakterio.

– Ką gi jūs manote galų gale daryti? – paklausiau.

– Suvalgyti maisto likutį iki paskutinio trupinio ir tokiu būdu atstatyti jėgas. Tegu tai būna mūsų paskutiniai pietūs, bet mes bent jau vėl tapsime stiprūs ir nežūsime nuo išsekimo!

– Ką gi, tai suvalgykime viską, ką dar turime! – sušukau.

Dėdulė į tris lygias dalis padalijo po katastrofos likusį mėsos

gabalą ir džiūvėsius. Kiekvienam teko apie svarą maisto. Profesorius rijo karštligiškai, godžiai; aš, nepaisydamas alkio, valgiau be jokio pasitenkinimo, beveik pasišlykštėdamas; Hansas mėgaudamasis lėtai kramsnojo mažais kąsneliais, pietavo labai ramiai kaip žmogus, kurio nekankina rūpestis dėl ateities. Jis dar surado gertuvę, puspilnę kadugių degtinės, davė iš jos mums atsigerti, ir tas išganingas gėrimas šiek tiek mane pažvalino.

– *Förtrafflig!* – tarė Hansas, gurkštelėjęs iš gertuvės.

– Nuostabu! – patvirtino dėdulė.

Aš vėl atgavau šiokią tokią viltį. Bet mūsų paskutiniai pietūs baigėsi. Buvo penkta valanda ryto.

Žmogus taip jau sutvertas: pasitenkinimo pojūtis kartais turi neigiamą pusę. Kai valgymo poreikis patenkintas, sunku įsivaizduoti alkio kančias. Tai reikia patirti, tik tada supranti! Kaip paprasta – menkas džiūvėsėlis ir jautienos gabaliukas priverčia pamiršti iškęstas kančias.

Po tų pietų mes panirome kiekvienas savo mintyse. Apie ką mąstė Hansas, kilęs iš tolimųjų vakarų, bet turintis fatališką Rytų šalių gyventojų romumą? O jeigu kalbėsime apie mane, tai aš visas pasinėriau į atsiminimus – jie mane nunešė į Žemės paviršių, kurio man nė už ką nevertėjo palikti. Namas Karališkojoje gatvėje, mano vargšė Grauben, geroji Marta – prieš mano akis iškilo kaip vaiduokliai, ir liūdesį keliančiame gaudesyje, atsklindančiame per granito masyvą, aš girdėjau Žemės miestų šurmulį.

Dėdulė – „visuomet savo poste" – pasišviesdamas fakelu, atidžiai tyrinėjo uolos pobūdį ir iš jos klodų sandaros stengėsi išsiaiškinti mūsų buvimo vietą. Panašūs apskaičiavimai galėjo būti tik apytiksliai, bet mokslininkas visada lieka mokslininku, jeigu tik pasiseka išsaugoti šaltakraujiškumą, o profesorius Lidenbrokas šia savybe buvo apdovanotas kaip niekas kitas.

– Erupcinis granitas! – tarė jis. – Mes vis dar pirminiuose sluoksniuose, bet kylame! Ir kas žino...

Kas žino? Jis vis dar vylėsi. Ranka braukė per vertikalią sieną ir po kelių minučių vėl prabilo:

– Štai gneisas! Štai žėrutingas skalūnas! Puiku! Netrukus atsiras ir pereinamojo periodo sluoksniai, o tada...

Ką norėjo pasakyti profesorius? Ar jis sugebėjo išmatuoti Žemės plutos storį, esantį virš mūsų! Ar turėjo kokių nors priemonių apskaičiavimams atlikti? Ne! Manometro jis neturėjo, ir jokie skaičiavimai negalėjo jo atstoti.

Tuo tarpu temperatūra vis kilo, mes tiesiog buvome šlapi nuo prakaito toje įkaitusioje atmosferoje, primenančioje karštį, sklindantį iš liejyklos krosnies metalo lydymo metu. Netrukus Hansui, dėdulei ir man teko nusivilkti striukes ir liemenes! Sunkiai slėgė ir kėlė skausmą net patys lengviausi drabužiai.

– Ar tik mes neartėjame prie židinio, įkaitusio iki baltumo? – sušukau, kai karštis dar labiau ėmė spiginti.

– Ne, – atsakė dėdulė, – tai neįmanoma! Neįmanoma!

– Tačiau siena karšta! – tariau, palietęs ją ranka.

Tą akimirką mano ranka atsidūrė vandenyje, ir aš mikliai ją atitraukiau.

– Verdantis vanduo! – sušukau.

Profesorius atsakė piktu judesiu.

Ūmai mane apėmė nenumaldomas siaubas, kurio jau nebeįstengiau atsikratyti. Jaučiau – artėja katastrofa, kokios negali įsivaizduoti net pati lakiausia vaizduotė. Toji mintis, iš pradžių blanki, palaipsniui užvaldė mano sąmonę. Stengiausi jos atsikratyti – veltui! Aš neišdrįsau jos suformuluoti, bet keli atsitiktiniai pastebėjimai tik patvirtino mano nuojautą. Neryškioje deglo šviesoje pastebėjau judant granito klodus; tikriausiai tai buvo ženklas, kad įvyks kažkoks reiškinys, kuriame svarbiausias vaidmuo teks elektrai. Ir tam neįtikėtinam karščiui, ir verdančiam vandeniui. Aš žvilgtelėjau į kompasą...

Kompasas tiesiog pakvaišo!

Keturiasdešimt trečiasis skyrius

Taip, pakvaišo! Rodyklė staigiais šuoliais šokinėjo nuo vieno poliaus prie kito, perbėgdavo visas apskritimo padalas ir vėl grįždavo atgal, tarsi tikrai būtų išprotėjusi!

Aš gerai žinojau, kad, pagal visuotinai pripažintas teorijas, Žemės rutulio pluta niekada nebūna visiškos ramybės būsenoje; pokyčiai, vykstą veikiant nerūdinių uolienų irimui, nuolatiniam vandens masių judėjimui, magnetizmas sukelia nuolatinius poslinkius Žemės plutoje net tada, kai jos paviršiuje esančios būtybės nė neįtaria apie tą veiklą Žemės viduje. Vadinasi, šis reiškinys neturėjo manęs išgąsdinti, bent jau nesukelti bauginančių minčių.

Bet kiti faktai, kai kurios *sui generis* (*Savotiškas. – /lot./ Aut.*) charakteringos smulkmenos, negalėjo manęs suklaidinti. Dundesys visą laiką stiprėjo. Jį galėjau palyginti tik su triukšmu, kurį sukelia daugybė greitai grindiniu lekiančių vežimų. Tai buvo lyg vientisas griaustinio dundenimas.

Magnetinė strėlė, krečiama elektrinių reiškinių, patvirtino mano spėjimą. Žemės plutos senieji sluoksniai grasė subyrėti, granito masyvai susiglausti, angos užsiverti, tuštumos užsipildyti ir mes, vargšai atomai, būsime pasmerkti žūti jų siaubingame glėbyje!

– Dėdule, dėdule, mes žuvome! – sušukau.

– Ko jau taip baisiai išsigandai? – stebėtinai ramiai paklausė profesorius. – Kas tau?

– Kas man? Tik pažiūrėkite, kaip siūbuoja sienos ir skiriasi

granito klodai! Koks baisus tropinis karštis! Verdantis vanduo, tirštėjantys garai, šokinėjanti magnetinė rodyklė – visa tai žemės drebėjimo požymiai!

Dėdulė ramiai papurtė galvą.

– Žemės drebėjimo? – paklausė.

– Taip.

– Man atrodo, mano berniuk, tu apsirinki!

– Argi? Jūs nesuvokiate šitų simptomų prasmės?

– Žemės drebėjimas? Ne! Aš laukiu šio to geresnio!

– Apie ką kalbate?

– Apie išsiveržimą, Akseli!

– Išsiveržimą? – sušukau. – Argi mes esame veikiančio ugnikalnio žiotyse?

– Aš taip manau, – šypsodamasis atsakė profesorius, – ir tai geriausia, kas gali mūsų laukti.

Geriausia! Ar tik dėdulė neišsikraustė iš proto! Kodėl jis toks ramus, kodėl jis šypsosi? Ką tai reiškia?

– Kaip?! – surikau. – Nejaugi mes esame veikiančiame ugnikalnyje? Argi likimas mus sviedė į ištirpusios lavos, įkaitusių akmenų, verdančio vandens vulkaninio išsiveržimo kelią? Mus išstums, išmes, išsvies, iškels į orą liepsnos verpetas kartu su uolos nuolaužomis, pelenų ir šlako lietumi! Ir sakote, kad tai geriausia, ko mes galime tikėtis?

– Taip, – žvelgdamas į mane per akinių viršų, atsakė profesorius. – Juk tai vienintelė mūsų viltis grįžti į Žemės paviršių.

Tūkstančiai minčių siautėjo mano galvoje. Dėdulė buvo teisus, be abejo, teisus, ir dar niekada jis man neatrodė toks drąsus ir tikįs savo spėliojimu, kaip tą akimirką, kai, laukdamas išsiveržimo, taip stebėtinai ramiai svarstė visus šansus.

Tuo tarpu visą laiką kilome. Naktis praėjo sparčiai kylant. Gaudesys, jau ir taip užgulęs ausis, nepaliaujamai stiprėjo. Aš dusau, man atrodė, kad jau atėjo paskutinioji. Ir nepaisant nieko, žmogaus vaizduotė tokia keista, kad aš, nė pats to nejausdamas, pasidaviau vaikiškoms fantazijoms! Ne aš buvau savo minčių šeimi-

ninkas, o jos pavergė mane.

Mus tikriausiai pasigavo ir su savimi nešėsi išsiveržęs ugnikalnis; po mumis kunkuliavo verdantis vanduo, o po vandeniu glūdėjo lavos sluoksnis, uolų nuolaužų sangrūda – visa tai kraterio viršuje pasipils į visas puses. Mes buvome ugnikalnio žiotyse – tuo jau nebeteko abejoti, – tik šį kartą – ne užgesusiame Snefelso ugnikalnyje, o virte verdančiame. Aš nerimaudamas svarsčiau: koks čia kalnas ir kokioje Žemės vietoje mus išmes?

Be abejo, kažkokioje šiaurės šalyje! Dėl to nebuvo jokių abejonių! Nuo Saknusemo iškyšulio mus nunešė keletą šimtų ljė į šiaurę. Nejaugi esame po Islandija? Gal mus išsvies pro Heklą ar vieną iš septynių ugnimi alsuojančių salos kalnų? Tame platumos laipsnyje penkis šimtus ljė į vakarus aš suskaičiavau tik keletą mažai žinomų ugnikalnių šiaurės vakarinėje Amerikos pakrantėje. Aštuoniasdešimties laipsnių platumoje rytų kryptimi egzistavo tik vienas ugnikalnis – Eskas, Majeno saloje, netoli Špicbergeno! Žinoma, kraterių netrūko, jie buvo gana platūs ir galėjo išmesti visą armiją! Bet kuris iš jų pasitarnaus mums? Štai šitą aš ir stengiausi atspėti!

Prieš rytą kylančio srauto greitis padidėjo. Temperatūra, užuot kritusi, artėjant prie Žemės paviršiaus, kilo, nes veikiantis ugnikalnis buvo arti. Aš jau neabejojau dėl mūsų judėjimo būdo. Milžiniška, kelių šimtų atmosferų jėga, susidariusi garams susikaupus Žemės gelmėse, nesuvaldomai mus stūmė į viršų. Tačiau į kokius sunkiai įsivaizduojamus pavojus mus nešė!

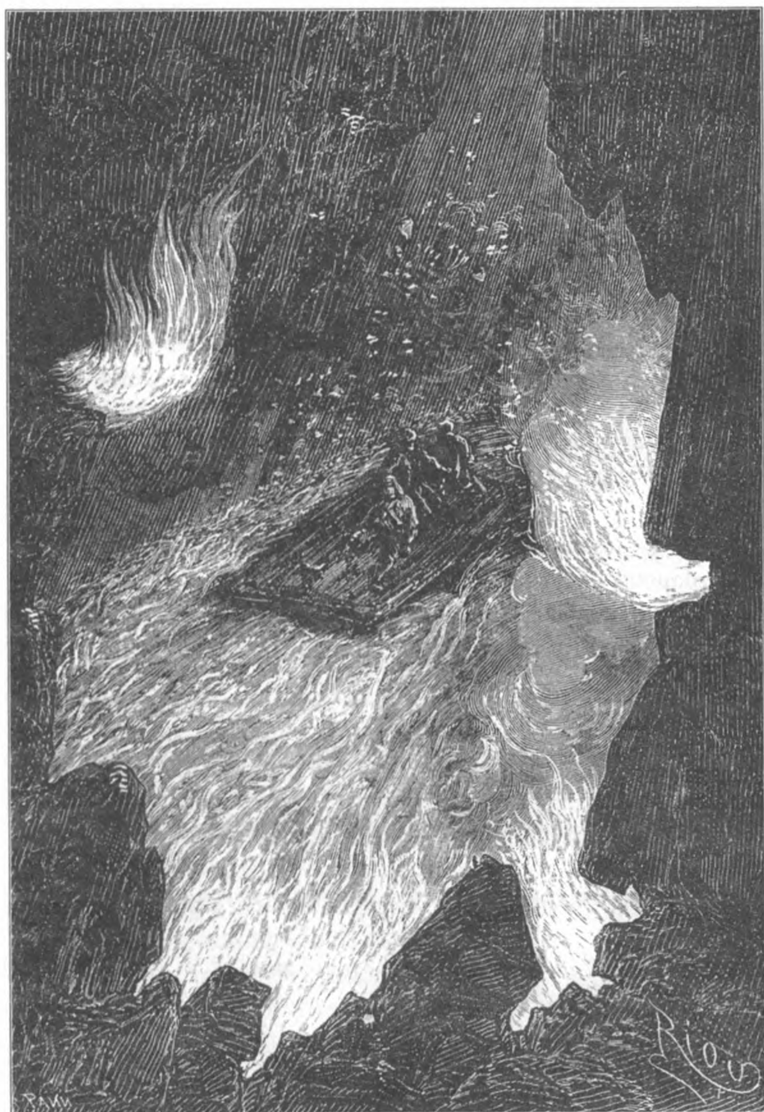
Į palaipsniui platėjančią galeriją netrukus ėmė prasiskverbti gelsvi atspindžiai; ir dešinėje, ir kairėje aš pastebėjau gilius, urvus primenančius tunelius, iš kurių veržėsi tiršti garai; ugnies liežuviai spragsėdami laižė sienas.

– Pažiūrėkite, pažiūrėkite, dėdule! – sušukau.

– Tai sieros liepsna! Visiškai natūralus, išsiveržimui būdingas reiškinys.

– O jeigu liepsna išplis ir ims mus laižyti?

– Neišplis!

PANN
Riou

– O jeigu uždusime?

– Neuždusime! Galerija platėja ir, jeigu reikės, mes šoksime nuo plausto ir pasislėpsime kokioje aižoje.

– O vanduo? Juk vanduo kyla?

– Vandens jau nebėra, Akseli, tik į tešlą panaši lavos masė. Ji ir neša mus į kraterio kiaurymę.

Iš tikrųjų, vandens srautą pakeitė gana tiršta, nors ir verdanti, vulkaninė masė. Temperatūra tapo nebepakenčiama, ir termometras būtų rodęs tikriausiai daugiau kaip septyniasdešimt laipsnių! Aš buvau šlapias nuo prakaito. Neuždusome tik todėl, kad labai greitai kilome.

Tačiau profesorius nesigriebė savojo ketinimo, plausto nepaliko, ir gerai padarė! Nors ir nelabai tvirtai surišti rąstai vis dėlto buvo patikimas atspirties taškas, kurio mums niekas nebūtų pakeitęs.

Apie aštuntą valandą ryto įvyko kai kas nauja. Mes liovėmės kilę, plaustas tarsi apmirė vietoje.

– Kas čia dabar? – paklausiau, pajutęs stiprų stuktelėjimą.

– Sustojome, – atsakė dėdulė.

– Nejaugi ugnikalnis neišsiverš?

– Tikiuosi, išsiverš!

Aš atsistojau ir žvalgiausi. Gal ką pamatysiu ir suprasiu, kas atsitiko? Galbūt plaustas, užkliuvęs už uolos kyšulio, laikinai sustabdė masės išsiveržimą? Jeigu taip, reikia kuo greičiau išlaisvinti kelią.

Bet buvo visai kas kita. Pelenų, šlakų ir gargždo masė sustingo vietoje.

– Nejaugi išsiveržimas liovėsi? – sušukau aš.

– A, tu šito bijai, mano berniuk? – paklausė dėdė. – Nesijaudink, ši ramybė negali ilgai tęstis; jau praėjo penkios minutės, ir netrukus mes vėl pradėsime savo kelionę į kraterio angą.

Profesorius, tai sakydamas, atidžiai stebėjo chronometrą ir dar kartą pasirodė esąs geras pranašas. Netrukus plaustą bloškė į viršų: vieną kartą, antrą – smūgius jutome maždaug dvi minutes.

– Gerai, – tarė dėdulė ir pažvelgė į laikrodį, – po dešimties minučių mes vėl leisimės į kelionę!

– Po dešimties minučių?

– Taip! Šis ugnikalnis veikia su pertraukomis. Jis leidžia mums atsikvėpti!

Tai buvo tiesa. Po dešimties minučių mus vėl su nepaprasta jėga ėmė nešti į viršų; kad nenusiristume nuo plausto, laikėmės įsitvėrę rąstų. Po kurio laiko požeminiai smūgiai liovėsi.

Vėliau mąstydamas apie tą keistą reiškinį, aš neradau tinkamo paaiškinimo. Tačiau man atrodė, jog mes buvome atsidūrę ne pagrindinėse ugnikalnio žiotyse, o tikriausiai šalutiniame kelyje ir tejautėme tik nusilpusius smūgius.

Negaliu pasakyti, kiek kartų šitokiu būdu mus pastūmėjo, tik galiu teigti, kad kiekvieną kartą, kai vulkaninė veikla atsinaujindavo, mus, tarsi kokį sviedinį, blokšdavo į viršų su vis didesne jėga. Sustojus mes dusome; lekiant į viršų, karštas oras gniaužė kvapą.

Kartais kaip apie didžiausią palaimą mąstydavau – staiga atsiduriu šiaurės kraštuose, kur spigina trisdešimties laipsnių šaltis! Įkaitusi vaizduotė perkeldavo mane į snieguotas Arkties lygumas, ir kartais atrodydavo, jog po manimi – Šiaurės ašigalio ledynai! Beje, iškankintas dažnų postūmių, aš netekau sąmonės. Jeigu ne Hanso ranka, būčiau prasiskėlęs kiaušą į granito sieną. Štai kodėl mano atmintyje neįstrigo joks aiškesnis vaizdas apie tai, kas dėjosi paskutinėmis valandomis.

Lyg pro miglą prisimenu nepaliaujamą ūžesį, granito masių drebėjimą, besisukinėjantį plaustą. Jis lėkė lavos laukais lyjant pelenų lietui. Apie mus plaikstėsi ugnies liežuviai. Uraganinis vėjas tarytum milžiniško ventiliatoriaus sukurtas, įnirtingai pūtė į požeminę ugnį. Paskutinį kartą mano akyse tarsi per gaisro pašvaistę švystelėjo Hanso veidas, paskui aš jau nieko nebejaučiau, išskyrus nežmonišką siaubą, kokį patiria nelaimingasis tuo momentu, kai, pririštas prie patrankos žiočių, išgirsta šūvį, kuris turi ore ištaškyti jo kūną...

Keturiasdešimt ketvirtasis skyrius

Atsitokėjęs pajutau, kad mane už liemens laiko stipri mūsų vedlio ranka. Kita ranka jis prilaikė dėdulę. Aš nebuvau sunkiai sužeistas, tik jaučiausi esąs visiškai nusilpęs. Gulėjau kalno pašlaitėje, už dviejų žingsnių nuo bedugnės, į kurią galėjau nugarmėti vos pajudėjęs. Hansas išgelbėjo mane iš tikros žūties – mažai trūko, būčiau nuslydęs į kraterio žiotis.

– Kur mes? – paklausė dėdulė, matyt, baisiausiai sudirgęs dėl to, kad vėl atsidūrė Žemės paviršiuje.

Medžiotojas sutrikęs gūžtelėjo pečiais.

– Islandijoje? – pasidomėjau aš.

– *Nej*, – atsakė Hansas.

– Kaip? Ne? – sušuko profesorius.

– Hansas apsirinka, – tariau atsistodamas.

Po daugybės netikėtumų, kuriuos patyrėme kelionėje, mūsų laukė naujas siurprizas. Aš tikėjausi pamatysiąs kalno viršūnę, padengtą amžinu sniegu, apšviestą blyškių poliarinio dangaus spindulių, stūksančią tarp negyvenamų poliarinių platumų; o mes gulėjome kalno šlaite, išdegintame svilinančių karštos saulės spindulių.

Nenorėjau patikėti savo akimis, bet mano kūnas, saulės myluojamas, išsklaidė bet kokias abejones. Mes išnirome iš kraterio pusnuogiai, ir spindulinga saulė, nelepinusi mūsų pastaruosius du mėnesius, dosniai liejo ant mūsų šviesos ir šilumos srautus.

Kai mano akys apsiprato su akinančiu spindėjimu, pabandžiau ištaisyti savo vaizduotės klaidą.

Profesorius prabilo pirmas:

– Iš tikrųjų, tai visai nepanašu į Islandiją.

– O į Majeno salą? – paklausiau.

– Irgi ne, mano berniuk. Tai ne šiaurės ugnikalnis su granito uolomis ir snieguota viršūne.

– Tačiau...

– Žiūrėk, Akseli, žiūrėk!

Virš mūsų galvų, ne toliau kaip už penkių šimtų pėdų, žiojėjo ugnikalnio krateris, iš kurio kas ketvirtis valandos, lydimas baisiausio gaudesio, iškildavo aukštas liepsnos stulpas su pemzos, pelenų ir lavos priemaišomis. Aš pajutau drebant kalną: tarsi milžiniškas banginis pukšėdamas ir švogždamas iš savo plačių žiaunų jis metė ugnies ir garų sroves. Žemiau, gana stačiu šlaitu, maždaug už septynių šimtų ar aštuonių šimtų pėdų, driekėsi išsivertusios masės, o iš to buvo galima spręsti, kad ugnikalnio aukštis – apie trys šimtai tuazų. Ugnikalnio papėdė skendo žalumoje: aš aiškiai mačiau alyvmedžius, figos medžius ir rausvomis kekėmis apkibusius vynuogienojus.

Teko sutikti, kad peizažas nė iš tolo nepanašus į šiaurės šalių vaizdą.

Už tos žalios juostos spinduliavo jūros ar ežero vanduo, iš visų pusių supęs sausumą ir tą nuostabią šalį pavertęs kelių ljė pločio salele. Rytų pusėje už namų stogų matėsi nedidelis uostas – ant žydrų bangų suposi gražūs laivai. Toliau, vandens plynumoje, mirgėjo salelės, ir jų buvo tiek daug, kad priminė skruzdėlyną. Vakaruose akys įžiūrėjo tolimų krantų puslankį; vienur matėsi griežti mėlynų kalnų kontūrai; toliau, pietuose, į dangų rėžėsi vulkano kūgis, iš kurio viršūnės kilo dūmų stulpas. Šiaurėje saulės spinduliuose spindėjo neaprėpiama vandenų platybė, paįvairinta vienur kitur šmėkščiojančių stiebų ar išsipūtusių burių. Toks netikėtas vaizdas šimteriopai sustiprino tą nuostabų grožį.

– Kur mes? Kur mes? – tyliai paklausiau.

Hansas buvo viskam abejingas, sėdėjo užsimerkęs, o dėdulė žvitriai bėgiojo akimis po apylinkę, nejausdamas peizažo grožio.

– Kad ir kaip vadintųsi šitas kalnas, – pagaliau tarė jis, – bet ant jo vis dėlto karštoka; sprogimai nesiliauna, taigi nevertėjo gelbėtis nuo išsiveržimo, kad vėl lauktume, kol ant galvos nusiris uolos nuolauža. Leiskimės žemyn, ten ir nuspręsime, ką daryti. Be to, aš mirštu iš bado ir troškulio!

Ką jau sakyti – profesorius nebuvo svajotojas. O jeigu kalbėsime apie mane, tai, pamiršęs alkį ir nuovargį, aš būčiau ten pasilikęs dar keletą valandų, bet teko sekti paskui savo bendrakeleivius.

Ugnikalnio šlaitas buvo labai status; mes šliaužėme pelenų pilnomis griovomis, aplenkdami lavos srautus, kurie raitėsi lyg kokios ugninės gyvatės. Leisdamasis žemyn, aš tarškiau neužsičiaupdamas, nes mano fantazija nežinojo ribų.

– Mes Azijoje! – šūkčiojau. – Indijos pakrantėje, Malaizijos salose, Okeanijoje! Mes praėjome po visu pusrutuliu ir išnirome prie Europos antipodų.

– O ką rodo magnetinė rodyklė? – paprieštaravo dėdulė.

– Taip, magnetinė rodyklė... – sutrikau. – Jeigu ja tikėtume, mes visą laiką ėjome į šiaurę.

– Vadinasi, kompasas mus apgavo?

– O, žinoma, apgavo!

– Jeigu tik čia ne Šiaurės polius!

– Polius? Ne, bet...

Rodyklės „elgesys" buvo nepaaiškinamas. Aš nebežinojau, ką ir manyti!

Tuo tarpu artėjome prie akį džiuginančios žaliuojančios lygumos. Mane kamavo alkis ir troškulys. Laimei, po dviejų valandų atsidūrėme nuostabiame slėnyje su alyvmedžių ir granatmedžių giraitėmis bei vynuogynais, regis, neturinčiais šeimininko. Beje, mes dėl to ilgai nesukome galvos, nes mūsų padėtis buvo vargana. Iki soties valgėme sultingus vaisius ir rausvas vynuoges, ir atgavome jėgas. Netoliese, žolėje, pavėsingame medžių šešėlyje, užtikau šaltinį – šaltu putuotu vandeniu atgaivinome veidą ir rankas.

Mums mėgaujantis poilsiu, iš alyvmedžių giraitės išlindo berniukas.

– A, – sušukau aš, – štai ir šios laimingos šalies gyventojas!

Berniūkštis buvo labai varganai apsirengęs. Mus išvydęs, jis, regis, labai išsigando. Ir iš tikrųjų, mes, pusnuogiai, susitaršiusiomis barzdomis, negalėjome žadinti pasitikėjimo, ir jeigu tik toji šalis nebuvo apgyvendinta plėšikų, jos gyventojams turėjome kelti baimę.

Persigandęs berniukas jau buvo bedumiąs kuo toliau nuo mūsų, bet Hansas jį pasivijo ir, nepaisydamas šūkaliojimų ir priešinimosi, atsivedė.

Dėdulė, norėdamas berniūkštį apraminti, ėmė jį šnekinti ir pirmiausia paklausė vokiškai:

– Kaip vadinasi šis kalnas, mažyli?

Berniukas neatsakė.

– Gerai! – tarė dėdulė. – Vadinasi, mes ne Vokietijoje. – Ir jis pakartojo klausimą angliškai.

Berniukas tylėjo. Aš suglumau.

– Nejaugi jis nebylys? – sušuko profesorius ir, šiek tiek didžiuodamasis kalbų mokėjimu, tą patį klausimą uždavė prancūziškai.

Ir šį kartą atsakymo neišgirdome.

– Tada pabandysime paklausti itališkai, – tarė dėdulė ir paklausė: – *Dove noi siamo?*

– Kur mes esame? – netekęs kantrybės, pakartojau aš.

Berniukas tylėjo.

– Ar prabilsi pagaliau? Kaip vadinasi ši sala? – supykęs suriko dėdulė ir čiupo berniuką už ausies. – *Come si noma quest isola?*

– *Stromboli*, – atsakė piemenėlis, ištrūko iš Hanso rankų ir dingo alyvmedžių giraitėje.

Daugiau jis mums nebebuvo reikalingas. Strombolis! Tas legendinis pavadinimas man padarė begalinį įspūdį! Mes buvome Viduržemio jūros viduryje, mitologinėje Eolijoje, senajame Strombolyje, saloje, kur kažkada Eolas laikė prie grandinių pririšęs vėjus ir audras. Ir tie žydri kalnai rytuose buvo Kalabrijos kalnai! O

tas ugnikalnis, pučiąs į dangų dūmus pietiniame horizonte, – Etna, baisioji Etna!

– Strombolis, Strombolis!– šūkčiojau aš.

Dėdulė man antrino ir gestais, ir žodžiais. Mes tarsi vaidinome senovės graikų tragedijos chorą.

O, kokia kelionė! Kokia nuostabi kelionė! Pro vieno ugnikalnio žiotis nusileidę į Žemės gelmes, pro kito žiotis mes išnėrėme į paviršių, ir tas kitas ugnikalnis buvo daugiau kaip per tūkstantį du šimtus ljė nuo Snefelso, nuo atsiskyrėlės Islandijos, esančios kažkur toli, pasaulio pakraštyje!

Kelionės netikėtumai mus atvedė į vieną nuostabiausių Žemės šalių. Mes palikome amžinų sniegynų kraštus ir pakliuvome į amžinosios žalumos šalį ir, išsiskyrę su ledinių laukų rūkais, atsidūrėme po mėlynu Sicilijos dangumi!

Po nuostabių pietų – vaisių ir gaivaus vandens – patraukėme ieškoti kokio nors Strombolio uosto. Pasakoti, kokiu būdu patekome į salą, mums atrodė neprotinga: prietaringieji italai palaikytų mus iš pragaro išvytais velniais. Todėl nutarėme apsimesti jūros keliautojais, patyrusiais laivo žūtį. Tai buvo ne taip didvyriška, bet saugiau!

Keliaujant girdėjau dėdulę sau po nosimi murmant:

– Magnetinė rodyklė! Magnetinė rodyklė rodanti Šiaurę! Kaip tai paaiškinti?

– Tiesą sakant, – atsainiai tariau, – nieko nė nereikia paaiškinti. Taip lengviau gyventi!

– Ką čia šneki! Johaneumo profesorius nesugeba paaiškinti kokio nors kosminio reiškinio! Užsitraukčiau didžiausią gėdą!

Tai sakydamas, dėdulė, pusnuogis, persijuosęs odiniu diržu ir nosį pasibalnojęs akiniais, vėl tapo baimę keliančiu mineralogijos profesoriumi.

Iš alyvmedžių giraitės iki San Vincenco uosto buvo valanda kelio; ten Hansas paprašė atlyginimo už savo tarnybos tryliktąją savaitę. Pinigai jam buvo sumokėti, ir šią ceremoniją palydėjome nuoširdžiai paspausdami mūsų vedlio ranką. Hansas tarsi truputį susigraudeno, švelniai spustelėjo mums rankas ir nusišypsojo.

Keturiasdešimt penktasis skyrius

Man telieka baigti pasakojimą, kuriuo nepanorės patikėti net žmonės, pratę niekuo nesistebėti. Bet aš iš anksto pasiruošiau patirti žmonių nepatiklumą.

Strombolio žvejai mumis labai rūpinosi, kaip rūpinamasi, laivo žūtį patyrusiais žmonėmis. Davė ir drabužių, ir maisto. Po dviejų dienų, rugpjūčio 31–ąją, krovininis laivas nuplukdė mus į Mesiną; ten praleidome keletą dienų, puikiai pailsėjome ir atgavome jėgas.

Penktadienį, rugsėjo 4 dieną, išplaukėme „Fortūna" – Prancūzijos imperatoriškosios laivininkystės pašto paketbotu, ir po trijų dienų išlipome Marselyje visai nerūpestingai nusiteikę, jeigu neimsime galvon ramybės neduodančios prakeiktosios magnetinės rodyklės. Tas nepaaiškinamas reiškinys ne juokais mane kankino. Rugsėjo devintos dienos vakare atvykome į Hamburgą.

Neįmanoma aprašyti Martos nustebimo, Grauben džiūgavimo.

– Dabar, kai tapai didvyriu, – tarė mano mieloji nuotaka, – tai jau turėtų būti nepadoru mane palikti, Akseli!

Aš pažvelgiau į ją. Grauben verkė ir šypsojosi pro ašaras.

Savaime suprantama, profesoriaus Lidenbroko sugrįžimas hamburgiečiams padarė milžinišką įspūdį. Per plepiosios Martos malonę apie profesoriaus ekspediciją į Žemės centrą visi kuo puikiausiai žinojo. Žinoma, dauguma netikėjo, o kai profesorius grįžo, tikinčiųjų liko dar mažiau!

Tačiau Hanso dalyvavimas ekspedicijoje ir kai kurių žinių,

atėjusių iš Islandijos dėka, visuomenės nuomonė pamažu keitėsi.

Dėdulė tapo garsiu žmogumi, o aš buvau didžiojo žmogaus brolėnas, o tai juk irgi šį tą reiškia! Hamburgas mūsų garbei surengė neregėtas iškilmes. Johaneume įvyko viešas posėdis, kuriame profesorius padarė pranešimą apie savo kelionę, praleidęs tik kazusą su magnetine rodykle. Tą pačią dieną miesto archyvui jis perdavė Saknusemo dokumentą ir išreiškė begalinį apgailestavimą, kad aplinkybės neleidusios jam Islandijos keliautojo pėdomis nusekti iki pat Žemės centro. Nepaisydamas pelnytos šlovės, profesorius laikėsi labai kukliai ir tuo tik sustiprino savo reputaciją!

Profesoriui parodyta pagarba, žinoma, sužadino ir didelį pavydą. Kadangi dėdulės teorijos, paremtos neabejotinais faktais, prieštaravo visuotinai moksle pripažintai centrinės ugnies teorijai, tai jam teko atkakliai polemizuoti su visų šalių mokslininkais.

O jei kalbėsime apie mane... Aš taip pat negaliu pripažinti profesoriaus Lidenbroko atšalimo teorijos: nors mačiau ką kitą, bet tikiu ir visuomet tikėsiu, kad centrinė ugnis egzistuoja; tačiau neatmetu galimybės, kad, labiau ištyrus fizines Žemės savybes, ši teorija gali būti patikslinta.

Tuo metu, kai dėl šių opių klausimų vyko karšti ginčai, dėdulė išgyveno didelį sielvartą. Nepaisant prašymų, Hansas paliko Hamburgą; žmogus, kuriam mes turėjome būti už viską dėkingi, nesuteikė progos jam atsidėkoti. Islandas pajuto gimtinės ilgesį.

– *Farval*, – kartą tarė jis ir, šitaip atsisveikinęs, išvažiavo į Reikjaviką ir sėkmingai grįžo namo.

Mes buvome labai susigyvenę su drąsiuoju gagų medžiotoju; žmonės, turį dėkoti jam už savo gyvybę, visuomet prisimins Hansą su meile; ir, žinoma, aš nemirsiu, dar kartą su juo nepasimatęs.

Baigdamas turiu pridurti, kad mūsų „Kelionė į Žemės centrą" patraukė nepaprastą viso pasaulio dėmesį. Ji buvo išspausdinta ir išversta į visas kalbas; patys populiariausi žurnalai perspausdin-

davo svarbiausius „Kelionės" skyrius, kuriuos, papildydami komentarais, vienodai karštai nagrinėjo, neigė ir gynė ir tikinčiųjų, ir netikinčiųjų stovyklos. Retas atvejis! Dėdulė dar gyvas būdamas pelnė šlovę, tokią garsią, jog net Barnumas pasiūlė jam didelius pinigus, kad prašmatniai „pristatytų" jį Jungtinėse Valstijose.

Tačiau nemalonus jausmas, suteikęs begalinę kančią, temdė profesoriaus šlovę. Jis niekaip neįstengė paaiškinti, kas buvo atsitikę magnetinei rodyklei! Mokslininkui panašus nepaaiškinamas reiškinys tampa tikra proto kankyne. Tačiau likimas panoro padovanoti dėdei visą laimės pilnatvę.

Kartą jo kabinete betvarkant mineralų kolekciją, į akis man pakliuvo ramybę drumstęs kompasas ir aš ėmiau jį apžiūrinėti.

Kompasas ramiausiai jau gulėjo neliečiamas šešis mėnesius, nė nenujausdamas, kiek daug suteikė nerimo.

Staiga – o, stebuklas! Aš garsiai sušukau. Bemat atidūmė profesorius.

– Kas atsitiko? – paklausė.

– Kompasas!..

– Na, ir kas?

– Rodyklė rodo pietus, o ne šiaurę!

– Ką sakai?!

– Pažiūrėkite! Ašigaliai pasikeitė vietomis.

– Pasikeitė!

Dėdulė pažiūrėjo, palygino ir staiga taip šoktelėjo, kad net namas sudrebėjo.

Tarsi saulės spindulys apšvietė mūsų protą!

– Vadinasi, – sušuko jis, vėl atgavęs žadą, – mums atvykus į Saknusemo iškyšulį, prakeiktoji rodyklė rodė pietus vietoj šiaurės?

– Tikriausiai.

– Tai štai kuo paaiškinama mūsų klaida. Tačiau koks reiškinys galėjo sukelti ašigalių susikeitimą?

– Labai paprastas.

MAURAND

– Paaiškink, mano berniuk.

– Tas pats kamuolinis žaibas, kuris per audrą Lidenbroko jūroje įmagnetino viską, kas plauste buvo iš geležies, neigiama elektra įkrovė ir magnetinę rodyklę!

– Štai kaip! – sušuko profesorius ir garsiai nusijuokė. – Vadinasi, šitą šunybę mums iškrėtė elektra!

Nuo tos dienos dėdulė tapo laimingiausias iš visų mokslininkų, o aš – laimingiausias iš mirtingųjų, kadangi mano nuostabioji firlandietė, išaugusi iš globojamosios amžiaus, Karališkosios gatvės name užėmė brolėčios ir žmonos vietą. Būtinai reikia pridurti, kad jos dėde tapo žymusis profesorius Otas Lidenbrokas, visų penkių pasaulio dalių mokslo, geografų ir mineralogų draugijų narys korespondentas.

Pabaiga

1864 m.

TURINYS

Žiulis Vernas
KELIONĖ Į ŽEMĖS CENTRĄ
Romanas

Serijos redaktorius **A. Kutkus**
Vertėjas **L. Inis**
Dailininkas **V. Oržekauskas**
Tech. redaktorius **A. Kutkus**

SL 1467. 2002 09 03 9 leid. apsk. l. Užsak Nr. 1216
Spausdino AB spaustuvė „Aušra“, Vytauto pr. 23, LT-3000 Kaunas
Puslapis Internete *www.ausra.lt*, el. paštas *ausra@ausra.lt*
"ANBO" leidykla, Servitutų 3a - 2, 3002 Kaunas.
Tel. (8-27) 740216
el. paštas qtqsanbo@takas.lt

Numatomų išleisti Žiulio Verno kūrinių sąrašas

Pirmoji serija:

Tėvynės vėliava
Drama ore
Žiemojimas ledynuose
Plaukiojanti sala
Kailių šalyje
Hektoras Servadakas
Meteorą besivejant
Drama Livonijoje
Vilhelmo Štorico paslaptis
Nukentėjusieji iš paskendusio "Džonatano"

Jau išleista:

1. ROBŪRAS UŽKARIAUTOJAS
2. PASAULIO VALDOVAS
3. JUODOJI INDIJA
4. PENKI ŠIMTAI BEGUMOS MILIJONŲ
5. KARPATŲ PILIS
6. "ČENSLERIS"
7. PIETŲ ŽVAIGŽDĖ
8. ARCHIPELAGAS UGNYJE
9. KLAUDIJUS BOMBARNAKAS
10. DAKTARAS OKSAS
11. VIENO KINO VARGAI KINIJOJE
12. PENKIOS SAVAITĖS ORO BALIONU
13. PIETŲ AFRIKA. 1854—ieji
14. KELIONĖ Į ŽEMĖS CENTRĄ

LEIDYKLA "ANBO"

ISBN 9986-507-19-7